

Академія наук вищої освіти України

Науково-інформаційний вісник

*№ 1(90)
січень-лютий*

В номері:

- * Офіційні матеріали*
- * Матеріали Загальних зборів*
- * До 200-річчя Т.Г.Шевченка*
- * 3 подій сьогодення*
- * Нові статті*
- * Постаті*
- * Хроніка*
- * Рецензуємо*
- * Наші ювіляри*

Київ – 2014

Редакційна колегія: Зозуля І.С., д.м.н., проф. (голова); Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., д.філол.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М., д.с.-г.н., проф.; Дейнега І.І., Дубина М.І., д.філол.н., проф.; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; Євтушенко С.К., д.м.н., проф.; Ільницький І.Г., д.м.н., проф.; Кирилів Я.І., д.с.-г.н., професор; Кузнецов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Працьовитий М.В., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошниченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; Попов М.В., д.філос.н., проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сминтина В.А., д.ф.н., проф.; Стецюк В.В., д.г.н., проф.; Табачников С.І., д.м.н., проф.; Товажнянський Л.Л., д.т.н., проф.; Тугай А.М., д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шакун В.І., д.ю.н., проф.; ШпакВ.І., д.ф.н., проф.; Шевчук С.В., проф. (відповідальний секретар).

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 24 січня 2014 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664

від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2012

№ 1(90) 2014

Засновник і видавець:
Академія наук вищої освіти України
Голова редколегії – акад. Зозуля І.С.
Редактор – акад. Шевчук С.В.

Видання зареєстроване в Державному
комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
свідцтво серія КВ № 6664
від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою
Загальний наклад – 450 прим.

Адреса редакції: 01054, м. Київ-54
вул. Тургенєвська, 11
офіс 1.1
т/факс: 486-89-16
E-mail: anvuz@ukr.net
сайт: www.anvou.org.ua

Редакція може не поділяти
точки зору авторів

*Друкується за ухвалою
Президії АН ВО України
від 24 січня 2014 р.*

© АН ВО України, 2014 р.

ЗМІСТ

Різдвяне послання Святішого Філарета.....	4	Є.Іванків, Сповідуймо свою церкву.....	98
Поздоровлення зі святами від М.І.Дубини.....	6	Ю.Л.Булаховська, Дещо про принципи поетичного перекладу. А також про життєву і творчу дружбу М.Рильського і Л.Булаховського.....	102
Офіційні матеріали.....	7	Нові публікації.....	105
Із хронічки загальних зборів.....	7	М.М.Дубина, Фольклорні мотиви в «Жіночій» поезії початку ХХ ст.	105
Лист від Райко Кузмановича (Сербія).....	8	М.І.Дубина, А ним нашу славу Україну розвеселимо.....	113
Матеріали Загальних зборів		Постаті.....	121
АН ВО України.....	9	Г.Кожина, М.Маркова, Н.Завгородня, Карл Теодор Ясперс.....	121
Звіт Мандатної комісії.....	9	Д.Донцов, Микола Хвильовий.....	129
Звіт ревізійної комісії.....	10	Ніколас Балабкінс, Михайло Туган- Барановський.....	138
Звітна доповідь президента.....	13	Т.Щербань, В.М.Перетц.....	150
Ухвала зборів.....	39	Л.Шершень, Українця з мене зробили.....	170
Список членів президії.....	42	Хроніка.....	174
Новообрані члени АН ВОУ.....	44	Системність природи і природа системності.....	174
Академічні нагороди.....	48	Події у Запорізькому національному університеті.....	176
Протокол засідання журі конкурсу на кращі наукові праці.....	48	Міжнародна науково-практична конференція «Біологічні аспекти технологій тваринництва.....	182
До 200-річчя Т.Шевченка.....	51	Рецензуємо.....	184
Іван Шпиталь, Зраджений Шевченко.....	51	Рецензія на ювілейну книгу «Наукова школа Алли Череп: 10 років плідних здобутків».....	184
Монументи Кобзареві.....	55	Наші ювіляри.....	186
З події сьогодні.....	59		
В.Ф.Шинкаренко, Події, що зацікавили науку.....	59		
І.Т.Горбачук, Особливості підготовки педагогічних фахівців з фізики і математики за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр».....	67		
Речь М.Саакашвили на Генеральній Ассамблеї ООН.....	71		
В.П.Литвин, Шляхи оздоровлення і збереження тваринництва в Україні.....	81		
І.О.Мікульонук, До питання підвищення кваліфікації та стажування педпрацівників вищих навчальних закладів.....	95		

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ
Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета
Преосвященним архіпастирям, боголюбивим пастирям,
чесному чернецтву та всім вірним Української Православної Церкви
Київського Патріархату

Дорогі браття і сестри!
Христос народився! Славимо Його!

Кожного року ми святкуємо Різдво Христове – найвеличніше свято всього християнства, бо Син Божий, будучи Творцем світу, принизив Себе і став людиною. Що це означає? Це означає, що величний, незбагнений і неописаний Бог не тільки наблизився до людини, а, смиривши Себе до безмежності, з'єднався з людською природою.

Для чого Син Божий втілюється і став людиною, у всьому подібною до нас, крім гріха? Треба серйозно задуматися над тим, заради чого Бог став людиною. Може, заради того, щоб дати людям моральний закон? Ні! Бог дав цей закон через Мойсея. Крім того, закон Божий написаний в серці кожної людини: совість є закон Божий. Може, Він прийшов, щоб зцілити хворих,

воскрешати мертвих, творити добрі діла, захищати бідних і скривджених? Ні! І до Нього пророки творили чуда і навіть воскрешали мертвих. Для чого ж тоді Бог зійшов на землю?

Щоб побудувати рай на землі? Ні! Він, будучи Владикою неба і землі, перед славою Якого тремтить усе творіння, народився не в царських палатах, а в печері, куди вифлеємські пастухи заганяли своїх овець. Він навіть не мав житла на землі. «Лисиці мають нори і птахи небесні – гнізда, Син же Людський не має де голови прихилити», – сказав про Себе Христос Спаситель (Мф. 8: 20). На землі неможливо побудувати рай, бо там, де панують гріх і смерть, не може бути ніякого раю.

Тож для чого прийшов Син Божий на землю? І чому народ на Різдва-ні свята співає: «Ой, радуйся, земле, Син Божий народився!»? Син Божий зійшов на землю і став людиною, щоб знищити гріх і смерть у людській природі. Він прийшов, щоб примирити людину з Богом. Гріх перших людей суттєво змінив людську природу. І цю зміну ми відчуваємо не тільки в собі, але й в усьому людстві: тіло підкорило собі дух, хоча повинно підпорядковуватися духу. Матеріальні цінності стали вищими за духовні.

Син Божий народився від Пресвятої Діви і став людиною, щоб побудувати Царство Боже, тобто Царство духовне, де панувала б любов, а не ненависть; правда, а не кривда; милосердя, а не жорстокість; мир, а не ворожнеча; святість, а не гріх.

Якщо Син Божий став людиною, щоб подолати в людській природі гріх і смерть і побудувати Царство Боже, то чи досяг Він Своєї мети? Досяг! Доказом є християнство, яке змінило світ. Безліч святих в усі періоди історії людства чи не є доказом перемоги святості над гріхом?! Усе, що є кращого у християнській цивілізації, – все це результат втілення Сина Божого і Його перемоги над гріхом.

Сутність християнства полягає в тому, що дух має підкорити плоть, а не навпаки. Матеріальні цінності повинні підпорядковуватися духовним. Сучасні християни відступили від християнських ідеалів. Панування матеріального в житті як окремої людини, так і в житті сучасної цивілізації в цілому стало ознакою нинішнього віку. Значна частина християн відступили від Христа і християнства.

Людство досягло великих успіхів у науці, технологіях – в усьому, що стоюється матеріальних цінностей. Але яким жалюгідним стало духовне життя! Це навіть не потребує доказів, бо ми бачимо бездуховність на кожному кроці, щодня і всюди. І все тому, що християни забули, для чого Син Божий народився і став людиною. Все духовне стало для нас, християн, другорядним, а матеріальні цінності люди поклали в основу свого життя і діяльності.

Не дивуйтеся, що діти не шанують батьків, а матері кидають напризволяще своїх дітей, правителі отримують владу не для того, щоб служити благу народу, а своїм власним інтересам. Нехай не виникає у вас питання, чому ми, українці, такі роз'єднані. Об'єднують любов, правда, мир, жертовність, а гріх і всіляке зло – тільки роз'єднують людей.

Браття і сестри! Пам'ятаймо, для чого Син Божий народився від Пресвятої Діви Марії у Вифлеємській печері! А я сердечно вітаю з великим святом Різдва Христового всю українську паству Київського Патріархату, наших братів і сестер Московського Патріархату, всіх християн України, а також українців в Америці і Канаді, Європі і Австралії і по всьому світу. Сердючно вітаю з Різдом Христовим Президенту України Віктора Януковича, уряд, Верховну Раду, українські збройні сили і весь український народ.

Будемо молитися, щоб Господь просвітив наш розум і серця світлом Своєї Премудрості і любові, щоб ніхто з нас ніколи не впадав у відчай. Будемо любити один одного і Україну нелицемірною любов'ю. Не забуваймо, що Бог є любов, і ця любов привела Його у Вифлеємську печеру і на Голгофський хрест.

**Христос народився! Славимо Його!
Різдво Христове 2013 / 2014 р.**

***ВЕЛЬМИШАНОВНІ АКАДЕМІКИ, ПРОФЕСОРИ,
ВИКЛАДАЧІ ВИШІВ, АСПІРАНТИ, СТУДЕНТИ !***

З нагоди Нового року та Різдва Христового сердечно вітаю Вас та зичу Вам сили та здоров'я, творчої наснаги та наполегливості, щоб і далі плідно працювати для розвитку нашої Академії, процвітання науки та Української держави. Нехай здійсняться всі Ваші мрії і починання. Нехай Новий рік принесе у Ваші домівки достаток та злагоду, хай Господь Бог обдарує Вас миром, любов'ю, гармонією та силою душевного устремління.

***Президент АН ВО України
М.І.Дубина***

ІЗ ХРОНІКИ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ

21 грудня 2013 року Академія наук вищої освіти України провела річні Загальні збори. На збори з'їхалось 258 академіків. Це ректори, проректори, завідуючі кафедрами та провідні вчені вишів України. Відбулися збори у залі Національної академії внутрішніх справ України. До їх проведення долучився весь колектив цього вузу – і командний і рядовий склад. Вже о 9:00 працювали реєстраційні пункти, а на екранах висвітлювалися здобутки 24 відділень Академії за поточний рік.

На збори прибули журналісти ряду газет і журналів. Були запрошені також представники Уряду, Верховної Ради, спілки журналістів та письменників України. У зборах взяв участь Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет, а також зарубіжні академіки Павло Сиса, Анджей Криньські, Йордан Тодоров Максимов, Кжиштоф Кубяк, Райчо Тодоров Иларионов. За підрахунками мандатної комісії збори мали належний кворум та приступили до своєї роботи. Було затверджено порядок денний і регламент роботи. Учасники зборів хвилиною мовчання вшанували пам'ять своїх колег, які раптово пішли з життя у 2013 р.

Із звітною доповіддю виступив президент АН ВО України М.І. Дубина. В обговоренні доповіді взяли участь віце-президенти академії та академіки-секретарі відділень П.П. Говоров, С.К. Рудик, В.П. Литвин, В.Ф. Погребенник, З.М. Грицаєнко, В.І. Курило, Ю.М. Кузнецов, В.І. Шпак, М.І. Никончук, А.В. Шостак. Фінансову діяльність Академії проаналізував голова ревізійної комісії Сминтина В.А. Про діяльність регіональних відділень розповіла віце-президент З.М. Грицаєнко. Дуже проникливим і цікавим був виступ Святейшого Філарета, який приймав активну участь у круглому столі чотирьох президентів України з приводу подій, що сталися на майдані Незалежності в Києві у листопаді-грудні 2013 р.

Про діяльність зарубіжних академіків розповів керівник відділення Павло Сиса. Він також вручив подарунок президенту АН ВОУ М.І.Дубині – картину польського міста Кракова.

На зборах також було наголошено на порушеннях деяких академіків з приводу несвочасної сплати членських внесків на протязі декількох років.

Були вручені дипломи новообраним академікам, за підсумками року відзначені академічними нагородами академіки із різних галузей знань, вручені дипломи за кращі монографії, навчальні посібники, наукові роботи, які вийшли з друку у 2013 р.

Одногослосно була прийнята Ухвала зборів.

З заключним словом на зборах виступив президент Академії М.І. Дубина. Для членів Президії та новообраних академіків організовано урочистий обід.

*Академік С.І.Табачников,
головний вчений секретар АН ВОУ*

ПИСЬМО ОТ ПРЕЗИДЕНТА АКАДЕМИИ НАУК И ИСКУССТВ РЕСПУБЛИКИ СЕРБИЯ РАЙКО КУЗМАНОВИЧА

Дорогой президент Николай Дубина !

Мы сожалеем, что Вы не смогли принять участие в 20-летней годовщине нашей Академии. Надеемся, что Ваше самочувствие улучилось и академики Говоров Ф.П. и Табачников С.И. также в добром здравии.

Мы рады сообщить Вам, что все события, связанные с проведением празднования 20-летия Академии, которые состоялись 6 декабря прошли с одобрением всех ее членов и приглашенных гостей.

Как Вы знаете, Академия наук и искусств Республики Сербия учредила призы для основателей, активных членов Академии и тех кто внес большой вклад в возможность международного сотрудничества.

Также мы рады Вам сообщить, что все достижения наших академиков утверждены Ассамблеей, на которой было принято решение наградить Вас в связи с 20-летней годовщиной Академии. К сожалению, мы не смогли Вам вручить награду на проводимых мероприятиях, но надеемся, что будем иметь такую возможность в ближайшем будущем.

Я, сердечно поздравляю Вас и всех академиков АН ВОУ с наступающими праздниками и счастливого Вам Нового года!

*Ваш, Президент Академии
Райко Кузманович*

МАТЕРІАЛИ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ АН ВО УКРАЇНИ

З В І Т

Мандатної комісії Загальних зборів АН ВО України

21 грудня 2013 року

Категорії		Кількість
1.	Кількість дійсних академіків (з правом ухвального голосу)	512
2.	Присутні на зборах	258
3.	Чоловіків	241
4.	Жінок	15
5.	Ректорів	2
6.	Директорів інститутів	17
7.	Проректорів	8
8.	Зав. кафедрою	35
9.	Почесні звання. Державні нагороди	17
10.	Академіків інших академій	25
1) м. Київ		50
2) АР Крим		20
3) Вінницька		3
4) Волинська		4
5) Дніпропетровська		20
6) Донецька		5
7) Житомирська		3
8) Закарпатська		20
9) Запорізька		3
10) Івано-Франківська		10
11) Київська		12
12) Кіровоградська		10
13) Луганська		10
14) Львівська		5
15) Миколаївська		2
16) Одеська		3
17) Полтавська		20
18) Рівненська		4
19) Сумська		20
20) Тернопільська		10
21) Харківська		4
22) Херсонська		4
23) Хмельницька		5
24) Черкаська		5
25) Чернівецька		10
26) Чернігівська		8
Відсутні на зборах		258
ВСЬОГО		258
За хворобою		128
У відраженні		66
З невідомих причин		64

Голова Мандатної комісії

Ільницький І.Г.

Члени Мандатної комісії

Дейнега І.І.,
Ладиченко Т.В.

ЗВІТ РЕВІЗІЙНОЇ КОМІСІЇ АН ВО УКРАЇНИ
за 2012–2013 рр.
(з 01. 12. 2012 р. по 01. 12. 2013 р.)

Ревізійна комісія у складі академіків: голова комісії – Сминтина Валентин Андрійович

члени комісії: Положенець Віктор Михайлович

Михайленко Всеволод Євдокимович

провела аналіз стану фінансової діяльності Академії наук вищої освіти України в 2013 р. та встановила наступне:

1. Сальдо на 01. 12. 2012 р. - 38799 грн.

2. Надходження коштів - 203200 грн.

3. Витрати коштів - 210061 грн.

4. Сальдо станом на 01. 12. 2013 р. – 31938 грн.

Доходи (надходження) отримані від таких джерел фінансування всього : - 203200 грн.

в т. ч.

1. Членські внески - 135100 грн.-65,5 %

2. Вступні внески - 39900 грн.- 19, 6 %

3. Колективні внески - 17000 грн.- 8,4 %

4. Благодійно-фінансова допомога - 11200 грн - 5,5 %

Видатки всього : - 210061 грн

в т. ч.

1. Фонд заробітної плати : 163420 грн.-77,8 %

в т. ч.

Зарплата - 116605 грн. 55,5 %

Податки та внески - 46815 грн. 22,3 %

(прибутковий податок з доходів громадян,
єдиний соціальний внесок)

2. Видавнича діяльність: - 32280 грн.- 15, 4 %

в т. ч.

інформаційний вісник, газета»Академ.,звіт академії -21470 грн-10, 2%
медалі, посвідчення, запрошення,інше - 10810 грн. 5,2 %

3. Оргвитрати та інші витрати: 12666 грн. 5, 8 %

(Канцтовари, папір, марки, конверти,
телеграми, поштові послуги, квіти, подарунки,
представницькі та господарські витрати, вода, ін.)

4. Відрядження - 2095 грн. 1,0 %

Витрати всього - 210061 грн.

Сальдо станом на 01. 12 .2013 р. – 31937,56грн.

(в т. ч. каса – 3,58 грн. та розрах./ рах. –31933,98 грн.)

До 31. 12. 2013 р. очікуються доходи – надходження від членських внесків.

За рахунок коштів, що є на рахунку Академії з 01.12.2013 р. будуть здійснені витрати, що пов'язані з підготовкою та проведенням річних зборів АН ВО України, заробітна плата, податки за грудень 2013р.

Аналіз фінансового стану діяльності Академії дозволяє зробити такі узагальнюючі висновки:

1. Доходами (надходженнями) в основному забезпечена діяльність Академії.

В 2013 році доходи (надходження) збільшились в порівнянні з 2012 роком – на 7,3 %

Витрати в 2013 р. збільшились від здійснених витрат в 2012 р. на 8,0 %

2. В складі доходів 2013 р. : сума членських внесків збільшилась від минулого року на 13,0%

сума вступних внесків збільшилась на 38,5 %

сума колективних внесків зменшилась на 0,46 %

сума благодійних внесків збільшилась 73,2 %

Одночасно належить зауважити, що не всі академіки сплатили членські внески. Боржниками є 118 академіків і сума їх заборгованості складає 59800 грн.

Колективні внески здійснили лише 4 вищих навчальних закладів

3. Витрати на видавництво наукової літератури, інформаційних вісників, іншої літератури (комплексні плани, тощо), нагороди, дипломи, посвідчення, запрошення інше збільшились на 7,6,%.

4. Фінансові витрати АН ВО України здійснюються на підставі кошторису на 2013 рік затвердженого Президентом Академії наук вищої освіти України.

5. Бухгалтерський облік в Академії ведеться згідно Закону України від 16.07.1999 р. №996-XIV»Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

6. Для нормального функціонування діяльності АН ВО України, ревізійна комісія пропонує сплачувати членські внески в першому кварталі поточного року.

Надійшло коштів від колективних членів Академії:

АН ВОУ	
1. Харківський національний медичний університет	- 4000 грн
2. Львівський національний медичний університет ім. Д.Галицького	- 4000 грн
3. Донецький національний медичний університет ім. М.Горького	- 5000 грн
4. Херсонська держ.морська академія	- 4000 грн
Всього:	- 17000,00

Надійшло благодійної допомоги:

1. Благодійні внески від фізичних осіб	- 11200 грн
ВСЬОГО:	- 11200 грн

Підписи

голова комісії: Сминтина В.А. _____

члени комісії: Положенець В.М. _____

Михайленко В.Є. _____

Зі звітною доповіддю виступає президент АН ВО України М.І. Дубина

**ЗВІТНА ДОПОВІДЬ
ПРЕЗИДЕНТА АН ВО УКРАЇНИ
М.І.ДУБИНИ**

ШАВНОВНІ ПАНОВЕ !

Хотілося б насамперед звернути Вашу увагу на одному з центральних пунктів минулорічних зборів: йдеться про державність Академії.

За пройдений час керівництво Академії неодноразово робило спроби зустрітись з президентом чи хоч би керівництвом секретаріату Президента – з Віктором Балоогою, Вірою Ульянченко, Юрієм Богуцьким, Володимиром Голубом та ін. Не кажемо вже про той важкий папір, який ми витратили на листування з різними урядовими установами. На жаль, на підтримку Академії щодо державності не виступили такі установи, як Міністерство освіти і науки, як Академія національна і Академія педагогічна. Очевидно, 21-річний термін функціонування Академії, її науково-організаційної діяльності не переконали ні Бориса Євгеновича Патона, ні міністрів в доцільності її самостійного існування. Для національної Академії вузи будуть дублювати її неіснуючу нині академічну діяльність, а для педагогічної Академії наука у вишах обмежується компетенцією можливостей АПН. Такі «дружні», а відвертіше - недружні оцінки цих двох установ вирішили долю Академії наук вищої освіти України. До цього додамо брак коштів (Міністерства фінансів), відсутність належних приміщень тощо. Так, в перший раз завершилась спроба Юлії Тимошенко допомогти Академії, а другий раз при такій «дружній» підтримці вирішено справу з новою Академією в Секретаріаті Президента. А між тим за цей час було створено аж дві академії - Академія мистецтв та економічна Академія і тут важливу роль зіграла не проблема істини - користь державі, а ті люди, які стояли при організації цих установ.

Питання про державність Академії залишається і досі відкритим.

Друге. Про зв'язки Академії із зарубіжжям і українськими науковими установами. В числі зарубіжних академіків є ряд постатей, якими гордяться Франція, Іспанія, Німеччина та ін. Ми в четвертому номері «Вісника» надрукували список зарубіжних академіків. Це і: Барріто Деніс (Франція), Бєленюк Олекса (США), Чарльз Стів (США), Вільгельм Болдріг (Німеччина), Вандер Пляс Поль (Нідерланди), Прот Томаш (Польща), Дин Генріх (Угорщина), Майк Закоротко (Канада), Ян Мацек (Чехія), Лу Джун (Китай), Ей Джі Утіно (Японія), Мамаліс Атанас (Греція), Вальтер Пуер Паолі (Італія), Геннадій Львов (Росія) та інші, які разом з нашими академіками проводять

наукові конференції, працюють «над дослідженнями окремих тем, обмінюються науковими інформаціями, працюють як належить вченим, об'єднаним спільними інтересами. До речі, 20 академіків нашої Академії залучені до наукових товариств, асоціацій зарубіжних країн. Ряд з них отримали нагороди іноземних держав. Проте ці аргументи не враховуються Міністерством освіти і науки України. За всіма консультаціями, за науковою допомогою його члени і керівництво звертаються до Національної Академії, ігноруючи свій великий і значний науковий потенціал.

Глибоку кризу переживає нині не лише промисловість, сільське господарство, економіка, культура, але не меншу освіта та наука. Безнадійно втрачено престиж праці науковців, відсутні моральні й матеріальні стимули творчості вчених, в критичному стані опинилась матеріальна база вищих навчальних закладів, погіршилися умови і рівень навчання, практично відсутня в країні патентно-ліцензійна служба, а тому свідомо чи несвідомо занегаються інтелектуальний потенціал - найбільше багатство держави. Не даром один з відомих політиків Заходу з цього приводу красномовно зауважив: «Кому буде належати «мозок» України, той і володітиме нею». Тому дивно якось, що в середній школі не приділяють уваги вивченню фізико-математичних предметів. Тих дисциплін, які розвивають мислення дітей, примушують їх до логіки роздумів, до передбачуваності рішень. На це треба звернути увагу середньої школи щонайперше. Очевидно, стосується цей висновок і вищих навчальних закладів.

Таке ж слід сказати і про вивчення державної мови. Ніде в світі не знайдемо прикладів глумління над мовою того народу, якому належить земля, де проживають різні меншини в Україні. Свого часу Дмитро Багатій, відомий український вчений, писав, що людина, яка проживає на землі, зволожений потом і кров'ю, не сміє ігнорувати інтереси того народу і має бути навіть вдячною, що він прийняв зайшлого.

Багато зробила в захисті української мови академік Світлана Володимирівна Шевчук. У минулому році вона провела науково-практичну конференцію «Вчені вищої школи - селу». Мала велике значення мовна конференція, проведена в Харківському національному університеті. Такі конференції вона провела і в Луганську і на інших зрусіфікованих місцях. А їх, як виявилось, не так і мало на Україні. Не тільки Донецьк і Луганськ, де зусилля соціального руху з Росії, а й Харків, Миколаїв, Херсон, навіть і центр козацької вольниці – Запоріжжя – і то визнані Колісниченком і одеським діячем Ківаловим і раді, що підсунули свиню українцям.

Бо й справді, якщо росіяни - справжні брати українців (про це вони го-

ворять і пишуть), то по-братськи, по-людські могли б в Україні знати українську мову, шанувати і берегти її, сприяти тому, щоб кожен українець, якого збили з пантелику, духовно покалічили більшовицькі асимілятори повернувся до джерела своєї національної життєдіяльності. Адже в сучасній Україні створено і далі створюються всі умови, щоб представники національних меншин, в тому числі і росіяни, мали можливість перейти на українську або навчатися своєю мовою, розвивати культуру, мистецтво.

Щоб виправити насильно zdeформовану мовну ситуацію в Україні (і на якій основі це робиться, що Україна не має своєї мови?), потрібна політична воля керівника держави, науковий підхід. Назріла пора і її не слід поглиблювати далі, або президент офіційно і всенародно проголосив, спираючись на статтю 10-у на 11-у Конституції, що українська мова є державною мовою України. І тоді і він і його посланці скрізь - і в Донецьку і Херсоні виступатимуть мовою державною і не буде вищої і нижчої мови. Господь знав, наділяючи всі народи їм властивою мовою.

У Франції, Німеччині, Польщі і в ряді інших країн мовна проблема не існує. Хочеш працювати – вивчи мови, хочеш займати посади - оволодій мовою, склади іспити лояльності. І у Франції і у Німеччині є іншомовна діаспора. Але вона мусить бути в культурі і в мові тубільного населення і визнавати та приєднуватись до неї. Цього домоглись новітні прибалтійські країни, де проблем з мовою не існує.

Тільки у нас, в демократичній країні, стараннями Кравчука і йому подібних тубільна нація в загоні і ніхто з нею не рахується. У Верховній Раді депутати виступають не українською і неукраїнські проблеми їх цікавлять. Журналісти на вулицях ніби зумисно шукають для інтерв'ю не українців. І таке враження, що роблять це на замовлення, ніби Україна не має своєї літературної мови, такі журналісти й самі не володіють українською, а спілкуються, очевидно, на общенациональному. Та й справді національного виховання в у вищих навчальних закладах не має. Як же їхні випускники будуть дбати про національне виховання.

І в цьому зв'язку багато проводить Світлана Володимирівна проводячи наукові конференції. Ось і недавно в листопаді провела таку конференцію. «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі». До її участі вона залучила не тільки професорів, але й аспірантів і студентів, всього 300 чоловік, у виступах яких доводиться історія боротьби за мови на різних історичних етапах. Держави, яку треба поважати, оберігати і захищати. Тобто сьогодні, як ніколи, потрібен захист української мови як мови державності. Той з високих урядів, хто відстоює інші позиції, і втілює це в практику нама-

гається збудувати Українську державу без українців. Україну без українців! А цього зробити вже неможливо.

Які кроки доцільно зробити першими? Насамперед потрібна чітка і недвозначна позиція перших осіб держави. Саме їхнім авторитетом визначатиметься поведінка інших керівників, інших державців і, врешті, всього загалу. Якщо кожний урядовець - чи то малий, чи то великий - поважатиме ту посаду, яку займає, то він ніколи не зневажатиме норм поведінки державного службовця. Бо чим тоді можна пояснити факт, коли міністр чи інший державець, пам'ятаючи, що понад 75% населення нашої держави - українці, що всі вони разом з рештою населення є громадянами України, де державною мовою мусить бути українська, виголошує офіційні промови недержавною мовою? До кого він у цьому разі звертається? І чи сором його не бере? Адже в протилежному разі він чужак серед цих людей.

Не зрозуміло, який президент добирає таких людей на державні провідні посади. Адже кожна людина, яка мріє про державну кар'єру, має усвідомити, що без знання принаймні мови тубільного народу неможливо займати такі посади. Не знайти пристойного місця в суспільстві, бо мовою України - є українська мова. І це мусять знати всі.

Після занепаду Київської княжої держави вона все-таки залишалася державною за часів Великого князівства Литовського. Нею написано «Судебник» великого князя Казимира Ягайловича та «Литовський статут», документ про привілеї польської шляхти «Вислицький статут». Польські королі – всі Ягайловичі – до Сигізмунда Августа - за свідченням польських істориків, говорили руською, тобто українською часом більше, ніж польською. У бібліотеках багатьох королів українсько-руських книжок було більше, ніж польських.

І не дивно. Як переконливо доводив Іван Огієнко у своїх класичних працях «Нариси з історії української мови : система українського правопису» та «Постання азбуки і літературної мови слов'ян», українська мова має глибоке коріння. Перебуваючи в IX ст. в Херсонесі, християнські просвітителі Кирило і Мефодій мали нагоду ознайомитися із «руським» письмом і написаними ним церковними книгами. Тобто наша мова бере свої витoki не із занесеної ними македонської говірки, якою були написані тодішні болгарські церковні книги, а зі своєї народної мови (глаголиці). Однак після Флорентійської унії починається наступ католицизму й у сфері вживання мови : вона пережила Валуєвські циркуляри і царистське гоніння.

На сором українцям кілька разів передають по телебаченню шабаші Гордона, Яна Табачника. На них збирається вся Росія, збігаються і «керівники» української держави.

На таких «зустрічах», як правило править бал російськомовна громада, пронизана тугою за минулим, за «союзною єдністю», розбещена, нескромна, - що характерно - такі, під час розв'язні, виступи кільканацько трансляються по Першому національному каналу.

Не чуємо в себе в Україні Гулака-Артемовського, Леонтовича і Косенка, Аркаса і Лятошинського, пісень братів Георгія й Платона Майбород та Білаша на слова Малишка, Павличка, Тичини й Сосюри, Михайла Ткача. Нам потрібні на інтернаціональні, якими стали Софія Ротару і Таїсія Повалій, а справжні духовні цінності - Раїса Кириченко замість «голубого» Бориса Мойсєєва, «Червона рута» замість «Убілі негра», нам потрібне українське замість російського, американського та латиноамериканського.

Для молоді мусять постійно працювати на телебаченні патріотичні канали. Юнь має знати, хто такий Богун і Нечай, Хмельницький і Сірко, Вишневецький і Мазепа, а відтак занудний лейтенант Коломбо і «мильні опери» на тлі цих справжніх героїв здаватимуться їй зовсім не цікавими. Тільки де взяти ці стрічки, якщо за роки незалежності наші кінематографісти з Миколою Машенком, на чолі, крім розмов про кризу, так і не поставили навіть «Тараса Бульбу» ?

Великої шкоди авторитету української аури завдає український спорт, який і досі залишається переважно російськомовним. Шановні Пузачі, Сабо, Шевченко, Петренко, Ребров, Блохін і багато їх колег не прониклись національною свідомістю, тим більше гордістю. І далі, як в «старінку», - при Советському Союзі, представляють Україну мовою північного сусіда, не усвідомлюючи свій сором перед своїм народом і українським зарубіжжям.

Фізика, хімія, біологія, математика, астрономія, географія, геологія та діяльність людини у царині виробництва продукції харчування, попри зовнішню неоднорідність об'єктів свого дослідження, завжди були, є і будуть основою існування цивілізації. Кожна із зазначених сфер наукової діяльності у вищій освіті будь-якої держави продовжує на фундаментальному, прикладному та науково-методичному рівні здійснювати все глибше розуміння закономірностей функціонування навколишнього середовища. Завдання кожної із природничих наук різні, проте, внесок кожної оцінюється чи в даний час, чи у віддаленому майбутньому. Здійснення таких досліджень саме у вищій школі вселяє впевненість щодо якісної підготовки майбутніх фахівців, які у ближчій чи віддаленій перспективі переймуть естафету сучасного знання про природу навколишнього світу.

Важливість наукових досліджень вчених вищих навчальних закладів України у царині агротехнічного виробництва є безсумнівною і актуальною,

оскільки результати таких досліджень, впроваджені у навчальний процес, сприяють не тільки підготовці висококваліфікованих фахівців-аграріїв, але й дозволяють одразу отримувати очікувані результати. Зокрема, Україна стала купувати на 26,8% менше газу, сирої нафти у 5,6 рази. Помітно зростає експорт товарів і продукції в країни Європи, Азії і Африки.

Експорт сільськогосподарської продукції за останнє десятиріччя збільшився в десять разів і це закономірно. Урожай зернових в 2013 році досяг 60 млн. тонн. Цьому сприяють родючі ґрунти і можливості реалізації зерна пшениці та інших зернових культур на світових ринках. В цьому є велика академіків-аграрників АНВО України.

Серед академіків АНВО України значний вклад в розвиток науки і впровадження результатів досліджень у виробництво внесли академіки: Грицаєнко З.М., Влох В.Г., Ніколайчук В.І., Бородай В.П., Копитко П.Г., Поліщук В.П., Болотських О.С., Ібатуллін І.І., Литвин В.П., Гудзь В.П., Кирик М.М., Жемела Г.П., Блох В.Г., Пономаренко Н.П.

Найбільш суттєвими результатами наукових досліджень є праці академіків Уманського національного університету садівництва. Насамперед це праці Зінаїди Мартинівни Грицаєнко, А.Ф. Головчука, О.І., Зінченка, А.В. Шостака.

За вагомий внесок у розвиток аграрного сектора України Уманський НУС на міжнародній агропромисловій виставці «Агро-2011» нагороджено трьома золотими медалями.

Академік Литвин В.П., член Президії АНВО України, академік-секретар аграрного відділення АНВО України в 2013 році видрукував 1 монографію, 8 наукових статей, у співпраці з колегами кафедри видали 2 підручники і 1 посібник. За спільну працю з медичними науковцями по розробці засобів профілактики та боротьби з туберкульозом людей і тварин ввійшов до збірника «Флагмани сучасної медицини» і нагороджений медаллю «За охорону здоров'я нації», нагрудним знаком «За заслуги в розвитку ветеринарної медицини» та ювілейною медаллю до 20-річчя АНВО України. У співпраці з ЮХ НАН України у виробництво впроваджений новий антимікробний препарат декаетоній.

Певний внесок в наукові досягнення загально технічного відділення внесли академіки Гутиря С.С., Заблоцький М.Н., Кузнецов Ю.М., Луців І.В. та ін..

До того Гутиря С.С. взяв участь у колективній монографії «Прогресивні вузли і агрегати технічних машин». Акад. Заблоцький М.Н. видав монографію та підготував до друку книгу, акад. Кузнецов Ю.М. видав дві монографії, 1 підручник, 1 навчальний посібник, написав 10 фахових статей, з яких 3 опубліковані в іноземних виданнях. Досить активний акад. Мікульонук

І.О. Він видав 2 підручника, брав участь у колективних працях, словниках, методичних вказівках.. За рік він одержав медаль від космонавтів, подяку від голови адміністрації м. Славутич та від ректора КПІ.

Досить помітним дослідником є акад. Шинкаренко В.Ф. В різних наукових конференціях брали участь академіки Бреславський Д.В., Гребченко А.І., Львов, Ткачук.

Над проблемами методики працювали академіки Відділення історії науки, які взяли участь у 77 наукових конференціях та семінарах.

Вчені філософи, зокрема акад. Андрущенко В.П. впроваджував сучасні інноваційні технології у навчальний процес, керував роботою відділу змісту філософії та проектування вищої освіти в Інституті вищої освіти НАПН України.

Акад. Баранівський В.Ф. видав монографію «Релігієзнавчі проблеми військово-соціального управління», опублікував 23 наукові статті.

Акад. Горбачук І.Т. керував науково-дослідною роботою по проекту №22/11-12 «Розробка і впровадження навчально-наукового комп'ютеризованого комплексу лабораторних робіт саморозвитку особистості при підготовці учителя фізики». Результатом виконання проекту стало створення навчально-наукової лабораторії «Спеціалізований комплекс з використанням АЦП. Розроблено методичний супровід у вигляді двох методичних посібників: «Дослідження швидкоплинних фізичних процесів з використанням АЦП» – 85 с. та «Дослідження довгоплинних фізичних процесів з використанням АЦП» – 123 с.

Розробленням теоретичних аспектів удосконалення методичної підготовки учителя математики та фізики засобами освітніх технологій займався **академік В.Ф. Заболотний**

У процесі дослідження ним обґрунтовано дидактичні засади використання цифрових освітніх ресурсів для формування методичної компетентності майбутніх учителів фізики.

Наукова школа **Акад. Касперського А.В.** працювала над тенденціями до посилення ролі індивідуальної та самостійної роботи студентів у процесі навчання у складі 3 докторів наук та 9 кандидатів наук у 2013 році ставила основні завдання пов'язані з актуальними питаннями.

Акад. Руденко О.П. плідно працює в галузі молекулярної фізики та теплофізики, є членом Вченої ради університету та членом вченої ради фізико-математичного інституту. Член секції Наукової ради МОН за фаховим напрямом №03 «Загальна фізика». Завідувач кафедри фізики і математики.

Кафедра щорічно проводить «Кондратюківські читання» та студентські науково-методичні конференції.

Акад. Сергієнко В.П. активно співпрацює з Інститутом педагогіки НАПН України та Інститутом вищої освіти НАПН України. Під керівництвом Сергієнка В.П. захищено 1 докторську дисертацію, він брав участь у 7 міжнародних і 2 всеукраїнських конференціях, підготовлено 3 програми, опубліковано 4 статті.

Академіком Шутом М.І. отримано важливі результати з досліджень в галузі нанофізики полімерних наносистем.

На сучасному високому науковому рівні проводяться дослідження й іншими академіками Відділення. Так, **академік Каретніков В.Г.** є провідним науковцем в Україні і світі з досліджень будови і еволюції розвитку зоряних систем та проблем екології навколосезонного простору. **Академік Гриценко М.І.** проводить фундаментальні дослідження в галузі рідких кристалів, опублікував з цих питань унікальну монографію. **Академік Мудрий С.І.** проводить дослідження в галузі фізики конденсованого стану, фізичного матеріалознавства, фізики кластерів. **Академік Скалозуб В.В.** є спеціалістом в галузі теоретичної фізики.

Академіки відділення фізики відомі в Україні і світі фахівці в галузі теоретичної фізики (Скалозуб В.В., Шимон Л.Л.); фізики твердого тіла (Кудін А.П., Мудрий С.І.); молекулярної фізики і теплофізики (Горбачук І.Т., Шут М.І., Руденко О.П.); оптики і квантової електроніки (Сминтина В.А., Шимон Л.Л.); фізики ядра і елементарних частинок (Скалозуб В.В.); астрономії і фізики космосу (Каретніков В.Г.); фізико-хімії полімерів (Колупаєв Б.С., Шут М.І.); нанофізики і нанотехнологій (Сминтина В.А., Прилуцький Ю.І.); дидактики і методики навчання (Атаманчук П.С., Павленко А.І., Касперський А.В., Сергієнко В.П.); сучасних інформаційних технологій навчання (Кудін А.П., Атаманчук П.С., Горбачук І.Т., Гуревич Р.С.).

В 2013 році академіками Відділення отримано 2 патенти та 7 авторських свідоцтв на винаходи; підготовлено і захищено 2 докторів наук і 7 кандидатів наук; проведено 3 міжнародних і 12 всеукраїнських наукових конференцій.

По Відділенню хімії та хімічної технології видано наукових статей – 80, 42 з яких у міжнародних високо рейтингових журналах, отримано 9 патентів України на винахід, подано заявок на видачу патенту – 3, Монографій – 3, одна з яких у видавництві “Walter de Gruyter”, м. Берлін, підручників і навчальних посібників – 19 (4 з Грифом МОНМС України).

Організовано 20 наукових конференцій, 12 з яких міжнародні, зокрема XII Міжнародна конференція з кристалохімії інтерметалічних сполук та

Школа молодих науковців “Дифракційні методи: від ідеальної до реальної структури” (акад. Гладишевський Р.Є., Львівський національний університет імені Івана Франка, Міжнародна конференція Київ-Тулуза-2013, XIII Всеукраїнська з міжнародною участю конференція студентів та аспірантів «Сучасні проблеми хімії» (акад. Запорожець О.А., Київський національний університет), Хімічні Каразинські читання «ХКЧ-2012», Харків.

Захищено дисертацій: докторських 3, кандидатських – 7.

Відзначається вагомий внесок у досягнення Відділення акад. **Гладишевського Р.Є.** Під його керівництвом здійснюються наукові дослідження спрямовані на синтез, визначення кристалічної структури та виявлення кристалохімічних закономірностей нових інтерметалідів. Встановлено структуру цілого ряду кристалів важливих з практичної точки зору сполук та здійснено інтерпретацію хімічного зв'язку.

В рамках міжнародного українсько-французького гранту «Дніпро» (НДР 13ДП-037-05, *співкерівник почесний доктор Київського національного університету імені Тараса Шевченка директор Laboratoire de Biophotonique et Pharmacologie, Faculté de Pharmacie Університета м. Страсбург (Франція) проф. Ів Мелі*) науковцями під керівництвом акад. **Запорожець О.А.** проводяться дослідження щодо кінетики і механізму взаємодії протеїну нуклеокапсиду вірусу ВІЛ-1 з лігандами: сайт-селективне дослідження за допомогою нових флуоресцентних зондів, чутливих до оточення». Вона також здійснювала розробку нових аналітичних хромофорних й люмінесцентних реагентів, зокрема й твердофазних, дослідження їхніх спектрофотометричних і люмінесцентних характеристик та хіміко-аналітичних властивостей.

В запровадженні отриманих важливих наукових результатів з хімії чільне місце посідає також акад. **В.І.Ларін**. Їм впроваджено у виробництво екологічно чисту ресурсозберігаючу технологію травлення друкованих плат з утилізацією відпрацьованих травильних розчинів, а також новий склад нітратного електроліту міднення.

Під керівництвом **академіка Варгалока В.Ф.** виконані 2 дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня кандидата хімічних наук.

Діяльність членів Відділення наук про Землю упродовж 2013 року характеризувалася виразним спрямуванням наукових зусиль на вирішення проблем навколишнього середовища України, що набувають статусу національної безпеки держави.

Це – схеми районування території України за умовами забруднення атмосферного повітря, зумовленого низьким та високим джерелами шкідливих викидів, вирішення завдань геоecологічної оцінки міст України та створення

сучасної геоінформаційної системи, придатної для картографування та інших видів оцінювання стану навколишнього середовища великих міст України.

Отримані результати фундаментальних досліджень **академіка Г.І. РУДЬКА** стали основою прогнозування несприятливих та небезпечних геологічних та екологічних ситуацій, техногенних катастроф, пов'язаних зі станом геологічного середовища України та сусідніх держав.

Як завжди за час своєї участі в Академії наук вищої освіти України, відзначився значним внеском у доробок Відділення академік Г. РУДЬКО, науковому перу і науковій редакції якого тільки упродовж звітнього року належать 8 монографій та 2 навчальних посібники (зі співавторами). Отримані результати *фундаментальних досліджень академіка Г.І. РУДЬКА стали основою прогнозування несприятливих та небезпечних геологічних та екологічних ситуацій, техногенних катастроф, пов'язаних зі станом геологічного середовища України та сусідніх держав.* Ним започатковано новий науково-прикладний напрямок у науках про Землю – медична геологія та здійснено пріоритетні новаторські дослідження в області геолого-економічної оцінки родовищ мінеральної сировини, чим прокладено упевнений шлях до реальної оцінки корисних копалин держави і повноцінного урахування реальної вартості сировини в умовах ринкової економіки.

Секція геології і члени Академії, які не є академіками, здійснювали широкий спектр дослідницьких робіт у царині теоретичної та регіональної геології, мінералогії та петрографії, геології корисних копалин, палеонтології та стратиграфії, упроваджували отримані результати у практику, створювали монографії, навчальні посібники, організовували і брали участь у проведенні наукових конференцій різного рангу – від Міжнародних симпозіумів до регіональних наукових семінарів. Ними видано 7 монографій та 5 навчальних посібників для геологічних та географічних факультетів України, вони постійно консультують виробничі геологічні організації, здійснюють експертизи проектів з розміщення важливих інженерних об'єктів у геологічному середовищі, беруть участь у засіданнях Науково-технічних рад організацій та установ геологічної галузі.

Академіки Відділення біології співпрацюють з Європейською асоціацією ветеринарних анатомів (акад. Хомич В.Т., акад. Криштофорова Б.В., акад. Гаврилін П.М.), з науковими товариствами анатомів Німеччини, Росії, Білорусії (акад. Пикалюк В.С.), з університетами США, Німеччини, Польщі, Нідерландів, Туреччини (акад. Демидов С.В., Магльований А.В., Захаренко М.О. Сорока Н.М. Гаврилін П.М., Берко Й.М., Хомич В.Т., Горальський Л.П) з міжнародним науковим товариством паразитологів (акад. Галат В.Ф.)

У звітному році академіки Відділення активно виступали у ЗМІ нашої країни (на Львівському радіо і телебаченні – акад. Магльований А.В.; газетах “Експрес” – акад. Магльований А.В.; “Ваше здоров’я”, “День”, “Кримська світлиця” – акад. Пикалюк В.С., “Юрист” – акад. Сибірна Р.І., “Урядовий кур’єр” – акад. Гаврилін П.М.) та університетських газетах (акад. Магльований А.В., акад. Засєкін Д.А., акад. Берко Й.Р., акад. Яценко І.В., акад. Гиль М.І.). Їх виступи стосувались актуальних питань освіти і науки, охорони здоров’я та пропаганди державної мови.

За успіхи у науково – педагогічній та винахідницькій діяльності у 2013 році були нагороджені Кубком і Дипломом переможця Всеукраїнського конкурсу “Кращий винахід року” (акад. Пикалюк В.С.), Дипломом МОН України (акад. Гиль М.І.), Почесним Дипломом і золотою медаллю В.Г. Касьяненка наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів України (акад. Хомич В.Т.). Отримав Подяку Міністерства аграрної політики та продовольства України акад. Яценко І.В.

Отримано новітні результати із наслідків антропогенного впливу на гідрологічний, русловий та гідрохімічний режим річок та рівень забрудненості атмосферного повітря території України (академік О.Г. ОБОДОВСЬКИЙ, проф. С.І. СНИЖКО), здійснено вивчення екологічних особливостей та біоіндикаторних властивостей різних організмів та їх угруповань в умовах трансформованого середовища для розв’язання проблем біологічної безпеки України (академік О.Ю. ДМИТРУК, проф. В.М. САМІЙЛЕНКО). Розроблено зокрема схеми районування території України за умовами забруднення атмосферного повітря, зумовленого низьким та високим джерелами викидів. Наскільки актуальними є отримані результати годі й говорити, оскільки **зазначені компоненти довкілля передусім мають найважливіше значення для життя і здоров’я мешканців України**. Тим самим справджується ще недавно висловлена декларація: **«Або людство уникне ядерної катастрофи (це здається вже не актуально), або воно сконає у забрудненому довкіллі (а це – на часі)»**.

За розробку навчально-методичних комплексів і їх впровадження в сільському господарстві А.В. Шостаком опубліковано в зарубіжних виданнях 13 статей, 6 тез доповідей, отримане авторське свідоцтво №14002. Автор отримав 3 дипломи, нагороджений орденом Євросоюзу і золотою медаллю «Європейська якість» і має звання «Національний лідер України».

За результатами впровадження наукових розробок у виробництво державні нагороди отримали Бесулін В.І., Болотських О.С., Бородай В.П., Грицаєнко З.М., Жеребко В.М., Ібатулін І.І., Литвин В.П., Ніколайчук В.І., Положенець В.М., Снітинський В.В., Чернецький В.М. та інші.

Розробкою нових наукових підходів системного генетичного аналізу в розведенні та селекції худоби молочних порід, удосконаленням технологічної системи продуктивного використання вітчизняних та імпортованих генотипів в умовах Причорноморського регіону нашої країни займався у 2013 році **акад. Гіль М.І.** Дані його досліджень впроваджені у виробництво в господарствах Миколаївської області.

Академіки аграрного Відділення у 2013 році брали участь у роботі 82 наукових конференцій, які були організовані іншими установами.

Значну увагу академіки Відділення приділяли навчально-методичній роботі. Вони підготували і опублікували у звітному році з грифом МОН і Міністерства аграрної політики та продовольства України 7 підручників (акад. Пикалюк В.С. – 2; акад. Засєкін Д.А. – 1; акад. Демидов С.В. – 1; акад. Нещіменко М.П. і Карповський В.І. – 1; акад. Галат В.Ф. і Сорока Н.М. – 1; акад. Скибіцький В.Г. – 1).

Академік Данчук В.В. професор Подільського ДАТУ вивчає механізми регуляції росту, розвитку та загальної резистентності с.-г. тварин і птиці.

Акад. Поліщук В.П. проводив дослідження з удосконалення методів селекції українських бджіл різної генеалогії. Отримав патент України на винахід, опублікував 1 монографію «Способы смены и подсадки пчелиных маток», 1 навчальний посібник «Пасіка» і 7 наукових статей. Брав участь у роботі 4 наукових конференцій.

Акад. Жемела розробляв нові методи підвищення врожайності та якості зерна нових сортів пшениці. Опублікував 3 навчальні посібники з грифом Мін АІЖ: «Технологія зберігання та переробки продукції рослинництва», «Стандартизація та управління якістю продукції рослинництва». Підготував до захисту І кандидата наук. Прийняв участь у роботі 3 наукових конференцій з проблем енергозбереження за сучасних технологій вирощування просяних культур.

Академік Шувар ІА. взяв участь в роботі 7 наукових конференцій, у т.ч. 2 міжнародних (ПНР). Очоловав ДЕК у Подільському ДАТУ. Видав 2 посібники.

Академік Влох В.Г. професор кафедри технологій у рослинництві Львівського НАУ передав у сорто випробування І сорт картоплі «Дужа». Видав 2 монографії: «Ячмінь озимий у західному регіоні України», «Картопля» та 2 навчальні підручники: «Рослинництво», «Лукивництво», опублікував 5 статей і 2 методичні рекомендації з наукової діяльності та 5 навчально-методичних рекомендацій. Підготував 1 кандидата наук. Організував і взяв участь у роботі 4 наукових конференцій. Нагороджений медаллю «За успіхи

в науково-педагогічній діяльності». Член обласної ради із забезпечення с.-г. виробництва сортовими ресурсами.

Академік Болотських О.С. продовжував дослідження з розробки екологічно адаптивних і ресурсозберігаючих технологій виробництва і збирання овочів і плодів.

Академік Кобець А.С. ректор Дніпропетровського ДАУ проводив дослідження з удосконалення технологій і машин для вирощування коренеплодів. Взяв участь у роботі 5 наукових конференцій, у т.ч. 3 зарубіжних. Опублікував 2 монографії („Механика деформирования и разрушения упруго-наследственных сред» і „Теорія і розрахунок копачів для збирання картоплі»). Підготував 1 кандидата наук. Автор 9 патентів на корисну модель. Він член Експертної ради ДАК України. Співавтор методичного посібника «Озима пшениця: морфобіологічні особливості та технологія вирощування» та монографії „Зміст та досвід виховної роботи Дніпропетровського ДАУ».

Академік Зінченко О.І. завідувач кафедри рослинництва Уманського ДАУ продовжував розробляти наукові основи підвищення продуктивності і якості зернових, кормових і технічних культур. Він заступник академіка-секретаря Аграрного відділення та керівник Уманського регіонального відділення АН ВО України. Взяв участь у роботі 4 наукових конференцій, отримав 3 патенти на винаходи, керівник і співавтор підручників „Рослинництво», „Кормовиробництво» і ін. Видав 4 методичні рекомендації. Нагороджений відзнакою МінАПУ „Знак пошани» та найвищою нагородою АН ВО України.

Академік Демидась Г.І. продовжував розробляти наукові основи підвищення продуктивності кормових культур, природних і сіяних сінокосів і пасовищ. Проводив дослідження з договірної тематики (50 тис. грн.). Організовував і прийняв участь у роботі 4 наукових конференцій, підготував 1 кандидата наук. Отримав патент України на винахід, видав посібник „Введення до спеціальності», практикум „Рослинництво» і 3 методичні рекомендації. Опублікував 6 наукових статей.

Акад. Бахмат М.І. продовжував розробляти наукові основи підвищення продуктивності і якості зернових, кормових і технічних культур. Організовував і взяв участь у роботі 3 наукових конференцій (1 – міжнародної і 2 – вітчизняних), підготував 2 кандидатів наук. Опублікував і видав підручник „Агротехніка вирощування цукрових буряків», 1 посібник та 5 навчально-методичних посібники. Отримав 2 патенти на винаходи. Сприяв видавництву Інформаційного вісника АН ВО України. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України.

Акад. Гаврилін П.М. та його учні досліджували особливості структур-

но – функціональної організації та закономірності гісто – і цитогенезу органів кровотворення та імуногенезу тварин та розробляли і впроваджували у практику ветеринарної медицини нові методи діагностики хвороб тварин, контролю якості та безпеки ресурсів АПК.

Акад. Захаренко М.О. та його учні досліджували механізми адаптації та поведінки високопродуктивних лактуючих корів до екстремальних факторів зовнішнього середовища. Дані їх досліджень використовують екологи і тваринники, які займаються поширенням високопродуктивних тварин у різних регіонах нашої країни.

Дослідженням впливу незамінних амінокислот, вітамінів і мінеральних речовин на продуктивність курей і перепелів займався з своїми учнями **акад. Ніщепенко М.П.** Результати цих досліджень впроваджуються у птахівництво України.

Акад. Суса П.С. (Польща) у звітному році продовжував досліджувати каріотип самців свійських ссавців. Результати його досліджень використовують співробітники селекційних установ Польщі.

Проблемою “Злочини проти життя та здоров’я особи” у звітному році займалася **акад. Сибірна Р.І.** Результати її роботи впроваджені в практичну діяльність Львівського регіонального фтизіопульмонологічного клінічного лікувально – діагностичного центру і Волинського обласного територіального медичного протитуберкульозного об’єднання та в навчальну роботу.

Розробкою нових технологій кормових добавок з рибної сировини для годівлі сільськогосподарських тварин займався **акад. Засєкін Д.А.** з своїми учнями. Експериментальні дослідження, запропонованих добавок проводяться у господарствах України. Акад. Засєкін Д.А. також активно працював над впровадженням нанотехнологій у практику ветеринарної санітарії.

Медико-біологічне обґрунтування режимів рухової активності студентів з різним рівнем здоров’я вивчав у звітному році **акад. Магльований А.В.**

Успішно використовуються у практиці гуманної медицини результати морфологічних досліджень **акад. Пикалюка В.С.** У звітному році він з своїми учнями досліджував морфофункціональні особливості окремих органів під впливом гравітаційних перевантажень і різні методи їх корекції.

Академік **Біляєва О.О.** - Впровадила в практику хірургічне лікування бешихі та спосіб детоксикації організму.

- Вперше в світі запропоновано апплікаційний сорбент «Сертасил» - всесвітній патент в лікуванні гнійних ран, який впроваджен у 20 країнах (Канада, США, Великобританія та ін.).

Академік **Крижевський В.В.** – Удосконалив та впровадив методи діа-

гностики в хірургічному відділенні такі як: латероскопія; артроскопія; лазер-на ліпtotрепія; лістероскопія.

Академік **Паламарчук В.І.** - впровадив спосіб оперативного втручання, що містить пластику гриж біоімплантатом «Тутопласт».

Академік **Горбатюк О.М.** впровадила – нові методи ранньої діагностики некротичного ентероколіту у новонароджених;

Академік **Р.Г.Процюк** вивчав особливості перебігу туберкульозу у ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД. Було встановлено що ВІЛ-інфекція сприяє розвитку активної форми туберкульозу у носіїв латентної туберкульозної інфекції та підвищує ймовірність розвитку рецидиву туберкульозу.

Академік **Никула Т.Д.** - Впровадив практику: - спосіб оцінки ефективності лікування хворих на есенціальну гіпертензію, поєднану з остеохондрозом.

Академік **Цимбалюк В.І.** - впровадив в лікувальну практику:

- Лікування спастичності у нижніх кінцівках.

- Спосіб лікування хворих з больовими нейрокомпресійними спондилогенними синдромами.

Академік **Крижановський Я.Й.** - впровадив в лікарську практику хірургічний метод лікування «Пластика ахілесового сухожилка».

Академік **Заремба Є.Х.** вивчала застосування ліпофлаону при лікуванні хворих на нестабільну стенокардію, динаміку показників варіабельності серцевого ритму у хворих на артеріальну гіпертензію в процесі лікування, застосування озонотерапії у комплексному лікуванні хворих на хронічну серцеву недостатність.

Академік **Новак В.Л.** працював над способом лікування захворювань, при яких є доцільною активація фагоцитозу в організмі», нововведення впроваджено у відділенні екстракорпоральної гематології ДУ ІПКТМ НАМН України, регіональному центрі гемаферезу (м. Львів).

Академік **Абрагамович О.О.** вивчав:

1. Спосіб лікування ускладнень змішаних уражень печінки антагоністами рецепторів ангіотензину II (ефективність – 92,4%).

2. Спосіб лікування ускладнень змішаних уражень печінки β-адреноблокаторами (ефективність – 90,2%).

3. Діагностичну цінність добового моніторингу артеріального тиску для корекції портальної гіпертензії з використанням антагоністів рецепторів ангіотензину II (ефективність – 90,9%).

4. Вивчив спосіб удосконалення діагностики порушення ниркових функцій у пацієнтів з важкими дифузними ураженнями печінки (ефективність – 91,6%).

Академік Андрейчин М.А. працював над:

1. Імуно-ферментним методом визначення антигенів збудників групи ГРВІ (Лікувальні заклади Тернопільської області). Поліпшено специфічну діагностику цих інфекцій та їх противірусну терапію. Скорочено терміни лікування на 2-3 доби.

2. Використанням нового препарату Нуклекс у лікуванні хворих на ГРВІ та хронічні вірусні гепатити (впроваджено в ряді областей України). Скорочені строки нормалізації показників при цих хворобах чи зменшення.

Академік П.Г Кравчун впровадив:

1. Спосіб прогнозування розвитку *Helicobacter pylori*-негативних гастропатій у хворих на есенціальну гіпертензію з хронічною серцевою недостатністю.

2. Спосіб прогнозування постінфарктної серцевої недостатності у хворих з Q-позитивним інфарктом міокарду.

3. Спосіб прогнозування розвитку кардіоваскулярних ускладнень у хворих на цукровий діабет 2 типу, ускладнений артеріальною гіпертензією та інсулінорезистентністю, спосіб ранньої діагностики порушень функції нирок у хворих на хронічний кардіоренальний синдром II типу, спосіб оцінки ефективності лікування хворих на цукровий діабет 2 типу, ускладнений інсулінорезистентністю та артеріальною гіпертензією, спосіб прогнозування анемії у хворих на хронічну серцеву недостатність, що супроводжується хронічною хворобою нирок, спосіб прогнозування розвитку нестабільної стенокардії у хворих на цукровий діабет 2 типу, спосіб діагностики підвищення кардіоваскулярного ризику у хворих із сукупним перебігом нестабільної стенокардії і цукрового діабету 2 типу.

Академік В.І. Сіпінтий - впровадив:

1. Метод хірургічного лікування травматичного пошкодження спинного мозку з застосуванням стовбурових клітин строми кісткового мозку (**вперше в світовій клінічній нейрохірургії**). Новизна цього методу підтверджена патентами, які були опубліковані в міжнародному журналі «Лидеры 21 столетия. Известные имена 2012 г.»

2. Мінімально-інвазивне лікування пухлин задньої черепної ями з приміненням мікрохірургії, ендоскопії під електрофізіологічним контролем з застосуванням системи НТ-32. **Новизна** цього методу відмічена на 5-му міжнародному нейрохірургічному конгресі і було **відмічено нове направлення в світовій клінічній нейрохірургії** (5 міжнародний конгрес нейрохірургів вересень 2012 р.)

3. Розробив спосіб хірургічного лікування при проведенні втручань на глибоких структурах головного мозку та новий спосіб ендоскопічної діа-

гностики та лікування травматичних оболонкових гематом, що дало можливість ефективно впровадити нові малоінвазивні нейрохірургічні технології лікування в співавторстві.

Академік **В.В.БОЙКО** - Зареєстрував наукове відкриття (диплом №454) В.В.Бойко, П.Н.Замятин, В.И.Жуков, П.Ф.Щапов, В.П.Невзоров, Е.М.Климова «**Явление пьезобиосинтеза в биологических тканях**» в Міжнародній академії авторів наукових відкриттів та винаходів.

Крім того, **академік Москаленко В.Ф.** достойно представляє медичний науковий потенціал країни у Всесвітній організації охорони здоров'я, будучи членом її Комітету з політики і координації спеціальної програми наукових досліджень, розробок і підготовки наукових кадрів у галузі відтворення населення.

Академіки **Ю.В.Вороненко і Н.Г.Гойда** виконуючи науково-дослідну роботу «Розробка стратегічних моделей удосконалення управління якістю медичної допомоги та покращення здоров'я населення України» розробили цілий ряд моделей управління якістю на всіх рівнях медичної допомоги і в першу чергу первинної медико-санітарної допомоги, що дало змогу покращити її доступність та забезпечувати якість.

Академіками хірургічного профілю (**Паламарчук В.І., Біляєва О.О., Крижевський В.В., Горбатюк О.М.**) виконувались науково-дослідні роботи та були розроблені комплексні лікувальні програми щодо вдосконалення методів профілактики та лікування хірургічної патології у дітей та дорослих. Все це на практиці принесло медичну, соціальну та економічну ефективність.

Слід сказати і про винахід ректора Вінницького мед університету, що заслуговує найвищої нагороди суспільства.

Було впроваджено 99 нових методик діагностики, лікування і профілактики в діяльність медичних закладів, розроблено і видано 41 методична рекомендація для практичних лікарів.

Суттєвим внеском для безперервного професійного розвитку практичних лікарів є робота по організації і проведенню для них науково-практичних конференцій, яких було проведено – 116. Крім того проводились семінари (149) та курси підвищення кваліфікації лікарів (83) на яких прочитано – 264 лекції.

Належно працювали вчені-психіатри.

Акад. Марута Н.О. досліджувала порушення при хворобі Паркінсона. Михайлов Б.В. порушення при параноїчній шизофренії, Пшук Н.Г. - алкогольну інтегративну психотерапію в лікуванні.

Маркова М.В. – на основі ідентифікації психопатологічних причин фор-

мування дезадаптивних страхів у родичі розробила систему медико-психологічної допомоги особам, які здійснюють догляд в умовах поліативної медицини. Є Кришталь - проблемою психопрофілактики сімейної дезадаптації властивостей подружжя. Чабан О.С. інтегрував аспекти синдромогенезу параноїчної шизофренії.

Акад. Вербенко В.А. описала структуру і типологію когнітивних порушень у пацієнтів з опіоїдною залежністю, Є.Гриневич - розробила сучасні медичні технології та здійснила оцінку їх чутливості.. Т.С. Міщенко - займалась системою динамічного моніторингу лікування судинних захворювань головного мозку; Івнев Б. готував монографію «Соціальна психіатрія»; Табачніков С.І. – питаннями табакокуріння та алкогольною залежністю.

Акад. Дубина М.М. працював над підбіркою матеріалів до видання «Література 20-х років, написав і видав 4 наукові праці, зокрема на нових матеріалах статтю, присвячену творчості М.В.Гоголя. Провів кілька вечорів на національні теми.

Академіки Відділення енергетики та ресурсозбереження працювали над дослідженням та впровадженням енерго та ресурсозберігаючої техніки та технологій у різних галузях виробництва. Вони брали участь в понад 100 науково-технічних конференціях, що проводились під егідою АН ВОУ. Так, на міжнародній науково-технічній конференції під головуванням О.В.Сокола, виступали з основними доповідями наші вчені. Це можна й сказати про конференцію «Солова електроніка та електроефективність 2013» (голова - Лежнюк П.Д.) з пленарними доповідями виступили Журахівський і Лежнюк, а на секційних засіданнях - Говоров, Артюх. Так було і на конференції «Керування режимами роботи еб'єктів електричних та електромеханічних систем - 2013 р. де вели конференцію П.П.Говоров та Є.Г.Курінний.

За звітний період виконано 23 науково-дослідних робіт, найважливішими з них є комплексна НДР «Розробка наукових основ комплексної оптимізації режимів електропостачання та освітлення об'єктів соціально-культурного та побутового освітлення об'єктів ЖКГ, що виконувалась під керівництвом П.П.Говорова, а також роботи акад. Денисової А.Є. по оптимізації режимів теплоносних систем та роботи М.Д. Лежнюка по автоматизації процесів в енергетичних системах.

Академіки відділення видають 18 журналів, науковий збірник Керівник відділення видав 8 наукових праць, обраний Сербською академією академіком.

За редакцією П.П.Говорова видана книга «Історія української світлотехніки».

Відділення педагогіки (акад. Падалка О.С., Ладиченко Т.В.)

Акад. Майборода В.К. досліджував проблему підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні. Виступив на 3 наукових конференціях, надрукував 3 статті. Проблеми сучасного виховання молоді - основна проблема, над якою працював акад. Ю.Д. Руденко.

Модель процесу економічної освіти учнів підготував акад. Шпак Олександр Тихонович.

Багато років підряд досліджує проблему розвитку риторики акад. **Г.М.Сагач**. Акад. **Курлянд** підготувала два кандидати пед. Наук, видала словник з професійної педагогіки, брала участь в 3-х міжнародних конференціях.

Питання фізкультури і спорту - основне в дослідженні акад. **Арзютова**, а проблеми хімії - в роботі В.Х.Волошина.

Ряд наших академіків склали іспити на флагманів медичної діяльності, патріотичної служби «Патріот». Це, зокрема, Станіслав Табачников, Анатолій Бабанін, Ірина Дейнега, Володимир Литвин, Вікторія Вербенко, Борис Івнев, Ганна Кожина, Євген Кришталь, Вагіф Рахманов, Борис Михайлов, Людмила Юр'єва та ін.

Заслужили велику честь називатись флагманами освіти і науки України Станіслав Поважний, Сергій Зябліцев, Пилип Говоров, Алла Череп, Олександр Завальнюк, Ірина Дейнега, Іван Ільницький, Світлана Шевчук, Володимир Погребенник, Станіслав Табачников, Орест Абрагамович, Василь Баранівський, Андрій Головчук, Вагіф Мамедов, Володимир Ходаковський та ін.

Вітаю вас дорогі друзі!

Я щиро вітаю і Раду молодих, яку очолює **Юрій Мосенкіс** за наполегливу роботу молодих вчених. Спасибі дорогий друже!. Закликаю продовжувати активну діяльність. Ми якось вирішимо з молодими науковцями.

Академія вищої освіти хотіла б, щоб її представник від 500 докторів наук був активним членом МОНу, щоб Міністерство радилося з Академією, приймаючи якісь важливі рішення щодо вишів України, її керівників, щоб діяли ми спільно, над вирощенням кадрів з вищою освітою для потреб України. І взагалі, щоб наміри і діяння обох закладів були спільні і пов'язані з поліпшенням долі України в сучасному світі. Мусимо працювати для України.

Найбільш вагомим є набуток Шинкарука В.Д., та Юрія Миколайовича Кузнецова, який створив нову концепцію побутових верстатів на основі застосування принципів генетичної інженерії. На основі аналогії технічних

і біологічних систем йому вдалося створити генетичну класифікацію технічних систем подібну до таблиці Менделєєва. З неї є явні і неявні галузі і вимоги до приладів та систем, що її складають. Володіння такими знаннями значно скорочує період досліджень, підвищує їх результативність за рахунок можливості передбачень технічних характеристик майбутніх систем. **Це прорив у нашій науці і ми пишаємось цим.**

Робота вчених Відділення механіки та машинобудування присвячена підвищенню ресурсу та керованості об'єктів військового та ракетно-космічного призначення. Це стосується переважно систем автоматичного керування (Александров), ресурсу елементів конструкцій та систем управління літальних апаратів (акад. Бреславський), статичної та динамічної міцності турбін (Воробійов), робочих процесів лазерної стерео літографії, технології алмазного шліфування (Грабченко). динаміки та статички транспортних засобів (Подригало і Самородов).

У звітному році вийшло шість номерів «Вісника». В останньому помістили звіт Академії за 2013 р.. В п'яти інших номерах редакція поділилася з читачем, а він розширився шевченківськими матеріалами, зокрема тим, як встановлювали перший пам'ятник в Києві, розповіли про незвичний винахід академіка Мороза і його винахід «Скіф».

Академік Кузнецов Ю.М. ділиться своїми враженнями якою має бути наука в Україні, як пройшов 43 Міжнародний Конгрес Апімондії ділиться своїми матеріалами Анатолій Петрович Поліщук, сам заслужений діяч бджільництва. Станіслав Табачников ділиться своїми враженнями від відвідин Херсонської Морської академії, яка, до речі, користується серед студентів незмінним авторитетом і повагою. Нагадуємо тим, хто забув, про сьогоднішній район Прип'яті, який бездумною советською керівничою елітою загубили кількасот гектарів лісу і плідородної землі і місто Чорнобиль. Акад. Петро Масляк, як відомий геополітик, ділиться своїми роздумами про долю найближчої нам держави – Росії. Микола Дубина висловлює свої гірки спогади про руйнацію окремих закладів за 20 років незалежності, коли в країні нема справжнього господаря. Йому належать цікаві роздуми про відпочинок трудових мас в Україні.

Цікаву проблему про військових капеланів порушує Василь Баранівський. Академік Дениsik роздумує над тим, як посилити інтерес студентів-медиків до навчання, яке чар-зілля при цьому використовувати.

Акад. Дениsik роздумує над тим, як посилити інтерес студентів – медиків до навчання, яке чар-зілля при цьому використовувати.

Багато людей (і вчених в тому числі) цікавляться стовбуровою системою

і її використанням в практиці. Цим матеріалом діляться акад. Василь Степанович Пикалюк і Шаймардинова (з Кримського медуніверситету).

У «Віснику» ми детально знайомили читача з українцями – Іваном Пулюєм, Наталією Левицькою, поеткою, дочкою відомого українського політичного діяча Костя Левицького.

Тетяна Бахтєєва ділиться своїми роздумами про лікаря і його ставленням до хворого. Йде мова про Василя Вишиваного - одного з спадкоємців престолу Австро-Угорщини Вільгельма фон Габсбурга, сина ерцгерцога Карла Стефана. Є згадка про перекручення історії чиновниками Катерини II. Але тільки згадка. Українська сторона не хоче описати досить просту технологію Катерининської пропаганди. А дарма! Вміщено також ряд порад і новин з Харківського університету.

Скажу ще кілька слів про «Вісники». З часу, коли ми змінили видавця, справа пішла зовсім інакше, ніж раніше. Ми платимо менше і отримуємо скорше і якісніше. У всіх Вісниках друкуємо Шевченкові матеріали - бо ж ідемо до його 200-річного ювілею.

Відзначили 85 річний ювілей Олександра Івановича Зінченка, людини, що все життя віддала і продовжує навчати студентів. Виступив «Вісник» на захист української мови.

Цікаві матеріали про відвідання Президією Львова, Вінниці, Херсона, Умані, про Миколу Міхновського, одного з організаторів українського війська, якого відсторонив від діяльності Микола Грушевський.

Дуже активно виступає з цікавими статтями академік Мікульонюк І.О. Читаються з інтересом наукові праці В.Погребенника і Миколи Миколайовича Дубини про Гоголя і Бодяньського. Категорично ставить перед недругами України питання «Люби Україну, або забирайся геть!» секретар СПУ Віктор Баранов, про приватні ВНЗ, про стан сільського господарства матеріали з Асканії Нової та ін.

Активний наш дописувач - акад. Зозуля І.С. Знайдемо тут історію Кирила Розумовського, П.Сагайдачного, про муки Марії Старицької. Висвітлює «Вісник» і студентську науку в Запоріжжі.

В цілому «Вісник» висвітлював життя Академії і основні події в країні і заслужив позитивної оцінки.

Завершуючи свою доповідь на цій сесії Загальних зборів АН ВО України, скажу:

Незважаючи на всі труднощі, Академія працює і сьогодні можна стверджувати перспективи розвитку України, пов'язані передусім з наукою і освітою, які є совістю людства. Свого часу **акад. Богалій** писав, що з усіх на-

родів першим буде той, який випередить думкою і розумовою діяльністю інших. І ми цього дотримуємось і горді своїми науковцями.

До речі 21 академік нашої Академії залучені до наукових товариств, асоціацій зарубіжних країн. Ряд з них отримали нагороди іноземних держав. Проте ці аргументи не враховуються МОН. За всіма консультаціями, науковою допомогою його члени і керівництво поки що звертаються до Національної академії, ігноруючи, повторюю, свій власний науковий потенціал. Я між тим, за працями наших учених, їх ресурсоощадними технологіями наші заводи одержують високочисті сталі, наносять покриття методами плазмових технологій, охолоджують прокат та прокатне обладнання, знешкоджують токсичні речовини в машинобудуванні і транспорті, використовують водорозчинні полімери. Металознавці використовують технологію економічної безпеки обробки металів, юристи дали довідники з екологічного права, права екологічної безпеки і канонічного права.

І це в той час, коли медична і аграрна «державні» академії перебувають в летаргічному сні, не досужилися провести з нами наукову конференцію з проблем туберкульозу, хоч це для них чи не найперше завдання. Свого часу, боячись накликати на себе немилість влади змусила їх зіщипити зуби і мовчати, хоч бушувала чорнобильська потвора, хоч їх члени добре знали, які наслідки квітки чорнобильського полину принесе людям. Десятки тисяч невинних жертв, тисячі гектарів родючої землі, угідь, зелених луків і дібров з багатим тваринним світом стануть надовго мертвими і свідчать хіба про ціну поступливості тогочасних керівників України перед їх московськими правителями. Так було в 1986 році. Нині 2014-й. І знову мовчать. Не мовчить наша академія, опублікувавши статтю - зостереження «Зупинити звіра!»

В Росії проведено реформу науки. Чи не час в Україні впровадити реформу в науці. Чи й далі будемо пропагувати облюбований деякими керівниками соціалістичний спосіб організації науки? Розумію, що ми десятки років схилилися і далі схилиємося перед певними ідолами в науці. Так робилось при радянській системі. Дехто хоче це продовжити і зараз

Слід впровадити послідовну науково-технічну політику України, її пріоритети і створення державних органів з її реалізації, як це наприклад, зробили США.

Повторюю: мусить бути державне визначення наукових пріоритетів, бо гамузом все нині дослідити не можна.

Якщо йдеться про перебудову науки, яка б дозволила ефективніше використовувати науково-технічний потенціал, то ми повинні йти в напрямку створення єдиної науки країни. Така перебудова, на нашу думку, мусить йти

в напрямку створення на основі академічної та вузівської науки навчально-наукових центрів на базі провідних навчальних закладів країни, як це прийнято в передових країнах світу. Така система найбільше відповідає ринковій економіці. Це пов'язано з такими принципами: наука в вищих навчальних закладах виконується за участю молоді і є дуже динамічною. Вона виконується відносно невеликими, гнучкими колективами і охоплює найширше коло питань. Наукові чи технічні результати, отримані в вищих навчальних закладах, зразу ж мають кадрове забезпечення і легко впроваджуються. Таким чином наука в вищих навчальних закладах може бути щонайменше в 2-3 рази ефективніша, ніж, наприклад, академічна наука, наука у НАН. Це і підтверджує порівняння науки СРС, де основна увага приділялась академічній науці, з наукою передових країн світу. Академічні заклади технічного профілю та заклади галузевої науки мусять скласти основу науково-дослідних установ великих промислових об'єднань та приватних фірм. Така перебудова зачіпає інтереси багатьох вчених і є дуже непростою справою, але якщо ми її не зробимо, то матимемо і далі неефективну науку України.

Ця перебудова мусить супроводжуватись демократизацією керівництва вузів, автономізацією вузів, наданням вузівському вченому прав і водночас відповідальності. Взяв від держави гроші, поверни своєю працею, науковими успіхами. Не можеш - не берися за наукові пошуки.

Добре працювали в цьому році економісти. **Алла Василівна Череп** сама працює та інших примушує. І як наслідок... провела 2 наукові столи з актуальними проблемами економіки з присутністю ключових осіб економічної науки і практики України. Закінчено і впроваджено у виробництво ряд економічних тем, подано 60 заявок на патенти, одержано 77 патентів і авторських свідоцтв. Працювали разом з Катовіцкім, Ольштанським університетами, має зв'язки з університетом штату Вірджинія (США), Молдавським національним університетом, університетом м. Руссо (Болгарія). З інститутами Росії, Білорусі, Франції та Китаю проведено 25 спільних наукових конференцій.

Користуються авторитетом за рубежом **Боголіб Т.М., Череп А.В.**. Підготували 10 навчальних посібників, Кредісов підготував матеріал для 1 посібника, Череп А.В. - для 4 посібників. Череп видала в Польщі 1 підручник.

В конкурсі взяли участь студенти. Ряд з них стали переможцями.

Трагічно склалася доля нашої культури на своїй землі: «велика руїна» держави замовила велику руїну й української мови. Практика імперського правління, як і пізніший досвід колишнього Радянського Союзу, переконливо довели: коли мова будь-якого народу витісняється зі сфери функціону-

вання, то нема держави, є колонія, то вона відразу ж починає витіснятися зі сфери виробництва, освіти, науки, мистецтва та міжетнічного спілкування, а відтак і з родини. А в кінцевому підсумку - із людської свідомості. Ми маємо сьогодні Українську державу без викарбуваних чітко національних рис, без джерельно чистої, неупослідженої, незгвалтованої, загально-визвольної і повсюдно утвердженої державної мови. Україна нагадує нині підранка, якому до повного одужання ще не одноразово доведеться перетерпіти великий біль. І це треба добре зрозуміти. Бо якщо нас уже ударили ножем, то хіба можна витягнути його з тіла безболісно? Чи хіба ми не знаємо, що будь-яке оперативне лікування болісне, але це - лікування? Іншого виходе немає. Бо тільки такий шлях веде до одужання.

Так і в мовній справі треба здійснити рішучу, повторюю рішучу, як це зробили свого часу ізраїльтяни, французи, німці. Це аж ніяк не означає ущемлення мови тих національних груп, які вирішили оселитись на наших землях. Просто вони зберігають свою самобутність, оригінальність, привабливість у межах своїх громад, шкіл, родин, а в державній сфері виявляють таку саму законослухняність, як титульне населення України. До речі, саме так поводитись некорінні народи в усіх країнах світу. Не будемо далеко шукати. Українська діаспора в Росії не менша за російську в Україні. Але українці там не мають своїх шкіл, газет, радіо, телебачення. Та жоден з них навіть в умовах суцільних поселень не порушував питання про державність української мови в Російській Федерації, не зневажає державної російської мови.

Скажу, що нині важко знайти на сторінках газет і журналів наукові огляди, коментарі чи просто добре слово про вчених. Зникли репортажі з лабораторій, нариси чи замальовки про людей науки. Інколи, щоправда, мусують про тих, хто залишив країну.

Слава Богу «відтік умів» у наш час дещо меншає. Меншає і число вищих навчальних закладів, що їх так щедро виростив в Україні Василь Кремінь-г-За даними Держреєстру ВНЗ в Україні кількість навчальних закладів становить 1005 закладів усіх рівнів акредитації. З них державних 732, приватних - 273.

Відокремлених структурних підрозділів III-IV рівнів ВНЗ мають 975, з них державних 721, приватних - 254. Замість трьох національних - створено десятки національних: без належних кадрів, бібліотек, технічного устаткування, приміщень. Без належного фінансування таких навчальних закладів, їх професорів, утримання лабораторій, дослідних і навчальних баз тощо. Бездумна і безконтрольне зростання кількості комерційних вузів, їх філій, окремих факультетів, і водночас відсутність у них майстрів своєї справи

кваліфікованих дипломованих викладацьких кадрів, «сбросний» студентський контингент - все це привело до помітного зниження якості навчання, до появи у ВНЗ таких ганебних явищ, як плата за іспит, хабар викладачам і керівникам, не дотримання високого рейтингу викладання, організації навчального процесу загалом. Окремі ВНЗ поступово перетворюються в господацькі підприємства, де все продається і купується, в тому числі і... диплом фахівця.

Ряд ВНЗ готують кадри вищого рівня без належного планування, без адекватності змісту освіти потребам народного господарства, культури, освіти. Часом без ліцензій, без узгодження з місцевими властями, комерційні вузи дублюють номенклатуру галузей підготовки державних вузів, бо користуються їхніми кадрами викладачів, підчас планами, розкладами, іншими документами тощо. Щоб мати студентський контингент, а, точніше, гроші, полегшують вступні випробування, без належної місцевої потреби набирають студентів на «модні» спеціальності.

Наша Академія своєрідна за своїм складом. Вона не конкурує з жодною з нинішніх установ такого типу. Візьмемо для прикладу хоч би одне з великих за персональним складом відділень медицини.

Високого звання «Заслужений діяч науки і техніки України» лише кілька ррків тому удостоїлися академіки І.Г.Ільницький, М.С.Слободяник, Р.Г.Процюк, І.Й.Влох, В.О.Калібабчук, почесного звання «Заслужений юрист України» - А.М.Колодій, В.К.Шкарупа, В.І.Курило, відзнаки «Відмінник освіти України» - Т.Г.Дудар, В.Д.Басай, В.В.Нечипорук, та В.М.Положенець.

Інших урядових відзнак удостоїлися О.М.Завальнюк, В.І.Шеманьов, М.В.Поляков, В.Є.Михайленко, В.О.Шамрай, В.І.Курило, В.С.Кузьмичов, В.П.Андрущенко, І.Д.Пасічник, В.М.Лісовий, І.Т.Горбачук, Є.Є.Александров та ін.

Успіхи вчених вищих навчальних закладів України, до речі, наукової бази Академії - і в кількості закінчених науково-дослідних робіт у 2013 р. (98), виданої наукової продукції - вийшло в світ 18 монографій, 103 підручники, 308 навчальних посібників. Ряд з них посіли різні місця в конкурсі, що їх проводила комісія нагород при АН ВО України. Кращі з них:

«Морфологія спинного мозку та спинномозкових вузлів хребетних тварин» (Горальський Л.П., Хомич В.Т.); «Історія української світлотехніки» (Говоров П.П., Кожушко Г.М.); «Непроходимость кишечника» (Радзіковський А.П., Біляєва О.О.); «Антропогенетика з основами медичної генетики» (Демидов С.В.); «Прикладні питання фтизіатрії дитячого та підліткового віку» (Ільницький І.Г.); «Ідемо за Шевченком» та «Шевченків Вільно»

(Жадько В.О.) ; «Літературно-мистецька Полтавщина», 2 книги (Степаненко М.І.); та книга «Теоретичні засади та принципи української етимологічної лексикографії»; молодого вченого **Назарова Н.А.**

Дійсні члени Академії результати своїх дослідницьких пошуків опублікували у 4891 науковій статті та рекомендації. Кращі з них (214) отримали патенти на свідоцтва на винаходи. Серед таких авторів слід назвати академіків І.Зозулю, О.Загорулька, О.Біляєву, Є.Зарембу, В.Куцову, І.Спиридонову, В.Цимбалюка, Ю.Парашука, В.Сминтину, С.Мірошніченка, С.Кравця, В.Лупальцова.

Все сказане мною дає підстави науковій громадськості по праву пишатися плеядою визначних учених – академіків, професорів, які своїми оригінальними ідеями та науково-дослідними працями суттєво збагатили потенціал української науки, здобули загальнодержавне, а подекуди і міжнародне визнання.

Серед видатних українських вузівських учених сьогодні не можна не згадати:

Александрова Є.Є, Андрущенко В.П., Андрейчина М.А., Андрейцева В.І., Астахову В.І., Бабаніна А.А., Баранника Д.Х., Божидарника В.В., Болотських О.С, Большакова В.І., Боднара П.М., Белікова С.Б., Булаховську Ю.Л., Вороненка Ю.В., Вегеша М.М., Волошина В.С., Говорова П.П., Горбачука І.Т., Гром'яка Р.Т., Грабовецького В.В., Грицаєнко З.М., Дударя Т.Г., Жежеленка І.В., Завальнюка О.М., Загнітка А.П., Задорожного В.С., Зіменковського Б.С., Згуровського М.З., Зверякова М.І., Зінченка О.І., Зіня Є.А., Зозулі І.С., Казакова В.М., Кирика М.М., Комендаря В.І., Копитка П.Г., Кравціва Р.Й., Кравчуна П.Г., Крисаченка В.С., Кузнєцова Ю.М., Литвина В.П., Лугового В.І., Лупальцова В.І., Ларіна В.І., Лісового В.М., Марцина В.С., Мельничука П.П., Михайленка В.С., Москаленка В.Ф., Мороза В.М., Никулу Т.Г., Ніколайчука В.І., Павловського М.П., Пішака В.П., Поважного С.Ф., Полякова М.В., Попова М.В., Прадіда Ю.Ф., Прохорова Є.Д., Процюка Р.Г., Рудика С.К., Сіпітого В.І., Сминтину В.А., Сюська М.І., Сміяна І.С., Снітинського В.В., Табачнікова С.І., Тімана М.П., Товажнянського Л.Л., Тугая А.М., Турченка Ф.Г., Туманова В.А., Цимбалюка В.І., Шакуна В.І., Шимона Л.Л., Шинкарука В.Д., Шкіля М.І., Шпака В.І., Шута М.І.

Академія, як бачимо, досить ефективно працювала в нинішньому році. Створено ряд праць, що принесуть користь нашій державі. Але треба в наступному році посилити роботу над актуальною тематикою.

А в цілому, я бажаю вам здоров'я та всіляких успіхів в розвитку науки на благо нашої Вітчизни!

УХВАЛА
загальних зборів АН ВО України
від 21 грудня 2013 року

Загальні збори АН ВО України констатують: у звітному 2013 році Академія працювала у складних умовах занепаду економіки, зменшення обсягів виробництва, скорочення золотовалютного запасу держави, відмовою від курсу на євроінтеграцію та втягування її у «Тайожний союз» з утратою національного суверенітету, порушення кримінальних справ проти опозиціонерів, компрометації парламентаризму й занепаду судочинства в Україні.

Академія наук вищої освіти України стурбована також цілеспрямованим наступом на українську – державну! – мову, каліченням освіти під виглядом її реформування, тиском на все українське. Сукупність усіх цих чинників здетонувала тією іскрою, що викликала вибух народного гніву в результаті побиття «Беркутом» у «криваву суботу» 30 листопада в центрі Києва мирної протестаційної акції студентської молоді, представників патріотичних сил, а також журналістів.

Цим було порушено конституційні права громадян, які у відповідь вишли на київський Майдан та площі багатьох міст країни від Одеси до Сум.

Академія висловлює одностайну підтримку повсталому народові та поділяє його справедливі вимоги. Вимагаємо також усебічної демократизації життя країни.

У зв'язку з вищесказаним та на основі заслуховування й обговорення доповідей Президента й Президії АН ВО України, Загальні збори Академії, що представляє всі регіони й чільні ВНЗ України, об'єднує понад 500 її дійсних членів та членів-кореспондентів, утім 39 лауреатів Державної премії України, 80 Заслужених діячів науки й техніки та Заслужених працівників освіти, 97 відзначених високими орденами й нагородами України й інших держав, ухвалюють:

1. Визнати діяльність Президії Академії та її апарату у 2013 р. задовільною.
2. Затвердити результати виборів нових дійсних членів Академії 2013 року (списки додаються). Затвердити список нагороджених та протокол конкурсу на кращу наукову працю (списки додаються). Схвалити організаційні заходи, здійснені Президією у 2013 р.
3. Вимагати від уряду та Президента покарання всіх винних у жорстокій розправі влади над власним народом, звільнення всіх політичних в'язнів.
4. Створити при Академії групу з відомих вчених для розроблення плану виходу України з кризи. Долучитися до проекту, започаткованого на телебаченні,

5. Академікам АН ВО України продовжувати й у 2014 р. пропагувати українську національну, державницьку та соборницьку ідеї, зміцнювати громадську готовність до кардинальних очисних змін.

6. Організувати різного рівня науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, присвячені актуальним проблемам історії, функціонуванню української мови та її повної спроможності обслуговувати всі сфери життєдіяльності країни, осягам класичного письменства. Продовжити участь учених Академії в організації та проведенні Міжнародних мовних конкурсів ім. Петра Яцика, імені Т.Г. Шевченка, Всеукраїнського конкурсу „Мій перший вчитель” та визначенні їх переможців у всіх номінаціях.

7. Вимагати від усіх державних чинників і інституцій посутнього коригування будівництва України як європейської країни, розроблення концепції й утілення у життя всіх засад її розвитку як держави української, з повним задоволенням економічних, політичних та національно-культурних потреб і запитів народу-автохтону.

8. Урочисто відзначити 200-річчя від дня народження національного генія та пророка Тараса Шевченка, та проведенні ювілейних заходів, зокрема Міжнародної наукової конференції «Постать і спадщина Тараса Шевченка та розвиток української культури, науки, мистецтва XIX – XXI століть» (на базі НПУ ім. М.П.Драгоманова, 20-21 лютого 2014 р.).

9. Підготувати і видати колективну монографію «Світова Велич Тараса Шевченка – духовного батька світового українства» та презентувати її з участю преси та радіо.

10. Академікам усіх відділень активно, фахово реагувати на матеріали друкованих і електронних ЗМІ, телебачення, радіо.

11. Науковцям Академії виступити з серією статей, присвячених відповідності навчальних планів і програм у ВНЗ сучасним вимогам та просто здоровому глузду, результатам упровадження Болонського експерименту й міністерської практики моніторингу знань учнів, що є прихованим бізнес-проектом.

12. Розширити науково-дослідницькі зв'язки АН ВО України з українськими і закордонними академіями, університетами та науковими інституціями з метою реалізації спільних наукових проєктів, проведення конференцій, круглих столів тощо. Урізноманітнити ці форми співпраці.

13. Академікам-секретарям і Секретаріатові Академії до 25 січня 2014 року скласти річний графік проведення наукових конференцій, симпозіумів, з'їздів і зборів відділень та Академії вцілому.

14. Якнайактивніше висвітлювати наукову, педагогічну та організаційну діяльність Академії в ЗМІ, на радіо та телебаченні.

15. Зобов'язати Президію та керівництво відділень розробити на основі ухвали Загальних зборів та конкретних пропозицій докладний календарний план роботи на 2014 рік, а також внести робочі доповнення й уточнення до перспективного плану діяльності Академії.

16. Удосконалити і звернути увагу на наповнення сайту АН ВОУ за наступними позиціями:

- розмістити вичерпну інформацію по академічним нагородам АН ВОУ, а також критеріям їх розподілу по відділенням;
- регулярно оновлювати сайт інформацією, що надсилається академіками а Президію академії;
- розмістити поточні списки академіків по відділенням з окремою сторінкою і інформацією про кожного з довідника Академії.

17. Встановити для боржників останній термін сплати членських внесків до кінця першого кварталу 2014 року без багаторазових нагадувань. Вивести із складу дійсних академіків тих, хто на 01.04 2014 р. буде мати заборгованість, систематично порушуючи тим самим Статут Академії.

*Пам'ятник
Т.Шевченку
в Києві*

СПИСОК
членів Президії Академії наук вищої освіти України,
2014 р.

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Посада
1.	Баранівський Василь Федорович	Академік-секретар Відділення філософії
2.	Біляєва Ольга Олександрівна	Помічник президента, академік Відділення медицини
3.	Бобровник Світлана Василівна	Академік-секретар Відділення права
4.	Говоров Пилип Парамонович	Віце-президент, голова Секції технічних наук, академік-секретар Відділення енергетики та ресурсозбереження
5.	Горбачук Іван Тихонович	Академік-секретар Відділення фізики та астрономії, заст. Голови кадрової служби
6.	Грицаєнко Зінаїда Мартинівна	Віце-президент, відповідальна за регіональні відділення та наукові центри
7.	Гришак Віктор Захарович	Голова Запорізького регіонального відділення
8.	Дейнега Ірина Іванівна	Академік Відділення історії
9.	Демидась Григорій Іллів	Академік-секретар аграрного Відділення
10.	Дубина Микола Іванович	Президент АН ВО України
11.	Запорожець Ольга Антонівна	Академік-секретар Відділення хімії та хімічної технології
12.	Зозуля Іван Савович	Віце-президент, відповідальний за видавничу діяльність
13.	Зубок Микола Іванович	Академік Відділення військових наук, відповідальний за сектор планування і звітності
14.	Зябіцев Сергій Володимирович	Академік Відділення медицини, відповідальний за Донецький регіон
15.	Льницький Іван Григорович	Уповноважений по Західному регіону
16.	Іщук Степан Іванович	Академік відділення Наук про Землю
17.	Кожина Ганна Михайлівна	Академік-секретар Відділення проблем психічного здоров'я
18.	Кузнецов Юрій Миколайович	Академік-секретар Відділення загальнотехнічного
19.	Курило Володимир Іванович	Віце-президент, керівник секції суспільних наук +(гуманітарних наук)
20.	Ладиченко Тетяна В'ячеславівна	Академік-секретар Відділення педагогіки
21.	Ляхощкий Володимир Павлович	Академік-секретар Відділення історії
22.	Мельник Олег Петрович	Академік-секретар Відділення ветеринарної медицини
23.	Михайленко Всеволод Свдокимович	Академік-секретар Відділення проблем будівництва та архітектури

24.	Мірошніченко Сергій Іванович	Академік-секретар Відділення військових наук
25.	Мосеккіс Юрій Леонідович	Голова Ради молодих учених
26.	Паламарчук Володимир Іванович	Академік Відділення медицини
27.	Пилипчук Олег Ярославович	Академік-секретар Відділення історії, освіти і техніки
28.	Погребенник Володимир Федорович	Керівник секції гуманітарних наук
29.	Подригало Михайло Абович	Академік-секретар Відділення механіки та машинобудування
30.	Положенець Віктор Михайлович	Член ревізійної комісії, Голова Житомирського регіонального відділення
31.	Процок Раду Георгійович	Академік-секретар Відділення медицини
32.	Працьовитий Микола Вікторович	Академік-секретар Відділення математики та інформатики
33.	Рудик Станіслав Костянтинович	Віце-президент, керівник Секції природничих наук
34.	Савчук Варфоломій Степанович	Учений секретар Придніпровського наукового центру
35.	Сіпітий Віталій Іванович	Академік Відділення медицини, відповідальний за роботу секції природничого напрямку
36.	Сиса Павло	Зарубіжний академік (Польща)
37.	Сминтина Валентин Андрійович	Голова ревізійної комісії, академік Відділення фізики та астрономії
38.	Супрун Наталя Петрівна	Академік-секретар Відділення матеріалознавства
39.	Стецюк Володимир Васильович	Академік-секретар Відділення наук про Землю
40.	Табачников Станіслав Ісакович	Головний учений секретар
41.	Хомич Володимир Тимофійович	Академік-секретар Відділення біології
42.	Череп Алла Василівна	Академік-секретар Відділення економіки
43.	Шакун Василь Іванович	Віце-президент, організаційні питання
44.	Шевчук Світлана Володимирівна	Академік-секретар Відділення філології та мистецтвознавства
45.	Шинкарук Василь Дмитрович	Віце-президент, відповідальний за роботу з громадськістю
46.	Шостак Анатолій Вікторович	Член-кореспондент, відповідальний за Сектор інформатики, ведення сайту в інтернеті
47.	Шпак Віктор Іванович	академік-секретар Відділення масової комунікації, відповідальний за видання друкованої продукції
48.	Святійший Філарет	Академік Відділення філософії

НОВООБРАНІ ЧЛЕНИ АКАДЕМІЇ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

По Відділенню історії	
Коваль Роман Миколайович 10.04.1959	Громадський діяч, письменник, публіцист, Президент Історичного клубу «Холодний Яр», член Нац. спілки письменників України
По Відділенню аграрному	
Бахмат Олег Миколайович 29.10.1975	д. с-госп. наук, професор, зав.каф. екології та захисту рослин Подільського держ. аграрно-технічного університету
Рудик Ярослав Михайлович Член-кор. (23.12.1977)	Кандидат пед. наук, доцент кафедри методики навчання та управління навчальними закладами НУБіП України
По Відділенню біології	
Мазуркевич Анатолій Йосипович (18.09.1940)	д. ветер. наук, професор каф. патофізіології та імунол. тварин НУБіП України
Томчук Віктор Анатолійович (21.06.1959)	д. ветер. наук, проф., в.о. зав. каф. біохімії тварин Українського держ. аграрного університету
По Відділенню педагогіки	
Кулішов Володимир Васильович 12.05.1951	д. пед. наук, проф. Криворізького економічного інституту Криворізького національного університету
Анджей Криньські 02.07.1948	Ксьондз.-прелат, професор, доктор гуманітарних наук, ректор Академії Полонійної в Ченстохові, Польща
По Відділенню права	
Тимошенко Віра Іванівна 30.05.1960	д. юридичн. наук, проф. каф. теорії права Національної академії Внутрішніх справ
Кісіль Зоряна Романівна 08.08.1966	д. юридичних наук, професор, декан факультету психології Навчально-наукового ін.-ту права, психології та економіки Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ
По Відділенню філософії	
Муляр Володимир Ілліч 18.11.1954	д. філос. наук, зав. каф. гуманітарних наук Житомирського держ. технологічного університету
Цимбал Тетяна Володимирівна 07.12.1967	д. філософ. наук, професор каф. філософії і соціальних наук Криворізького нац. університету
Лубська Марія Володимирівна (08.06.1977)	д. філос. наук, професор, головний науковий консультант апарату Верховної Ради України.

По Відділенню будівництва та архітектури	
Плоский Віталій Олексійович 09.12.1957	д.техн.наук, проф., зав.каф. архітектурних конструкцій Київського нац.. університету будівництва і архітектури
По Відділенню історії освіти, науки і техніки	
Лаповець Любов Євгенівна 19.09.1957	д.мед.наук, професор, зав.каф. клінічної лабораторної діагностики Львівського нац.. мед університету ім..Д.Галицького
Школьник Віра Владиславівна (30.10.1977)	д.мед.наук, доцент каф. клінічної фармакології Харківського Національного медичного університету
По Відділенню філології та мистецтвознавства	
Руснак Ірина Євгенівна 09.06.1964	д. філол.. наук, професор, зав.каф. української літератури Вінницького держ. Педуніверситету ім..М.Коцюбинського
Шепель Юрій Олександрович 05.02.1956	д. філол.. наук, проф. Дніпропетровського нац.. ун-ту ім.. О.Гончара
По Відділенню масової комунікації	
Год Борис Васильович 18.08.1960	д. пед. наук, кандидат істор. наук, проф., проректор з науково-педагог. роботи Полтавського національного педуніверситету ім.. В.Короленка
Лазуренко Валентин Миколайович 13.09.1976	д. істор. наук, професор, помічник ректора з гуманітарної освіти Черкаського державного технологічного університету
По Відділенню проблем психічного здоров'я	
Абрамов Олексій Володимирович 03.04.1967	д. мед.наук, професор каф. психіатрії, наркології Донецького нац.. медуніверситету
Аймедов Костянтин Володимирович 28.07.1977	д. мед наук, зав.каф. соціальної допомоги, загальної та медичної психології, доцент Одеського нац. медуніверситету
Гуменюк Леся Миколаївна 17.04.1975	д. мед наук, професор каф. психіатрії Кримського держ. медуніверситету
Вієвський Анатолій Миколайович (11.19.1954)	д. мед. наук, директор ДУ «Українського та моніторингового центру з алкоголю та наркотиків МОЗ України
По Відділенню економіки	
Мостенська Тетяна Леонідівна 08.10.1958	д. економічних. наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Київського технологічного інституту харчових технологій

Курило Людмила Ізідорівна (15.06.1961)	д.ekon.наук, професор кафедри економічної теорії та інформаційних систем Макіївського економіко-гуманітарного інституту (за сумісництвом), головний науковий співробітник ННЦ «ІАЕ».
Фруде Меллемвик 11.02.1954	д.ekon.н., професор, директор Центру Бізнес-співробітництва в Північних регіонах Університету Нурланда (Королівство Норвегія)
По Відділенню Наук про Землю	
Гладкий Олександр Віталійович (16.09.1977)	д. географ.наук, доцент каф. економічної та соціальної географії Київського нац.університету ім..Т.Шеченка
По Відділенню загальнотехнічному	
Баль-Прилипка Лариса Вацлавівна 19.10.1957	д. харчових технологій, декан ф-ту харч. технол. та управління якості прод. АПК НУБІПу
Колосов Олександр Євгенович 04.10.1957	д. техн.наук, професор інженерно-технічного факультету НТУУ «КПІ»
Йордан Тодоров Максимов 03.10.1959	д. техн.наук, проф., зав. каф. технічної механіки Технічного університету, Габрово (Болгарія)
Райчо Тодоров Іларіонов 22.06.1957	д. техн.. наук, проф., ректор Технічного університету Габрово (Болгарія)
По Відділенню математики	
Курдаченко Леонід Андрійович (нет рекомендац. 22.10.1949)	д. фіз.-мат. наук, професор, зав. каф. алгебри і геометрії Дніпропетровського Національного університету ім.. О.Гончара
Семко Микола Миколайович 21.07.1957)	д. фіз.-мат. наук, професор, зав. каф. вищої математики Національного університету ДПС України
По Відділенню медицини	
Івченко Валерій Костянтинович 28.09.1948	д. мед.наук, професор, ректор Луганського державного мед. університету
Рудень Василь Володимирович 01.04.1953	д.мед.наук, професор, зав.каф. соціальної медицини, економіки та організації охорони здоров'я
Сімрок Василь Васильович 28.04.1960	Д.мед.наук, професор Зав.каф. акушерства і гінекології Луганського держ. медуніверситету
Проценко Олег Анатолійович 19.05.1979	д.мед.н., професор кафедри дерматовенерології та косметології Донецького нац.. мед ун-ту ім.. М.Горького

По Відділенню механіки та машинобудування	
Андрєєв Юрій Михайлович (03.04.1952)	д.техн. наук, професор кафедри систем та процесів управління НТУ «ХПі»
Ольшанський Василь Павлович (03.07.1944)	д.фізико-математичних наук, професор кафедри теоретичної механіки та деталей машин Харківського національного технічного університету сільського господарства ім.П.Васilenка
По Відділенню хімії та хімічної технології	
Алемасова Антоніна Сергіївна (10.08.1953)	д. хім.наук, професор, за.каф. аналітичної хімії Донецького національного університету
По Відділенню енергетики та ресурсозбереженню	
Канюк Геннадій Іванович (нет фото)	Д.техн.наук, професор, декан енергетичного факультету Української інженерно-педагогічної академії.
Гребченко Микола Васильович (нет фото)	Д.техн.наук, професор, декан Електротехнічного факультету, зав. каф. «Електричних систем» Донецького національного технічного університету.
По Відділенню ветеринарної медицини	
Кжиштоф Кубяк	д.ветер.н., декан факультету ветер. медицини Вроцлавського природничого університету
По Відділенню фізики та астрономії	
Сиротюк Володимир Дмитрович	д.пед.наук, зав.каф. методики фізики НПУ ім.. Драгоманова

ПЕРЕВЕДЕНО ДО ПОЧЕСНИХ АКАДЕМІКІВ

Мазуренка Антона Станіславовича

УКАЗОМ ПАТРІАРХА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ РУСИ-УКРАЇНИ СВЯТІЙШОГО ФІЛАРЕТА

За заслуги з відродження
духовності та утвердження
Помісної Української
Православної Церкви
нагороджений
**«ОРДЕНОМ СВЯТОГО
ВОЛОДИМИРА»**
академік Поліщук Віктор
Петрович

АКАДЕМІЧНІ НАГОРОДИ 2013 рік

Святого Володимира

1. Святійший Філарет
2. Степаненко Микола Іванович
3. Тіман Майор Пилипович
4. Ларін Василь Іванович
5. Гришак Віктор Захарович

Ярослава Мудрого

1. Зябліцев Сергій Володимирович
2. Погребенник Володимир Федорович
3. Мікульонюк Ігор Олегович
4. Кравчун Павло Григорович
5. Череп Алла Василівна
6. Головчук Андрій Федорович

Пулля

1. Марцин Володимир Степанович
2. Ільницький Іван Григорович
3. Шувар Іван Антонович
4. Заремба Євгенія Хомівна

О. Богомольця

1. Хомич Володимир Тимофійович
2. Полішук Віктор Петрович
3. Цехмістер Ярослав Володимирович

Івана Крип'якевича

1. Мосенкіс Юрій Леонідович

Петра Волинського

1. Шевчук Світлана Володимирівна

Юрія Тарана - Жовніра

1. Савчук Варфоломій Степанович

ПРОТОКОЛ

**засідання журі конкурсу Президії АН ВО України
на найкращу монографію, навчальний посібник, довідкову літературу
та наукові роботи молодих вчених від 13.11.2013 року**

У 2013 році на конкурс, який щорічно проводить АН ВО України, надійшло 59 наукових праць, серед яких 27 монографій, 12 посібників, 9 книг (альбомів, словників) довідкової літератури та 11 наукових праць молодих вчених.

Журі у складі академіків: Горбачука І.Т. (голова), Табачнікова С.І., Зозулі І.Т., Біляєвої О.О., Хомича В.Т., Дейнеги І.І., Масенкіса Ю.Л. докладно вивчило надіслані праці і дійшло таких висновків:

1. У номінації «**Монографії**» нагороджені:

першою премією

Горальський Л.П., Хомич В.Т. (у співавторстві) за працю «Морфологія спинного мозку та спинномозкових вузлів хребетних тварин»;

Говоров П.П., Кожушко Г.М. (у співавторстві) за працю «Історія української світлотехніки»;

другою премією

Гришук В.К. за працю «Філософсько-правове розуміння відповідальності людини»;

Ліпкан В.А. (у співавторстві) за праці «Правові та організаційні засади протидії торгівлі людьми в Україні», та «Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом в Україні»;

Череп А.В. за працю «Інтеграція освіти, науки та бізнесу»;

третьою премією

Лазуренко В.М. за працю «Українське фермерство: злет і падіння (1921-1929 рр)».

2. У номінації «**Навчальні посібники**» нагороджені:

першою премією

Радзіковський А.П., Біляєва О.О. (у співавторстві) за працю «Непроходимість кишечника»;

Демидов С.В. (у співавторстві) за працю «Антропогенетика з основами медичної генетики»;

другою премією

Ільницький І.Г. (у співавторстві) за працю «Прикладні питання фтизіатрії дитячого та підліткового віку» ;

третьою премією

Бабич А.О., Бахмат М.І. (у співавторстві) за працю Соя: Агроекологічні основи вирощування, переробки і використання.

3. З номінації «**Довідкова література**» нагороджені:

першою премією

Жадько В.О. (у співавторстві) за праці «Ідемо за Шевченком» та «Шевченків вільно»;

Степаненко М.І. за працю «Літературно-мистецька Полтавщина», 2 книги;

другою премією

Данчук В.В., Ніщененко М.П., Карповський В.І. за працю «Довідник загальних і спеціальних методів дослідження крові сільськогосподарської птиці»;

третьою премією

Пикалюк В.С. (у співавторстві) за працю «Ембріологічний словник».

4. З номінації «**Наукові роботи молодих вчених**» нагороджені:

першою премією

Назаров Н.А. за працю «Теоретичні засади та принципи української етимологічної лексикографії»;

другою премією

Омельяненко В.А. та Вернидуб Н.О. за серію наукових праць «Тенденції і стратегії інтернаціоналізації трансферу високих технологій»;

третьою премією

Михайлов В.Б. за працю «Клінічні особливості та механізми формування неспсихотичних психічних розладів у осіб, що перенесли інфаркт міокарда та мозковий інсульт»;

Голова комісії: Горбачук І.Т.

Члени комісії: Табачников С.І., Зозуля І.С., Біляєва О.О., Хомич В.Т., Дейнега І.І., Мосенкіс Ю.Л.

У ЗВ'ЯЗКУ З НЕВИКОНАННЯМ СТАТУТНИХ ВИМОГ ВИЛУЧИТИ ІЗ СПИСКУ АКАДЕМІКІВ (2013 Р.)

Відділення енергетики та ресурсозбереження

1. Прохорова Едуарда Дмитровича
2. Черногора Леоніда Феоктистовича
3. Шматька Олександра Олександровича
4. Сухініна Віктора Павловича

Відділення історії

5. Булду Анатолія Андрійовича
6. Вегеша Миколу Миколайовича
7. Чернегу Петра Макаровича

Відділення математики та інформатики

8. Малахова Валерія Павловича

Відділення матеріалознавства

9. Белікова Сергія Борисовича
10. Червоного Івана Федоровича

Відділення механіки та машинобудування

11. Воробйова Юрія Сергійовича
12. Туренка Анатолія Миколайовича

Відділення педагогіки

13. Лугового Володимира Іларіоновича

Відділення права

14. Андрейцева Володимира Івановича
15. Дзеру Олександра Васильовича

Відділення фізики та астрономії

16. Каретнікова Валентина Григоровича
17. Мудрого Сергія Івановича

Відділення філології та

мистецтвознавства

18. Горпенка Володимира Григоровича

Відділення хімії та хімічної технології

19. Капустіна Олексія Євгеновича

Відділення філософії

20. Крисаченка Валентина Семеновича

Почесні академіки

21. Серажим Катерину Степанівну
22. Тоцького Владлена Миколайовича

ПОМЕРЛИ У 2013 р. АКАДЕМІКИ

Карпенко Маргарита Олександрівна, Коляденко Володимир Григорович, Кузьмичов Володимир Сергійович, Салатенко Володимир Никифорович, Спиридонова Ірина Михайлівна, Уманський Володимир Якович, Щерба Сергій Пантелеймонович, Юрій Сергій Ілліч, Ярмиш Юрій Феодосійович

ЗРАДЖЕНИЙ ШЕВЧЕНКО...

Про те, як ми не любимо нашого національного
генія, рідну мову та літературу

*Ми серцем голі догола!
Раби з кокардою на лобі!
Лакєї в золотій оздобі...
Онуча, сміття з помела
Его величества. Та й годі.
Тарас Шевченко*

22 травня до Української Мекки (Канева) сходиться і з'їжджається багато мирян: українців і не українців з країв близьких і з доріг далеких.

З-поміж шанувальників Тараса Шевченка одразу виринають не просто патріоти, а надпатріоти, які традиційно захоплюють ініціативу (разом з трибуною) й один за одним виголошують пристрасні палкі промови. Звичайно ж, протопитися нормальному патріоту до Тараса важко або й просто неможливо.

«Медоточивими устами» (Шевченкове) надпатріоти 22 травня невтомно прославляють високе ім'я Тарасове, його Велич, його Безсмертя. І відчайдушно клянуться та присягаються перед Святиною у своїй безмежній вірності ідеалам Великого Кобзаря. І вже неодмінно запевняють: «в сім'ї вольній, новій ми тебе не забули, Тарасе!»

О, це ми вміємо. Мастаки: відпрацювали. Од самісінького «буремного» 1917-го славимо цю саму «сім'ю вольну, нову». Не повсихали нам язики наші й тоді, коли з цієї сім'ї щасливих радянських народів вилучалися цілі етноси: чеченці, калмики, кримські татари, греки, німці (десятки народів!), яких Влада й Сила виганяли з рідних осель і запроторювали у такі велетенські морозильні камери, як Мордовія, Якутія, Магадан, Колима тощо. Або в безводне безмежжя Казахстану та Середньої Азії...

Тяжко про це говорити, але нікуди не дінешся: саме нинішній, ювілейний рік став роком не особливого, як належало б, пошанування великого ювілянта, а роком нечуваної наруги над його світлим ім'ям.

Допитуюсь і не можу допитатися: куди Національне радіо в черговий раз заслало «Кобзаря»? У які степи, І у які ефірні пустелі? Невже Шевченкове

слово і слово про нього менш потрібні українському народові — і саме сьогодні! — аніж будь-які інші передачі?! Де його ефірний час? Схрумала коза «Ера», яку запустили в «національну капусту»? .

І чому цим ганебним проявом неповаги до Кобзаря ніхто, здається, не обурюється, окрім доктора філології Лариси Мороз, благородство якої ніколи не мирилося й не мириться з утисками рідної культури?!

Можна, можна — й треба! — повернути Шевченка із «заслання»; виділивши йому ефірний час за рахунок рішучого скорочення трансляцій пісенного безталання, естрадно-розважального пустоцвіту, який так настирно нав'язує слухачеві ця сама «Ера»- химера. Упереміжку з такою ж набридливою саморекламою, до речі!

А ще — за рахунок такого ж рішучого усунення з давно обжитого «Кобзарем» місця новоявленого заробітчанина — «Прес-кур'єра», який за українські гроші хвацько пропагує переважно російськомовні (вважай, антиукраїнські) видання, якщо брати до уваги їхній бульварний запашок та примітив інтересів.

Обходячи десятою дорогою справді незалежні, демократичні, національно орієнтовані видання, замовчуючи події, які являють інтерес для всього народу, «Прес-кур'єр» підкидає нам убоге інформування про те, де й що надруковано про «голубих», дивацтва артисточок, які одружуються в бігуді, й таке інше. А поради (з газет!): «Прежде, чем начать, установи свою этническую принадлежность», «Займи, но рюмочку пропусти!» (Переказую з пам'яті).

І все це — за рахунок високого Шевченкового слова. Де ж ваша гідність, українці? Невже цей нав'язливий несмак, це ефірне сміття не ображає самих радіожурналістів — тих багатьох, кому справді не відмовиш ні у високому професіоналізмі, ні в порядності громадянської позиції?!

А чи можна було у рік ювілейний додуматися до ще більшої наруги над Шевченком, аніж та, яку вчинило малоросійсько-парламентське червоне холопство! Живого Поета не було, то воно заарештувало його портрет і разом з Державним прапором України доставило у руки нащадків тих жандармів, які глумилися над сином України в 1847 році!

І до дверей, на ключ замкнутих

І до решотки на стіні

Я звик потроху.

У які каземати заштовхали Тараса Григоровича цього разу? І чи довго йому відбувати заслання?

А прапор! Над якою тюрмою його повісили? Чи вже роздерли, як розди-

рали наші святині у Держдумі (чи Верховном Совете, як на той час)? Чи не ганьба для України — везти її прапор у «штаб революції», звідки Ільїч видавав вказівки щодо повалення української державності, зокрема розпорядження «принять экстренные меры, чтобы дать немедленно в распоряжение тов. Тер-Арутюнянца 2000 матросов для военных действий против буржуазной Рады» (15.1.1918 г.). Це проти героїв Крут!

Певно й цього разу наші «землячки» (за Шевченком), «жалкие малороссияне» (за Гоголем), оглядаючи «северную столицу», ахали від захоплення її красотами. Та, либонь, виявляли вдячність, що це ж він, Петербург, викупив Шевченка з кріпацтва. Викупив то викупив. Але чи не підсвітила ця особиста радість Поета всенародну трагедію України? Чи не петербурзький двір закріпачив козацьку Україну? Пошлюся на К.Маркса: «Потім, одним розчерком пера, Катерина II обернула на кріпаків чотири чи п'ять мільйонів порівняно вільних селян у новопридбаних західних і південних областях» («Про звільнення селян в Росії»).

Не встигла Україна, її «невольничі діти» помолитися на волі, як парламентське» лівоблоччя знову пхає нас в обійми федерального ведмеда. Невже, Україно, у тебе залишилося бодай одне непотрошене ребро? Що сказав би на це Шевченко? А повторив би, напевне, рядки, які я взяв за епіграф. Не можемо ми без «єго величества». «Всеподданнійші голі» — наше малоросійське хуторянство, — з усього видно, не пускає під свою шапку думок, якими так тяжко мучився у Петербурзі наш великий предок.

Осоружною була та сторона для Тараса Григоровича. Ось на які роздуми вона наводила:

*Якось-то йдучи уночі
Понад Невою., та, йдучи,
Міркую сам-таки з собою:
«Якби-то, — думаю, — якби
Не похилилися раби...
То не стало б над Невою
Оцих осквернених палат!
Була б сестра, і був би брат,
Ато... нема тепер нічого...
Ні бога навіть, ні півбога.
Псарі з псарятами царять,
А ми, дотепні доїжджачі,
Хортів годуємо та плачем...*

Здаючи так легко Українську Незалежність в запасники Ермітажу, ми так дешево оцінюємо українську кров, пролиту царями-псарями білими та їхніми спадкоємцями — царями-псарями червоними.

Чи запитувало «наше» червоне лакейство, попхавшись у Пітер, царяката («гений-палач, для которого государство было все, а человек ничего». О.Герцен), як запитував Шевченко «Петра большого» (О.Герцен):

Царю проклятий, лукавий,

Аспиде неситий!

Що ти зробив з козаками?

Болота засипав

Благородними костями;

Поставив столицю

На їх трупах катованих?

Знаю напевне: не запитувало. Інакше б не тягло на налігачі до есендівської загороди, у компанію сухореброї федеральної «бурьонки», нашу горду молочницю української степової породи!

Де нам, де нам узяти Шевченкового презирства до рабства і Шевченкової святості до Волі?

Іван ШПИТАЛЬ.

В кулуарах Загальних зборів

МОНУМЕНТИ КОБЗАРЕВІ

Їх забороняли і нищили російські жандарми та білогвардійські офіцери, австрійські чиновники та польські поліцаї, угорські шовіністи та німецькі фашисти. Не завжди лояльною була до них і радянська влада.

Найпершим відомим пам'ятником поету і художнику можна вважати невелике мармурове погруддя Шевченка на округлій колоні-п'єдесталі, встановлене 1881 року у колишньому Новопетровському укріпленні (нині форт Шевченка) на півострові Мангишлак... Пам'ятник проіснував до 1920 року, аж поки його не зруйнувала революційна кіннота невстановленого забарвлення.

У Москві українські скульптори М.Грицюк, Ю Синькевич, А.Фуженко звели грандіозний чотирнадцятиметровий монумент

1889 року у Харкові, з ініціативи Христини Алчевської, на газоні перед жіночою недільною гімназією, якою вона опікувалася, на невисокому постаменті було встановлено мармурове погруддя роботи скульптора В. Веклемішева, професора Петербурзької академії мистецтв (нині воно зберігається в Державному музеї Т.Г. Шевченка у Києві). Свого часу цей бюст іменували «нелегальним пам'ятником Кобзаря», бо російський уряд усілякими методами перешкоджав проведенню конкурсів 1909-1913 років на створення та спорудження пам'ятника у Києві (скульптори Ф. Балавенський, М. Парашук, Г. Кузнецов, М. Гаврилко та інші), не дозволяючи збирання коштів на його виготовлення. А на могилі Тараса постійно чергували жандарми, в обов'язки яких входило «пресекать сборища и вольнодумства».

Але не лише російський царський режим стався витравити з сумління українського народу пам'ять про Кобзаря, а й пропольські урядовці «найяснішого австрійського цісаря» теж всілякими методами перешкоджали увічненню пам'яті «хлопського зграйці». І хоч на сторінках львівського москвофільського журналу «Зоря» за 1892 рік читаємо, що «українсько-руський нарід може без огляду на кордони звеличити свого геніяльного поета величавим пам'ятником», то, коли 1899 року представники української національно-прогресивної інтелігенції звернулися у Львівський /магістрат за дозволом на встановлення перед будинком Наукового товариства ім. Т. Шевченка (нині Ви-

нниченка, 26) бронзового погруддя поета, виконаного польським скульптором Ципріяном Гобебським у Парижі й пересланого до Львова, то польські пани, які керували у магістраті, зустріли цю ініціативу вкрай ворожо.

У центральній Україні монументальні пам'ятники Шевченку ведуть свою історію від кубоконструктивістського пам'ятника у Ромнах, створеного за проектом скульптора І. Кавалерідзе 1918 року Про це докладно див: М.І.Дубина Пам'ятники Т.Шевченкові в Західній Україні., К.,1961. Тимчасові пам'ятники — гіпсові погруддя було встановлено у Києві 1919 року скульптором Ф. Балавенським (зруйновано денікінськими військами) та 1920 року скульптором Б. Кратком. Цей автор створив погруддя й для Харкова — 1921 року. Ряд тимчасових пам'ятників-погрудь було встановлено в Одесі, Чернігові, Броварах та інших містах. Всі ці портрети продовжували дореволюційну *Пам'ятник Т.Шевченку на Черничій горі у Каневі* лінію трактування образу поета-народника в дусі академічно-реалістичного спрямування, опираючись на портретні риси посмертної маски поета.

1925 року І. Кавалерідзе виконав пам'ятник із залізобетону для Полтави, К. Терещенко із чавуну для Канева (1923) та залізобетону для сіл Кирилівка (1929) та Моринців (1930). На превеликий жаль, ці пам'ятники було знищено з початком Другої світової війни.

У 1930-ті роки, коли у селах України лютував голодомор, коли тисячами щомісяця відсилали у концтабори людей, коли розстрілювали літераторів «українського Відродження», а горезвісного 1937 р. знищення української інтелігенції досягла свого апогею, наче насмішкою над усім уцілілим народом було оголошення конкурсу на проект пам'ятника Шевченкові у Харкові, Києві та Каневі. Точну характеристику цій події дає один із найбільших авторитетів, що стояв у джерел комуністичного тоталітарного режиму — Лейба Бронштейн (Троцький): «Сталинская бюрократия возводит памятники Шевченко, но с тем, чтобы покрепче придавить этим памятником украинский народ и заставит его на языке Кобзаря слагать славу кремлевской клике насильников».

І, відповідно, переміг на цьому конкурсі не проект українських мистців — а три варіанти проекту «інтернаціональних» авторів — скульптора М. Манізера та архітекторів Й. Лангбарда та Є. Левінсона. Якщо монумент-

ти у Харкові (1935) та Києві (1939) відповідали канонам героїзовано-го революційного монументалізму тоталітарної доби, то композиція на Чернечій горі стала символом радянського блюзнірства. Ось як трактує її київський архітектор-дослідник В. Вечерський: «За давнім українським звичаєм над місцем вічного спочинку видатних людей насипали високу могилу й ставили хреста — дубового чи камінного. При цьому ніколи не передбачалося можливості зійти на саму могилу, топтатися по ній — бо це — гріх!... З точки погляду української національної культури, абсурдність архітектурно-художнього вирішення могили Шевченка в Каневі полягає ось у чому:

- могилу перетворено на рекреаційний атракціон — оглядовий майданчик;

- замість традиційного хреста на могилі православного християнина Шевченка, який ніколи не зрікався своєї віри, поставлено химерний постамент — щось середнє між традиційною юдейською поховальною стелою і модернізованим єгипетським обеліском. Така архітектурно-пластична форма не характерна для України і слов'янської цивілізації взагалі, навпаки, обеліск — це усталений тисячоліттями атрибут (як і червоний граніт, яким облицьовано пам'ятник) багатьох східних деспотій, від Єгипту і Персії до елліністичних сатрапій Близького Сходу;

- обеліск вінчає на великій висоті маленька людська фігурка, немасштабна щодо постаменту, що перетворює образ поета на такого собі поганського божка, вознесеного над людською юрбою для поклонів, офір, куріння фіміаму.

У Вашингтоні скульптор Леонід Молодожанин (Лео Мол) та архітектор Радослав Жук створили чи не найцікавіший образ поета, відійшовши від стереотипу «селянського революціонера-демократа», – «національного інтелегента-романтика», яким зображав себе сам Шевченко на автопортретах

Манізерські пам'ятники завершують монументальну шевченкіану довшнього періоду.

На період «холодної війни» припадають ювілейні шевченківські 1961 та 1964 роки, коли образ поета набув рис політичного перегону — «хто — кого».

У Москві три українські скульптори М. Грицюк, Ю. Синькевич, А. Фуженко терміново зводять грандіозний чотирнадцятиметровий монумент — гранітна брила і бронзова постать з хрестоматійною головою Шевченка. Уряд Хрущова дійсно «догнав і перегнав Америку», відкривши московський пам'ятник 10 червня 1964 року — на 17 днів швидше, ніж американці.

У Вашингтоні «українські буржуазні націоналісти» — скульптор Леонід Молодожанін (Лео Мол) та архітектор Радослав Жук створили чи не найцікавіший образ поета, відійшовши від стереотипу «селянського революціонера-демократа» до «національного інтелігента-романтика», яким зображав себе сам Шевченко у автопортретах, створивши образ того Шевченка, який у свої 26-30 років написав поеми «Гайдамаки» «Невольник», «Великий льох», поезії «Розрита могила», «Чигирине, Чигирине», «Сон» та й врешті-решт «Заповіт».

На відкритті пам'ятника Дуайт Ейзенхауер високо оцінив його як такий, «що дає моральну силу боротися проти тиранів». А «Шевченківський словник», що видано у Києві 1978 року, про авторів цього пам'ятника навіть не згадав.

На превеликий жаль, подальші пам'ятники Шевченкові, створені за останнє сорокаліття українськими скульпторами, більшою чи меншою мірою повторюють традиційні схеми усталеного трактування образу «бунтаря-страдника постсолдатського періоду», а про львівський, якого «так давно очікував галицький П'ємонт», і говорити не доводиться.

ПОДІЇ, ЩО ЗАЦІКАВИЛИ НАУКУ

Події, що відбулися останнім часом в російській академічній науці, сколихнули наукову громадськість не тільки в Росії, але й далеко за її межами.

28 вересня поточного року президент Росії Володимир Путін підписав скандальний закон про реформу Російської академії наук (РАН), тим самим, надавши йому чинності. Всі етапи проходження зазначеного законопроекту супроводжувалися акціями протесту і обумовили бурхливу реакцію наукової громадськості. По всіх наукових центрах Росії пройшла хвиля мітингів протесту, де брали участь в окремих місцях по декілька тисяч учасників. Цілком ймовірно, що останні події в Росії матимуть відповідні наслідки і для української науки.

Ключові положення академічних реформ в РАН зводяться до наступного:

1. Право на розпорядження майном Академії передано російському уряду, але при цьому зазначається, що владі заборонено вмішуватися в наукову діяльність академіків.

2. Управління академією передано новоствореній агенції по управлінню майном РАН за винятком Уральського, Сибірського та Далекосхідного відділень. Агенція в свою чергу, буде підпорядкована російському уряду. Агенції також надано право затверджувати кандидатів на посади директорів академічних інститутів, обраних трудовими колективами за умови їх погодження з президією РАН і президентською радою з науки.

3. Академія визначена як державна бюджетна установа, а функції засновника і власника федерального майна РАН передано уряду.

4. Законом передбачено також об'єднання з РАН Російської академії медичних наук (РАМН) і Російської академії сільськогосподарських наук (Россільгоспакадемія). При цьому зазначається, що член-кореспонденти і академіки РАМН і Россільгоспакадемії без виборів стають дійсними членами РАН, а їх президенти отримують статус віцепрезидентів РАН терміном на три роки після введення закону в дію.

5. Президент РАН обирається терміном на 5 років, але не більше двох разів поспіль. Нинішній Президент РАН зберігає свій статус на три роки після введення реформ. Фінансування Академії передбачено окремою строчкою в держбюджеті Росії.

Саме в такій редакції 18 вересня закон було прийнято Держдумою Росії

в третьому остаточному читанні. Для необхідних 226 голосів, «за» проведення реформи проголосував 331 депутат, «проти» - 107, утримався – 1.

Прийняття закону визвало потужний резонанс у формі мітингів, акцій протесту і бурхливого обговорення в ЗМІ. Більшість аналітиків сходяться на головній тезі: - влада пішла на поступки вченим в декількох поправках (- не передавати агенції майно Далекосхідного, Уральського та Сибірського відділень; - обмежити втручання влади в наукову діяльність академії; - зберегти повноваження на три роки главі РАН академіку Володимирі Фортову), але відстояла головну мету: майном академічних інститутів буде володіти і розпоряджатися урядова агенція. На думку переважної більшості провідних вчених, таке підпорядкування приведе до скорочення інститутів і розвалу існуючої системи управління РАН, з тяжкими наслідками.

Газета «Московський комсомолец» з цього приводу констатує: «суть реформування зводиться до того, що майно і гроші РАН відокремлюють від академії. Всю свою діяльність вчені тепер мають узгоджувати з урядовою агенцією, яка зазначену власність і утримує. Тобто в науці виникає чітка форма держзамовлення, а вчені опиняються в ролі дітей, які випрошують гроші у батьків на морозиво».

Більш радикальну оцінку ситуації, що склалась, надало керівництво Сибірським відділенням РАН, яке вимагало відставки уряду в цілому і Д. Ліванова, зокрема. Зазначену вимогу підтримали КППРФ в Держдумі, до складу якої входить і недавній кандидат на пост президента РАН лауреат Нобелівської премії Жорес Алфєров. На його думку: «Проект закону є жахливим. Ніхто не очікував подібного розвитку подій. Як можна перед періодом літніх відпусток вносити закон, що кардинально змінює всю ситуацію, а по суті, спрямований на ліквідацію РАН. Так поступати – значить не рахуватися з науковим середовищем. Єдино правильною відповіддю на внесений урядом закон може бути одностайне його відхилення з вимогою звільнення з державної служби осіб, що його запропонували і розробляли».

Що ж передувало прийняттю скандального закону? Хмари над російською академією, яка була заснована ще указом Петра I, за зразком європейських академій того часу, яка в радянські часи називалася АН СРСР, почали згущатися давно. «Реформатори» звинувачували РАН в архаїчності і консервативності, протиставляли сучасну і більш динамічну систему університетської науки, вказували на факти порушення фінансової дисципліни та нецільове використання бюджетних коштів, вимагали надання академії статусу почесного наукового товариства. «Прагматики» тим часом, з нетер-

пінням очікували розподілу потужного майнового господарства і земельних угідь академії.

Справка: на даний час в структурі РАН нараховується 436 наукових організацій. Тут працюють майже 100 тис. чоловік, в т.ч. 45 тис. наукових співробітників. На початок 2013 р. в РАН числилось 511 академіків і 750 член-кореспондентів. Середній вік академіків РАН – 70 років, член-кореспондентів – 66 років, докторів наук – 66 років, кандидатів наук – 50,6 років, співробітників без наукових ступенів – 40,5 років. В. Фортову – теперішньому президенту РАН – 67 років.

До складу майна РАН і підвідомчих її установ входять будинки, споруди, обладнання і прилади, судна науково-дослідного флоту, транспортні засоби, засоби зв'язку та інше майно соціальної та побутової сфери.

За оцінками фахівців, реформування РАН потребує додаткових бюджетних коштів на суму більш ніж 514,2 млн. рублів на рік.

На все це накладалися і об'єктивні фактори. Володимирі Путіну за часи свого «першого» президентства, не вдалося посадити в крісло президента РАН свого ставленика. Діяти за прикладом Олександра Лукашенка, який ліквідував автономію білоруської академії, а голову президії призначає тепер своїм указом, Путін не наважився. Все таки досить різні масштаби у білоруської і російської науки. Тому, коли весною міністр освіти і науки РФ Дмитро Ліванов зробив свою скандальну заяву: «РАН нежиттєздатна, вона не буде жити», - більшість вважала, що за цим стоїть воля Кремля. Але реакція наукового співтовариства була настільки різкою і негативною, що міністр був вимушений вибачитися. А після виборів президентом РАН Володимира Фортова, який мав великий досвід роботи у вищих ешелонах російської влади, у академіків появилась надія, що РАН і влада зможуть знайти розумний компроміс. До того ще і сам Путін на Раді з питань науки і освіти закликав міністра Ліванова не гарячитися, а спокійно розробити узгоджений варіант майбутнього реформування.

З тим, що РАН давно потребує кардинальних змін, погоджуються більшість експертів. «Реформа назріла – проти цього, думаю, ніхто не стане заперечувати. Під час виборів президента РАН тільки про реформу і говорили. Але, думаю, РАН не дуже активно займалася реформою, тому за цю справу взявся уряд», вважає генеральний директор ВАТ «НДІ Молекулярної Електроніки», академік Г. Красніков.

Але те що сталося **27 червня**, стало абсолютно неочікуваним для академіків. Прем'єр Дмитро Медведєв вніс на розгляд уряду питання, яке не вхо-

дило до порядку денного, а саме: «Про реформування системи державних академій», а міністр Ліванов представив проект федерального закону.

Того ж дня, увечері відбулося засідання Президії РАН, члени якої не були інформовані про підготовку внесеного законопроекту. В одноголосно прийнятій постанові Президії РАН законопроект був оцінений як неприйнятний, що підриває науковий потенціал, обороноздатність і безпеку країни. Вчені заявили про своє обурення і затребували повернути проект закону в цивілізоване процедурне поле.

Аналогічні постанови і рішення були прийняті і направлені президенту Росії від Профспілок Ран і Ради молодих вчених.

З глибокою тривогою і занепокоєністю плани стрімкої масштабної реорганізації академічної науки Росії, були сприйняті спільнотою вчених на міжнародному рівні. Сотні листів було направлено на адресу уряду РФ від іноземних академій і вчених.

У листі Національної академії наук України за підписом її президента академіка НАНУ і РАН Бориса Патона зазначається, що підготовлені законодавчі ініціативи потребують всебічного обговорення з науковою громадськістю. «Реформа, безперечно, повинна приводити до збереження і розвитку широко відомих наукових шкіл і колективів, суттєвому покращенню умов і підвищенню ефективності наукової діяльності, а не до розвалу РАН. Важливо, щоб одночасно створювалися реальні механізми використання галузями економіки наукових досягнень, без чого реформа академічного сектору буде малопродуктивною».

Тривога і стурбованість за долю РАН висловлювалась також в листах підтримки Ради Міжнародної асоціації академій наук (МААН), Національної академії наук Італії, Болівії, Чехії, Польщі, Королівської академії Нідерландів, та ін., а також багатьох зарубіжних університетів та академічних установ.

28 червня законопроект було внесено на розгляд Держдуми Росії. Незважаючи на численні акції непокори і протести, вже **3 липня** законопроект був поспішно розглянуто на засіданні держдуми і більшістю голосів законопроект був прийнятий у першому читанні. За оцінками фахівців, реформування РАН потребує додаткових бюджетних коштів на суму більш ніж 500 млн. рублів.

У науковому співтоваристві проект реформи було сприйнято неоднозначно. Загальну критику зумовила та обставина, що текст закону не узгоджувався і не обговорювався з науковою спільнотою, в тому числі і пред-

ставниками РАН. З іншого боку, перспектива стати автоматично академіками з одночасним подвоєнням місячного окладу (з 25 тис. рублів до 50 тис.) для член-кореспондентів РАН і Россійгоспакадемії, стала дуже привабливою для певної категорії вчених.

4 вересня Президія РАН у своєму зверненні до співробітників академії закликала їх до єднання і плідної праці, спрямованої на збереження науки і академії.

9 вересня поточного року відбулися позачергові загальні збори РАН, де було заслухано повідомлення президента РАН академіка Фортова В.Є. «Про проект Федерального закону «Про Російську академію наук, реорганізацію державних академій наук і внесенні змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації».

У своїй постанові загальні збори засвідчують недопустимість любых дій, що спрямовані на ліквідацію РАН. При цьому Загальні збори РАН визнають необхідність реформування академічної науки, але на основі Програми президента РАН академіка В.Є. Фортова, з врахуванням програм інших кандидатів на пост президента РАН, а також пропозицій, прийнятих на конференції наукових співробітників РАН.

Конкретні пропозиції Президії РАН і поправки до проекту закону було передано в Думу.

18 вересня Держдума прийняла закон в третьому остаточному читанні. Ключові поправки РАН не були враховані.

Перед затвердженням закону в Раді Федерації, провідні вчені РАН і колективи вчених надіслали до верхньої палати, а також на ім'я Президента Росії, свої відкриті листи з зверненням не схвалювати внесений закон.

Відкритий лист Президенту Путіну, у зв'язку з законом про реформи академічної науки, був також надісланий від імені академіків-секретарів восьми відділень академії. Але цей лист відмовився підписувати голова відділення нанотехнологій і інформаційних технологій, академік Євген Веліхов. Не поставили свої підписи також голова відділення суспільних наук академік Андрій Кошкін і глава відділення глобальних проблем і міжнародних відносин академік Олександр Динкін.

Співробітники РАН зібрали і передали в адміністрацію президента РФ більш ніж 120 тис. підписів, спрямованих проти скандальної реформи академії.

25 вересня закон був майже одноголосно (135 – за, 2 – утрималось) затверджений Радою Федерації, а **27 вересня** підписаний Президентом Росії.

Аналітики ЗМІ зазначають, що абсурдність ситуації, що склалася навколо закону поглиблюється також тим, що прізвища авторів цього закону ретельно приховуються від громадськості.

Нобелівський лауреат, віце-президент РАН Жорес Алферов заявив, що схвалений сенаторами закон є образливим для всіх вчених і шкідливим для науки.

«Академія наук наполягала на внесенні поправок до закону, які в тій чи іншій мірі сьогодні враховано. Має місце прогрес з того варіанта, який було запропоновано 3 місяці тому. Сьогодні це взагалі інший закон з іншими пріоритетами». Так прокоментував прийняття закону президент РАН Володимир Фортов.

«Цілком очевидно, що закон було протягнуто з великою кількістю порушень», заявив газеті «Коммерсант» голова московського відділення профспілок РАН Віктор Калінушкін. «Проспілки мають твердий намір опротестувати закон про реформи в суді, включаючи Європейський суд, адже реформа порушує права громадян», наголосив Калінушкін.

Можливі наслідки для української науки.

Окремої уваги заслуговують оцінки експертів, щодо можливих наслідків анонсованої реформи РАН для подальшого розвитку науки в Україні.

Одним з перших, з розгорнутим аналізом подій, що відбувалися в академічній науці Росії, та їх можливих наслідків для української науки, виступив 5 липня 2013 року на шпальтах газети «Дзеркало тижня» д.ф.м. наук, професор Максим Стріха.

Зокрема він зазначив: *«Для України російська реформа може мати значно сумніші наслідки.* Відомо, що в нас теж не бракує охочих «ефективніше» розпорядитися землями і майном НАН та галузевих академій. І старт російської реформи майже напевне викличе спокусу реалізувати щось аналогічне і в Україні. Здійснити це буде порівняно нескладно: «наукового лобі» у владі зараз фактично немає, а більшість експертів (і з владного, і з опозиційного боку) переконані, що НАН є віджилим «сталінським» дітищем. І переконати їх у тому, що, по-перше, її створив зовсім не Сталін, а його ясновельможність гетьман Павло Скоропадський, а по-друге, аналогічні академічні структури досі успішно працюють не лише в комуністичному Китаї, а й у демократичних Німеччині, Франції, Польщі, нікому досі так і не вдалося. Як не вдалося переконати цих експертів і в тому очевидному факті, що НАН навіть в умовах хронічного безгрошів'я досі примудряється не лише продукувати фундаментальні результати світового рівня, а й пропонувати «проривні» технології (якими, на жаль, більше цікавляться за кордоном).

І якщо НАН буде «реформовано» саме за нинішнім «сценарієм Ліванова—Медведева», *це реально означатиме кінець природничих і технічних наук в Україні*. Адже досі наука в Україні виживала не завдяки, а всупереч державі, якій (на відміну від Росії) учені не потрібні зовсім і яка фінансує цих своїх учених на рівні африканських країн. Однак українська наука якось існувала, бо НАН керували консервативні, але залюблені в науку академіки (при цьому НАН залишалася, напевно, останньою в сьогодиншній Україні великою державною структурою, де призначення на керівну посаду ще здійснюється за фаховими критеріями, а не з бажання забезпечити «хлібне місце» потрібній людині)...

Тому слід пам'ятати: нинішня Україна з низки причин політичного й економічного штибу не має, на жаль, шансів у близькому майбутньому перейти до англо-саксонської університетської системи організації науки (бо там університети мають великі гроші і необмежену автономію — а ні того, ні другого їм в Україні тепер ніхто не дасть!) *Реальний вибір, який стоїть перед українською наукою сьогодні, — це або збереження академічної системи (що зовсім не виключає необхідності посиленого накачування «наукових м'язів» університетів і поступового реформування самої НАН), або ж загибель цілих наукових напрямів, які наразі визначають науково-технічний прогрес*. Адже від ліквідації академії не виграє ніхто: якщо сьогодні загинуть біологічні чи фізичні установи НАН, то завтра безнадійно захиріють і відповідні факультети університетів.

Отже, якщо Росія таки «реформує» РАН, Україна муситиме ще сім разів подумати: *а чи потрібно йти цим шляхом?* Бо сучасна наука — це надскладна система, яка створюється десятиліттями. Зруйнувати її можна швидко, а відновити «з чистого аркуша» — майже неможливо (це підтверджує досвід Бразилії, Мексики, Ірландії, Туреччини, які вкладають казкові, за українськими мірками, гроші у створення в себе сучасної науки, — але досі не досягли ще й нинішнього українського рівня)...

Висновок Максима Стріхи невтішний: *«Механізм розвалу РАН запущено. В українських вчених залишилось дуже мало часу для того, щоб спробувати переконати владу не знищувати українську науку за російським сценарієм»*.

Запропонована реформа РАН може стати непоправною помилкою для російської науки, стверджує голова департаменту Держінформнауки України В. Семиноженко. На його думку законодавча ініціатива має переслідувати основну мету – розвиток науки, а не потребу розподілу або управління майном. «З державної точки зору, такий підхід до реформування назавжди

лишає можливості концентрувати наукові ресурси на пріоритетних для держави напрямках. Успіх перетворень в значній мірі залежить від їх системного характеру», зазначає В. Семиноженко. Крім того, не менш важливим є необхідність забезпечення публічності і прозорості всіх етапів реформування.

В даному контексті, зазначає В. Семиноженко, *саме Україна може стати зразком проведення грамотної і консолідованої реформи галузі науки*. Про це, наприклад, свідчить, процес напрацювання і обговорення на експертному та суспільному рівнях нової редакції закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Сьогодні зазначений закон є єдиним законодавчим актом, що максимально забезпечує правові гарантії наукової діяльності, але його положення, з врахуванням вимог сьогодення, потребують оновлення та удосконалення.

Виходячи з аналізу наведених вище матеріалів, можна констатувати: українська наука вже знаходиться в стані реформування. Питання полягає тільки в тому, чи здатні наші реформатори забезпечити її розвиток і не повторити помилок наших сусідів.

*Інформацію підготував В.Ф. Шинкаренко,
професор НТУУ «КПІ»*

Вручення дипломів новообраним академікам

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИКИ І МАТЕМАТИКИ ЗА ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНИМ РІВНЕМ «МАГІСТР»

В більшості цивілізованих країн зі сталим економічним розвитком сформувалась, переважно, дворівнева система вищої освіти – бакалавр і магістр. Якщо в США і країнах Європи рівень бакалавра оцінюється як повна вища освіта з відповідним ринком праці, то в Україні цей рівень не вважається закінченою вищою освітою, а лише базовою і в суспільстві недостатньо законодавчо визначеним. Ще більш обтяжливим на сьогодні в системі вищої освіти України є рівні молодшого спеціаліста і спеціаліста. У зв'язку з цим більшість студентів після закінчення бакалавратури прагнуть продовжити навчання за рівнями магістр або спеціаліст та отримати повну вищу освіту. Такий стан призводить до перевантаження штату на магістерське навчання, збільшення кількості студентів і, в результаті, до зниження якості освіти, оскільки переважними формами занять, виходячи із специфіки контингенту, залишаються традиційні лекції, семінарські (практичні) та лабораторні.

Освітньо-кваліфікаційний рівень **магістр** передбачає здобуття особою повної вищої освіти за відповідною спеціальністю на базі бакалавра (базова освіта) або спеціаліста (повна вища освіта). Рівні бакалавра і магістра повинні мати суттєво різні визначені на законодавчих підставах результату підготовки та присуджуватися на рівних рівнях компетентності

Навчання магістрів має бути спрямованим на створення умов для творчого розвитку обдарованої особистості і підготовку фахівців за напрямками діяльності: науково-дослідним (творчим), науково – педагогічним (освітнім) та управлінським.

Відповідно до Положення про «Організацію навчального процесу у ВНЗ», затвердженого Міністерством освіти і науки України від 02 червня 1993 р. № 161, навчальний процес для осіб, що навчаються за програмою магістр, організовується з урахуванням таких особливостей: навчання здійснюється за індивідуальним навчальним планом; час, відведений для самостійної роботи, має становити не менше 1/2 і не більше 2/3 загального обсягу часу, визначеного Програмою; на проведення індивідуальних занять може витрачатись до 20% зазначеного часу; магістерська робота має передбачати проведення наукових досліджень (творчих розробок) з проблем відповідної галузі.

Магістерські програми складаються на основі вимог змісту і якості навчання і мусять передбачати досягнення необхідних результатів. Програми

мають охоплювати в середньому 90-120 кредитів ECTS (Європейської системи трансформації та накопичення кредитів). ВНЗ мають право визначати інші форми організації навчального процесу та види навчальних занять. Термін підготовки магістрів з певної спеціальності визначається відповідним навчальним планом. Ліцензування ВНЗ передбачає наявність необхідної матеріально-технічної, науково-методичної та інформаційної бази, бібліотеки, науково-педагогічних кадрів високого рівня.

Таким чином, магістерські програми підготовки мають бути окремим видом академічного навчання, спрямованим на підвищення професіоналізму студентів і набуття ними практичного досвіду в обраній галузі знань. Навчання за цими програмами має бути більш спеціалізованим у вигляді: інтегрованих курсів з фундаментальних дисциплін методологічного змісту; сучасних за змістом і науковим наповненням авторських спецкурсів; практик у ВНЗ або у школі; спеціалізованих навчальних занять та самостійної роботи студентів у навчально-наукових лабораторіях, оснащених комп'ютеризованими установками з відповідним програмним забезпеченням; інтенсивної методики навчання іноземних мов тощо. Для цього мають бути створені оновлені навчальні плани, навчальні програми, спеціальний розклад занять та відповідна матеріально-технічна база.

Магістерська підготовка, якщо рівнятись на європейську практику, має бути дворічною і передбачати в навчальному плані 120 кредитів. Це дозволить реалізувати новий принцип підготовки фахівців, забезпечуючи не тільки фундаментальну теоретичну, але й практичну підготовку. Вже з другого семестру буде можливість прикріплюватись студентам до однієї із кафедр на рівні асистента з метою вивчення досвіду її роботи за всіма видами діяльності: проходження педагогічної практики, документообіг, підготовка навчальних планів і програм, звітність, організація навчально-виховного процесу, проведення науково-дослідної роботи в навчально-наукових лабораторіях і написання на цій основі магістерських робіт, оволодіння іноземними мовами тощо.

Фізико-математичний інститут НПУ імені М.П. Драгоманова має міжкафедральну навчально-наукову лабораторію спеціального фізичного практикуму для магістрів з комп'ютеризованими сучасними лабораторними комплексами. Ці комплекси передбачають можливість навчання на рівні: студент – комп'ютер – викладач, студент – комп'ютер та студент – навчальний посібник, бібліотека або інше джерело інформації, що дозволяє реалізовувати принцип саморозвитку особистості та організовувати навчальний процес на більш високому теоретико-методичному рівні.

Введення в дію міжкафедральної навчально-наукової лабораторії «Спецфізпрактикум для магістрів» дало можливість студентам фізико-математичного інституту на практиці відчувати переваги сучасних інформаційних технологій у проведенні фізичного експерименту. Показати, що комп'ютеризовані комплекси лабораторних робіт дають можливість підвищити ефективність навчального процесу шляхом диференційованого навчання, що можна конструювати нові, більш раціональні алгоритми добування, обробки, засвоєння і використання ін.формації та здобувати нові знання в процесі самостійної пошукової діяльності.

Основою «Спецфізпрактикуму» є навчально-науковий комп'ютеризований комплекс лабораторних робіт (ННККЛР), до складу якого входить «Універсальний комп'ютерно-вимірювальний прилад» для визначення фізичних величин (УКВП). УКВП укомплектований необхідною кількістю складових датчиків і може використовуватись як самостійний засіб в навчальному процесі з природничих і технологічних дисциплін як для дослідження явищ, так і для вимірювання фізичних величин і їх змін в різноманітних процесах, підвищення ефективності навчання шляхом автоматизації навчально-наукового експерименту.

Принцип роботи УКВП ґрунтується на перетворенні аналогових сигналів датчиків в цифровий з подальшою їх обробкою: синхронно з даними вимірювань записувати відео зображення ходу експерименту, вибирати можливі моменти ходу експерименту та багаторазово відтворювати їх на екрані комп'ютера, експортувати дані вимірювань для подальшої обробки до електронних таблиць, записувати результати експерименту за допомогою відеокамери тощо.

Отже, використання сучасних інформаційних комп'ютеризованих комплексів у спецфізпрактикумі дозволяє створити умови для постійного саморозвитку, самовдосконалення та практичної спрямованості на вироблення і закріплення фахових професійних якостей майбутнього вчителя фізики. Із застосуванням відповідних програмних засобів студент набуває можливостей вести діалог з комп'ютером під час виконання завдань все наростаючої складності, долаючи їх шляхом додаткового опрацювання навчального матеріалу за вказівкою програмного супроводу.

Особа, яка здобула освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» має володіти поглибленими знаннями в обраній галузі, уміннями творчого характеру, навичками науково-дослідної і науково-методичної роботи, мати досвід використання отриманих знань, вміти продукувати елементи нових знань для вирішення практичних завдань у відповідній сфері професійної діяльності.

Література

1. Горбачук І.Т., Козеренко С.І., Левандовський В.В., Мусієнко Ю.А., Шут М.І., Янчевський Л.К. Дослідження будови та принципу дії елементів структури аналогово-цифрового перетворювача. Спеціальний фізичний практикум. Частина 3. // За заг.ред.проф.Горбачука І.Т. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. – 102 с.
2. І.Т.Горбачук, В.В.Левандовський, Т.Г.Січкач, М.І.Шут, Л.К.Янчевський. Дослідження довгоплинних фізичних процесів з використанням АЦП. Спеціальний фізичний практикум. Частина 4. Навч.-метод. посібник. К.: Видавництво НПУ імені М.П.Драгоманова.– 2012. – 123 с.
3. Ірина Куліш. Підходи до освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» у Європейському просторі вищої освіти. Порівняльно-педагогічні студії №1 (7), 2011, с. 124-128.

Академік Горбачук І.Т.

Виступ ректора Національної академії внутрішніх справ України

**РЕЧЬ МИХАИЛА СААКАШВИЛИ
НА ГЕНЕРАЛЬНОЙ АССАМБЛЕЕ ООН.
РУССКАЯ ВЕРСИЯ***

> 22:35 26 сентября 2013 39446 91

> Во время речи Михаила Саакашвили, чьи полномочия заканчиваются через месяц, российская делегация покинула зал. Глава Грузии призвал Москву перестать завидовать, отказаться от имперской политики и покинуть Абхазию и Южную Осетию. О чем еще говорил грузинский лидер – смотрите прямо сейчас.

> Господин президент, ваше превосходительство и уважаемые делегаты! Для меня большая часть вновь представлять свою страну в этой организации. На протяжении минувших десятилетий, как я уже когда-то говорил, Грузия прошла путь от упадка до демократии с рыночной экономикой. Мы в полной мере ощутили как все трудности, так и положительные моменты, у нас были как прорывы, так и ошибки. Но мир смог понять, какой ценой нам обошлась свобода страны. Сегодня я прошу вас вновь услышать голос нашей нации, которая уважает политические, религиозные и социальные различия людей, для того, чтобы вместе прийти к свободе. Это голос, который несмотря на все проблемы, и на все те трудности, с которыми нам еще предстоит столкнуться, полон надежды.

> Я смотрю на мир сегодня и понимаю, что этот голос надежды необходим. Оптимизм начала 90-х, когда демократические и либеральные ценности распространялись очень быстро, когда было ощущение конца истории, когда казалось, что ООН – это душа и сердце мира, и когда я был студентом здесь, в Нью-Йорке, и я проходил практику в ООН, этот оптимизм был разрушен волной скептицизма и пессимизма. Мир больше не такой. Права человека переосмыслены. И ООН не стало душой и сердцем нашей планеты. Западная цивилизация, которая когда-то было триумфатором, теперь пытаются справиться с глубоким экономическим, социальным и интеллектуальным кризисом. В Восточной Европе цветные революции вновь сталкиваются со своими противниками, которых они победили несколько лет тому назад. На Ближнем Востоке радостные образы ликующих тунисцев, египтян сменились ужасающими картинами мертвых детей в окрестностях Дамаска. Есть множество поводов для разочарования и утраты иллюзий. Но должен ли догматический оптимизм 90-х быть смещен догматическим пессимизмом, который убивает надежду?

> Должен ли факт распространения свободы и демократии заставить нас прекратить нашу борьбу, изменить наши взгляды и наши принципы? Сегодня я пришел сюда для того, чтобы поделиться с вами надеждами своего народа. И для того, чтобы говорить от лица своего народа о неприятии этого всеобъемлющего фатального пессимизма. Я здесь для того, чтобы обратиться к колеблющимся и сомневающимся. И если западная модель несовременна, то почему миллионы поляков, румын, эстонцев и чехов так рады вступлению в НАТО. И почему миллионы украинцев, грузин и молдован стучатся в дверь Евросоюза. Если свобода нынче не в моде, то как мы можем говорить о том, что тунисцы изменили карту мира. Нет, история не пришла к концу в 1989 или 1991 году, и она никогда не закончится. Свобода – это до сих пор движущая сила истории.

> Мужчины и женщины во всем мире хотят жить в свободе. Но вопрос таков: будем ли мы актерами или зрителями в этой конфронтации? Уважаемые делегаты! Как я уже говорил, многие восточноевропейские страны присоединились к европейскому свободному и демократическому сообществу, но они постоянно сталкиваются с угрозами и запугиваниями. Армению заставили подписать договор о вступлении в Таможенный союз, который не входит в интересы армян и нашего региона. Молдова находится в состоянии блокады. Украина постоянно под атакой. Азербайджан сталкивается с чрезвычайным давлением. А Грузия оккупирована. Почему? Потому что империя пытается восстановиться в рамках своих былых границ.

> Слово «границы» в данном случае, конечно, является не совсем верным. Ни Российская империя, ни советский союз, ни евразийский союз никогда не имели границ. У них были только окраины. И сегодня я говорю от имени этих окраин.

> В отличие от большинства россиян, правительство этой страны не заинтересовано в том, чтобы у их соседей была стабильная обстановка. В странах, которые находятся вокруг России, всегда должно быть беспокойно – вот чего хочет Кремль. Там отрицают саму идею сильного правительства соседних стран. В Грузии, Украине или Молдове стараются учитывать интересы России. Я никогда не был поклонником того, что французы называют «Ле ланг де буа» – т.е. лить воду. Но мой второй срок сейчас подходит к концу, так что я понимаю, что именно сейчас мне надо откровенно сказать об этом. Постараюсь быть конкретным.

> Как вы думаете, хочет ли Владимир Путин безоговорочного три-

умфа Армении над Азербайджаном, например? Нет. Это сделает Армению слишком сильной и потенциально слишком независимой. Думаете, что противоположенный вариант развития событий – т.е. превалирование Баку над Ереваном – удовлетворит Москву? Конечно, нет. Нынешний подъем модернизированного Азербайджана – это настоящий кошмар для российских лидеров.

> Нет, они не хотят, чтобы кто-то одержал верх, потому что сам конфликт – это их цель. Потому именно конфликт заставляет и ту и другую сторону находится в состоянии зависимости и блокирует их интеграцию в Европейское сообщество.

> Думаете, что электоральное поражение сил Оранжевой революции в Украине заставило Кремль смягчить политику в отношении этой страны? Как раз наоборот. Правительство, которое возглавляет Виктор Янукович, находится под постоянной атакой. Торговая война, развязанная против Украины накануне Европейского саммита в Вильнюсе, стала для России инструментом для раскола этой страны.

> Думаете, что Кремль согласится обсудить процесс деоккупации Абхазии и Южной Осетии, после того, как в Тбилиси сменится правительство? Совершенно нет. Аннексия грузинских территорий российскими солдатами продолжается. Вчера оккупанты вновь выслали из своих домов и деревень грузинских граждан, а это ведь дома и деревни их предков. Все это происходит при свете дня и при полной безнаказанности.

> Несмотря на дружелюбные заявления, которые сделало новое грузинское правительство за последние несколько недель и месяцев, российская армия продолжает усиливать свои позиции, разделяя поселения колючей проволокой, угрожая нашей экономике, приближаясь к жизненно важному трубопроводу Баку-Супса, а также к главной автодороге Грузии, что ставит под вопрос всю устойчивость нашего государства.

> Враждебность Владимира Путина и его команды по отношению к правительству, которое я имел честь возглавлять на протяжении почти 10 лет, основана не на личной ненависти или культурном неприятии. Любое подобное суждение по сути является ширмой для прикрытия.

> Мой предшественник, президент Шеварднадзе, является выходцем из советской номенклатуры. В 90-е его привели ко власти при военном бунте в Грузии и при прямой помощи России. Его знают как благодаря его советским дипломатическим взглядам, коих у меня нет. И все равно Россия подрывала его авторитет и даже предпринимала несколько попыток убить его.

> И речь тут идет не о Гамсахурдии, Шеварднадзе, Саакашвили или Иванишвили. Имена не имеют абсолютно никакого значения, когда ставки так высоки. Это вопрос о возможности или невозможности государства в Грузии. Почему? Потому что нынешнее правительство России прекрасно знает, что как только в Украине, Грузии или Молдове будут созданы сильные государственные системы, в тот же момент правительства будут отражать чаяния своего народа, который, кроме прочего, хочет быть полностью независимым и двигаться в сторону Европы.

> Грузинский опыт успешных реформ и реального функционирования государства может стать настоящим вирусом – вирусом, который распространится по всему постсоветскому пространству, и который, по мнению России, надо устранить любыми возможными способами.

> Именно поэтому грузинский народ был вынужден столкнуться с эмбарго, с войной, с вторжением и с оккупацией. И это все произошло начиная с 2006 года.

> Но именно поэтому сопротивление грузинского народа и восстановление грузинской демократии так важны для всего региона.

> Дамы и господа. Попытки откатить назад перспективы Евросоюза и НАТО в нашем регионе становятся еще более интенсивными. И у этих попыток есть определенное имя: это Евразийский союз.

> Евразийский союз был создан для того чтобы стать альтернативой Европейскому союзу, Путин представил его как главный проект своего президентства. Потому что Европейская и евро-атлантическая интеграция занимают много времени, потому что на это требуются огромные усилия, потому что иногда может казаться, что ты идешь к миражу, потому что угрозы могут быть такими сильными, а давление невыносимым, потому что перспективы очень неясные. Почему не отказаться от этого?

> Сегодня я бы хотел объяснить, почему не надо отказываться. Гораздо больше международной политики и больше международных союзов, наши народы волнуют социальные вопросы и выбор образа жизни. Наш народ должен выбрать, хочет ли он жить в мире страха и преступности, в мире, где преследуют за непохожесть, а меньшинства подобны боксерским грушам, в мире, где оппозиция сталкивается с побоями и избирательным правосудием, в мире, дамы и господа, который мы все прекрасно знаем, ибо все мы вышли из него.

> Евразийский союз это наше недавнее прошлое и наше будущее, которое было создано бывшими агентами КГБ в Москве.

> С другой стороны, наши традиции и наши вековые устремления показывают нам путь в другой мир, который называется Европа.

> Европейские сообщества тоже не идеальны, и в случае движения к ним, мы также столкнемся со страхами, надеждами, злобой и даже ненавистью. Но в этом случае меритократия одерживает верх над nepотизмом, толерантность становится фундаментом общественной жизни, сегодняшние оппоненты могут завтра министрами, а не узниками или врагами, которых надо уничтожить. Для народов восточной Европы выбор становится настолько очевидным, что кремлевские стратеги, которые сами себя называют политтехнологами, решили отменить понятие правды и создают лишь ложь, которую они распространяют по Украине, Молдове, Грузии и другим странам.

> Их рупоры в наших уважаемых странах – это сознательная или несознательная пятая колонна – называют Евросоюз инструментом для разрушения человеческих ценностей, для эрозии национальных традиций и для пропаганды идей ЛГБТ. Странно, но в последние годы, а может даже недели, в Тбилиси, Киеве и Кишиневе мы слышим ту же шарманку, которую сперва запустили в Москве. Мы слышим, что наши традиции рушатся под влиянием запада, что христианские праздники скоро заменят гей-парады, а церкви превратятся в мультикультурные диснейленды. Мы слышим, что вот-вот наша традиционная самоидентичность находится под угрозой.

> Но так ли мы наивны, чтобы верить в эту ложь, в ложь, которую верили поколениями, в ложь, благодаря которой наш суверенитет был украден.

> Так ли мы несправедливы к нашим предкам, чтобы верить, в то, что их память можно почтить с помощью нападений на мечети и погромами?

> Мы, должно быть, совершенно не помним нашу собственную историю, если мы можем позволить бесконечно повторяться ей.

> Когда мы слышим лживые напевы православных, которые исполняют российские империалисты, неужели мы забываем о праведном голосе патриарха Кириона, который был убит, или вечный голос Патриарха Амвросия Хелайя, которого пытали днями и неделями только за то, что он высказался в Женеве против вторжения в его собственную страну. Мы что, глухие, раз не слышим голоса убитых епископов и священников? Мы что, необразованные, раз не помним, кто перекрасил наши церкви и стер наши святые фрески? Мы что, ослепли, раз не видим разрушение наших церквей на оккупированных территориях?

> Мы должны знать свою историю. А она учит нас тому, что толерант-

ность – это основа суверенности нашего региона. Это не только моральный долг. Это вопрос национальной безопасности.

> Мы должны знать свою историю и понимать, что старый принцип «Разделяй и властвуй» применяется сегодня так же как и два столетия назад.

> Смотря на наш регион сегодня, те кто знает историю Кавказа, должны вспомнить резню армян и азербайджанцев в 1905 году, которая была искусственно создана царским режимом, и сравнить ее с конфликтом в Нагорном Карабахе в конце 80-х. Можно вспомнить и начало войны в Абхазии в начале 90-х. Тогда грузинские члены вооруженных формирований получали оружие от русских солдат, которые фактически управляли абхазскими повстанцами и чеченскими террористами. Именно они уничтожили любую солидарность между севером и югом Кавказа.

> Также более века назад Россия отправляла грузинских офицеров сражаться на фронт с чеченцами, ингушами и дагестанцами. Мы также можем посмотреть и на другие окраины империи, например, изучить историю Польши или Украины, и мы увидим абсолютно то же самое. Везде империя разжигала ненависть между угнетаемыми народами и разделяла их стеной фанатичного антагонизма.

> И эта система, к сожалению, работала. Но что еще больше расстраивает, так это то, что система эта работает и ныне.

> Дамы и Господа, уважаемые делегаты, Евросоюз – это величайший политический успех последних десятилетий. Он стоит на трех основах, а именно на трех отрицаниях: отрицание экстремистского национализма, который привел Европу к самоубийственным мировым войнам и ужасам нацизма, отрицание коммунизма, который угрожал распространиться по всему континенту, и в конце концов – в отрицании колониализма и империализма.

> Наследниками французской и британской империи понадобилось некоторое время на то, чтобы смириться с третьим отрицанием, но отдать свои колонии стало ценой за модернизацию их экономики и развитие их демократии, а также реализации самого Евросоюза.

> Евразийский союз базируется на кардинально других принципах. Он управляется нетерпимостью, бывшими КГБ-шниками и создан для того чтобы возродить империю. Конечно, вступить в Евразийский союз очень просто. Для этого не надо соответствовать никаким социальным, экономическим или политическим критериям. На самом деле, для того чтобы быть колонией, не надо обладать ничем. Единственные требования – пассивность и посредственность.

> С другой стороны, для того чтобы вступить в настоящий союз, нет никаких других способов кроме как предпринимать титанические усилия и соответствовать жестким критериям – потому что эти принципы стоят во главе всего Союза.

> Так что для сомневающихся я бы хотел подчеркнуть – выбор должен очевиден именно потому, что ЕС требует стараний и выдвигает критерии и именно потому, что ЕС не хочет поглощать нас. Но есть и еще лучшая причина, которая показывает очевидность выбора. Российскому проекту предначертано провалиться. Ни одна империя сейчас не может выжить. И Российская тоже. Если мы обратимся к истории, то увидим, что Франция и Великобритания теряли свои колонии не только потому, что колонии сражались за свою независимость, но и потому, что люди в Париже и в Лондоне прекращали верить в свою империю. Тоже самое сейчас происходит и в России.

> Имперская мечта сперва сталкивается с сопротивлением на ее окраинах. Но, что гораздо важнее, эту мечту отвергают и в центре империи. Отрицание можно увидеть не только в массовых протестах и растущей популярности оппозиции в крупных городах России. Отрицание есть и в всеобъемлющем скептицизме российских элит по отношению к евразийским идеям Путина.

> Люди, которые призваны служить этой идее, сами не верят в ее жизнеспособность. Отверженная как в окраинах империи, так в ее центре, эта идея ведет к гибели. Евразийский союз провалится и у России вновь будут границы, а не окраины.

> Потом эта страна начнет искать стабильных отношений со стабильными соседями.

> Потом сотрудничество придет на смену конфронтации.

> Это все произойдет гораздо раньше, чем люди думают, и от этого конечно приобретут выгоду окраины, но еще больше – сами люди в России.

> Имперский проект обречен и абсурден, потому что нынешнее поколение граждан России больше всех в мире времени проводит в интернете. Крах случится еще и потому что бесконечные ресурсы газа и нефти скоро столкнутся с перспективными газом и нефтью из шельфовых месторождений.

> Крах случится потому, что газом не заменишь модернизации экономики

> Крах случится потому, что есть коррупция и отсутствие справедливости.

> Крах случится потому, что целые регионы России страдают от дискриминации и насилия, потому что народы Чечни, Ингушетии, Дагестана,

Татарстана и других регионов настолько гонимы, что они не чувствуют никаких связи с Москвой.

> Крах неизбежен, потому что люди испытывают недовольство, страх, ненависть.

> Крах неизбежен. И он произойдет не в следующие десятилетия, а в несколько последующих лет.

> Через несколько лет Владимир Путин покинет Кремль и исчезнет из российской политики.

> Граждане России будут помнить о нем как о призраке давно минувших времен, времен империи, времен коррупции и подавления.

> Никто не знает, будет ли этот процесс спокойным или жестоким, будет ли его следующий глава государства националистом или либералом, или и тем и другим, но важно другое: Россия перестанет быть империей и, наконец, станет обычным государством.

> Это перспектива, к которой все мы должны быть готовы.

> Тем временем, пока наш регион будет продолжать оставаться полем битвы, нам надо объединить свои силы, а не усугублять конфликт.

> В прошлом многие лидеры и многие страны поняли, что свобода одного человека зависит от свободы нации. Так было в Польше времен Пилсудского, когда в страну под знамена польского флага независимости звали всех оскорбленных людей.

> Но никогда наши предки не сотрудничали с мощной силой, которая понимала стратегическую важность нашей независимости. Теперь такая сила есть и это – Европейский союз.

> Скоро состоится Саммит по восточному партнерству в Вильнюсе. Я хотел бы повторить то, что я уже говорил много раз за последние несколько лет. Запуская программу восточного партнерства, как ответ на вторжение в Грузию в 2008 году, Евросоюз предложил нашим странам платформу для сотрудничества. Мы должны больше вкладывать в эту платформу. Мы должны развивать совместные проекты, прежде всего сосредотачиваться на необходимых нам реформах. Потому что реформы означают благоденствие и независимость.

> Екатерина II прекрасно знала это. Когда Польша стала успешно выполнять свою программу реформирования и стала идти вслед за французскими и английскими просветителями, Екатерина написала секретное письмо Фридриху Великому.

> Это письмо до сих пор является одним из самых впечатляющих образцов имперского мышления.

> Там сказано, что реформы опасны как для России, так и для Пруссии, потому что они сделают из Польши настоящее государство, и реформы надо остановить, а на Польшу напасть и притом как можно скорее.

> Это письмо может показаться знакомым каждому, кто знает, как Владимир Путин ненавидит грузинские реформы последнего десятилетия.

> В первые в истории, народное государство строится на территории Кавказа и реформы надо остановить, пока они не принесли всех плодов.

> Дамы и господа, единство должно стать нашим правилом в Восточной Европе, включая разрозненный Кавказ. Я уже говорил о начале войны в Абхазии, но я могу вспомнить и другие более ранние символические эпизоды из кавказской истории. В конце восстания Шамиля против Российской империи, после того, как сам Шамиль сдался, остался только один чеченский лидер, который продолжал сражаться – его звали Байсонгур. Но и он был ранен и захвачен в плен. Его собирались повесить, и российские офицеры собрали дагестанцев, чтобы те смотрели на казнь. Одному из них было приказано выбить табуретку из под ног Байсонгура. Так русские хотели стравить народы и разжечь кровопролитную резню. Видя это, Байсонгур сам выбил у себя из под ног стул и таким образом совершил самоубийство, это запрещено религией, но он остановил вражду двух народов соседей.

> Но послушайте, сколько несчастий было у кавказских наций ?

> Этому должен прийти конец. И именно поэтому во время своего президентства я запустил несколько проектов, которые должны наладить отношения между севером и югом Кавказа, проекты направлены на образование и на университетский обмен.

> Мы должны продолжать делать такие маленькие шаги.

> Мы должны быть готовы ко времена, когда империя падет. Так мы сможем пережить ненавистное наследие.

> И мы, народ Грузии, должны быть готовы к временам, когда российские солдаты покинут оккупированные территории, когда москва уйдет из Цхинвали и Сухуми.

> Мы должны быть готовы приветствовать возвращение наших сограждан из Осетии и Абхазии. И мы должны отнестись к ним как к братьям и сестрам. А не как ко врагам.

> Эти времена наступят скорее чем мы думаем.

> Дамы и господа, мой второй срок близится к концу, и я горжусь теми достижениями, которых мы добились. Мы буквально вытащили Грузию из

тмы, создали беспрецедентную прозрачность в госструктурах, вернули детей в школы и справились с преступностью среди молодежи. Мы приблизили нашу нацию к Европейской мечте, мы без устали работали для того, чтобы вернуть чувство терпимости в нашу страну, чувство которое руководило Грузией в прошлом.

> Мы сделали много хорошего. Но я понимаю, что некоторые достижения дались слишком дорогой ценой. В нашей попытке создать новую реальность, отличающуюся от прошлых времен угроз и страхов, мы совершали ошибки.

> Иногда мы заходили слишком далеко, а иногда недорабатывали.

> Я полностью признаю свою ответственность за все недоработки и я беспокоюсь о тех, кто не получил достаточно хорошего от нашей работы и о тех, кто стал жертвами наших радикальных методов.

> Я бы хотел сказать всем гражданам Грузии, всем, кто поддерживал нашу работу, нашу политику и нашу партию и всем, кто был нами недоволен – я горжусь вашей силой и храбростью, я уважаю ваши старания.

> Мы являемся и должны продолжать являться нацией, которая едина в любви к свободе и к достоинству.

> Мы являемся и должны оставаться нацией, которая уважает жертвы наших солдат в Афганистане, нацией, которая скорбит о своих потерях и которая гордится своей смелостью.

> Мы являемся и должны оставаться нацией, которая едина в нашей исторической судьбе присоединиться к европейской семье демократических наций, семье, от которой нас никогда не оторвать, нашей семье.

> Путь народа Грузии к свободе, региональному единству и европейской интеграции далек от конца и я буду продолжать посвящать каждый день своей жизни завершению этого дела. Как гордый сын своего гордого народа.

ООН

Автор: Дмитрий Еловский

**Промову М.Саакашвілі українською мовою ми не дістали.*

Тому друкуємо російською.

І вибачаємось перед шановним читачем

ШЛЯХИ ОЗДОРОВЛЕННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ

На початку третього тисячоліття глобальною проблемою в усьому світі стало значне зростання захворювання людей і тварин на туберкульоз. Людству давно відомо, що соціально-економічні зміни в суспільстві та екологічних доквіллі призводять до подальшого занепаду розвитку сільського господарства і особливо тваринництва, прояву інфекційних хвороб. Так, уже в перші роки перебудови в Україні споживання м'яса і м'ясопродуктів на душу населення зменшилося з 368,2 кг у 1990 році до 34 кг у 2003 році [1,6,14].

П'ятикратне зменшення поголів'я великої рогатої худоби, свиней, коней та інших видів тварин суттєво вплинуло на епідеміологічну та епізоотичну ситуації з туберкульозу та лейкозу великої рогатої худоби [13,15]. Нерідко масові захворювання людей і тварин з ознаками діареї зумовлені розвитком дисбактеріозу, проявом бактеріальних, вірусних чи інвазійних хвороб [2,3,4,5,11].

На сьогодні ветеринарних фахівців практики турбує асоціативний характер прояву гострих шлунково - кишкових і респіраторних хвороб серед молодяку тварин, високі вимоги міжнародних організацій (ВООЗ, МЕБ) щодо застосування антибіотиків, дезінфектантів у тваринництві та необхідність розробки нових лікарських засобів, здатних не порушувати стан природної резистентності та імунологічної реактивності організму тварин [7,8,9,10,11].

Історично склалося так, що туберкульоз для людини, великої рогатої худоби та 50 видів домашніх тварин, 25 видів птиці залишається найбільш небезпечною хворобою і глобальною проблемою у світі. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (2004) одна третина населення планети, а це 2 млрд. осіб, інфіковані мікобактерією туберкульозу. Щороку виявляють більше 9-10 млн. людей, які вперше захворіли, а помирає більше 2 млн. чоловік. Загальна кількість хворих на цю хворобу сягає більше 60 млн. осіб.

Значне зростання захворюваності у світі на туберкульоз людей ускладнюється епідемією СНІДу, а за останні роки наркоманією серед молоді, що призвело до вибухового розповсюдження ВІЛ – інфекції.

Не обійшла ця проблема віку і Україну. За даними медичних працівників [12,14] захворюваність на туберкульоз в Україні зросла на 101,7 %, або у 2 рази, смертність збільшилась на 61,4 % або у 1,6 рази. Серед громадян країни зареєстровано захворювання на ВІЛ – інфекцію (29,2 осіб на 100 тис. населення) та на СНІД (9 осіб на 100 тис. населення). У хворих на ВІЛ і СНІД серед опортуністичних захворювань перше місце займає туберкульоз – 64,6%, який і є основною причиною смертності цих хворих.

Вище зазначене свідчить про те, що в Україні основним джерелом збудника інфекції туберкульозу є хвора людина (антропозооноз) і лише друге місце посідає тварина (зооантропоноз). Проте це не змінює суті інфекційної хвороби і його збудника. Туберкульоз залишається хронічним інфекційним захворюванням людини, тварини, птахів і навіть земноводних, риб, характеризується утворенням в різних органах типових безсудинних вузликів (туберкул) з наявністю сирнистого розпаду. В більшості випадків хвороба має скритий, хронічний перебіг. Лікування та специфічна профілактика туберкульозу не розроблені.

Основним збудником туберкульозу тварин є кислотостійкі мікобактерії бичачого, людського та пташиного видів. Завдяки вмісту ліпідів мікобактерії досить стійкі проти дії фізичних і хімічних факторів довкілля. У висушених шматочках уражених легень зберігають свою життєздатність у продовж 7 місяців; у харкотинні і пилу – до 10 міс. ґрунті, гною, підстилці – 1,5 до 2 років. Важливою ознакою патогенних мікобактерій туберкульозу в організмі тварин, людини є здатність переходити у фільтрівні форми, так звані L-форми, описані Фонтесом ще в 1910 році. В 2010 році людство відмітило 100 років цьому відкриттю вченого. Проте, за цей час є лише повідомлення що фільтрівні форми можуть руйнуватися при температурі 240–250°C.

На жаль, ми мало вивчаємо і забуваємо, що в природі крім людського, бичачого і пташиного типу мікобактерій зареєстровано *M. murium* (microti) серед гризунів, *M. thamnophaeus* – холоднокровних і навіть *M. piscis* – риб.

Хворі на туберкульоз тварини можуть бути джерелом інфекції для тварин та людей, а хворі люди – джерелом інфекції для тварин.

Крім зазначених патогенних збудників туберкульозу у природі циркулює 50 видів атипових мікобактерій, які здатні сенсibiliзувати організм і ускладнювати діагностику хвороби. На території України виділено 18 атипових мікобактерій. Саме тому у ветеринарній практиці для становлення діагнозу на туберкульоз і проведення досліджень використовують епізоотологічний, клінічний, алергічний, патолого-анатомічний, бактеріологічний, серологічний і біологічний методи. Важливим здобутком ветеринарної медицини за останні 10 років стала розробка технології виготовлення вітчизняних діагностичних алергенів : туберкуліну для ссавців, туберкуліну для птиці та алергену з атипових мікобактерій (ААМ), які за біологічною активністю і специфічністю відповідають вимогам Європейським стандартам (автори Ю.Я. Касич, А.І. Завгородній та інші., 2004); Розробка вітчизняного щільного живильного середовища для культивування мікобактерій (А.І. Завгородній 1995). В практику впроваджений метод контролю епізоотичної

ситуації щодо туберкульозу тварин за результатами ветеринарно – санітарної експертизи на м'ясоперобних об'єктах (В.А. Корчмарський, 1983).

У лабораторії Вінницького національного аграрного університету (автори В.В. Власенко, І.В. Березовський) було розроблено і впроваджено у виробництво «Поживне середовище Влакон для прискореного виділення збудника туберкульозу» (ТУ У 24.4 – 004972-36-055:2009). Затверджено Держкомітетом ветеринарної медицини Мінагрополітики України від 5 листопада 2009р., ДНДКІВ та КД 14 жовтня 2009р.

Матеріали епізоотологічних досліджень свідчать про хронічний перебіг хвороби, тривалий епізоотичний процес та стаціонарність прояву захворювання. Цілком закономірно, що появі цієї хвороби сприяє порушення в технології утримання і годівлі тварин, відсутність пасовищ у весняно – літній період року та контакти з хворими на туберкульоз людьми. Соціально – економічні зміни в суспільстві також ведуть до загострення епізоотичного та епідемічного стану з туберкульозу.

У ветеринарній практиці для встановлення діагнозу на туберкульоз і проведення комплексних досліджень використовують: епізоотологічний, клінічний, алергічний, патолого-анатомічний, гістологічний, бактеріологічний, серологічний і біологічний методи. Згідно з діючими інструкціями і настановами в основу профілактики туберкульозу серед тварин і птиці покладений алергічний, патолого-анатомічний і бактеріологічний методи.

Щорічно на туберкульоз алергічним методом досліджують все поголів'я великої рогатої худоби, починаючи з 2- місячного віку.

За нашим переконанням контроль за епізоотологічною ситуацією в кожному господарстві повинен здійснювати лікар ветеринарної медицини та керівник господарства, незалежно від форми власності. Їх робочий день повинен починатися з обходу і огляду тварин, розмови з доярками, свинарками, птахівниками та іншими працівниками тваринництва. Тільки за таких умов можна вести мову про благополуччя в тваринництві.

Не дивлячись на хронічний (летальний) перебіг туберкульозу у тварин, особливо великої рогатої худоби, ми не завжди знаходимо чітко виражених ознак хвороби. Лише постійний клінічний нагляд за тваринами дає можливість ветеринарному лікарю виявити перші клінічні ознаки: схуднення, сухий відриivistий кашель, особливо ранком при відкритті приміщення і доступі свіжого повітря. Проведення аускультатії легень дає можливість чути сухі або вологі хрипи, стогін, в подальшому відмічаємо схуднення і втрату продуктивності.

Ветеринарним фахівцям слід пам'ятати, що при вираженій кахексії такі тварини не реагують на туберкулін, а при їх забої на костальній плеврі знаходимо туберкульозні вузлики (перлинниця).

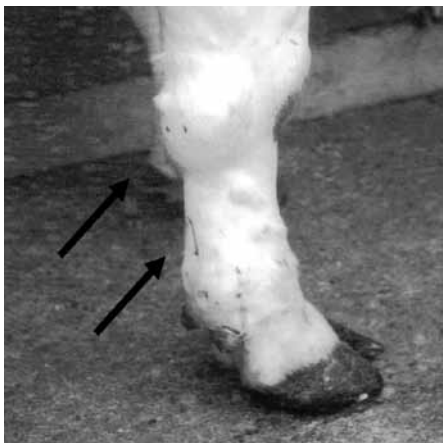

Рис. 1. Гранульомиуздовжпериферійних лімфатичних судин

Рис. 2. Туберкульоз вимені

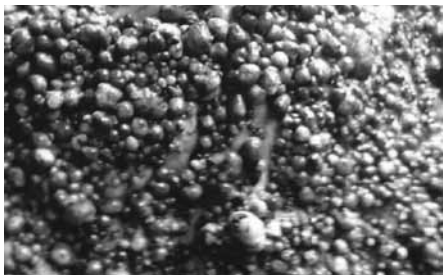
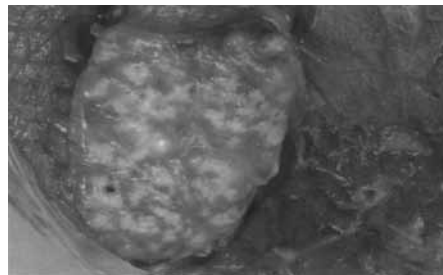
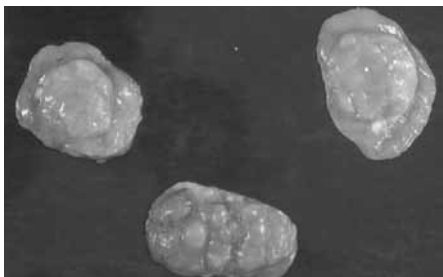

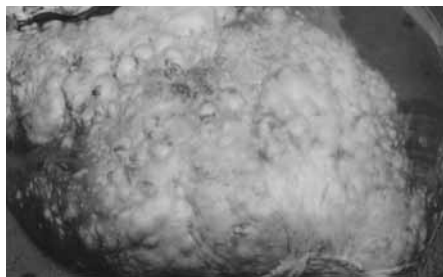
Рис. 3. Туберкули на костальній плеврі (перлинниця)

*Рис. 4. Туберкульозна пневмонія
Інкапсульований некрогранульоматоз*

*Рис. 5.
Гранульоматоз ретрофарингіальних
лімфовузлів*

*Рис. 6.
Ураження печінки та серозного
покриву*

За ретельного клінічного обстеження поголів'я худоби в неблагополучному на туберкульоз господарстві слід також звертати увагу на стан лімфатичних судин, поверхневих лімфатичних вузлів кінцівок і вимені. Як правило, вони збільшені, а при забої таких тварин знаходимо гранульоми вздовж периферійних лімфатичних судин і некрогранульоматоз лімфатичних вузлів (рис.1 і 2).

Утворення туберкульозних вузликів (туберкулів) в паренхіматозних органах, лімфатичних вузлах і в лімфатичних судинах тварини є найбільш характерною патолого-анатомічною ознакою туберкульозного процесу.

Запальна реакція на проникнення мікобактерії в організм тварини і утворення туберкульозних вузликів має ексудативний або продуктивний характер. Упершому випадку навколо мікобактерій групуються епітеліоїдні та гігантські клітини, які оточуються щільними кільцями лімфоцитів і в результаті чого формуються специфічні вузлики, так звані туберкули. Між клітинами утвореного вузлика випотіває фібринозний ексудат. Внаслідок відмирання клітин, що не отримують живлення в безсудинних вузликах, а також під дією токсинів мікобактерії, в центрі туберкулу утворюється некротична сирниста маса, яка згодом звапнується.

При продуктивній формі запалення, яке спостерігається у коней і свиней за інфікування збудником пташиного виду, відбувається розростання епітеліоїдних, гігантських та лімфоїдних клітин без сирнистого переродження та казеозного некрозу.

Перебіг туберкульозного процесу залежить від вірулентності збудника й ступеня опірності організму тварини та може проявлятися доброякісно або набувати злоякісного характеру. Під час доброякісного перебігу туберкульозу в звапнованому вузлику мікобактерія інкапсулюється і подальший розвиток процесу припиняється. У разі зниження природної резистентності організму процес інкапсуляції не відбувається і збудник поширюється по організму. Згодом це призводить до значного ураження лімфатичних вузлів, паренхіматозних органів і навіть кісток з утворенням туберкульозних фокусів, каверн, гранульом, заповнених гнійно-слизовою масою.

У великої рогатої худоби, як і в людини, найчастіше трапляється легенева форма туберкульозу (до 85% випадків). При забої хворих тварин найбільш яскравими патолого-анатомічними ознаками є ураження костальної плеври з утворенням туберкульозних вузликів, здатних до сирнистого розпаду (рис.3), розвиток туберкульозної пневмонії з інкапсульованим некрогранульоматозом (рис.4), проліферативним гранульоматозом ретрофарингі-

нальних лімфовузлів (рис.5), ураженням печінки та серозного покриття інших паренхіматозних органів (рис.6).

Наявність нейрогрануломатозу в легенях, печінці, селезінці, нирках та інших органах, грануломатозних ураженнях і туберкул в медіастінальних, ретрофарингіальних та інших лімфовузлах зобов'язує кожного ветеринарного фахівця відібрати свіжий матеріал і доставити в державну обласну лабораторію ветеринарної медицини для визначення виду мікобактерій та їх патогенних властивостей.

Одна з основних причин поширення туберкульозу серед тварин, в тому числі і людей, є несвоєчасне проведення лікарями ветеринарної та гуманної медицини діагностичних досліджень на туберкульоз. Адже не лише хвора на туберкульоз тварина стає джерелом інфекції для здорових тварин і людей, а й хвора людина – джерелом інфекції для тварин і навіть риб. Саме тому всі працівники тваринництва чи птахівництва, власники худоби повинні мати медичні санітарні карточки та своєчасно проходити медичний огляд. В кожному районі за постановку діагнозу на туберкульоз і проведення протитуберкульозних та профілактичних заходів у відповідності з діючими інструкціями персональну відповідальність несуть начальник районного управління ветеринарної медицини, а щодо людини – начальник санітарної епідеміологічної служби району.

При встановленні діагнозу на туберкульоз серед сільськогосподарських тварин і птиці рішенням органів виконавчої влади за поданням головного державного інспектора району (міста) населений пункт, господарство, двір оголошують неблагополучним щодо захворювання тварин на туберкульоз і вводять карантинні обмеження:

- забороняється вхід та в'їзд на ферму сторонніх осіб;
- продаж тварин, кормів, проведення екскурсій;
- вивіз не знезараженого молока на молокопереробні підприємства, у торгівлю, використання його у господарстві на харчові цілі і годівлю тварин;
- спільне випасання та водопій хворих тварин з благополучними щодо туберкульозу поголів'я.

У разі виявлення в окремих господарствах громадян, фермерів, орендарів реагуючих на туберкулін великої рогатої худоби власнику рекомендують здати її на забій, а приміщення і прилеглу територію двору дезінфікувати лужним 3 % - ним розчином формальдегіду. В разі затримки худоби власника до з'ясування питання захворювання на туберкульоз забороняється її випасати в стаді та використовувати їжу і реалізувати не кип'ячене моло-

ко. Чергове дослідження тварин на туберкульоз проводять через 45–60 днів. Слід утримуватись проводити алергічні дослідження корів за місяць до отелення та місяць після отелення.

Зазначені протиепізоотичні заходи були і залишаються важливими на сьогодні. Проте з врахуванням різкого спаду поголів'я великої рогатої худоби (корів залишилось 2,6 млн голів), коней 400 тис. голів та десятикратне зменшення поголів'я свиней і вівців, тяжку епідемічну ситуацію з туберкульозу в Україні, нам слід використати досвід Європейських країн оздоровлення від туберкульозу шляхом ранньої діагностики і забою реагуючих тварин, заміни всього поголів'я тварин при виявленні туберкульозних гранулom і вузликів в легенях, паренхіматозних органах з послідувальною компенсацією збитків власникам тварин.

Якщо вірити статистичним даним, що на 1.09.2011 року від туберкульозу великої рогатої худоби оздоровлена Вінницька область, а в Тернопільській, Черкаській і Харківській областях залишилось по одному неблагополучному пункту із загальним поголів'ям 37 хворих корів, то тримати в господарствах таку кількість джерел інфекції нерационально і небезпечно. Досвід боротьби в шестидесяті роки минулого століття з бруцельозом великої рогатої худоби та оздоровлення тваринництва України від даного зооантропонозу свідчить про єдиний шлях оздоровлення – повна заміна неблагополучного поголів'я генетично здоровими тваринами.

За нашим переконанням, вирішення проблеми туберкульозу серед людей і тварин в Україні, які відродження села і збереження тваринництва, можливі за умови виконання мудрої заповіді світоча людства Гіппократа (460-327 рр. до н.е.), який заповідав, що хвору на туберкульоз людину потрібно лікувати шляхом звільнення її від тяжкої праці, забезпечення чистим озоновим повітрям (для нас це Крим і Карпати) та повноцінною їжею. Насамперед це м'ясо-молочні продукти – масло, молоко, мед, кумис, борсуковий жир, яких так не вистачає в сьогоднішніх тубдиспансерах та спецсанаторіях.

Щодо тваринництва, наші керівники і спеціалісти геть забули про прифермські сівозмінні з обов'язковим посівом бобових трав: конюшини, люцерни, тимофіївки та ін. Серед рекомендованих до висіву сумішей трав заслуговує на увагу і лядвенець рогатий. Це багаторічна бобова рослина в природних травостоях. При дотриманні агротехніки лядвенець досягає висоти 60 – 70 см, утворює щільний кущ. Коренева система лядвенцю досить потужна, розгалужена. Корінь стрижневий і проникає в ґрунт до півтора

метра, зимостійкий, невибагливий, довговічний. Весною відростає досить рано, зацвітає раніше більшості бобових і вегетує до пізньої осені.

У культурі з травами лядвенець дає до 60 ц/га сіна. Характеризується високою отавністю і дає 2-3 укуси. За хімічним складом належить до кращих кормових трав, містить до 32,3 % протеїну, 42% жиру, невелику кількість клітковини – 23,1%.

В перший рік посіву лядвенець розвивається дуже повільно і пригнічується бур'янами, що потребує обробки ґрунту. Повного розвитку досягає на третій рік життя. Найкращі врожаї травосуміші отримують від лядвенцю рогатого (30%), конюшини червоної (30%) і тимофіївки лучної (40%). Тривалість використання такої травосуміші складає 4 – 5 років. На 7-му році лядвенець (поле) переорюють, що за вмістом азоту відповідає внесенню перегною.

Висів травосуміші (в кг/га) слідуючий: лядвенець рогатий – 10 кг; конюшина червона – 10 кг, конюшина рожева – 2 кг, тимофіївка лучна – 6–8 кг.

Слід зазначити, що в більшості господарств, незалежно від форми власності, відсутні не лише прифермерські сівозміни, а й пасовиська з табірним утриманням худоби у весняно – літньо– осінній періоди року, який в умовах України може тривати не менше 180 – 200 днів. Земельна площа під пасовиська повинна розраховуватись 1 гектар на корову, що забезпечує підвищення імунного статусу не лише материнського організму, а й новонародженого теляти, сприяє зростанню надойв молока (рис.7 і 8).

Рис. 7 Стадо корів на пасовищі

Рис. 7 Зрошування багаторічних трав

Відведені в господарствах земельні площі під кормові і прифермерські сівозміни розраховані на забезпечення тварин концентрованими, зеленими кормами і доброякісним сіном бобових трав.

Тільки за таких умов господарювання ми можемо говорити про відродження села, адже здорова тварина – здорова нація.

Поряд з туберкульозом в тваринництві України досить значного поширення набув лейкоз великої рогатої худоби. Незважаючи на різкий спад поголів'я худоби, тільки в господарствах Київської області на 1.01.2008 року залишалось 8502 корови в 68 неблагополучних по лейкозу пунктах. Хвороба є небезпечною не лише для тварин, а й для людини.

За визначенням проф. Л.І. Нагаєвої – лейкоз (гемобластоз) великої рогатої худоби є вірусною інфекційною хронічною хворобою, яка характеризується ураженням кровотворної системи з проявленням лімфоцитозу крові та пухлиноподібних утворень в органах і тканинах організму. До вірусу лейкозу сприйнятливі кози, вівці, свині, кролі, миші незалежно від породи, віку і продуктивності.

Вірус лейкозу великої рогатої худоби являє собою В – лімфотропний ретровірус, який відноситься до підродини онковірусів типу С. Як показали наукові дослідження (Л.І. Нагаєва, Р.Л. Куккаян, С.В. Чапенко, С.В. Аранчій та ін., 2003) онковіруси лейкозу паразитують в лімфоцитах крові і через молозиво, молоко та інші секретити екскрети, плаценту матері передаються до сприйнятливих тварин. Від хворої корови народжується хворе теля.

Власникам худоби потрібно знати, що лейкоз, як повільно перебігаючи інфекційна хвороба, має три послідовні стадії розвитку: інкубаційну, коли тварина вже заражена вірусом, але антитіла в неї ще не виявляються; продромальну – з моменту появи в крові специфічних антитіл та прояву позитивної на лейкоз серологічної реакції; повного розвитку – з моменту виявлення гематологічних (лімфоцитом) та клінічних ознак хвороби (ураження лімфатичних вузлів).

Якщо на першій і другій стадіях худоба має здоровий вигляд, зберігає апетит і продуктивність, то на третій (через 2 – 4 роки) загальний стан погіршується, надої знижуються. У корів з'являються набряки в ділянці підгруддя, живота, вимені. До специфічних ознак лейкозу відносять збільшення поверхневих лімфовузлів, особливо передлопаткових та надвименних. Нажаль, лікування та специфічна профілактика лейкозу великої рогатої худоби ще не розроблені. Запропоновано проф. Л.І. Нагаєвою вакцина «Лейкопол» застосовується лише на здоровому поголів'ї і її ефективність від зараження становить лише 83,3 %.

Основою профілактичних і оздоровчих заходів в неблагополучних по

лейкозу господарствах різної форми власності є серологічні методи виявлення інфекції. Найбільш поширеним прижиттєвим методом є постановка **реакцій імунодифузії (РІД)** в гелі, що дає можливість виділити в сироватках крові лейкозних тварин специфічні антитіла. В останнє десятиріччя РІД підкріплена **імуноферментним методом** дослідження, здатним діагностувати лейкоз у новонароджених телят від хворих корів.

Діагноз на лейкоз великої рогатої худоби вважають встановленим при наявності одного з таких показників:

- позитивного результату серологічного дослідження по РІД або імуноферментного аналізу;
- типових патолого - анатомічних та клінічних ознак хвороби;
- позитивного результату гістологічного дослідження патологічного матеріалу.

У стадах громадської та інших форм власності забір крові та серологічні дослідження проводять 1 раз на рік. Не бажано досліджувати тварин за місяць до отелення та на протязі 30 днів після отелення. У разі необхідності його роблять повторно з інтервалом 30 – 45 днів.

Не слід проводити купівлю худоби та завозити в господарство без ветеринарного посвідчення, що вони із благополучного стада і є серологічно-негативними до лейкозу. Згідно з діючою «Інструкцією з профілактики та оздоровлення великої рогатої худоби від лейкозу», реалізація тварин із благополучних господарств. Дозволяється без обмежень при умові, що такі тварини за 30 днів до цього досліджені серологічно з негативними результатами.

В індивідуальних та фермерських господарствах заражена вірусом лейкозу велика рогата худоба підлягає здачі на забій. Забороняється її випас в загальних стадах і продаж від них молока державі та на ринках. Отримане до здачі корівна забій молоко підлягає пастеризації при 80°C протягом 30 хв, або кип'ятінню з використанням його лише в цьому господарстві.

З метою недопущення поширення хвороби та забезпечення оздоровлення від лейкозу худоби особистих господарств рекомендується господарствам різної форми власності приймати від громадян, що проживають на їх території, для здачі на забій заражену худобу і на взаємних розрахунках продавати їм з благополучної ферми здорових телиць, нетелей або корів.

В неблагополучному господарстві власників після кожного дослідження,

ізоляції хворих тварин, вивизення їх на забій, проводять ветеринарну дезінфекцію приміщень і вигульних двориків 3 %- ним розчином їдкого натрію, освітленим розчином вапна з вмістом 3 % -ів активного хлору, або 5%-ним розчином гарячої кальцинованої соди.

Попередньо зібраний гній та гноївку знезаражують біотермічним методом.

На сьогодні змінити епізоотичну і епідемічну ситуації в країні щодо туберкульозу і вірусу лейкозу, збільшити продуктивне поголів'я тварин можливе лише за рахунок зміцнення кормової бази, відновлення кормових сівозмін та родючості ґрунтів. Останнє можливо за рахунок внесення гумусів. Нажаль, за нашими неповними підрахунками ми щорічно недодаємо рідній землі 250 мільйонів тон перегною. Тому вкрай першочерговим завданням поголів'я великої рогатої худоби необхідно збільшити до 20 млн. голів (на сьогодні 2,6 млн.), коней до 5 млн. (маємо 400 тис. голів), свиней до 15 – 20 млн голів, вівців до 15 – 20 млн голів.

Тільки за цих умов можна вести розмову про відродження села та збереження поголів'я тварин. Для цього необхідно всю землю бувших колгоспів і радгоспів повернути державі разом з водними і лісними угіддями. Замість колгоспів і радгоспів створити колективні і фермерські господарства, відновити машино – тракторні станції, державні відгодівельні і племінні господарства, що забезпечить державну оплату праці і майбутні пенсії молоді, яка по закінченню коледжів і вищих навчальних закладів повернеться в рідне село, а не піде по світу шукати кращої долі.

В цьому напрямку пригадуються погляди О.В.Суворова в доповідній записці Царю «Причина упадка крест'янського хозяйства».

«В привычку вошло пахать иные земли без навоза, от чего земля вырождается и из года в год приносит плоды хуже. От этой привычки нерадение об умножении скота, а по недостатку оного мало навоза, так что и проче земли хуже унавоживаются и от того главный неурожай хлеба.

...Я наистрожайше настаивать буду о размножении рогатого скота и за наречении о том жестоко, вначале старосту, а потом всех наказывать буду.

...У крестьянина Михаила Иванова одна корова! Следовало бы старосту и весь мир оштрафовать за то, что допустили они Михаила Иванова дожить до одной коровы...»

Над цими словами О.В.Суворова слід задуматись кожному чиновнику, який має відношення до відродження села та подальшої долі сільського населення України.

Висновки і пропозиції

1. Туберкульоз залишається глобальною проблемою та найбільш небезпечною хворобою для людей і тваринного світу. В Україні щодня виявляють більше 100 хворих на туберкульоз людей. Саметому на сьогодні основним джерелом збудника інфекції туберкульозу в тваринництві виступає хвора людина (антропозооноз) і на другому місці – хвора тварина (зооантропоноз).

На сьогодні як і в гуманній так і у ветеринарній медицині зруйнована матеріально – технічна база, що є певною перешкодою в своєчасному проходженні тваринниками медичного огляду і видачі медичних карток.

2. Проблеми відродження і збереження тваринництва в Україні є питаннями державними, соціально – економічними і політичними. Перш за все для людей села потрібно повернути розграбовані і привласнені державні чорноземи, річки, озера, ставки, луки, ліси та інші угіддя і створити колективні державні господарства по типу бувших радгоспів з стійкою державною оплатою праці кожного працівника (приклад Білорусії).

Лише за цих умов можна повернути селу за направленням молодих спеціалістів вищих і середніх навчальних закладів, відновити машино -тракторні станції та інші структури, особливо будівництво житла.

3. Створення державних колективних господарств дасть можливість забезпечити для тваринництва стійку кормову базу, відновити прифермерські сівозміни і довести поголів'я великої рогатої худоби до 20 млн. голів, коней до 5 млн голів, свиней – 15–20 млн. голів, овець до 15–20 млн. Зазначене поголів'я продуктивних тварин забезпечить щорічне внесення до чорноземів 250–300 млн. тон перегною, що гарантує високі і стабільні врожаї. А це вже збереження рідної Землі і населення України

4. Будівництво в кожній області України 2–3 державних конезаводів забезпечить виготовлення кобилячого кумису, як основного профілактичного і лікувального засобу при туберкульозі, а також вирішить важливу соціальну проблему бездомних дітей, відкривши при конезаводах школи-інтернати і коледжі.

5. Поширенню в господарствах різної форми власності туберкульозу і вірусу лейкозу великої рогатої худоби, прояву шлунково – кишкових і респіраторних захворювань молодняку, перш за все сприяють порушення в технології утримання і годівлі тварин, відсутність прифермерських сівозмін і пасовиськ з табірним утриманням худоби у весняно – літній – осінній періоди року (не менше 180–200 днів).

6. Державній ветеринарній службі України при м'ясокомбінатах і м'ясопереробних підприємствах необхідно посилити контроль за проведен-

ням ветеринарно – санітарної експертизи при забої тварин, відбору патматеріалу та проведення лабораторних досліджень на туберкульоз і лейкоз.

7. Оптимальною умовою швидкого оздоровлення неблагополучних господарств населених пунктів можна досягти лише шляхом заміни ураженого поголів'я великої рогатої худоби, як це прийнято в країнах Європи.

8. Настав час налагодити і запровадити виробництво власні вітчизняні діагностичні, лікувальні, дезінфекційні, сануючі препарати, а не завозити їх із близького чи далекого зарубіжжя.

9. Зосередити зусилля медичних і ветеринарних науковців на вивченні форм мікобактерій, які утворюються в організмі людини, тварини та поширені в довкіллі і можуть суттєво впливати на епідемічну і епізоотичну ситуацію щодо захворювання на туберкульоз.

10. На урядовому рівні затвердити реальну державну програму розвитку села, створення державних колективних господарств, що збереже людей і тваринництво, суттєво покращить епідемічну й епізоотичну ситуації з туберкульозу та інших інфекційних і інвазійних хвороб в Україні.

Тільки за таких умов ми можемо говорити: «Здорова тварина – здорова нація».

Література:

1. Атамась В.А., Литвин В.П., Макаров В.В., Джупина С.А. Проблемы эпизоотологии на современном этапе. Международная научно - практическая конференция. – Одесса, ДГАУ. – 2004. – С 5–11.
2. Березовский А.В., Поживил А.И., Литвин В.П., Основные болезни свиней и современные средства для их лечения и профилактики: Краткий справочник. К., ПП «Грета», 2008. – 96 с.
3. Головка А., Ушкалов В. Эпизоотологический мониторинг. Эшерихиоз животных // Ветеринарная медицина Украины. – 2004. №2. – С. 6–9.
4. Касіч Ю.А. та ін.. Порівняльне вивчення туберкулінів // Ветеринарна медицина України. К., 2001. – №8.
5. Кочмарський В.А. Удосконалення діагностики туберкульозу великої рогатої худоби та методичні підходи одержання вакцинних штамів мікобактерій / Автореферат докторської дисертації. К., 2003. – 36с.
6. Левченко В.І., Заярнюк В.П., Папченко І.В. та ін. Хвороби свиней. – Біла Церква. – 2005. – 168с.
7. Литвин В.П., Поліщук В.В. Методика епізоотологічного обстеження господарств та вивчення епізоотичної ситуації. К., 1997. – НАУ. – 35с.
8. Литвин В.П., Поліщук В.В., Бісюк І.Ю. Біокисні метало-селикагелеві сплуки. Матеріали IV науково-практичної конференції Міжнародної асоціації паразитологів. Вітебськ: ВДАВМ, 2010. – С. 84–89.

9. Литвин В.П., Поліщук В.В. Електронно-мікроскопічне вивчення механізму дії нових поліфункціональних засобів на патогенні ешерихії і сальмонели // Науковий вісник НУБіП України. – К., 2010. – Вип. 151. – Ч. 1. – С. 174–181.
10. Біологічно-активні препарати для захисту тварин і птиці // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. Литвин В.П., Поліщук В.В., Литвиненко В.М., Гомзиков О.М. Збірник наукових праць ХДЗВА. Випуск 21, Т. 2., 2010. – С. 225–229.
11. Литвин В.П., Олійник Л.В., Корнієнко Л.С., Ярчук Б.М. та ін. Факторні хвороби сільськогосподарських тварин. Київ. – Аграрна наука. – 2002. – 400с.
12. Процюк Р.Г. Сучасні проблеми туберкульозу, ВІЛ-інфекції та СНІДу. Збірник наукових праць АНВО України «Вчені вищої освіти України – селу». Київ – Умань, 2006. С. 220 – 231.
13. Ткаченко О.А. Туберкульоз і атипів мікобактерії в епізоотологічному процесі (епізоотологічні та експериментальні дані). Автореферат докторської дисертації. К., 1998. – 34с.
14. Туберкульоз в Україні (Аналітично – статистичний довідник за 1995 – 2005рр.). Київ – 2006. – 60с.
15. Шишков В.П., Ткачев – Кузьмин, Качанова С.П. Туберкулез животных и птиц, методы диагностики и профилактики. М., ВНИИТЭИСХ. – 1986. – 43с.

Академік Литвин В.П.
д.вет. н. Власенко В.В.,
к.вет.на. Березовський І.В.
Вінницький національний аграрний університет

*Денисенко Софія Никифорівна,
академік Відділення філології*

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙ ТА СТАЖУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Після майже двадцятирічної дії Положення про стажування викладачів вищих навчальних закладів на підприємствах, в організаціях, наукових установах та навчальних закладах (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 11.05.1993 р., № 132; зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12.07.1993 р., № 87 [1]) навесні 2013 року на його заміну було прийнято «Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 24.01.2013 р., № 48; зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 березня 2013 р., № 488/23020) [2].

Документ, безумовно, потрібний, оскільки, на відміну від вже згаданого Положення 1993 року в ньому чітко прописано не тільки особливості стажування, а й підвищення кваліфікації, якому останнім часом надають перевагу все більше викладачів вищих.

Стажування й підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників натепер стає не просто обов'язковим елементом діяльності викладачів, закріпленим Законом України «Про вищу освіту» і «Порядком ліцензування діяльності з надання освітніх послуг», а і нагальною необхідністю підтримання їхнього професійного рівня в умовах динамічного розвитку будь-якої галузі знань [3].

Переваги нового Положення безсумнівні. Проте відсутність широкого громадського обговорення його проекту, на превеликий жаль, призвело до появи в ньому низки моментів, які б було бажано усунути ще на етапі розроблення цього документу.

Так, в розділі «Загальні положення» основними завданнями навчання (підвищення кваліфікації та стажування) працівників (педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів) визначено «оновлення та розширення знань, формування нових професійних компетентностей в психолого-педагогічній, науково-дослідній, організаційно-управлінській діяльності». При цьому чомусь з цього переліку випали компетентності в проєктувально-конструкторській діяльності, яка є однією з основних для сучасних інженерів. Також основними завданнями навчання визначено і «вивчення педагогічного досвіду, сучасного виробництва, методів управління, ознайомлення з досягненнями науки, техніки і виробництва та перспективами їх розвитку»; проте коректніше було би записати «...ознайомлення з досягненнями науки, техніки, технології і виробництва...», оскільки прикладна наука і техніка не можуть існувати у

відриві від технологій. І, нарешті, оскільки процес навчання є обопільним і нерідко працівник під час навчання (зокрема стажування) не тільки отримує нові знання, але й може запровадити свій досвід на практиці, то до основних завдань навчання було би доцільно додати «надання науково-технічної допомоги підприємствам, організаціям, науковим та освітнім установам».

Відповідно до п. 1.4 Положення заклад-замовник забезпечує навчання працівників не рідше ніж один раз на п'ять років зі збереженням середньої заробітної плати. Подібна норма передбачена і статтею 52 Закону України «Про вищу освіту»: «Вищий навчальний заклад забезпечує підвищення кваліфікації та стажування педагогічних та науково-педагогічних працівників не рідше ніж один раз на п'ять років із збереженням середньої заробітної плати».

У той же час другим абзацом п. 4.2 Положення передбачено, що «Періодичність довгострокового підвищення кваліфікації установлюється закладами-замовниками залежно від потреби, але не рідше ніж один раз на п'ять років». Тобто ця норма робить обов'язковим проходження один раз на п'ять років саме довгострокового підвищення кваліфікації (обсягом годин навчальної програми не менше 108 академічних годин), що суперечить зазначеній статті Закону, яка надає більш широкий вибір форми навчання. Крім того, у сьогоденні умовах можливості вишів щодо фінансування саме підвищення кваліфікації вкрай обмежені. На наш погляд, зазначений абзац було би доцільно закінчити фразою «(за умови наявності відповідного фінансування)». Адже не секрет, що сьогодні в переважній більшості випадків саме через брак коштів підвищення кваліфікації та стажування працівників відбувається без відриву від основного місця роботи.

Крім того, саме стажуванню без відриву від основного місця роботи віддає перевагу значна кількість працівників. Особливо це актуально для технічних вишів, викладачі яких можуть отримати нові знання із найсучасніших технологій саме на різноманітних підприємствах. Тому до дострокового навчання (саме навчання, а не тільки підвищення кваліфікації) можна було би віднести і стажування з обсягом годин стажування не менше 108 академічних (або астрономічних) годин з такого розрахунку: 8 годин за один робочий день для стажування з відриву від основного місця роботи і не більше 4 годин за один робочий день без відриву від основного місця роботи.

Також варто було би зараховувати як довгострокове навчання і короткострокове навчання (один раз на п'ять років) у вигляді курсів, програм навчання, різноманітних семінарів, тренінгів, вебінарів, «круглих столів» як з відривом, так і без відриву від основної діяльності загальним обсягом не менше 108 годин (підтверджене відповідними документами: свідоцтвами, сертифікатами тощо). Якщо у документі обсяг навчання не зазначено, то години визначаються з розрахунку 4 години в разі проходження підвищення

кваліфікації без відриву від основного місця роботи та 8 годин у разі проходження підвищення кваліфікації з відривом від основного місця роботи за кожний день участі працівника у відповідному заході.

Як здається, також підвищенням кваліфікації доцільно було би вважати:

– підготовку і захист наукового ступеня кандидата або доктора наук з отриманням відповідного диплому;

– здобуття наступної вищої освіти з отриманням відповідного диплому (у разі якщо ця освіта пов'язана з професійною діяльністю науково-педагогічного працівника).

Адже підготовка і захист дисертації передбачають виконання цілої низки передбачених п. 1.3 Положення завдань навчання. Це і оновлення та розширення знань, формування нових професійних компетентностей в психолого-педагогічній, науково-дослідній, організаційно-управлінській діяльності; це і набуття досвіду формування змісту навчання з урахуванням його цільового спрямування, посадових обов'язків працівників, здобутої освіти, досвіду практичної роботи та професійної діяльності, їх інтересів і потреб; це і вивчення педагогічного досвіду, сучасного виробництва, методів управління, ознайомлення з досягненнями науки, техніки і виробництва та перспективами їх розвитку; це і розроблення пропозицій щодо удосконалення навчально-виховного процесу, впровадження у практику навчання кращих досягнень науки, техніки і виробництва.

Що стосується здобуття зарахування як підвищення кваліфікації здобутої працівником наступної вищої освіти, то тут, напевно, взагалі не повинно бути заперечень, адже нормативний термін навчання за будь-яким освітньо-кваліфікаційним рівнем набагато перевищує вже згадані 108 академічних годин.

Безумовно, порушені питання носять дискусійний характер, але в сучасних умовах хоча б деякі з них на наш погляд могли би бути варті уваги.

Література:

1. Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. — Дата доступу: 25.06.2013. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13>.
2. Про затвердження Положення про стажування викладачів вищих навчальних закладів на підприємствах, в організаціях, наукових установах та навчальних закладах [Електронний ресурс]. — Дата доступу: 25.06.2013. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0087-93>.
3. Мікульонок Ігор. Забезпечення якості професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів – основа ефективної підготовки фахівців / Ігор Мікульонок // Вища школа. — 2011. — № 5—6. — С. 12—20.

Академік І.О. Мікульонок

СПОВІДУЙМО СВОЮ ЦЕРКВУ

Після прочитання статті „Роздуми про єдність Церкви» («Церковний Вісник», ч. 3, березень 2008, передрук із вебсторінки РІСУ), авторства Оксани Жаборинської, зробилося в душі дуже прикро, що освічена, культурна українка турбується не станом Українських Православних Церков, які не можуть чомусь поєднатися в одну українську помісну православну церкву і позбутися юрисдикційної залежності від чужих церковних центрів, головно від Москви. Навпаки! Ця пані дуже боліє, що це прямування до автокефалії і юрисдикційної незалежності є не лише чимось грішним і незаконним, але ще розбиває єдність Христової Церкви. Цікаво, що авторка вважає навіть такі радісні події, як упадок Советського Союзу і відродження української державності якимись негативними явищами, бо вони у великій мірі спричинили теж роздори в Московській Православній Церкві.

Вона пише: „На жаль, і сьогодні існують розділення в церковному суспільстві. Внаслідок реорганізації суспільно-політичного життя на початку 90-х років, виникли церковні розділення в Естонії, Молдові та Україні... християни покидають межі Матері-Церкви, одночасно і втрачаючи і можливість спасення. Впродовж 15 років наша Церква сумує з цього приводу, всіляко закликаючи до збереження церковної єдності ... з усією Православною Повнотою».

Дуже дивно, що для авторки найбільшою духовною цінністю є не самостійна Україна, не вільний український народ, не відродження Української Православної Церкви, тільки Московська Православна Церква, яка впродовж довгих століть завдавала нам так багато болю і кривд, поневолювала нас духовно і ще й сьогодні виступає проти нашої державності, української мови і культури, заперечує нам право жити вільним життям на своїй рідній землі..

І ця виразно протиукраїнська Московська Церква є для авторки єдиною Правдивою Христовою Православною Церквою, Церквою-Матір'ю», тільки в ній є наше спасіння. Українських Православних Церков, УПЦ КП, УАПЦ авторка не визнає. На її думку, це не Церкви, тільки групи «розкольників». Для неї існує тільки Московська, тобто „Руська Православна Церква», це є „Церква, Главою Якої є вседосконалий Лікар - Христос, безумовно володіє благодатною силою лікування, а значить розкол, що існує в Україні, може і повинен бутивилікуваний. Двері не замкнуті. Хай кожен приходить зі смиренням, упокоренням свого серця і він буде з радістю прийнятий в єдину, святую, соборну і апостольську Православну Церкву, чим і знов знайде можливість спасення».

На думку авторки, отже, всім православним українцям, які бажають жити своїм власним церковно-релігійним життям у своїй Українській Державі, на своїй рідній українській землі, треба щиро покаятись, визнати свої провини і навернутися, до „Руської Православної Церкви». І якраз ці думки авторки статті „Роздуми про єдність Церкви» дуже переконливо свідчать, що „Руська Православна Церква» приносить нам не спасіння, тільки духовне поневолення, робить нас невдецими самостійно, критично думати і діяти. Тому в Українській Державі вільний український народ мусить мати свою власну, незалежну від чужих церковних центрів, Українську Церкву, як рівноправну одиницю Вселенської Христової Родини.

Це не є ніяка революція, ніякий розкол, чи єресь. У Православній Церкві автокефалія поодиноких Помісних Православних Церков є нормальним, законним явищем. Коли малі православні Церкви, такі як сербська, болгарська, румунська та інші є автокефальними, зі своїми власними патріархами, незалежними від чужих церковних центрів, то чому не може користати з права автокефалії і Українська Православна Церква великого українського народу, головню тепер, після відзискання нашої державної незалежності!?

Церковно-релігійні конфлікти в Україні створили не ми українці, але наші імперіалістичні сусіди, які своїми Церквами бажають знову поневолити нас. Зі Сходу наступає на нас Москва своїм „суперканонічним» православ'ям, а з Заходу загрожує нам польський римо-католицизм, бажаючи опанувати „Креси Вихідні» і „Польський Львів», а нашу УГКЦ зробити своїм „підніжком».

Але є ще інший, дуже важливий аргумент, згідно з яким автокефалія є чимось істотним для Української Церкви. Цим аргументом є апостольське походження Української Церкви. Під таким заголовком о. д-р Петро Біланюк видав у 1988 році свою наукову працю в англійській мові, з нагоди світлого ювілею Тисячоліття Хрещення України. Автор доказав, що перебування апостола св. Андрія Первозванного на Київських горах, благословення цього місця і пророцтво, що важливий церковний центр повстане там - це не якась тільки побожна легенда, але історичний факт, бо св. Андрій Первозваний дійсно перебував на цих українських землях і проповідував Боже слово.

У нашому літописі „Повість временних літ» літописець Нестор розказує, що св. Андрій вибрався вгору Дніпром і прибув на те місце, де сьогодні стоїть Київ. Тут він переночував, а вранці вставши, звернувся до своїх учнів і, вказуючи на Київські гори, вказав: „Чи бачите ті гори? Глядіть, бо на тих горах засяє Божа благодать, тут постане велике місто з численними церква-

ми!» Після цього пророцтва він вийшов на гори, поблагословив їх та поставив хреста, першого хреста на наших землях.

Варто теж пригадати, що Відступлення Київської Митрополії Царгородською Патріархією Москві в 1686 році було незаконним, бо Царгородського Патріарха Діонісія змусили до цього турки (для збереження миру з Москвою), а крім того одержав він щедрі дарунки з Москви: „три сорока соболів і двісті червоних». Так, що Москва не може мати ніяких претензій до Української Православної Церкви. А коли мова про „підлеглість», то Київ в ніякому разі не може підлягати Москві, але Москва - Києву, бо це не з Москви, тільки з Києва розійшлося світло Христової віри на Схід Європи також і до Москви.

Коли 29 червня 2007 року появилась у Ватикані декларація Конгрегації Віровчення, що заснована Христом, Церква існує особливим способом у Католицькій Церкві, під управлінням Наслідників Петра і єпископів, що перебувають в повному сопричасті з Ним, то загально очікувано, що православний світ, а особливо московський Патріарх, гостро запротестує проти цього звороту Ватикану до римського централізму. Можна було очікувати, що тепер посипляться різні закиди в сторону Риму про „владолубство», папський тоталітаризм, намагання перетворити Церкву в якусь світську державну імперію тощо. Була також добра нагода для православних богословів висловити свою думку. Один із них (мабуть Євдокімов) ще давніше сказав, що Папа в Католицькій Церкві - це неначе „Четверта Божа Особа». Але нічого такого не сталося. Критично zareагували тільки протестанти, головню англіканці, але не Москва. Можна було догадуватись, що церковна політика не дозволяла тут Москві забирати голос. Бо Ватиканська „остполітика», яка визнає Церкву Московського Патріархату єдиною Канонічною Православною Церквою в Україні, є дуже потрібною Москві. Тому протестів не було. А для Царгородського Патріарха зв'язки з Ватиканом є дуже важливі для збереження свого престижу в мусульманській Туреччині. Тому і він мовчав.

Інші Православні Церкви також не заторкували цієї проблематики, може тому, що це внутрішня справа Риму, а римський централізм їм ніяк не пошкодить, бо вони не задумують єднатися з Римом. А сучасна важка ситуація в нашій, найбільшій Східній Католицькій Церкві, нікого до цього не заохочує.

Дуже дивує нас також цей факт, що в статті пані Оксани Жаборинської немає цього традиційного московсько-православного осуджування Католицької Церкви, як найбільшого ворога Православ'я. Навпаки! Є коротка, але дуже похвальна згадка про Католицьку Церкву, в якій церковна єдність дуже сприяє розвитку побожності, святості, єдності з Богом. Ось і її слова:

„Кожен християнин, що перебуває в спілкуванні з Католицькою Церквою, в слухняності її святим канонам, з досвіду знає, що означає перебувати в любові Христовій, перебувати в невимовній єдності з Богом». Виглядає, що авторка ставить Московській Православній Церкві Римо-Католицьку Церкву та її централізм як приклад до наслідування.

Цікаво також, що авторка ні одним словом не згадує про нашу УГКЦ. Може тому, що ця Церква не є собою, не має власного „я», не має власної ідеології, церковної політики, своїх власних візій на майбутнє. Є тільки якоюсь причіпкою, „обрядом» Римо-Католицької Церкви. Як уже згадано, авторка не визнає також Українських Православних Церков, а свідомих православних українців називає „ребеліянтами». Все те свідчить про дуже критичний стан нашого церковного життя в Україні. Перший Митрополит відродженої в 1921 році Української Автокефальної Православної Церкви Василь Литовський сказав в одній зі своїх проповідей, що крім фізичних кайданів є ще духовні, церковні кайдани, бо і такі придумали люди і що з тих кайданів треба нам конечно визволитись.

Ці невидимі, церковні кайдани ще далі пригнічують нас і не дозволяють нам розумно і вільно думати та діяти і найвища вже пора позбутись цих залишків чужого поневолення. Нашими дороговказами і світильниками серед цієї духової темряви та ідеологічного хаосу хай стануть нам Духові Велетні 20 ст., такі як Митрополит Василь Литовський, Митрополит Андрій Шептицький, Патріарх Йосиф і Патріарх Мстислав.

Особливим зарядженням Божого Провидіння, Патріарх Йосиф вийшов з важкої, довголітньої московсько-комуністичної неволі живий, здоровим, повним ентузіазму і духовних сил, щоб вказати нам єдиний правильний шлях до нашого церковно-релігійного, державницького і національного відродження. У своєму Посланні „Про Поєднання у Христі» (3 червня 1976 р. Б.), Блаженніший Патріарх звертається до нас ось такими могутніми словами: „Здаймо собі раз справу, скільки хитрості вживають наші вороги, щоб піддержати розлам і роз'єднання між нашими Церквами. Будьмо собою! Дивімся на своє власне духовне добро, на спасіння наших душ - і тоді буде між нами єдність, в першу чергу на церковному полі, а опісля на національному і державному! Треба добро Церкви і Народу ставити вище своєї марної особистої амбіції і своїх особистих чи гуртових користей... об'єднавшись в одну, Помісну Українську Церкву під проводом Патріарха, станемо твердиною, об яку будуть розбиватись всі ворожі удари, так релігійні, як і політичні».

Євген Іванків

ДЕЩО ПРО ПРИНЦИПИ ХУДОЖНЬОГО ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ, А ТАКОЖ ПРО ЖИТТЄВУ Й ТВОРЧУ ДРУЖБУ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО І ЛЕОНІДА БУЛАХОВСЬКОГО.

Сьомого вересня цього року мені довелося знову побувати у київському Музеї Максима Тадейовича Рильського (в Голосієві), де зібралася культурна публіка з його шанувальників, а фактично «націлена» на розмову про польсько-українські літературні зв'язки.

Мені здається, що «вести Музей» (визначних письменників, художників, музикантів і артистів) - справа нелегка, бо тут можна впасти, з одного боку, в «документальну» лише «формальність», а, з другого, - у надмірне «возвешчення» того, кому присвячено Музей.

Я люблю особисто лише два Музеї в Україні: це Краєзнавчий Банківський Музей – в райцентрі Валки Харківської області, де мій дід по матері – Іванов Данило Михайлович був знаменитим земським лікарем, де він працював багато років, де він і похований, і де Краєзнавчий Музей (як філію) веде його Директор – Тамара Вікторівна Поліщук в колишньому нашому будинку – веде енергійно і з натхненням .

Люблю я і Музей Рильського у Києві, бо в цій гостинній оселі - колись тільки приватній дачі родини Рильських – бувала з моїми батьками і в підліткові, і в молоді роки. Я побувала там зараз теж з охотою, тому що цей Музей присвячено не лише пам'яті Максима Тадейовича Рильського, а і мого батька – академіка-філолога Леоніда Арсенійовича Булаховського, чий ювілей (125 років з дня народження) «гаряче» відзначає мій рідний Харків .

Я згадувала тут і творчі (саме творчі) зустрічі наших родин в Уфі, в евакуації, 1941–1942 рр., де зустрічалися ми в нашій маленькій кімнатці (9 квадратних метрів), але де велися літературні дискусії (з позитивним наголосом), де на нечисленних стільцях сиділи дорослі: Максим Тадейович; мій батько; моя мама і мамина сестра-архітектор, а ми – діти: тобто я, Богдан – син Рильського і хлопчик Зьозя (Георгій) – син маминої подруги-лікаря, який жив постійно тоді у нас, – сиділи на колінах у дорослих і при цьому теж брали участь у «літературних дискусіях» .

Однак, у даній статті я не буду більше говорити про побутові деталі (які теж, звичайно, мали місце), а буду говорити про деталі принципові: філологічний аналіз творів; міжлітературні зв'язки і про особливості художнього (поетичного) перекладу . Скажу, що всі присутні добре знали мову російську; Рильські і мої батьки - і мову українську, а Максим Тадейович і мій батько

(персонально) знав мову польську і в довоєнному Харкові (в Університеті) читав спецкурси: про творчість Адама Міцкевича, Юліуша Словацького і Юліана Тувіма. Отже, в даній статті можна сказати: про життєву і творчу дружбу ювілярів - М.Т.Рильського і Л.А.Булаховського. В розмовах Максима Тадейовича і мого батька брали активну участь і дві дуже філологічно освічені жінки: Катерина Миколаївна і моя мама (Тетяна Данилівна). Це, коли йшлося про переклади з російської класики («Каменного гостя» О.С.Пушкіна); з французької класики, наприклад, «Сірано де Бержерака» Едмона Ростана. Але в польській літературі розбиралися тоді лише наші чоловіки.

Під час сучасної розмови в Київському музеї Рильського (7-го вересня) присутні там кваліфіковані філологи говорили детально: і про безперечні здобутки, і про деякі прорахунки в перекладі «Пана Тадеуша», зокрема, про певну невідповідність ритміки; про певні нібито зроблені там купюри (під тиском влади?) і таке інше. Про що ж сперечалися наші батьки в Уфі, я зрозуміла ще в дитинстві і можу це «сформулювати» зараз - принциповіше - як філолог з певним професійним досвідом. Я певна, що будь-який художній твір несе на собі відбиток ідейно-естетичного кредо автора, тим більш, твір на історичну тематику; тим більш твір поетичний.

Історичну давнину (1709 року) по-своєму розуміє О.С.Пушкін в поемі «Полтава» і в поемі «Медный Всадник»; що там правдиве, а що не правдиве з точки зору історії, як взагалі, історично правдивим є кінець «Пана Тадеуша» - про перемогу над Росією улюбленця Міцкевича Наполеона Бонапарта (бо історично сталося зовсім інше), а «Медный Всадник» Пушкіна - це взагалі полемічна відповідь на вірші Міцкевича (з 3-ї частини «Дзядів») - «Пам'ятник Петру Великому», «Дорога до Росії»; «Олешкевич» - сповнені ненависті до Росії як держави.

Польська громадськість і досі не сприймає «Тараса Бульбу», написаного М.В.Гоголем на підставі українського фольклору і не сприймає «Гайдамаків» Т.Г.Шевченка. Що стосується поеми Міцкевича «Пан Тадеуш», - то це єдиний реалістичний твір Міцкевича, хоча там ще образність багато в чому позначена «романтичною палітрою». Але при перекладі досконалому йдеться про дві важливі речі: чи це переклад, максимально наближений до оригіналу, чи переклад - вільний? Вільний - не в тому розумінні, що він перекручує ідейно-естетичний задум автора, перекручує його образність; що він робить свідомі купюри. Так от переклад «Пана Тадеуша» - вільний, бо він передає основний задум автора і джерело його натхнення, але дуже часто: стислі авторські характеристики - значно розширює, уточнює або вда-

ється навіть до засобу «компенсації образу» – тобто перенесення характеристики з одного рядка до іншого (далі або попереду).

В «Пані Тадеуші», до речі, ніде не фігурує слово «Польща», а тільки «Литва». І початок поеми звучить так : „O Litwo, Ojczyzno moja”, як і в Кримських сонетах того ж Міцкевича: «Не чути голосів з Литви: nikt nie wola» .

Тепер «мовний бік» справи. Твір написано у 19-му столітті, а перекладається він для сучасного читача.

Наведу такий яскравий приклад. Мені зараз довелося робити російськомовний переклад поеми Станіслава Трембецького (кінець 18-го - початок 19-го століття) «Софієвка» - про парк Потоцького в Україні. «Давати» цей твір збираються в Щєцині (Польща) в 4-х мовних варіантах : польському, французькому, українському (переклад Р.П.Радишевського і В.К.Гуцаленка) і російському (Ю.Булаховської). Існує російськомовний переклад К.Рилєєва, але він настільки наближений до старовинної російської мови, що сучасному читачеві категорично не підходить для сприйняття. Рильський казав мені: «Юлю. Бери для перекладу твір - тільки той, що тобі подобається, який ти можеш органічно відтворити, наче ти сама рідною мовою його пишеш». І ще він «застерігав»: Добре, звичайно, знати ту мову, з якої перекладаєш, але добре треба знати ту мову, на яку перекладаєш, не користуючись словником, підрядником і таке інше. В Музеї Рильського я нібито знов занурилася в атмосферу «творчого перекладання» мислячих і досвідчених філологів .

Академік Ю.Л.Булаховська

Радість отримання диплому академіка

ФОЛЬКЛОРНІ МОТИВИ В «ЖІНОЧІЙ» ПОЕЗІЇ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Українська література дуже багата на фольклорні мотиви. Жоден письменник чи поет не побудував свій твір без використання народної творчості. У будь-якому жанрі ми зможемо побачити фольклорні мотиви як засіб вираження життя народу.

На початку ХХ століття фольклор не відходить на другий план. Він також є джерелом натхнення багатьох літературних діячів. Не відступали від цього і жінки-поетеси, які використовували його для позначення важкого жіночого життя. Яскравими представниками фольклористок на початку ХХ ст. ми визначаємо таких поетес: Леся Українка, Галина Комарова, Надія Кибальчич, Христина Алчевська і багато інших. Використовування фольклорних мотивів дозволяло поетесам розкрити емоційне складне напруження в державі, нестабільну обстановку в суспільстві.

1. Фольклорні мотиви в творчості Галини Комарової

Тематичне й образне коло новітньої «жіночої» поезії здебільшого традиційне. Водночас бачимо в ній уже не тільки реалістичну увагу до суспільних аномалій, а й модерну — до внутрішнього світу людини. Так, до певної міри орієнтуючись на «Думи і мрії» Лесі Українки, Галина Комарова розпочала власні «пісні, думи та мрії» (такий підзаголовок збірки «Починок», 1905) тихим весняним співом ліричної героїні, в якої «щось серденько болить». Традиційні засоби інтимізації (уособлення сонця, моря, хвиль) співдіють з іще стійко не кодифікованими у фольклорі урбаністичними мотивами («Поснуле місто»). Драматична експресія чуття в дочки укладача «Бібліографії з питань українського фольклору» генетично коріниться подекуди у фольклорі, як-от у «Пісні козацьки», одному з кращих відгуків молодой поетки на мотиви народного мелосу.

Вірш зітканий із барвистих образів, суголосних ліро-драматичному пісенному психологізмові. Обставини дії традиційні (пісенні, казкові): гаптуючи, героїня вкололася. Зчервоніла біла квітка навіяла їй думку про милого: «Він далеко в кривавім бою, Може, ворог його вже змагає... І пройняв біль всю душу мою». Сугестивність слухових образів третьої строфи («Наче кінь прилетів до воріт») контактує з народною поезією, в якій кінь нерідко є вісником нещастя. Тривожний настрій, набуття нової емоційності з опертям на традиційну народнопоетичну, підпорядковану власному образному мисленню, визначають «Пісню козацьки».

Головна вага внеску Комарової - лірика, заснована на принципах творчої трансформації народнопоетичної образності, яка бачиться, всупереч не надто значній активності останньої, у належній поетичній культурі цієї трансформації, відзначеній Т.Франком гарній формі «від-» і «позафольклорних» віршів.

2. Фольклорні мотиви в творчості Надії Кибальчич

«Народнописенно - ліричний» стан суб'єкта є характерною прикметою збірки «Поезії» 1913-го р. Надії Кибальчич, онучки М. Номиса та доньки письменниці Н. М.Кибальчич. Розкривається стан в опозиції «батьківщина — чужина», вужче «південна країна» (Італія) — «далека північ» (Україна). Так, у вірші «Ой пливуть хмарини в далекий той край...», однойменному з «Вітряною ніччю» та «Вістю з півночі» Лесі Українки, героїня з чужини звертається до «вітру буйненького» (фольклорна традиція, опосередкована ще в «Слові о полку Ігоревім») з проханням віднести хмари на північ для одержання звісток із сумного міста. Висхідна градація ностальгійного почуття, інтенсифікуючи його, творить порив героїні полинути вслід за хмарами на рідну сторону. Він має підґрунтя в прагненнях жіночих персонажів українських народних пісень (на зразок присвячених родинному життю на чужині: «Ой давно, давно я в батька була...»).

3. Фольклорні мотиви в творчості Христини Алчевської

За природою обдаровання (витоки його — у вихованні нянею, спілкуванні з поетами і фольклористами, співацькому хисті тощо) авторка десяти поетичних книжок Христина Алчевська була майстром пейзажно - особистісної лірики.

Ті з віршів дебютної збірки «Туга за сонцем» (1907), що після Лесі Українки та перед Олександром Олесею лірично розкривали країнам красу гуцульського краю, приваблюють ідеалістичною концепцією природи як джерела гармонії і краси. Карпатське літо поетки 1906 р. та входження в світ гуцульського фольклору спричинилися до перейняття міфопоетичного погляду у відтворенні краю, «де живуть русалки». В поезії «Дві сестри» співчуття «рідної сестриньки-голубоньки» горлиці з холодної країни, згодованій неволею, набуває маніфестаційного звучання братерського єднання Західної та Східної України. Так фольклоризм ставав у пригоді Алчевській в осмисленні долі рідних краю і народу.

Йшла авторка і шляхом символізації, в «Калині й Тополі», наприклад, осмислюючи народну символіку дерев при словесно-образному втіленні почуттів щирої приязні, кохання, суму. В цьому вірші пестливо - зменшувальні словоформи передали взаємну ніжність двох дерев, що є символічними відповідниками подруг-дівчат; висловили співчуття «калиноньці», потім — «тополеньці», по черзі одуреним «доленькою зрадливою». Досягши ліричності й мелодійності, поетеса перевантажила твір димінутивами. В неї фігурують не

будь-які, а якраз ті лексеми, що вживаються найчастіше в цій формі в усно-поетичній творчості. Крім згаданих, це «голівонька», «сонечко», «квітоньки», що, поставлені в оригінальний контекст, сприяють емоційності звучання.

У книжці «Пісні серця і просторів» поєднала національно виразні картини української природи, деколи споріднені з фольклорними, та викликані ними ліричні переживання. Суголосним настроєм поетки виявився і романтичний мариністичний краєвид, озвучений східною мелодією викликання юнаком красуні Заїри («Пісня грека», в якій срібне море вторує рефренові серенади). В тонко виписаній грецькій пісні Алчевській удалося передати ніжність любовного мелосу нової Еллади — прикмету, властиву пісенності й України. Це саме можна сказати про послання «До Лейли» з книжечки «Встань, Сонце!»: барви ліричної палітри взяті з татарських пісень.

Індивідуальна біографія, злита з ретро- й інтроспективному експресії з долею любого авторці гуцульського краю, визначають хід думки в ліричній поемі «Спомини» зі збірки «Сльози» (1915). Трагедія «краю веселого», що з 1914 р. його «доля зла занастила», з тяжким болем подається за синекдохальним принципом (постійним у словесності українців) — через сум лісів, зажуру смерек, плач чорногорського шпилью. Фінал поеми прикметний тим, що Алчевська, легка в літературно-фольклорному спілкуванні, підхоплює мотиви і ритми пісні «Верховино, світку ти наш...» М. Устияновича та народний приспів до «божевільного» танцю «Єсть у мене топір, топір...».

Успадкований неоромантизмом від класичного романтизму конфлікт із дійсністю, чутлива реакція на її болі породила сум зболеної душі ліричних героїнь Надії Кибальчич, О. Березинської та ін.

У вірші «Скотилася зірка...» Кибальчич, заснованому на народних віруваннях у це явище як вияв повернення людської душі до Бога, мотив співвідноситься з антифольклорним виправданням самогубців. Проте мотивування вчинку цілком із народнопісенної сфери: «Вона ж уродилась без щастя, без долі». Ці слова трагічно резонують у долі авторки, яка по смерті чоловіка наклала на себе руки.

Разом з тим у жіночій поезії, що інакше й не була б жіночою, значною є питома вага суто ліричних переломлень мотивів, образів народної пісенності, зокрема, наймитських і заробітчанських тужливих співів — у «Не жаль мені...» Людмили Волошки, сирітських пісень — у «Пролозі» Марії Виноградової і сповідально-трагедійному вірші «Попроїдала я вас, любі...» циклу «Із теки сільської учительки» М. Були. Попри неоднаковий рівень літературної виробленості, ці ліро-драматичні «людські історії» лаконічно показують жіночу неволю мовою українських народних пісень.

4. Мотив народного життя

5. Значне місце серед «відфольклорних» віршів поеток початку ХХ ст. посідають вірші з життя селян, почасти й робітників. Осмислення буття українських селян велося переважно в традиційному плані, так що мотто до описового вірша Ганни Супруненко (псевдонім Галини Стелецької) «На селі» цілком могли б бути Грінченкові «Смутні картини». В стилі народних оповідань подається низка сумних малюнків — наслідків убогості, безземелля. Йдуть нечупарні дівчата, кричить побита дитина, клене життя жінка, навіть тополя «чудно стоїть» — така натуралістична картина сільського «ідіотизму». Вона досить промовиста, й авторка не пропонує жодних рішень, залишаючи твір відкритим у життя.

Болісно переживала ці явища Віра Лебедова (Костянтина Малицька), вчителька й авторка пісень січового стрілецтва. В тужливо-пісенному вірші «Далеко!» тема весняного пробудження обертається в тему суспільну, викривальну щодо тих, що безкарно топчуть права, мають бідного за раба. В цих гірких роздумах над долею селян немає й грана оптимістичного світобачення. Це ще раз підкреслюють тужливими звуками пісні з поля «Ой ти доле нещаслива!». Творення по фольклорній канві було в Лебедової і разовими, і циклічними акціями. До числа кращих виявів фольклоризму поетки належить «Тріо з мотивів народних». Робота над західноукраїнськими співанками полягала не в обробці народних текстів, а у прагненні (реалізованому Шевченком і Франком) подати життя зсередини, передоручивши виражальну функцію знедоленій дівчині з простолюду. Вона й виповіла своє сирітське життя в дусі оновлено-реалістичної настанови авторки відтворити і підвладну фольклорові сферу народного буття, й індивідуальний внутрішній світ дівчини.

Будучи репрезентанткою національного характеру з часткою долі народу (в цьому розумінні втрата «матінки» набуває метафоричного звучання), героїня природно саморозкривається народнопоетичним голосом і мовою. Фольклорний тембр починається з зачину «Тільки світа, що в віконці» та смислу-кліше «Росла собі, як билина». Надалі наспівний перший вірш (шумка) то близько стає до сирітських пісень (як у зачині «Тяжко, важко в світі жити»), то імпровізаційно відходить. Разом із тим текст є структурно «поліжанровим». У ньому присутня стилістика чумацьких («Мати коси не чесала, Буря волос розплітала... Ранні роси личко мили»: пісня «Вилітає соколونько» чи й ін.), образи ліричних пісень про кохання (пор.: «У них скрині і корови, В мене лишень чорні брови...») — та пісенне «У цієї близенької — Воли та корови, А в тієї далекої — Та чорнії брови»). Центра льна етнографічна картина «Тріо»,

вечорниці, поглиблює психологічний малюнок характеру, а поезія заключена — вивершує. Оскарження героїнею недолі перед матір'ю в її місці спочинку (типовий мотив народної пісенності) витримане в ліро-драматичному тоні, близькому до пісенного. «Тріо з мотивів народних» Віри Лебедової, відбиваючи напружені роздуми письменниці над долею людини, справедливістю суспільного устрою, показало непересічне фольклоризуюче обдаровання Лебедової. Завдячуючи йому, деякі з її ліричних творів, як-от патріотичний вірш «Чом, чом, чом, земле моя...», стали популярними народними піснями.

Разом із тим у ліриці початку ХХ ст. міцніє тенденція до прямолінійного вислову громадських почуттів при відтворенні ускладнених «злою неволею; темного люду мачухою-долею» обставин життя українського народу. В книжці «Моєму краю» (1914) Х. Алчевської звучать відгомони масових гімнів-пісень початку ХХ ст. — як волеславно-революційних загальноросійських, так і маршів національно-визвольного звучання. Так, у марші «Гей, на бій!» авторка піднесено закликала всіх зневолених людей спільно стати в борні за свободу. Ця одна з яскравих революційних пісень літературного походження, покладена на музику (як і інший зразок масової піснетворчості Алчевської «Забезпечен час свободи...» її братом композитором Г. Алчевським), здобула популярність. А ось реакція індивідуальної художньої свідомості на історичні події відродження України прибралась у бадьорі метри й ритми давньої козацької пісні про Хмельницького і Кривоноса «Не дивуйтеся, добрії люди» (датований квітнем 1917 р. «Народний марш»). Зберігши лиш архетиповий заспів, поетеса осучаснила зміст пісні:

*Не дивуйтеся, добрії люди,
Що на Вкраїні повстало:
Ой за Дашевим, під Сорокою,
Множество ляхів пропало!*

*Ген, не дивуйтесь, добрії люди,
Що на Вкраїні повстало:
Що сонце, правди, свято свободи
Най із небес засіяло!*

Маніфестація громадянських настроїв, пафос національних і загальнолюдських ідеалів набув народнопісенних форм і в основній частині твору. Загалом же заслуга авторки в тому, що вона помітила можливість ідейного й естетичного оновлення пісні, збереженої в пам'яті народу, вдихнула в неї нове життя, надала актуального змісту.

Від минулого до сучасного

Епічному образному мисленню властивий «відфольклорний» історизм, як епічно-героцентричний (поеми «Роксолана» й «Гіпатія» Г. Комарової),

так і історіософський (ліро-епічний «Заспів» Л. Старицької-Черняхівської). Цей вірш переростає бенкетно-застільний подієвий контекст. Передусім архаїчною сценерією, що включає збирання пишних гостей під розкішним княжим наметом, тру володимирських медів у кінві, як доленька тяжкій». Також — принагідним ліричним студіюванням історико-патріотичного пафосу дідівських «сивих дум», у яких встають «Наші славні мерці, И турбувати їх не стануть Візантійській ченці». Нарешті «думним» же, хоч оформленим індивідуально, «Нашу славу неомірну Не поборе навіть смерть!...».

Перспективні опосередковані форми пов'язаного з авторовою сучасністю історичного фольклоризму властиві Х. Алчевській. Її антисамодержавницькі погляди привели через капіляри історизму до доби тріумфу самоволі епохи Івана Грозного. Фрагмент із поеми, що зберігся, «Пісня Кудеяра», показує: поетесі були близькі симпатії народу до так званих соціальних розбійників. Один із них, Кудеяр-отаман (герой спільносхіднослов'янської фольклорної традиції), певно й привабив її саме як борець проти влади Івана Грозного. Легенди та перекази про цю історичну особу (розбійник Кудеяр Тишенков 1571 р. привів татар під Москву) на той час уже літературно опрацювали В. Кюхельбекер (балада «Кудеяр»), М. Некрасов (у поемі «Кому на Русі жити добре»), М. Костомаров (повість «Кудеяр») та інші, записував О. Русов (опублікував у «Киевской старине». -1889. - № 6), М. Добротворський. «Пісня Кудеяра» Алчевської є моментальним саморозкриттям душі — не самотнього, як у Костомарова, «похмурого богатиря, жорстокого й вразливого водночас» (В. Смілянська), ані покутуючого великого грішника, як у Некрасова. Солоспів-автохарактеристика, продовжений «Піснею Кудеярової дружини», розкрив його як фольклорного заступника за гноблених людей, борця проти царства темряви й сваволі «за волю до загину». Він наміряється силою козацтва зруйнувати гніт, піснею волі розбудити «в серцях народну думу». Такий отаман розбійників може стати й на чолі козацтва. Пісня Кудеяра (і його дружини: наскільки можна судити зі скупого текстового матеріалу другого з творів Алчевської, жінка героя гідна ідеальної Насті у Костомарова) тактовно споряджена мовностильовими фольклоризмами. Їхні функції — показ ставлення героя до дійсності (Кудеяр: «Ой піду я на шляхи широкі, З буйним вітром в полі побратаясь!...»), опосередковані характеристики тощо.

Х. Алчевська, як писав в «Українській хаті» М. Сріблянський, бере відомі зразки української народної і літературної поезії і стилізує їх, варіює, наповнює сучасним громадським змістом, хоча не завжди поетично. Такі ж підходи, крім стилізації, властиві й збірці «Пісні волі» (1917) Людмили Волошки

(Морозова-Курек). На першому плані тут щира громадянська риторика, образи Матері-України, фольклорно-алегоричний — народу, «приспаного долею злою», заклики прокидатися, стати одностайно. Для віршів Волошки громадського, політичного плану («Вітай, Україно!», «Весна», «Молитва», «Не глузуйте, воріженьки») спільним є аплікування мотиву фольклорними ремінісценціями. Її «Маніфестації в Києві» притаманні мотиви й образи (але не настрої) романтичної балади. Це образ високої козацької могили, пробудження й вихід із неї, потім повернення назад того, хто там спочиває. Найближча до «Великих роковин» Франка, балада продовжує традиційні мотиви і концентрується на подіях новітньої історії України. Їх свідком став сивоусий козак-Невмирака. Опинившись у святому Києві, панорама якого так по-народному, піднесено вимальовується з берегів Славuti, він дивується, радіє людському святковому піднесенню, стоголосому гомону «Слава вільній Україні!», «Минула неволя!», виступу війська з бунчуками і корогвами. Стилізований фольклорно внутрішній монолог-роздум про те, куди виряджає синів Україна («Чи з ляхами посварилась, Чи татари кляті, Чи може й сам султан турецький іде воювати?...»⁶⁷), переливається в ідейну серцевину твору. Вона наснажена прагненням бачити розкутим не лише свій народ, одухотворена пошевченківськи високою мрією про «одну сім'ю великую» народів.

В інший період новітньої історії України авторські ідейно-емоційні узагальнення набували інакших, як-от іронічного, значень. Прикладом — «Співанка» Х. Алчевської.

4. Переломлення усталених жанрів і тем

Аналіз фольклорних жанрових основ «жіночої» поезії початку ХХ ст. показує більшу чи меншу міру художнього їх наповнення новим змістом при збереженні традиційних рис. Одним із цікавіших зразків такого плану є опрацювання Н. Кибальчич мотивів купальських пісень. Її «Співи на Йвана Купала» — далеко не номінальний вияв колективно-дівочого «ми». В адресованому «сестрицям-дівчатам» солоспіві, що виражає гуртові настрої, якась одчайдушна козацька веселість («Не двічі, не двічі вмирати») бере гору над відчуттям плинності, нестривкості дівочого віку. Вислів його проникливо-ліричний, емоційно виразний, як у кращих народних піснях: «Літа молодії минуться, ой швидко минуться!» Зі звертання до теми жіночої долі та відповідних фольклорних джерел впливає основна епікурейська ідея вірша: «Гуляйте, дівчата! Минуться ці ночі...». Це спивання солодких медів молодості не чуже народним купальським співам, наприклад записаних Лесею Українкою в Колодяжному пісні «Ой на Купала-Купалочка»: Ой дай же, Боже, довші ночі На Наталчині чорні очі.

Висновки:

Поетика українського неоромантизму, до якого тяжіли більшість зі згаданих письменниць (зокрема, Лесино кола), була зорієнтована на поєднання компонентів рідного й інонаціонального фольклору з новочасними літературними засобами з метою органічного й яскравого виразу омріяних ідеалів. Епічна поезія Алчевської закорінена при цьому в міф, легенду, казку.

Сумуюча героїня Алчевської не має тої сили обов'язку та самопожертви, що то ними наділена Іфігенія Лесі Українки. Поступається їй і за драматичною силою чуття. Однак не можна сказати, що в легенді не використано сповна поетичних можливостей сюжету. Адже є у творі мальовничі пейзажі ласкавої і палкої південної природи, що сприяють розкриттю внутрішнього стану героїні, прекрасний вступ із трояндами Греції, оригінальне обрамлення.

«Південна казка» Х. Алчевської безпосередньо не звернена до фольклорного жанру. Використовуючи оживляючу силу міфу, поетка сполучила в свідомості героїні стихію чуттєвої і «відчуваючої» природи, марення й інші форми романтичної умовності — казкове, легендне як вияви прекрасного, чарівного тощо. Загалом така міфологізація свідомості (переважно «книжних» поетів), уперше виявившись у романтиків, ішла в східнослов'янських літературах. Що ж до Х. Алчевської, то для неї природа не була засобом порятунку від людського нерозуміння (як для більшості російських авторів старшого покоління «чистого мистецтва»). Не була казка й виявом втечі від дійсності. До життя, нехай і крізь умовно-історичну призму, спрямована перша з легенд «Південної казки»: про «князя вольнодумного» та його по-тайні з друзями сходи́ни, наради про «праведне царство». Навіть пейзажне обрамлення (тло палаццо й парку з сумуючим за вбитою подругою білим лебедем — це вже друга легенда про вірність), у якому сходяться обидві сюжетні лінії, не вільне від ідеї народження волі.

Таким чином, «жіноча» неоромантична, реалістична й інша поезія початку ХХ ст. вбирала актуальні ідеї доби, поєднувала різною мірою тенденції громадське ангажованого мистецтва з модерними віяннями, збагатила українське письменство культурою ідейного, емоційного й естетичного трансформування (Г. Комарова, Н. Кибальчич) фольклорних джерел, згустками народної моралі, самобутніми проекціями «сучасне— минуле», поетикою фольклорного «примітиву» та національно-визвольними гімнами (Людмила Волошка). Майже все це є й у Лесі Українки.

Академік М.М.Дубина

А МИ НАШУ СЛАВНУ УКРАЇНУ РОЗВЕСЕЛИМО...

Багато пісень складено військовими постами в 1917-1920 роки про перші бої усусів на Маківці та горі Лисоні. Одні називають останню Лисонею, інші узвищем, військові – висотою 348. Стоїть вона віками поблизу міста Бережани, що на Тернопільщині. Та в українській історії її, мабуть, як ніяким іншим таким природним підвищенням, випало стати водночас Голгофою українського лицарства й верховиною українського духу та патріотизму.

Тут, як писали поети, юність лежить під травою і плаче над нею весна. Плаче-ридає над цвітом українського війська, що навічно зів'яло на цій землі.

З того часу минуло дев'яносто років. Тоді їхні супротивники - донські козаки під покровом ночі здобули позиції одного із стрілецьких куренів, тих синів українського народу, які на заклик ряду галицьких організацій («Пласт», «Сокіл», «Січ») тисячами записувались у перше Українське січове товариство - «Українські Січові стрільці «УСС».. Його керівники - В.Старосольський, поставили собі за мету «створити ідеологію самостійної України та її запоруку - мілітарну силу». На їх звернення відгукнулися десятки сотень молодих людей. «Я з любові до України взяла кріс та пішла в поле фізичною силою помагати бити ворога» - писала Олена Степанів. Сотні інших листів були переповнені одним мотивом - «здобути Україні вол.!» До речі, зазначимо тут, що почесними усусівцями були Іван Франко та Михайло Павлик, а в стрілецьких шеренгах крокував старший син Івана Франка - Петро.

В книзі Миколи Лазаровича «Легіон» автор використав архівні матеріали про битву на Маківці і за Лисонею. У рукопашному бою геройські загинула майже вся команда скорострілів. Але стрільці першого куреня перегрупувалися і разом з двома сотнями моравського піхотного полку зуміла відбити втрачені позиції. Це було у вересні. Пополудні другого числа ворог пішов у наступ. Далі точилися кровопролитні бої, що почалися 13-го і закінчилися 30 вересня. Сотник Богдан Гнатевич описує ці події: «Півгодинний завзятий бій віч-у-віч порідив ряди стрілецтва. Тут і там лежать у калюжах крови побиті та важко ранені. Стогінраних продирається крізь гамір бою. Немає як і кому їх відси забрати. Ті, що в бою, живі, не бачать, що діється позаду них. Усі змисли звернені на ворога. Лиця їх замурзані від поту й пилу, чорні від диму, бачиш, зовсім спокійні. Лише очі вирячені горять завзяттям». Це завзяття допомогло українцям втриматися й не дозволило супротивнику прорвати 4 вересня фронт під Бережанами. Той же Василь Дзіковський наводить висловлювання німецьких офіцерів: «Ми були на французькому

фронті, там були дуже завязаті бої, не менші від цих, але там ми йшли муж проти мужа, а тут б'ються чорти проти чортів. З вами варто йти до бою». Та це далось великою ціною. Історики стверджують, що на Лисоні легіон утратив майже сімсот вояків, з них 81- убитими, 293 пораненими, 285 полоненими. Великих втрат зазнав старшинський (командний) склад. З 44 осіб у строю залишилися тільки 16. На цій горі серед інших полягли офіцери Іван Максимішин, Юліан Соколовський, Ярослав Кузьмич, Богдан Романишин, Василь Мальований, Денис Кліщ та інші.

29 вересня 1916 року царські солдати зірвалися до нового бою. Вони завзялися-такн здобути Бережани. Стрільці, оточені супротивником з трьох боків, відтіяті від решти фронту багnistим річищем і річкою Золота Липа, трималися кілька годин, чекаючи обіцяної підмоги. Та не дочекалися. Після цієї січі живими залишилися майже двадцять усусів і вціліла технічна сотня, що стояла неподалік Лисоні - в селі Посухів. І поманжали годі, як співається у відомій стрілецькій пісні, січовики до кадри - збірного пункту для тих, хто повертався до своїх сотень з відпустки, лікування чи у складі розбитих частин з ратного поля. Узагалі на Бережанщині в бойовищах український легіон зазнав великих людських втрат - понад 1300 осіб або полягли тут, або отримали поранення чи були полонені. Лисоня стала для усусів не лише трагедією, початком кінця легіону, а й своєрідним феніксом, адже зуміла підготувати згодом доволі ефективну військову структуру, яка змогла у час Західноукраїнської Народної Республіки притостояти армії, що була сформована на основі європейської коаліції.

Архівні матеріали свідчать, що Лисоня стала для українців своєрідним еталоном патріотизму, неситної любові до рідної України. Поети і композитори, що належали до Пресової Кватири висвітлювали основні події пов'язані з життям і боротьбою легіону. Члени Кватири логічно писали поетичні твори, але залишили вони і багато нарисової літератури: оповідань, фейлетонів, окремих спогадів про той чи інший епізод з життя усусів, про важливіші зіткнення з російськими військами. І взагалі тема Росії, як фактору поневолення України – наскрізна тема пісенної і нарисової творчості молодих авторів.

Твори членів Пресової Кватири не всі дійшли до нас. Окремі загубилися в військових буднях, фронтовій невпорядкованості і спішці. Про це можна довідатися з окремих збірників.

Січові стрільці. Хто ж вони? Воїни «Енциклопедія українознавства» (Нью-Йорк 1976) пише про те, що друкувалися вони на сторінках журналу

«Шляхи», літопису «Червоної калини», «Нашого Полілля», журналу ЛНВ, «Тризуб». В 1932 році вийшов друком збірник «Пісні січових стрільців», видання було повторене у 1937 р. О. Курилаз і І. Іванець видали великий альбом ілюстрований фотографіями та репродукціями картин із стрілецького життя під назвою «Українські Січові стрільці у 20-літньому виступі (1914-1920)». Пісні ті писалися в гострі часи битв, чи короткого перепочинку після військових зіткнень. Тому окремі з них, логічно, дещо недокінчені, а тому стали предметом обробки ряду українських композиторів - Ф. Колеси, К. Стеценка, Б. Вахнянина, О. Кошиця, Я. Ярославенка, Л. Ревуцького, О. Маньківського, А. Авдієвського та ін.

Переважна більшість з них присвячена темі любові до України, рідного краю, землі своєї визволеної від окупантів, землі, подарованої Богом, як дар послушним людям. Вже в першій, майже акордній пісні «Ой у лузі» (друкувалась також як «Червона калина») читаємо:

*«Маширують наші добровольці у кривавий тан,
Визволяти наших українців з московських кайдан,
А ми наших братів українців визволимо,
А ми нашу славу Україну, гей! Гей! Розвеселимо!*

*Або у пісні «За рідний край»:
За рідний край, за народ свій, за волю України
Ми йдемо в бій! Крізь згарища руїн
Ми йдемо в бій, ми йдемо в бій!*

Разом з привабливим образом України, рідної землі, яка символізує проблему вічної любові, прив'язаності до місця битви, а відтак написання пісні пов'язано з місцем де народився автор і де хоче прожити все життя, за яке, власне, став до бою з ворогами.

*Як я браття раз сконаю,
Занесіть мя там де знаю,
Занесіть мя на Вкраїну,
Де родився
От там згину!*

Поряд з Україною оспівують поети волю, свободу, незалежність, надію на визволення, далеку дорогу, по якій мусять пройти з боями, дорогу устелену трупами ціною загибелі найкращих синів України, бо всі знають, що ніщо в житті не дається даром, тим більше воля:

*Ой там, де долини гранатами зриті
Лежить не від нині
Січовик убитий...*

Автор плаче над трупом молодого хлопця, бо знає, що не заплаче мати над його головою, не посадить м'яти, не зронить листків троянди на могилу. І зозуля «не викує твоїх літ, а лише закує, закряче ворожая куля, вітри вранці заголосять, вовки-сіроманці кістки порозносять». Та не згине січова слава - такою патріотичною думкою закінчується ця надто лаконічна пісня.

*Як ви умирали – вам дзвони не грали,
Ніхто не заплакав за вами
Лиш в чистому полі ревіли гармати
І зорі вмивались сльозами, –*

Стверджує поет, жалкуючи за дорогою втратою юнака (а їх таких було в усусах понад 2500 чоловік).

В піснях багато сліз, суму за коханою, якої більше не побачить юнак, одягнутий у військовий стріп. Згадує юнак дівчину в найбільш критичні хвилини - коли «лежить нерухомий в степу, коли вмирає, але шаблю держить в руці, просить друга - дати знати милій, щоб не чекала, бо не діждеться його, хай за нього забуде. І сотник просить дівчину чекати його, але ворожа куля обірвала його життя - і лежить він, молодий, біля потічка - і зітхає ліс по ньому, і молить він вітра донести вістки до дівчини та просить хоч словом згадати про нього».

Більше пісень мають конкретний об'єкт змалювання, прив'язані до героя, чи місця його загибелі. Так, у пісні, «Гей там у Вільхівці» йде мова про реального героя - січовика Черника, який як лев бився, але попав у полон.

У вірші «Як з Бережан до кадри» йде мова про хорунжого Осипа, який увічнив себе відстоюванням Золотої Липи.

Кілька пісень бродило по Галичині з таборів Польщі. Про тяжке життя інтернованих йдеться в пісні «Засумуй, трембіто» Р.Купчинського.

*Засумуй трембіто,
Що галицька сила
Та від Збруча по Славуту
Трупом застелила*

Серед музиків-піснярів усусів виділялись кілька імен: М.Гайворонський, Р.Купчинський та Левко Лепкий, виходець зі священницької родини. Рідний брат Богдана Лепкого народився 7 грудня 1888 року в с. Поручині Бережанського повіту на Тернопільщині. Закінчив Бережанську гімназію, а далі на-

вчався у Львівському університеті на теологічному, згодом юридичному факультетах. В усусах був командиром української кавалерії, а в цивільному житті був членом літ групи «Богема», директором Львівського видавництва «Червона калина», а пізніше «Зиз». Друкувався на сторінках журналу «Шляхи», «Нові шляхи», ЛНВ, «Луг» та в календарі «Червоної калини» та ін.. Твори підписував: Оровець, Льоньо, Швунг, Зиз, Леле, Л.Л. та ін..

В збірнику О.Куриласа та І.Іванця, ілюстрованого фотографіями з стрілецького життя, є і його твори. В 1912 р. тижневик «Неділя» надрукував вірш Б.Лепкого «Видиш, брате мій», а через рік (в 1914) другий Лепкий - Лев Лепкий склав до цього вірша музику. Про цей твір сучасники говорили: «Коли б Л.Лепкий разом з братом Богданом Лепким не написали більше нічого, крім цієї пісні, та цього б вистачило, їхні імена були б навечно вписані золотими буквами в історію української музичної культури»¹.

Ця пісня була особливо поширена серед усусів. Її співали в хвилини суму і туги. Співали над могилами друзів як останнє прощання. Вона і пізніше звучала в мандрах колишніх січових стрільців, учасників УГА, видатних діячів, входила до репертуару Львівського «Бандуриста», «Сурми», «Бояна» та ряду хорових колективів і товариств. Авторів цих рядків, розповів колишній керівник капели «Бандуриста» Маньківський про реагування громадян Канади, яку робила на них ця пісня. Передаю почуте своїми словами: «Ми виступали в Торонто. В великому залі, вмістом більш тисячі слухачів. Було це влітку 1957 р. До чотирьох годин було ще далеко. А зал кишив від людей. Всі проходи були заповнені. Вікна залу відчинені. На вікна поставлені гучномовці. На вулиці скупчилось багато людей. Нарешті пробило чотири. Члени «Бандуриста» в нових козацьких костюмах, з новими інструментами завмерли на просторій сцені. Я сказав кілька слів і привітав, при мовчазній тиші, присутніх. І полились перші акорди пісні «Ми сміло в бій підем» (слова В.Бобинського), а далі «Вдаряй мечем», Група «Схід» і «Видиш брате мій». Все припинило, завмерло, причаїлось. Пісня закінчена. І перший розділ концерту теж. Схиляюсь до публіки. Могильне мовчання. Піднімаю руки і знову лунає «Чуєш брате мій, товаришу мій» Проспівали на одному диханні. Схиляюсь знову, але в залі тиша. Глибока мовчанка. Думаю, мабуть, щось не так. Чи не провалились? Піднімаю руку і лунає: «Кру, кру, кру. В чужині умру. Заки море перелечу...» Кінчаємо з пересторогою. Але не встигли проспівати «зітру», як зал вибухнув сотисячним «Слава», а два молодики забрались на сцену, взяли мене на руки і понесли між рядами. Люди

1 «Чуєш брате мій», Стрілецькі пісні Л.Лепкого. – Теркопія, ЦГО, с.7

старались відчутти мене, хапаючи за фалди жупана, цілували і плакали жінки, чоловіки, парубки. І дякували, дякували за концерт. Всі були розчулені, заплакані, обм'якли. Я шепнув комусь з колективу не розходитись. Хлопці скупчились купою, їх оточили присутні. І так нас проводили до готелю. А біля входу до готелю, ми повторили «Чуєш брате мій». Збіглося публіки чи не з усього Торонто. Нас обіймали, дякували, цілували, обожнювали. Таким триумфом закінчилися наші виступи в Канаді»

Левку Лепкому належить ряд пісень, що й нині в репертуарі багатьох хороших колективів в Україні і за межами. Це «Ой видно село», «Колись дівчино мила», «Ой поїхав стрілець», «Їхав стрілець на війноньку», «Несися мій смутку» та ін. Створені переважно в умовах позиційної боротьби (над Стрипою, на хуторі Тудинка і т.д.), сповнені високого пафосу вони набули широкої популярності і стали основою репертуару багатьох колективів. Серед них і пісня «Казала дівчина». Не все написане Л.Левком. щоправда вдалося відшукати. Досі миші точать його гумористичні пісні «Риба з раком», сентимент - темперамент», «Блоха» та ін..

В 1944 р. Л.Лепкий емігрував з Кракова до США. У Кракові вийшла третя частина його спогадів «Казка мого життя». До неї він написав післямову, датовану 21.11.1941 р. У США Л.Лепкий друкував уривки спогадів. Дещо про молодість Б.Лепкого.

Знанали широкого поширення і пісні Р.Купчинського «Накрила нічка», «Розігнала доля...», «Ой шумить, шумить», «Пише стара мати». «Човник хитається»; М.Гайворонського «Йде січове військо», «Ой упав стрілець», «Слава, слава, отамане», «За рідний край» та ін.

Читача захоплювала в січових піснях усусів сміливість і відвага героїв. Він відчував у них колективну силу, нездоланну міць і логіку розмірковувань, відчуття ліктя товариша, а ще політ думки й фантазії, демократизм і людську принадність, красу моральних принципів та велич національних ідеалів тих, що стали славою й окрасою України.

Імпонувала йому проста й легка, дещо романтизована манера викладу, інтенсивність та напруженість ліричного сюжету, багатство кольорів, барв, звуків, пейзажів заходу України, мелодійність мови, щасливі кінцівки багатьох пісень, тощо.

Про свою і друзів стрілецьку пісенну спадщину розповів Р.Купчинський в 1934 р. в «Календарі Червоної Калини». Він був переконаний, що народ український потребує воєнних пісень, бо історія тодішніх визвольних змагань була неповною.

Почалася стрілецька творчість ще в Горонді («Ой зацвіла черемшина»).

Машерують добровольці

Через Мезев Терешеш¹

Чи то банда, чи то військо

Ти ніяк не розбереш...

Гей – гей, ти ніяк не розбереш...

Аж у Карпатах, під час польових застав у Гуснім (село на Турчанщині – М.Д.). постала перша оригінальна стрілецька пісня.

Хлопці, алярм! Гей вставаймо

Вже найвищий час

Наступають на три шляхи

Москалі на нас.

Автором цієї пісні був Назарук, а мелодії - М.Гайворонський. Тоді Назарук написав веселу поезію «Штурки на полукипки». Цьому послужила реальна подія: комендант (командир - М.Д.)

Діставши вістку, що на стрільців ідуть наступом москалі, він побудив усіх і рушив проти них, але то були не москалі, а полукипки, що виглядали як люди із-зі вориння. Згодом причина появи поезії, а відтак і пісні, забулася і «Хлопці алярм!» стали закликати до бою. Коли 1915 р. створилась «Артистична Горстка», вона принесла кілька пісень М.Гайворонського. Це «Ой впав стрілець у край зруба» і «Питається Вітер смерті», створені після битв на Макивці.

Відігнавши московське військо від Карпат, стрільці пішли через Галичину і спинились під Стрипою. Теплий прийом знайшли стрільці у селян сіл Тудинка, Соснів, Вівса, Навосілка. Фронт над Стрипою майже півроку не змінювався. І тоді до стрільців прийшов Лев Лепкий, а разом з тим розцвіла стрілецька пісення творчість. М.Гайворонський створив пісні «Йде Січове військо», «Нема в світі кращих хлопців», а Лев Лепкий - «Коби скорше з гір Карпатів», «Ой видно село», Р.Купчинський «Ой шумить, шумить», «Дівчино - рибчино».

З часу перебування стрільців під Куропатниками і Конюхами (біля Бережан) маємо дві пісні на слова і музику Р.Купчинського «Човник хитається серед води» і «Накрила нічка». Остання написана в пам'ять поручника Осипа Яримовича, який загинув під час так званої офензиви Керенського.

1 Мезев Терешеш – назва села Страбичев (по мад'ярськи)

Від'їзд на Велику Україну відбився в 1918 р. у двох піснях Р.Купчинського «За Збруч, за Збруч, хоч голіруч», «Зажурились галичанки». Друга з цих пісень znana як «Плач галичанок» і нині співається.

Побут за Гетьмана на Великій Україні позначився лиш однією пісню, написаною вже в Чернівцях після повернення з Херсонщини. Це пісня Р.Купчинського «Як стрільці йшли з України». В ній чути тугу за тими днями, які стрільці пережили в м. Єлисаветград і приміських селах, де стояли довгий час.

Українсько-польська війна не дала жодної пісні. Щойно після того, як стрільці утворили так звану «Групу Схід» Л.Лепкий склав пісню «Від Сяну до гір Кавказу», а по Чортківській перемозі «Ми йдемо вперід, над нами сонце сяє».

В Кам'янці Подільському Р.Купчинський склав пісні «Засумуй трембіто» та «Бодріться, брати Галичани». Лебединою пісню усусів була хорова пісня «Ой зацвіла черемшина, зацвіла» яку написав Р.Купчинський в польській казармі. Створювали пісні Л.Лепкий і Р.Купчинський усним шляхом. Їх записав М.Гайворонський. Пісні їх пронизані фольклорними елементами і відзначаються різною побудовою.

Тема вірності Вітчизні, рідній землі, народу своєму - наскрізна в названих творах. Зібраний Р.Купчинським і М.Гайворонським великий фактичний матеріал дав їм можливість через долі героїв правдиво показати тяжке становище народних мас України під чоботом польської шляхти, жах набігів і неймовірні муки полонених у царській неволі, розкрити відвагу й завзяття воїнів, їх героїзм, побратимство, взаємодопомогу, споконвічне прагнення вибороти волю своєму народові.

Автори пісень показали себе безстрашними воїнами і натхненими поетами – піснярами. З гітарою пройшли вони всю Україну, майстерно відтворивши окремі бойові епізоди в своїх творах. А найважливіші - щиро вірили у світле майбутнє України, для якої жили, боролися і творили.

Цитовані мною пісні залишилися в пам'яті українського народу. Багато з них співали повстанці УПА, ряд хорових колективів і нині виконують окремі з них в естрадних виступах. Правдиві, високо патріотичні і глибоко народні, житимуть вони вічно.

Академік М.І. Дубина

КАРЛ ТЕОДОР ЯСПЕРС
ДО 130-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

*Живи в ногу зі своїм часом, проте не будь його породженням;
і залиш своїм сучасникам те, чого вони потребують,
а не те, що вони хвалять.*
Фрідріх Шиллер

Карл Теодор Ясперс – видатний німецький психіатр і психолог, теолог та культуролог, один із головних філософів німецького екзистенціалізму. Людина, наукові надбання та творчість якої залишаються актуальними для вже багатьох поколінь професіоналів від медицини та філософії.

Народився Карл Ясперс 23 лютого 1883 року у німецькому місті Ольденбург у сім'ї юриста. Батько Карла, у майбутньому бургомістр рідного міста, походив з родини селян, проте обрав шлях юриста та навіть обійняв посаду керівника банку. Мати, родина якої також належала до селян, повністю присвітила себе великій родині, та із величезною мудрістю і ніжністю виховала Карла та його братів і сестер.

1901 року майбутній вчений закінчив класичну гімназію і вступив до одного із найпрестижніших навчальних закладів Німеччини - Гейдельберзького університету. Юнак обирає юридичний факультет прагнучи продовжити справу батька. Однак, провчившись усього три семестри, Ясперс переходить на медичний факультет, який і закінчує в 1908 році.

Живий інтерес до медицини, крім суто пізнавальних мотивів, виник та остаточно сформувався у молодого Ясперса, ймовірно, через його важку вроджену недугу. Майбутній філософ страждав на невиліковне захворювання бронхів – бронхоектатичну хворобу, яка постійно загрожувала розвитком фатальної серцевої недостатності. Діагноз цієї небезпечної недуги, яка, за тогочасного розвитку медичної науки, переривала життя у розквіті сил як правило не пізніше тридцятирічного віку, був встановлений, коли Карлу було усього лишень вісімнадцять років. Сам Ясперс пізніше пригадував: «Внаслідок хвороби я не міг брати участі в radoщах молоді. Подорожі довелося припинити вже на початку студентського періоду, неможливо було займатися верховою їздою, плавати, танцювати. З іншого боку, хвороба виключила також ... військову службу і тим самим небезпеку загинути на війні ... Дивно,

яку любов до здоров'я розвиває стан хвороби ... ». Видається вірогідним, що саме цим може бути обумовлений той факт, що молода людина, за своєю природою схильна до спілкування, до пригод юнацтва, рано дізналася про тягар самотності. У важкій боротьбі із хворобою на допомогу Ясперсу прийшов один із його найближчих друзів - лікар Альберт Френкель, який навчив юнака життю «за режимом», що мав на меті оберегання організму від майже усіх можливих негативних зовнішніх впливів. Деякі методи Ясперс розробив і самостійно. Головне, що він навчився жити зі своєю хворобою, проти якої медицина виявилася безсилою. Відомо, що ставши студентом-медиком та отримавши остаточне підтвердження діагнозу, Ясперс теоретично розрахував очікувану тривалість свого життя та відвів собі не більше десяти років. Не дивно, що ці роки пройдуть у плідній праці та будуть насичені подіями – Ясперс вірив, що має якомога краще використати кожну хвилину такого дорогоцінного та короткого життя, що, на його думку, чекало на нього попереду.

Ставши дипломованим лікарем у 26 років, Ясперс вирішує продовжувати науковий шлях та 1909 року отримує ступінь доктора медицини (дисертація «Ностальгія і злочин» (1909). Усі подальші медичні наукові пошуки Ясперса вже будуть нерозривно пов'язані із психіатрією та психологією. Він стає вільним науковим асистентом у психіатричній та неврологічній клініці Гейдельберзького університету.

До 1915 Ясперс року плідно працює на обраній посаді: досліджує особливості поведінки хворих, їх здібності, творчість. Саме у цей період він починає формулювати власне концептуальне бачення питань загальної психопатології та друкує низку наукових праць. У віці 28 років під впливом одного із своїх старших колег, а саме головного лікаря клініки Карла Вільманса Ясперс викладає результати цих наукових пошуків у першій великій ґрунтовній праці. Так 1913 року з'являється «Загальна психопатологія» («Allgemeine Psychopathologie») - наукова робота, за яку Ясперс отримав звання доктора психології, що в свою чергу дозволило вже у 1916 році обійняти посаду викладача психології Гейдельберзького університету.

Сам Ясперс неодноразово підкреслював, що саме «Загальну психологію» вважає найбільш значущим своїм науковим твором. Робота, що була створена протягом лишень двох років являла собою узагальнення та кропіткий аналіз фактичного матеріалу, який був отриманий вчений під час практичної роботи із хворими у клініці університету. В подальшому Ясперс неодноразово повертався до своєї улюбленої роботи – за життя автора «Загаль-

на психопатологія» друкувалася сім разів. Ясперс активно доопрацьовував «Загальну психопатологію». Так, первинний варіант книги містив близько 300 сторінок тексту, а перевидання 1946 року - вже удвічі більше.

Цікаво, що одну із головних медичних праць «Загальну психопатологію» Ясперс присвятив своєму батькові, мудрі поради, діяльну справедливість та принциповість якого він пам'ятав та вважав за приклад протягом усього свого життя.

У цей же час Ясперс починає захоплюватися філософією.

Історія знає чимало прикладів, коли шляхи психіатрії і філософії перетиналися у творчості видатних діячів свого часу. Так, вивчення зв'язків між психіатрією і філософією цікавило вчених обох напрямів починаючи із класичної роботи доктора Філіппа Пінеля, яка мала назву «Медико-філософський трактат з безумства або манії» («*Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale ou la manie*»), що побачила світ далекого 1801 року. 1837 року доктор Фредерік Дюбуа д'Ам'єн (лікар та історик) робить спробу диференціальної діагностики істерії та іпохондрії у «Філософській історії істерії і іпохондрії» («*Histoire philosophique de l'hypocondrie et de l'hystérie*»).

В 1900-1901 роках Вільям Вейгандт вказував на пріоритет внутрішнього досвіду над фізичними симптомами і виступав проти переоцінки ролі ЦНС у виникненні психічних захворювань, а 1903 року учень Крепеліна Роберт Гаупп закликав психіатрію звернутися до дослідження внутрішнього досвіду психічно хворої людини.

Сучасник Карла Ясперса Євген Мінковський – французький психіатр єврейського походження, що також вивчав філософію в Німеччині, у трактаті з психопатології («*Traité de psychopathologie*») намагається осмислити вплив філософії на психіатрію. Йому належить ідея про те, що психопатологію необхідно розглядати в контексті індивідуального сприйняття часу. Серед головних тез, що були висунуті Мінковським - ідеї про «життєвий контакт з реальністю» і «прожитим часом».

Тож власне, Ясперс не був першим, хто хотів поєднати філософську науку та психіатричну практику. Та йому першому вдалося це зробити на основі наукового підходу, філософського світосприйняття та клінічного мислення.

Не буде перебільшенням ствердження, що в «Загальній психопатології» Ясперсом був відтворений весь категоріальний апарат психіатрії з феноменологічних позицій. Ясперс використав феноменологію як метод опису внутрішнього світу хворого та аналізу психологічних феноменів.

Положення про те, що психічно хвора людина переживає принципово

інший досвід, стало центральним у екзистенційно-феноменологічній психології, біля витоків якої і стояв Карл Ясперс. Екзистенціалізм розглядається як своєрідне відображення соціальної й духовної кризи суспільства, а феноменологічний підхід – як альтернатива надмірній біологізації духовного життя людини. Поєднання цих напрямів породжує принципово новий погляд на психічну хворобу як таку.

Цікаво, що у період із 1908 по 1915 роки, ще під час роботи в Гейдельберзькій психіатричній клініці, Ясперс публікує кілька робіт, в яких робить перші спроби аналізу можливості застосування феноменологічного методу до різних психопатологічних явищ. Видається вірогідним, що перебуваючи у безпосередній близькості від хвороб, Ясперс, у першу чергу як лікар, намагається розкрити таємниці психічних розладів і пояснити поведінку своїх хворих.

Широко відома фраза Ясперса : «Мої хворі незрозумілі мені так само, як птахи з мого саду», яка описує привнесений їм у психопатологію «критерій зрозумілості».

Фундаментальним питанням екзистенційно-феноменологічного підходу Ясперса є питання людини й світу, сенсу життя, його віднаходження чи втрати; Ясперса цікавить сутність взаємин людини і світу. Перед собою Ясперс бачить не набір психомоторних реакцій та соціальних ролей, а Людину.

Безумовно, що подібний підхід до проблем психічного здоров'я йде у розріз із класичним баченням, адептами якого були Вільгельм Грізінгер та Еміль Крепелін, який також свого часу обіймав посаду керівника Університетської психіатричної клініки Гейдельберзького університету. «Хвороби духу суть хвороби мозку» - таке класичне бачення для Ясперса було неприйнятним.

Можливо, це було також пов'язано із персональним зіткненням із хворобами, що залишило глибокий відбиток на світовідчутті Ясперса.

Крім власної хвороби, що затьмарила радості юності та певною мірою вплинула на вирішальний вибір у професійному житті, ще одна непересічна подія дала багато приводів для сумнівів у ідеях Крепеліна та Грізінгера.

Мова йде про зустріч із Гертрудою Майер, що відбулася у далекому 1907 році. За три роки Гертруда, яка вивчала філософію професійно, стала дружиною Ясперса. Все життя залишаючись поряд, Гертруда була не просто люблячою дружиною, але й берегинею найпотаємніших думок та сподівань Ясперса, людиною, з якою філософ ділив не тільки побутовий, а й духовний вимір життя.

Гертруда безпосередньо стикнулася із психічною хворобою близької людини – сестри. Глибоко налякана захворюванням сестри, душевною неврівноваженістю брата і самогубством одного із найближчих друзів, Гертруда і сама намагалася стати психіатричною сестрою. Однак подібна діяльність не принесла бажаного полегшення, а навпаки спонукала до роздумів про природу хвороб та сенс самого життя.

Тож Ясперс прийшов до своєї філософії не тільки як до наукового дослідження, але як до досвіду безпосереднього занурення у внутрішній світ. Вона стала кінцевим етапом не тільки інтелектуального, але і духовного, особистого пошуку автора.

З таких позицій стає зрозумілим зауваження Ясперса, що великою мірою окреслює центральну парадигму його філософії: «Психопатологія обмежена, бо індивіда абсолютно неможливо розчинити в психологічних поняттях; намагаючись звести особистість до типового і регулярного, ми все більше і більше переконуємося в тому, що в будь-якій людській особистості криється щось непізнане. Ми змушені задовольнятися лише частковим знанням нескінченності, вичерпати яку не в нашій владі».

Така концепція зовні може нагадувати скептицизм, навіть агностицизм певною мірою, адже Ясперс категорично відмовляється від можливості досягнення абсолютного знання про природу людської психіки, від «типових» понять та законів. Ясперс додає: «Психіатр виступає насамперед як жива, розуміюча і діюча особистість, для якої наука – лише одне з допоміжних засобів».

Не дивлячись на такий зовній песимізм, Ясперс у своїй роботі вибудовує чітку та зрозумілу структуру, що дозволяє теорії поєднатися із практичними завданнями та складнощами роботи лікаря.

«Загальна психопатологія» починається із вивчення суб'єктивних переживань хворих та об'єктивних фактів - результатів тестування і спостереження за станом, поведінкою, і діяльністю різного роду. У подальшому, відповідно до цих двох сфер, докладно обговорюються «зрозумілі зв'язку» та «причинні зв'язки», які у свою чергу, інтегруються для «цілісного осягнення життя особистості» в триєдності наступних аспектів: цілісності конкретного захворювання (нозологія), типологічній цілісності (стать, конституція, раса і вся сукупність соматичних, психічних і духовних аспектів) і цілісності плину життя (біографіка). На останок, Ясперс переходить до соціологічних та історичних аспектів аномального психічного життя, і завершує роботу критичним обговоренням питання про цілісне пізнання людини.

Оригінальність викладених принципів та загального бачення проблематики заводить Ясперса у певний методологічний тупик. Починаючи свої наукові відкриття у руслі медицини, Ясперс поступово розуміє необхідність більш фундаментального осмислення проблеми Людини.

Потрібен був новий метод, і відчуття незадоволеності було пов'язано з тим, що в «горизонтальний зріз» (суто медичний) не вкладалася певна «глибина» патологічних феноменів. Заявивши, що повне та абсолютне розуміння хворого а priori не можливе, Ясперс сформулював проблему, вивчення якої стало основною проблемою вже цілої філософії.

У 1919 році Ясперс видає наступну велику працю - «Психологію світоглядів», яка зробила її автора широко відомим. У цей час Ясперс остаточно відмовляється від психології, як окремої та незалежної частки наукового знання і заявляє про необхідність створення філософії нового типу - філософії екзистенції. «Психологію світоглядів» - праця вже повною мірою філософська.

Два роки по тому, з 1921 року, Карл Ясперс стає ординарним професором філософії в Гейдельберзькому університеті. У цей період з'являються промова пам'яті Макса Вебера, «Ідеї університету», «Духовна ситуація часу».

А 1931 – 1932 Ясперс являє світові свою тритомну «Філософію» - роботу, що зробить його одним з провідних філософів свого часу.

Над «Філософією» Ясперс працював більше десяти років. Принципова відмінність твору Ясперса в тому, що це не виклад філософської системи в традиційно академічному стилі, а спроба систематизації та впорядкування всіх тих ідей і роздумів, які складали зміст екзистенціального філософствування мислителя – самого Ясперса. Для нього філософію є сама філософія, а не набір різних тез та теорій.

Центральним поняттям філософії Ясперса виступає поняття екзистенції. Під «екзистенцією» Ясперс розуміє ту частину людського буття, яка не може бути вивчена наукою і взагалі не може бути предметом вивчення. Сам Ясперс визначав: «Це буття і є я сам у якості екзистенції. Вона - і є я, оскільки я не стаю об'єктом. У ній я знаю себе як незалежного - правда, при цьому я не можу бачити того, що називаю своїм Я. Але виходячи з такої можливості я живу; тільки здійснюючи її, я є я сам Отже, не моє наявне буття є екзистенція, але людина в наявному бутті - можлива екзистенція».

Для Ясперса екзистенція тотожна свободі, яка знаходиться за межами предметного світу. Екзистенція висвічується в ситуаціях турботи і страждання, що особливо можливу у так званих «пограничних ситуаціях». По-

гранична ситуація - така, в якій «я не можу жити без боротьби і страждання», в якій я «неминуче беру провину на себе» і мислю про «непереборність смерті». Екзистенція «висвічується» через ставлення людини до буття, до інших людей (тобто через комунікацію) і головне в екзистенції - це свобода. Ось чому екзистенція не може виявлена в предметно-речовому світі, підпорядкованому необхідності. Сама суть екзистенції - свобода, що непідвладна об'єктивізації. Після появи «Філософії» Ясперс стає одним із провідних філософів Німеччини, і його право займати філософську кафедру ні в кого більше сумнівів не викликає.

Проте з приходом націонал - соціалізму настає важкий та драматичний період в життя філософа . У 1937 році його усувають від викладання і позбавляють права видавати в Німеччині свої роботи : одружений на євреїці, Ясперс втрачав усі права на своїй батьківщині.

Перебуваючи у вимушеній відставці, в тривожному щоденному очікуванні, Ясперс, тим не менш, продовжує активну працю, ховаючи рукописи від сторонніх очей.

Лише через вісім років, у 1945 році, після розгрому нацизму, Ясперс повертається до викладання – у стіни рідного Гейдельбергу.

Питання про екзистенцію і її головний прояв – свободу за часи панування фашизму для мільйонів людей і самого Ясперса переходять із суто теоретичних міркувань у практичну площину.

У книзі «Питання про провину» (1946) Ясперс писав, що націонал - соціалізм позбавив людей правової гарантії у власній державі, і вважав, що тоталітаризм не може бути подоланий зсередини, бо індивід нічого не може вдіяти перед реальною фізичною силою. Тому вільні держави не повинні займати позиції невтручання у внутрішні справи тоталітарних держав.

Ясперс підкреслює, що нацизм несе відповідальність за всі злочиння, викликані їм. У той же час питання про провину він розглядає і з філософської точки зору, вважаючи, що, крім політичної провини, існує і метафізична, виникла в силу наявності солідарності людей і спільної їх відповідальності за несправедливість.

Тому відповідальність за зло лежить на всіх.

Важка моральна дилема виникає у житті філософа, коли Ясперсу доводиться безпосередньо приймати участь у вирішенні долі свого близького товариша, також видатного німецького філософа М. Хайдеггера, дружба із яким у роки війни обірвалася через співпрацю останнього із нацистами.

Нічого не приховуючи під час розслідування, Ясперс в 1945 році зробив

все від нього залежне, щоби М. Хайдеггеру дозволили друкуватися, а в 1949 році повернутися до викладання в університеті.

Продовжуючи активну творчу діяльність Ясперс пише на найгостріші теми післявоєнного життя. У післявоєнні роки Ясперс стає одним з духовних лідерів Німеччини. Він звертався до співвітчизникам не тільки у своїх книгах і статтях, а й у виступах по радіо. Публікуються роботи філософа, частина яких була написана в роки вимушеного мовчання: «Про істину» (1947), «Ніщє і християнство» (1946), «Витоки історії та її мета» (1948).

Авторитет філософа надзвичайним, йому навіть пропонують посаду міністра культури. Однак Ясперс відмовляється від політичної кар'єри і натомість продовжує активну викладацьку роботу.

У 1947 році Карл Ясперс був запрошений читати лекції в Базель. Саме ці лекції пізніше стали основою книги «Філософська віра», виданої рік по тому в Мюнхені. У цій роботі Ясперсу нарешті вдається звести до єдиної категорії питання, що хвилювали його протягом усього життя. Розум, екзистенція, свобода – все поєднується у понятті «філософська віра». Філософська віра відрізняється від релігійної, тим, що вона повинна бути значущою для всіх людей, оскільки ґрунтується не на одкровенні, а на досвіді, доступному кожному людині.

Довге та плідне життя Карла Ясперса закінчується в 1969 році у Швейцарії.

Ясперс був сином свого часу, він узяв найкраще від науки, культури, медицини та філософії. Його внесок у розвиток психопатології неоціненний – як для сучасників Ясперса, так і для прийдешніх поколінь вчених та лікарів.

У передмові до останнього прижиттєвого видання «Загальної психопатології» Ясперс написав: «Безсумнівно, сьогодні можна було б написати кращу книгу також і в методичному сенсі, але це завдання для більш молодого вченого - того, хто зуміє критично засвоїти і розширити досягнуте тут розуміння методів і, можливо, по-новому поглянути на їх сукупність. Я з радістю вітаю би появу такої книги».

*Академіки Г.М.Кожина, М.В. Маркова,
Н.І.Завгородня*

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ

Як би не розв'язувати загадки Хвильового й його наглої смерті, розв'язка буде проста. Загадка смерті в цьому випадку була й загадкою життя. Хоч він і сам натиснув і курок револьвера, зброю вклала йому до рук та сама «веле-тенська, фатальна сила» — як він її звав, — яка нищила його за життя, яка вбила Чупринку й Міхновського, звела в ранню могилу Шевченка і Грабовського, зробила божевільним Гоголя, не згадуючи багато інших «незнаних вояків» пера, — Москва.

Та «психологічна Москва», перед якою покійний шукав рятунку в «психологічній Європі». Колись, полемізуючи зі мною, писав Хвильовий, що «коли треба буде, ми знайдемо місце таким добродіям «у штабі Духоніна». Я відповів, що «не ці перспективи, що відкриваються в Совдепії для різномудців, найстрашніші. Найстрашніша та моральна смерть, яка жде там на кожного, кому переконання або почуття пошани для себе самого не дозволяють присягати на букву лєнінського корану» (ЛНВісник, 1926, кн. 4). Не думав я тоді, що хутко матиму таку трагічну ілюстрацію свого ствердження, що між фізичною і моральною смертю Хвильовий вибере першу, як менш страшну.

Загадка Хвильового була та сама, яку даремно силкувалося розв'язати багато його попередників і сучасників. Два складники творили наше літературне «відродження» — соціальне визволення плебса (Марно Вовчок, як репрезентативна постать) і романтика народу, який раптом захотів «кайдани порвати», романтика — стихійна, як сили природи, що захламалися в насолоді раптового відчуття молододі сили (Шевченко, Леся Українка). Ці два первні з'єдналися у Хвильового, його драма була в тому, що романтика не відважилася наперекір засвоєній догмі знайти для себе матеріальну підставу, а культ плебса мав уже готові «романтичні» кліші (зроблені в Москві), яких у свою чергу не міг прийняти поет (...).

Він мріяв про «слобожанські полки», «шведські могили», «кармазинові дзвони» й «стєпи», прагнув революцію органічно випровадити з романтики своєї землі, не розумів її — як абстрактну схему. Комуністичну Україну уявляв собі, «як архипелєг осель». До української «контрреволюції» звертався з «воєнним маніфестом». Але все-таки й «ми» були діти одного осілого народу. Москва цю формулу відкинула, бо осілість — теж ідеал буржуазії. Тоді в ньому зродився сумнів.

Романтика Хвильового, як і взагалі українська, могла ширяти високо, але виходила не з неба, а з грішної своєї романтичної землі, овіяна її чаром

з любови до неї, надихана глибоким патріотизмом, все одно, якою барвою закрашена. Як у французів (Шатобріян, Беранже) їх патріотизм міцно був зв'язаний з природою «солодкої Франції», як у Бареса — з курганами його тіснішої батьківщини, як у Кіплінга — якого цілий патос просякнутий вогким подмухом океану, як і в українців усе величне й щире випливало з міцного зв'язку з природою їх країн. Чи то в Гоголя, чи в автора «Марка Проклятого», чи в Рильського з його «Чумаками» — над усіма думками панував степ, — як море над думками англійців... Панував і над думками Хвильового той степ, його «голуба Савоя» і «Аули», ціла романтика грізного і чарівного степу - так несправедливо й так .глупо охрещена червоними Хлестаковими інтернаціоналізму - ім'ям бандитизму.

З географії випливала геополітика. Минуле, сучасне і майбутнє твоєї країни — з'єднував степовик в одну синтезу, в сивтезу вояка й хлібороба водночас. Що Хвильовий до того останнього причепив червону етикетку, це справи по суті не міняло. І якраз цього ідеалу осілої раси не знала Москва.. Психіка північних месіянців була психікою татарина. З нічим, а тим менше з землею, не була зв'язана й патріотизму землі не розуміла. «Голуба Савоя», «садок вишневий» — що це все означало для хижака «з раскосими й жадними глазами» — пожаданий предмет добичі, а не культивування. Чінгісхан повчав своїх отаманів: «Насолода і щастя людини в тому, щоб згнобити ворохобного ворога, вирвати його з корінням, гонити переможенного перед себе, відібрати в нього те, чим він володів, бачити в сльозах очі тих, що дороги йому... стискати в обіймах його жінок й дочок» (Др. Еренкен. Хана Даван Чінгісхан, Білгород, 1929). «Вирвати з корінням» — чи ж це не була практика Москви? Чи ж це не був отой висновок, застосований на завойованих нею землях, про який читаємо і у Платона, і в Карамзіна, висновок видатний і небезпечний, випробований спосіб державної асиміляції, що до ноги винищувала місцевий сепаратизм. Отой висновок віджив на большевицькій Україні, його бачив Хвильовий власними очима: «вирвати з корінням», «відібрати те, чим володів», ось ідеал кіннотчика-татарина, такий далекий від того, хто сидів на землі. «Бачити в сльозах очі тих, хто був дорогий йому...» Тому хоч і бачив Хвильовий сльози в очах «матері», «дві хрустальні росинки», але це

— «єдина дорога до загірних озер невідомої, прекрасної комуни»... Любов до степів і до землі. Що знав про це татарин, що учора гасав по монгольських пісках, нині під сліпучим сонцем Туркестану, а завтра на полях русичів. Всі ці народи йому однаково далекі й «близькі», як Блокові в «Ски-

тах», вони любили всі краї і народи, щоби з надмірної любови задушити їх «в тяжолих медних лапах». Нова Татарія півночі повстала з мішанини народів, що давно ще були войовниками й не зовсім ще забули таборове життя, їхня столиця — «це не була столиця народу, а штабу армії». «Країни не було, був володар, одне слово того володаря — викорінює людину, мов якесь дерево, вириває з рідного краю і кидає на край світу». (Маркіз де Кюстін. «Росія в 1839 р.»)- Як могли вони зрозуміти, ті нові татари, як могли допустити цю любов до «архипелягу осель», коли вона утруднювала «викорінення»? Північний наїздник міг відчутти тільки злобу до цієї любови, до сліпучого серця і плодючої землі, Богом благословенної країни, якої єдине призначення в його очах — стати здобичею наїздника, тимчасовою зупинкою і пасовиськом для дального чвалу (Україна — пляцдарм світової революції).

Так дивився на Україну Хвильового Пушкін, А. Толстой — «край, где всьо обільсьм дишет», — де є що зграбувати; так дивився на неї Горький і «байстрюки Єкатерины», що на ній «сараною сіли», а за ними Муравйови й Лапчинські... А партія, на яку хотів молитися Хвильовий, — «потихенько та полегенько перетворювалася собі на звичайного «совірателя землі рукою» («Вальдшнепи») і не руської. Як тут було не зродитися сумнівам?

Ці «собірателі» перекреслили його природу, його традиції, його романтику, перекреслили його поняття про життя, про світ і жінку.

Північна сила, фатальна й жорстока, — ставляла свої домагання бути вічно на коні, дивитися на слюзи близьких, помагати наїздникові забирати те, що йому не належало, здушити в собі все, що допомагало чинити опір наїздникові — міць зв'язків національних (патріотизм), чи родинних (мати, Марія), всі «органічні зв'язки старого з традиціями й культурою народу, не допустити до створення власної синтези... Синтеза була лиш — одна — послух доктрині, яка — ще не знати — чи була доктриною «загірньої комуни», чи Івана Каліти.

Та почався у нього перелом, що його переживав у свій час і Гоголь, й інші. Як Гоголь — перейшов і він до сатири, до сатири на «всесоюзне міщанство», на витворювані чужим і ворожим центром — побут, творчість, ідеали. Він став опозиціонером. Бо люди його типу, як писав, «не можуть не бути опозиціонерами». Бо дії вони сприймали крізь призму свого романтичного уявлення про світ («Вальдшнепи»). Весь новий побут здався йому зненацька, як одна безнадійна «пошлость», він задихався в «сірій, нудній роздери рота-зіво́тній казньонщині» ново-декретованого раю. Його ентузіаз-

тично - одностороннє «Я» розкололося. Червоним прокурорам відповідав, що український революціонер мусить у таких обставинах розколоти своє «я» (про це пишуть і Сосюра, й Фальківський, і Андрій Головка, й багато інших).

«Коли ти обиватель і служиш... у якомусь департаменті, то... суб'єктивно ти гоголівський герой. Справа тільки в тому, чи бути тобі Акакієм Акакійовичем, чи Держимордою. Тут маєш вибір» (гл. вибір А. Лейтес і М. Яшек: «10 років укр. літератури» т. 2 ДВУ, Харків, 1930). Така була дилема того нового побуту: бути катом або катованим. Для ідейного, невимушеного ентузіазму, яким горів 24-літній Хвильовий, не лишилося місця. Заяскраво ставав перед очима нерозгаданий конфлікт міжкласовий. Бо коли північ яких сто літ тому лишилася країною Аракчєєвих і Держиморд, то чи ж не є класовий первень чимсь підрядним супроти національного первня? А коли так, то мимовільно напрошувалося гоголівське питання: «Кому й чому ми жертвуємо всім?» Кому і чому він жертвував себе й свій хист, борячись ніби то в ім'я наступників Івана Грозного.

Тоді не лише червоний побут, а й партія стала перед ним у іншому вигляді. «І рвати з нею не можна, — але й не рвати теж не можна». Він бачив, що «з розмаху реєволюційного нічого не вийшло», він став на «ідіотичним роздоріжжі» («Вальдшнепи»), «йшов у нікуди без мислі тупою пустотою, з важкою вагою на згорблених плечах» («Я — романтика»). Тимчасовим виходом з «нікуди» — була для нього, як і для Гоголя, сатира на всіх тих «сукиних синів», що з'їли революцію, що видерли йому з рук його ідеал, оплювали його і й облобоченим шпурнули під ноги банді експлуататорів привабливої ідеї.

Він відкидав тепер й політичні й соціальні скрижалі «всесоюznego міщанства» в ім'я повноти людського «Я», як він це сформував в своєму романтичному маніфесті. Так само в ім'я цієї згвалтованої індивідуальності почав він похід й проти капралізації літератури. Знову ж не було в цій капралізації нічого нового в советській імперії. Партія сповняла тільки заповіт полковника Скалозуба (з «Горе от ума»), що хотів усім письменникам «фельдфебля в Вольтери» дати: сформувати з них карний і послухний батальйон («у трі шеренгі їх пастроїть») так щоб марширували туди, куди кажуть. Тут, як і в ділянці політично - соціальній і побутовій, в духовій творчості підніс Хвильовий бунт в ім'я індивідуального моменту, зацькованого і задушеного для закону більшості (...). Але північ не знала жартів. Питання сугубої алілуя було питанням життя чи смерті. Збентежений, питався він у себе:

«Невже ж я безумний чоловік тому, що люблю безумно Україну?» Він і йому подібні готові були до найбільших жертв на вівтарі чужої революції, але теж думали, що для скріплення льоальности й «благонадйожности» мусять на-самперед запхати ніж у груди власної країни. Або, як казав Антоненко - Давидович: «Стріляти в позавчорашнього самого себе».

Такі питання довели Хвильового спершу до не дуже рішучого розриву з червоним Ісламом. Він став в опозицію до червоного побуту (з Держимордами), до червоного Олімпу («з собірателями земель»), до червоної духової творчосги (з масовизмом, з червоними Скалозубами). Але це було лише його «проти». Де було його «за»? — Було й «за», але баламутне, просякле однак незламною волею виявитися назверх. Це був «азіятський ренесанс», бо «лише пролетарят утворить відповідні умови до відродження нації». Це звучало не зовсім комуністично. Ще менше висновок: «дерусифікація пролетаряту» на Україні, що відразу надавало антимосковське вістря його програмі. Пролетарят — це місто. Але він — хоч і кохав місто — та не так, як інші. Здобути це місто для нації, а тоді під проводом нової міської кляси, по-перше «ошарашить по башке» російського міщанина, по-друге — українізація «в результаті непереможної волі 30-мільйонної (тоді) нації, — щоби вони (пролетарят чи нація) могли «виконати свою історичну місію», «зачати горіти надзвичайним світлом», по-третє — коли цього не зрозуміє всеросійський міщанин (цебто партія, бо ж Москва — «центр всесоюзного міщанства»), то «наше бойове завдання його переконати, що все одно йому доведеться передати «бразди правління» у більш певні руки» («Апологети писаризму»).

Це було трохи виразніше. Тут бриніли нотки національної революції, «відродження молодих націй». Це був бунт. Він і тепер за червоне, але «під червоним ми розуміємо «ні що інше, як символ боротьби». А в цю боротьбу він вклав свій зміст, бо — «у свій час національні війни були революційними, червоним явищем історії» («Думки проти течії»), та й тепер є таким в Азії, а ми переходимо «азіятський ренесанс», отже... На питання, чи це месіянство, гордо відповів, що так. Правда, не месіянство «гопаківсько-шараварницької неньки», але й не «деревляної калужької матушки». Його майбутній Атиля повісить на одній гиляці не лише Мазепу, але й Петра («Санаторійна зона»). Йому ще ввижаються дикі, замріяні степи, де гасє «тривога й невідомість», йому вчувається «далекий тупіт фантастичних коней» («Заулок»). Про яку ж революцію мріє цей фантаст? Про пролетарську? Але ж її вже «з'їли сукіни сини». Але ж він хоче «ошарашить по башке» російського міщанина. Про жовто-блакитну? Але він і проти цього, застерігається, та є різні жовтобла-

китники. Є «шараварники» - просвітяни, є й інакші, як ті черниці, яких веде на розстріл його «альтер-его» («Я — романтика»), «...з яких жодна не промовила слова» й які були «щирі фанатички». Яка революція? Хто знає, що думала людина з «розколеним я», — людина, подібна до його «фантастичної країни, що в леті раптом зупинилася над безумною кручею».

Неясне месіянство азійсько-європейське, персько-грецьке, союз з «центром всесоюзного міщанства», й боротьба з ним, пролетаріят і водночас «відродження нації», «по башке» тим, з ким ідеться одною лавою, — й це було поплутане і неясне. Але все ж була в цьому — хоч і хаотична, але нова відповідь на старі питання: хто (зукраїнізований пролетаріят) і що (власне, месіянство). Ця відповідь була: Європа. Там, спеціально в Іспанії, або в Італії, шукали собі взірців і Хвильовий й Гоголь, два наші середноморці (...) Саме того всього, що бракувало йому й його землякам, і що мала колись Україна, шукав Хвильовий в старій Європі: того, що можна було б протиставити «північній жорстокості» її «фатальній велетенській силі».

Яку Європу? Яку хочете! «минулу, сучасну, буржуазну, пролетарську, вічну, мінливу, що є власністю всіх кляс». Європа з її символом д-ром Фавством, коли розуміти його «як допитливий людський дух», а «його соціальний сенс у його широкій та глибокій активності». Оце і було те, що він звав «психологічною Європою». Цим її фанатизмом думав забити в нас — «дрібнобуржуазний скепсис!», і повернути землякам «згублену в віках фанатичну віру в прекрасне далеке майбутнє» (там же). Разом з культом Європи йде в нього культ європейської людини, культ героїчної людини. А «коли — кінчить він несподіванно — наші погляди в цьому випадку зійдуться зі сподіванням нашої ж таки дрібної буржуазії, то це зовсім не значить, що ми помиляємося» (там же). Це був поворот від комунізму до націоналізму ропі: того, що можна б було протиставити «північній жорстокості», її «фатальній велетенській силі».

Його зупинила велетенська сила Півночі. Тепер він знайшов на неї протитруту — страшну силу — фавстівської людини, не менш фанатичної і активної. Хвильовий радив навчитися від тої людини найважливішої речі, що бракувала його землякам: «дерзання». Вже Гоголь бачив у Заході «дерзкіє і сильніє страсті». Це дерзання уздрів у ній тепер Хвильовий. Наш нарід боїться тому дерзати, плететься тепер у хвості чужих месій. Пірвати зі страхом, мати власну думку, сягнути по великі дерзання — ось гасло, яке тепер з ділянки літератури переніс Хвильовий — в ділянку політики.

Це був максимум того, що могла стерпіти протилежна сторона. Це був удар молотка в саму голову цвяха, зрозумілий усім. Цим пірвав не лише з партією, але з цілою Північчу, також і з Малоросією, з «просвітянщиною», що завжди стояла на послугах першої. Спершу він думав пхати рідні елементи в рядку чужої синтези. Але дійсність закинула з його химер. Показала, що треба або створити свою синтезу, з своїх елементів, — або коли приймеш чужу, вона стопче твої садки, зашле Шевченка, розстріляє Марію, лицарям припечатає {тавро бандитизму, з народу зробить племя дроворубців і водноносів, мешканців улусу великого хана й володаря над рабами... Тоді й зробив він своє відкриття, що від цієї долі врятує його країну: сила міцної, фанатичної індивідуальності європейської людини. В протилежність до його земляків, скапітулювали, — висував гасло творчої, активної «дерзкої» меншости, власної національної ідеї, щоб не бігти зв'язаним за возом фактора-чужинця, щоб урятувався від долі тих «розпещених і розм'яклих джигунів» які добровільно кладуть шию у ярмо (...).

Цими думками перевертав Хвильовий догори ногами ціле психічне наставлення малоросів, що шукали спасіння в «ідеї» (та ще не своїй), або в поступі й ніколи не прикусали, що з тою желатиною - замість характерів - їм не допоможе жодна ідея, ні поступ... З цими ідеями ніщо ін у літературі й публіцистиці (...).

Дивно було б, коли б ця публіцистична й літературна діяльність цього протестанта не змобілізувала проти нього всіх тих, які гуртувалися коло «центра федералістичного міщанства» — партії. Змобілізовано цілий червоний конкляв усіх партійних «начотчиків» і кинуто анатему. Як смів він проповідувати «абстрактне повстання, ідеалізувати історичну романтику»? Це ж значить «заохочувати дрібнобуржуазну стихію до активної боротьби проти диктатури пролетаріату». Пролетар був бунтарем, але тепер він «будівник». (Кулик — «Шляхи мистецтва», ч. 2., 1922 р.). Як сміє проповідувати боротьбу двох культур, коли «національна ворожнеча се пережиток старих відносин» («Вісти», 1.V.1922 р.). «Треба йти не на розрив з сучасною російською культурою, а на співробітництво з нею» (Гринько — «Комуніст», ч. 123). Це ж Белинський писав, що «коли на Україні зможе з'явитися великий поет, то не інакше, як під умовою щоб він був російським поетом... сином Росії, що гаряче бере до серця її інтереси». Та й тепер — мовляв — потрібна на Україні єдина організація пролетарських письменників, без огляду на те, якою мовою вони пишуть, «у них єдина мета, єдине завдання»,

«Надання напівграмотній Україні місіянстичного завдання — все ще

молоденький запал, але не реальні, продумані перспективи (Лейтес і Яшек, цит. твір). Хвильовий

Кличе стати лицем до Європи, значить до Москви спиною», — репетував Затонський — «Не бувати цьому! (Затонський. «Нац. Проблема на Україні», ДВУ, 1927). «Вони хочуть себе як вольових людей, конквістадорів - протиставити диктатурі пролетаріату» (Лейтес і Яшек). Ніхто не сміє «відмежовуватися від фортеці міжнародної революції Москви». Треба, щоб між українцями й росіянами існувала «одностайність усіх думок» (А.Хвиля, «Ясною дорогою», ДВУ, 1927). Куди ж заведе ця «гіпертрофія індивідуалізму», це «ніцшеанство», ця «апотеоза сильних людей»? Це ж веде до проповіді націоналізму. Таж «Хвильовий доводить до того, що — мовляв — за наших часів, або комуніст мусить задушити в собі поета, або — коли поет сильніший — лізь у петлю по-есенівському» (Затонський, цит. твір) — фраза особливо цікава в зв'язку з трагічним кінцем Хвильового. Перед ним поставлено питання рубом: «питання стоїть так: або ми, комуністична партія, поведемо за собою весь процес витворення українського господарства, української культури на основі спілки з іншими народами (читай: з народом богоносцем.

Д. Д.)> або ми не встигнемо, нас перехлюпне, залле націоналістичний потік і бажання, настирливе бажання українських націоналістів з табору Донцових дійде свого логічного, закономірного кінця, — тільки так може й повинна стояти перед нами справа»

(А Хвиля. «Марні надії ворогів», — у збірці «Ясною дорогою»).

Така була ділема для Хвильового й хвильовізму. Для Хвильового або скапітулювати, або «лізь у петлю». Сподівання мрійника поєднати «загірню комуну» з країною «вишневих садків», «козацьких могил» і «ніжних жінок»,

— мрійника, що задумав повести свою «голубу Савою» шляхом вимріяної Іспанії з перемальованими на червонолицарями Дон Кіхотами, думав стримати залив його соняшної країни червоною ордою понурих опричників, які не знали ні родини, ні землі, ні рідного краю, ані, що є чорні очі полудня, його яскраві зорі й сміх, які вимагали лише сліпого послуху в «собіранії» чужих земель — ці сподівання зруйновано. Спершу Хвильовий — прийнятим звичаєм покався, але потім — як легендарний Галілей, вставши на ноги з криком: «А все таки рухається!» — знову упав у ересь, і знову її відкликав, його не думали спершу переслушувати «організаційними засобами» (посилка на Донбас), але порадили «звя-

затися з робочими масами, не гнути кирпичу перед сількором і робкором» (С. Пилипенко: Культура й побут», ч. 9 і 11 1926 р.). І ось як доносили львівські більшовицькі «Вісти» (чч. 4 і 5, 1933) Хвильовий нагло «зацікавився соціальним будівництвом» і пише, «як Петро примусів свою корову працювати на користь колективу», «бере участь у письменницьких бригадах, стає кореспондентом (сількором)», «керує працею в заводських гуртах, вростається у нову колективну працю» (...). Візьміть усе разом. Загроза «посилки на Донбас» із дуже правдоподібною забороною «торкатися психологічних сюжетів» (як радив один пилипенковець), порада «не гнути кирпичи перед сількором», пригадаймо ділему: або капітулювати, або лізти в петлю» - вихід, який «власно вільно» знайшов зацькований Хвильовий - перестане бути загадкою..., тим більше, ще ж не знаємо, якого ще понищення жадала від нього столиця світової революції в переддень світові маніфестації «братньої згоди» українських і московських письменників у Харкові.

П. С.

Пишучи про Хвильового, не можна поминути мовчанкою ролю. відіграну в його долі «любезними земляками». Насамперед, озлоблені його сатирою на «халтурників» й нездар, безсилі в відвертій чесній полеміці, вони вибрали догідніше для себе поле боротьби — доноси. Із себе виходили, щоб задокументувати свою «благонатьність» супроти центру світової революції і тикали пальцем на Хвильового, як на людину, що перешкоджала і «нам і вам». Доносили на нього за те, що «кирпу гне» перед непризнаними геніями, що був «фашистом» (легко зрозуміти, які наслідки подібні обвинувачення в пресі могли мати в СРСР), і пр. Негідне цькування однієї людини цілою зграєю газет і груп переходило всі межі пристойного і дозволеного. І всі вимагали, щоб він або покався, або — щоби чужі можновладці затулили йому рота, чи вжили проти нього «організаційних заходів»... А ці доноси землячків скvapливо передруковувала з київської чи харківської преси — преса московська, щоб нарешті викинути його з активного життя й заслати в глуху провінцію, зробивши «робкором». Москва — Москвою, але цей розділ з біографії Хвильового й «його любезних земляків» теж треба зберегти для потомства...

Дмитро Донцов

МИХАЙЛО ТУГАН - БАРАНОВСЬКИЙ

Стаття написана на основі доповіді Ніколаса. Балабкінса, виголошеної на Другому Міжнародному конгресі Української Економічної Асоціації (Одеса, 23 -27 травня, 1994 р.).

М.Туган-Барановський був «найвизначнішим російським економістом» свого часу. В іншому контексті, проте, Шумпетер називав Тугана-Барановського «напів-марксистським критиком Маркса». Шумпетеру подобалась методологія Тугана-Барановського і він називав його теоретичну роботу «критичним синтезом» Маркса, англійської класичної школи та австрійців. На жаль, на думку Шумпетера, Туган-Барановський не написав строго теоретичного твору, гідного його здібностей.¹

В.П. Тимошенко, який близько знав Тугана-Барановського, через п'ять років після смерті вченого стверджував, що ніякий інший слов'янський економіст до кінця першої світової війни не «увійшов у такі тісні стосунки із західноєвропейською економічною наукою і не збагатив її такою кількістю своїх ідей, як Туган-Барановський».²

1987 року Алек Ноув писав, що Тугана-Барановського «треба розглядати як найбільш оригінального серед російських економістів його покоління».³ А 1989 року О. Білих, посилаючись на роботу Миколи Кондратьєва 1923 року про Тугана-Барановського, писав, що в економічній науці ім'я цього вченого «являє собою цілий світ». Мало ще відомо про цього українського економіста в його рідній Україні сьогодні. Протягом усього радянського періоду серед радянських економістів його вважали персоною нон грата. Коли Туган-Барановський помер недалеко від Одеси у 1919 р., мало хто помітив цю подію. Отож, ким же був Туган-Барановський, якою була його формальна освіта як економіста, яку інтелектуальну спадщину залишив він нащадкам і що може професіональний політеконом сьогодні, в перехідний економічний період, взяти від Тугана-Барановського?

Туган-Барановський народився в Харківській губернії 1865 року і закінчив Харківський університет 1888 року, здобувши спеціальність фізика

і математика. 1889 року одружився з Лідією Давидовою, мати якої була засновницею журналу «Мир Божий» з сильним марксистським ухилом. Теща Тугана-Барановського познайомила його з літературною елітою Петербурга того часу. Він завершив роботу з статистики і політичної економії, розпочату ще в Харківському університеті, у 1889 році в Петербурзькому університеті. Він написав свою магістерську дисертацію у Московському університеті, провівши в 1892 році півроку в Лондоні. Магістерський ступінь одержав 1894 року. Проблематикою його дисертації були економічні цикли. Свій докторський ступінь він отримав 1898 року за працю «Русская фабрика в прошлом и настоящем».

Офіційна освіта Тугана-Барановського як економіста великою мірою була подібна до освіти та підготовки сучасних економістів кінця ХХ століття в Америці, Англії і Західній Європі. Математична революція періоду після другої світової війни докорінно змінила економічну освіту. Економісти американських та європейських університетів мають, як правило, ступінь бакалавра з математики й фізики, магістра зі статистики і комп'ютерної техніки та докторський ступінь з економетрики. Одержавши таку освіту, сучасне покоління вчених-економістів на короткій нозі з математикою і віддає перевагу грецькому алфавіту перед англійським. Для більшості вчених-економістів математика стала найкращою мовою їх професії, і економісти з такою освітою мають тенденцію спрямовувати соціально-демографічні, позиційні, політичні та інституційні фактори у клітку до *ceteris paribus* (інших рівних) умов. Інакше кажучи, економісти-теоретики з такими переконаннями набули непереборної схильності до дедуктивної аргументації.

На жаль, повоєнне покоління американських економістів мономовне. Вони можуть знати свою математику, але не розмовляють жодною іноземною мовою.⁶ До першої світової війни, навпаки, американські економісти, історики і соціологи читали і писали на багатьох європейських мовах. Побіжний погляд на *American Journal of Sociology* та *Political Science Quarterly* відкриває хвилюючу взаємодію вчених того періоду через океан. Цей лінгвістичний недолік нинішніх американських економістів позбавляє їх можливості вчитися в інших культур. Після другої світової війни в американських вчених увійшло в звичку вважати, що знання англійської саме по собі цілком достатнє для вирішення всіх наукових проблем. Сьогодні, коли американці просунулися вже й на іноземний ґрунт, вони сподіваються спілкуватися англійською подібно до англійських вчених ХІХ століття і до початку першої світової війни. Нині американські вчені розраховують, що вони мо-

жуть одержати потрібний їм матеріал де завгодно в світі англійською мовою. Якщо це не надруковано англійською, то цього не існує взагалі, принаймні, в галузі економіки.

А от Туган-Барановський, маючи підготовку і освіту, подібну до тієї, яку здобувають сучасні американські економісти, міг легко спілкуватися на грецькій, мова його не зв'язувала. Він знав російську, українську, англійську, французьку і німецьку. Через це сто років по тому лише окремі математично грамотні економісти в Америці та Англії могли б відповідати широчині й глибині освіти Тугана-Барановського. Однак, незважаючи на те, що Туган-Барановський перший свій вчений ступінь одержав з математики й фізики, він все ж був зачарований марксизмом, як «практично всі молоді люди в Росії», відзначав Тимошенко 1924 року. Але якщо «молоді люди, котрі цікавилися економічними проблемами, всотували марксистські ідеї без критики і без належного переосмислення», то Туган-Барановський, який був таким же молодим, мав все ж тенденцію до переосмислення більшості марксистських ідей і перевірки їх на логічну послідовність.

У другій половині XIX століття класична школа економіки мала небагато прихильників у Росії. Більшість російських теоретиків-економістів XIX ст. одержала освіту в німецьких університетах, надобувши значної схильності до індукції. Праця Фрідріха Ліста була популярна в Росії так само, як і вся німецька історична школа економіки. Тисячі російських студентів стікалися до німецьких університетів і слухали лекції Адольфа Вагнера, Густава Шмоллера, Вернера Зомбарта, Йоганнеса Конрода, Луїджі Брентано та ін.

Хоча порівняно з Німеччиною царська Росія була відносно відсталою країною, класична політика *Laissez-faire* (вільної конкуренції) була непридатною для цілей індустріалізації цієї гігантської імперії. Модернізація Росії могла бути досягнута лише за допомогою державної урядової інтервенції. Це було необхідно також для поліпшення становища численного російського промислового пролетаріату та мільйонів неграмотних селян. Представники німецької історичної школи економіки створили з цією метою 1872 року *Verein fur Socialpolitik* (Товариство соціальної політики). Вони розглядали його як інструмент нагромадження даних для вироблення пропозицій щодо відповідного законодавства. Можна було сподіватися, що робота німецької історичної школи економіки буде користуватися великим попитом у царській Росії, її університетах і законодавчих закладах. Крім усього, у 1880-х роках у Німеччині було опубліковане перше соціальне законодавство, що

передбачало захист здоров'я, допомогу у випадку хвороби, безробіття та соціальні гарантії.

Цього, на жаль, не сталося. Російські вчені-економісти упустили не лише доктрину *Laissez-faire* класиків-економістів 1880-х років, а й відкинули законодавство Бісмарка про соціальний захист, яке стало німецьким засобом проведення політики соціальної справедливості та забезпечення добробуту німецького народу на основі безперервного соціального законодавства. Ці німецькі економісти були схильні перешкоджати поширенню в Німеччині марксистської ідеології, інспірованої марксистами-соціалістами, як такої, що ґрунтується на диктатурі пролетаріату, знищує приватну власність на засоби виробництва у сільському господарстві та промисловості і руйнує ринкові основи економіки. Марксисти охрестили німецьких економістів-реформаторів «кабінетними соціалістами», «академічними соціалістами», «лимонадними соціалістами», «поплічниками буржуазії» або, просто кажучи, «несправжніми соціалістами».

Багато російських вчених-економістів відмовилося від марксистського економічного вчення, але російський промисловий робітничий клас і нижчі шари інтелігенції були на гачку у марксизму. Нормативні марксистські погляди зачарували російських інтелектуалів і, з їхньою допомогою, робітників, які перебували у комуністичній партії.

Студентські роки Тугана-Барановського проходили в середовищі інтелектуалів у ті часи, коли російський нігілізм з його доктриною «відкинути все і зруйнувати все, що може бути зруйноване», все ще носився у повітрі. Нігілісти були матеріалістами, позитивістами, утилітаристами та агностиками за своїм світоглядом.⁸ А хто може забути ідеальний прототип російського нігіліста, зображений в романі Івана Тургенєва «Батьки і діти», опублікованому 1862 року? У 1870-х роках нігілізм відкрив дорогу для різних форм революційної діяльності, а «науковий соціалізм» Карла Маркса став релігією для багатьох представників російської інтелігенції. Саме тому, за словами російського філософа Миколи Бердяєва, «найбільший парадокс російського життя і російської революції полягає в тому, що ліберальні ідеї, ідеї справедливості, так само як і ідеї соціальних реформ, з'явилися в Росії для того, щоб стати утопією».

У бісмарківській Німеччині 1880-х років була створена перша в світі державна концепція соціального захисту, яка, можливо, перевершила все, що було створене на Заході. На жаль, після більшовицької революції 1917 р., російська інтелігенція змушена була пройти важкий шлях, що швидко пере-

творював надії на утопію, як нещодавно образно висловився Збігнев Бжезінський, «на примусову утопію з її страхіттям тотального винищення», внаслідок чого понад 25 мільйонів людей були знищені Леніним і Сталіним.¹

Російський енциклопедичний словник 1903 року видання підсумував те, що необхідно було зробити для поступової еволюції Росії у сучасну нетоталітарну країну з парламентською демократією, приватною власністю на засоби виробництва та ринковою економікою з бісмарківським типом соціального захисту. Російська інтелігенція проігнорувала цей підхід у 1917 р., і вона робить це зараз, на початку 1990-х.

Наукова кар'єра Тугана-Барановського. Туган-Барановський почав викладати у Санкт-Петербурзькому університеті 1895 року. Та, на жаль, його викладацька кар'єра була дуже короткою. Вже через кілька місяців йому було заборонено викладати, і 1899 року його звільнили з університету за політичну неблагонадійність. Йому не дозволяли читати лекції до революції 1905 року. Викладачі Санкт-Петербурзького університету обрали його завідувачим кафедри політекономії у 1913 році, але міністр освіти наклав вето на це призначення. Зрештою йому все ж запропонували кафедру у 1917 р., але він відмовився прийняти цю пропозицію і вирішив повернутися в рідну Україну. У Києві він став деканом юридичного факультету Державного Українського університету і взяв активну участь в українському кооперативному русі. В період громадянської війни деякий час був міністром фінансів Української республіки. Його також просили бути економічним радником української делегації під час підписання Версальського мирного договору.

Туган-Барановський помер на залізничній станції Відрадне на шляху до Одеси, куди їхав, щоб сісти на корабель, який вирушав до Франції. Він страждав на обширну серцеву недостатність.

Інтелектуальна спадщина. Туган-Барановський був найвищою мірою різнобічним і продуктивним ученим. До 1920 року, згідно з Сержо Амато, він мав майже 200 різних публікацій.

Більшість його праць друкувалася російською мовою, хоча деякі з книг були надруковані французькою, англійською й німецькою. Все надруковане російською мовою залишилося недоступним (для американських економістів. — *Ред*) оскільки було видруковане кирилицею.

Перший значний трактат Тугана-Барановського, опублікований російською мовою, — «Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и влияние на народную жизнь», приніс йому світове визнання. Ця праця була перекладена на німецьку мову 1901 року і представлена в

Economic Journal Германом Шмідтом. Німецьке видання привернуло увагу європейських вчених-економістів. Багато німецьких економістів, які спеціалізувалися на економічних циклах, були приємно здивовані. Так, Артур Шпітгофф написав велику статтю про теорію економічних циклів Тугана-Барановського. Пізніше Шпітгофф написав свою знамениту статтю «Kriesen», в якій відвів значне місце економічній теорії Тугана-Барановського.¹²

Французький переклад був опублікований 1913 року, а популяризатором Тугана-Барановського у Франції став Жан Лескюр, професор права у Діжонському університеті. На жаль, ця робота ніколи не була перекладена англійською мовою, і цей факт, можливо, «обмежив вплив ідей Тугана-Барановського на англомовних економістів». І все ж, хоча трактат Тугана-Барановського й було видано кирилицею, німецькою та французькою мовами, англомовні економісти дізналися про нього, чи то за чутками, чи то з німецького або французького перекладів.

З додатку до репринтного видання статті В. П. Тимошенка українські вчені у США дізналися про деякі інтригуючі джерела спорідненості ідей Тугана-Барановського щодо проблеми економічних циклів з ідеями американських та англійських економістів. Наприклад, професор Уеслі Мітчелл з Колумбійського університету «зробив теорію Тугана-Барановського про економічні цикли повністю доступною для тих ангlosаксонських економістів, які не могли або не хотіли читати на інших мовах, окрім англійської».¹⁴

Книга, про яку йдеться, — «Business Cycles: The Problem and its Setting» («Економічні цикли: проблеми та їх розв'язання») Мітчелла, опублікована 1927 р. Припустимо, згідно з цим джерелом, що Джон Майнард Кейнс був знайомий з суттю роботи Тугана-Барановського про економічні цикли.

У своєму «Трактаті про гроші» («Treatise on Money») він цитував точку зору Тугана-Барановського на економічні цикли у II томі на с. 100 — 101. Кейнс, зокрема, писав: «Я відчув глибоку симпатію до школи вчених..., серед яких Туган-Барановський був першим і найбільш оригінальним, і особливо завдяки формі, в яку він сам убрав свою теорію»¹⁵.

Таким чином, навіть батько сучасної макроекономіки Джон М. Кейнс не уникнув впливу Тугана-Барановського. На початку 1950-х років Елвін Хансен з Гарвардського університету у своєму підручнику з економічних циклів, що користується широкою популярністю, визначив Тугана-Барановського, разом із шведським економістом Кнудом Вікселлем, «як засновника сучасної теорії економічних циклів».¹⁶ Згідно з Хансеном, Туган-Барановський «запропонував новий спосіб трактування проблеми економічних циклів».

Що ж було таким унікальним у теорії економічних циклів Тугана-Барановського на повороті до XX століття? По-перше, він відкинув основний догмат класичної школи економіки, відомий як закон Сея. Згідно з цим законом, в економіці вільної конкуренції (*Laissez faire*), пропозиція породжує відповідний попит, що в кінцевому результаті робить депресії та економічні кризи по суті неможливими. Для Тугана-Барановського, який був скрупульозним збирачем емпіричних даних, закон Сея являв собою грубе спрощення британських «кабінетних економістів», форму школярського раціоналізму, «розлученого» з реальністю. У своїй ранній праці Туган-Барановський підкреслював, що споконвічна боротьба між потребами непостійної сукупної пропозиції і постійними коливаннями невідомого сукупного попиту становить суть піднесень і спадів сукупної ділової активності.

У той час, коли Туган-Барановський писав свою роботу, він ще був під впливом Карла Маркса. Він почасти був заінтригований Марксовими схемами відтворення капіталу, тим, як Маркс розв'язав цю проблему у II томі «Капіталу». Туган-Барановський, використовуючи методологію Маркса, розвинув власну концепцію про «міжгалузеві диспропорції», суть якої у коливаннях темпів інвестицій у виробництво засобів виробництва як головній причині економічних циклів в умовах економіки вільної конкуренції у Британії XIX століття. Це і було ядром теорії ринків Тугана-Барановського.

У цій теорії ринків Туган-Барановський розвинув ідею про те, що в умовах вільної конкуренції виробництво може збільшуватися без збільшення прямого споживання, завдяки зростанню виробництва засобів виробництва (машин, нових підприємств і т. д.) і ступінь пропозиції суспільного продукту не визначається лише споживчим доходом. Таким чином, Туган-Барановський спростував закон Сея і зробив висновок, що економічні кризи викликалися загальним перевиробництвом товарів, яке, у свою чергу, було наслідком непропорційного розподілу національного доходу та неадекватного споживання населення. У сучасній термінології Туган-Барановський посилався на низьку частку споживання у доході населення в умовах системи вільної конкуренції. Він відчував, що за такої системи важко було б розв'язати проблему «міжгалузевих диспропорцій, тобто галузі промисловості, що виробляють засоби виробництва й предмети споживання, мають різні темпи зростання». Рецензент німецького видання цієї роботи припустив, що, можливо, зникнення капіталістичної системи могло б призвести до припинення періодичних криз, які спостерігаються при вільній конкуренції.

Майже через 50 років після публікації «General Theory» («Загальної теорії»)

Кейнса цей його новий макроекономічний підхід заклав основи для політики повної зайнятості в усіх передових країнах світу і знищив той тип економічних криз, які Туган-Барановський пов'язував із системою вільної конкуренції.

Його друга основна робота «Русская фабрика в прошлом и настоящем. Историко-экономическое исследование. Т. 1. Историческое развитие русской фабрики в XIX в.», вперше видана в 1898 р., була опублікована англійською мовою 1970 року як «The Russian Factory in the 19-th Century». В Росії ця праця витримала до першої світової війни три видання (друге — 1900 р., третє — 1907). Третє видання було передруковане 1922, 1934 і 1938 рр.

Також було зроблено німецький переклад, на основі другого російського видання, відомий як «Geschichte der Russischen Fabric», Berlin, 1900. У цій роботі Туган-Барановський критикував російських популістів другої половини XIX ст. Він розглядав різноманітні форми капіталістичних підприємств протягом усієї еволюції Росії. Його аналіз російської домашньої системи промисловості і акцент на її капіталістичній сутності становив значний інтерес, у той час як російські нігілісти й популісти стверджували, що домашня промисловість являє собою унікальний феномен російського економічного розвитку. Німецьке видання цього тому широко рецензувалося у Німеччині. Згідно з Вернером Зомбартом, цей том був «єдиним джерелом про ранню стадію російського капіталізму для тих, хто не знає російської мови».¹⁷ І все ж таки у багатьох відношеннях ця книга була тільки фундаментальною роботою Тугана-Барановського про економічну відсталість Росії.

1905 р. Туган-Барановський опублікував свої «Теоретические основы марксизма». Ця книга була перекладена німецькою мовою і опублікована як «Theoretische Grundlagen des Marxismus» також 1905 р. У цій роботі він, можна сказати, звів рахунки з Карлом Марксом. Він спростував марксистську теорію падіння середньої норми прибутку, а також марксистську заяву про невідворотний колапс капіталізму вільної конкуренції, він вважав безплідною марксистську теорію додаткової цінності. Ця публікація широко висвітлювалася в німецьких економічних журналах, що породило багато «зіпсованої крові» між ним та «правовірними марксистами».

Його наступна книга про соціалізм була опублікована під назвою «Современный социализм в своем историческом развитии». Її було перекладено англійською мовою під назвою «Modern Socialism in Its Historical Development» 1910 року і перевидано 1966 р.

1913 р. він опублікував працю «Социальная теория распределения», в якій відкинув популярне на той час уявлення, що розподіл доходів залежить,

головним чином, від процесу формування цін, процесу обміну і особливо від граничних продуктів різних факторів виробництва. З точки зору Тугана-Барановського, розподіл національного доходу залежить передусім, від взаємозалежності між різними соціальними класами. Головним у його поясненні було те, що організований робітничий клас може добитися більш високої заробітної плати. Ділові кола платять за таке підвищення заробітної плати зниженням прибутків з ряду причин.

Ця книга зазнала суворого критичного розбору, втім, не можна заперечувати, що саме Туган-Барановський ввів у літературу проблему влади монополії (монополії одного покупця — *Ред.*) робітничих спілок. Хоч як це парадоксально, через сімдесят років чеський економіст Отто Шик опублікував роботу, дуже подібну до того, що Туган-Барановський захищав 1913 року.

У період першої світової війни Туган-Барановський неодноразово повертався до проблеми кооперативного руху і проблеми паперових грошей. Так, 1914 р. він опублікував роботу «Экономическая природа кооперативов и их классификация», а 1916 — книгу «Социальные основы кооперации». Були й інші роботи, такі, як «Бумажные деньги и металл» (Петроград, 1917), де розглядалася проблема зростання викликаного війною «дефіцитного» фінансування, що здійснювалося царським урядом, і посилення інфляційного тиску, який став його результатом.¹⁸ І, нарешті, «В поисках нового мира. Социалистические общины нашего времени» (2-е вид. Москва, 1919), де Туган-Барановський зробив огляд історії різноманітних утопічних колоній у Європі та Північній Америці. У цьому огляді він порушив питання про так званий «гарантизм», тобто ідею «чистого благополуччя» у суспільстві.

Цей короткий огляд творів Тугана-Барановського віддзеркалює величезне коло його зацікавлень, розмах і широчінь світогляду цього незвичайного економіста століття.

Методологія. Навіть незважаючи на те, що перший свій ступінь Туган-Барановський одержав з математики й фізики, основні його праці свідчать, що він не став «тим, хто гризе цифри», тим, чим математично натреновані економісти стають нині. Не займався він також езотеричною «грою розуму», як нещодавно припустив Коландер. Але водночас Туган-Барановський не був і типовим вченим-економістом, для якого весь світ обмежувався лекційним залом. Хоча б тому, що царські чиновники не без успіху віддаляли його від університетського середовища через його «політичну неблагонадійність».

На відміну від більшості сучасних американських учених-економістів

Туган-Барановський цікавився питаннями економічної політики. У цьому зв'язку цікаво зазначити, що лондонський *Economist* 1987 року писав, що лише один з двадцяти теоретиків-економістів виявляє професійний інтерес до важливих питань економічної політики.

Туган-Барановський мав уявлення про сформульовану Джоном Невіллом Кейнсом (батьком Джона Майнарда) відмінність між позитивною економікою, нормативною економікою та політичною економією. За Дж. Н. Кейнсом, «політична економія це наука, а не мистецтво або етичне дослідження». Вона описана як стійкий нейтралітет між конкуруючими суспільними науками.

Для Тугана-Барановського поділ між звільненою від проблеми цінності позитивною економікою та обтяженою цією проблемою політичною економією не був так яскраво окреслений. Туган-Барановський, на відміну від більшості нинішніх американських учених-економістів, котрі вважають себе «нейтральними експертами», а не адвокатами, точно знав, чого він не бажав для майбутнього Росії.

Навіть незважаючи на те, що Туган-Барановський у молоді роки багато часу витратив на штудіювання Маркса, критично переосмислюючи його, і навіть на те, що якийсь час сам був марксистом, він зрештою відкинув марксизм як соціальну доктрину. Після 1905 року Туган-Барановський відчув, що найбільшою економічною і соціальною загрозою для Росії може стати інспірований марксизмом комунізм, який він ототожнював з «деспотизмом». Він хотів, особливо в останні роки свого життя, справитися з марксистською загрозою російському суспільному порядку або суспільному ладу, роблячи особливий акцент на кооперативних засадах суспільства. Якоюсь мірою він мав на увазі дещо подібне до ізраїльського руху кіббуци, без ексцесів вільної конкуренції або марксистського централізму Леніна чи Сталіна.

Методологія Тугана-Барановського значно відрізнялася від сучасного моделювання, вишукано прикрашеного маскарадною езотеричною математикою. Він досліджував проблеми з чотирьох точок зору: ретельно спостерігав і старанно узагальнював соціальні явища, що видно з його роботи 1894 року «Промышленные кризисы в Англии...» або книги 1898 року «Русская фабрика...». Завдяки цьому він зумів уловити «дух часу» при дослідженні і, таким чином, упорядкувати і розташувати свої дані у відповідній інституційній оправі. Як математик Туган-Барановський вмів оперувати цифрами. Крім того, його аналітична структура була побудована в конкретному юридично-інституційному середовищі. Таким чином, він звернув увагу на те,

що Йозеф Шумпетер пізніше називав економічною соціологією. Його теоретичним інструментом була, насамперед, гіпотеза, а не математична модель чи сучасні суперечливі формулювання типу «як коли б».

Професор Амато, який вивчав протягом усього життя роботи Тугана-Барановського, писав, що його економічний аналіз виконувався на двох рівнях: в абстрактно-теоретичній та статистико-емпіричній площинах.²²

Есе Тугана-Барановського «Вплив ідей політичної економії на природознавство та філософію» (Київ, 1918), однак, указує на перспективність того, що сучасні математики-економісти забули, а також передбачає, що економісти не повинні мати комплексів неповноцінності перед лицем вчених-природознавців.²³

Згідно з Туганом-Барановським, «політична економія трактує галузь найважливішого практичного значення».²⁴ У детальному аналізі впливу політичної економії на розвиток природничих наук він знову і знову повторював тезу про «взаємний вплив конкретних і абстрактних наук».²⁵ Політична економія для Тугана-Барановського — конкретна наука. Він вважав, що арифметика і геометрія одержали поштовх до розвитку з потреб щоденного господарювання: розвиток арифметики був зумовлений потребами торгівлі, необхідністю рахувати гроші, а геометрія, як це очевидно з самої назви, розвинулась із потреб вимірювання ділянок землі для продажу. На жаль, через три покоління після Тугана-Барановського професія економіста опинилася на гачку в математики, а нагальні соціальні проблеми, як правило, вимітаються під килимок.

Після розпаду Радянського Союзу 1991 року і після появи незалежної України математично підготовлені економісти виявилися не спроможними розв'язати проблеми перебудови. Якщо Туган-Барановський гостро усвідомив, що люди живуть і працюють у певній економіко-юридичній структурі, то нинішні математики-економісти не здатні справитися з проблемами, пов'язаними з перебудовою, — чи то в Росії, чи то в Україні. Сьогоднішні економісти-математики не мають підготовки в суміжних галузях — таких, як економічна соціологія та економічна історія, і з цієї причини не можуть допомогти у розв'язанні «нагальних щоденних проблем» Росії або України.

Література

1. *Schumpeter J.A.* History of Economic Analysis, New York, Oxford University Press, 1954. :e* P. 1126.
2. *Timoshenko V.P.* Tugan-Barayovsky and Western European Economic Thought // Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S, Vol. 3, # 3, 1954. — P. 803.

3. *Nove A.* Tugan-Baranovsky, Mikhail Ivanovich (1865 — 1919) // New Palgrave Dictionary of Economics, London, Macmillan, 1987. — P. 705.
4. *Белых А.А.* О количественном анализе в работах М. И. Тугана-Барановского // Экономика и математические методы. — Том XXV, вып. 5, 1989. М: Наука, -Г С. 801.
5. *Crisp O.* Tugan-Baranovsky, Mikhail I. // International Encyclopedia of the Social Sciences. — 16. — P. 164.
6. *Simon P.* The Tugue-Tied American. Confronting the Foreign Language Crisis, New York, Centinum, 1980. — Pp. 102-22.
7. *Timoshenko V. P.* Op. cit. — P. 805.
8. *Yarmolinsky A.* Nihilism // Encyclopedia of the Social Sceiences, New York, 1933.
9. *Berdyayev N.*, The Origin of Russian Communism, Ann Arbor, Michigan, 1960. — P. 123.
10. *Bhzezinsky Z.* Out of Control. Global turmoil on the Eve of the Twenty-First Century, New York, Scribner's, 1993. — Pp. 11-15.
11. *Amato S.* Argomenti Storici. Ricerca Bibliografica su M. I. Tugan-Baranovskij (1865 — 1919), Firenze, Universita di Ferenzi, 1980.
12. *Spiethoff A.* Kriesen // In Handworterbuch der Staatswissenschaften, vol. 4. 13. Timoshenko V.P. Op. cit. — P. 822.
14. Ibid.
15. Ibid
16. *Hensen A.* Business Cycles and National Economy, 1951. — Pp. 226 — 227. Докладний конспект праць Тугана-Барановського було подано на с. 489 — 498. Докладніше див.: Timoshenko V. P. Op. cit. — P. 822.
17. *Timoshenko V.P.* Op. cit. — P. 816.
18. *Koropeckyj I.S.* The Contribution of Mykhailo Tugan-Baranovsky, to Monetary Economics // History of Political Economy. — 23. — # 1. — 1991. — P. 62.
19. The Economist, February 7, 1987. — P. 84.
20. *Keynes J.N.* The Scope and Method of Political Economy, Fourth Edition, New York, Kelley and Millman, Inc., 1955. - P. 13.
21. *Nelson R.H.* The Economics Profaession and the Making of Public Policy // Journal of Economics Literature, 25, — # 1. — 1987. — Pp. 52 — 54.
22. *Amato S.* Op. cit. — P. 24.
23. Цей нарис опубліковано у: The Annals of Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the, 13, # 35 — 36, 1973 — 77. Pp. 190 — 208.
24. Ibid. P. 208.
25. Ibid. — P. 192.
26. *Amato S.* Op. cit. — P. 18

***Нікола́с Балабкі́нс, професор економіки
Ліхайського університету (США)***

ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ ПЕРЕТЦ

Серед учених, на яких у роки «великого перелому» було спрямовано вогонь переслідувань, що вкоротив їхню творчу долю і на довгі роки огорнув їх імена атмосферою замовчування, був і Володимир Миколайович Перетц (1870–1935) — видатний учений-філолог, історик слов'янської літератури, фахівець у галузі української й російської словесності, етнографії, народної пісні і драми, історії театру, автор численних праць з джерелознавства, історіографії, пам'яткознавства, бібліографії, текстології і палеографії, дійсний член Петербурзької (1914) та Української (1919) академій наук, професор Київського (1903–1914), Петроградського (1915–1932) та Самарського (1918–1921) університетів.

Особливо значущим є вклад В. М. Перетца у становлення українознавства в широкому розумінні. Уродженець Петербурга, сформований як спеціаліст у школі російської філології, Володимир Миколайович послідовно й безкорисливо простував шляхом оформлення і зміцнення української національної науки. Він — один з найактивніших і найрезультативніших діячів, які сприяли наприкінці XIX — на початку XX століть формуванню національної спільноти українських учених, становленню її перших професійних об'єднань. В. М. Перетц — дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, перший голова та ідеолог філологічної секції Українського наукового товариства, редактор його *Записок*, учасник процесу заснування Української Академії наук, голова академічної Комісії давнього українського письменства, організатор і голова Товариства прихильників української історії, письменства і мови (Ленінград). Серед небагатьох учених, які сприяли оформленню парадигми української науки, вельми істотна роль належить В. М. Перетцу, внесок якого є незалежним, оригінальним і ґрунтується виключно на результатах його власних досліджень.

Володимир Миколайовичу був найбільшою мірою притаманний дар наукового лідера — вихователя молодих дослідників. Всупереч усталеному стереотипу, наукова школа — рідкісне явище. Школа ж В. М. Перетца — це

плеяда визначних учених-філологів, учасників його славетного Семінарію, котрий працював протягом чверті століття.

На жаль, творча спадщина вченого, його роль у науці поки що досліджені недостатньо.

Предки В. М. Перетца залишили певний слід в історії Росії. Його прадід А.І. Перетц, відомий у Петербурзі комерсант і підрядчик у кораблебудуванні, брав активну участь у русі за розширення політичних і громадянських прав єврейського населення. Йому присвячена стаття у багатотомній «Єврейській енциклопедії». Дід В. М. Перетца — учасник руху декабристів, засланий після поразки повстання. Його долі онуки згодом присвятили невелику книгу (Перетц В.Н., Перетц Л.Н. Декабрист Григорій Абрамович Перетц. — Л.: Изд-во АН СССР, 1926. — 112 с). Батько вченого М. Г. Перетц (1846 — 1875) — відомий педагог, викладав математику в гімназіях Людинолюбного товариства, приватних пансіонах, Технологічному інституті, залишив кілька проектів і програм удосконалення народної освіти. Його педагогічна і літературна діяльність відзначена в «Російському біографічному словнику» (1902 р.).

Володимир Миколайович рано осиротів. На руках 28-річної удови залишилося двоє дітей — п'ятирічний Володимир і трирічний Лев, а також старенька матір. Непогана музикантка, Марія Карлівна утримувала родину уроками музики. Восени 1878 р. вона віддала синів для безплатної початкової освіти до Іванівського училища для малолітніх. За рік старшого, Володимира, перевели до гімназії Людинолюбного товариства, де колись працював його батько. Літні канікули хлопчик зазвичай проводив з матір'ю і братом у селі Тихвінського повіту Новгородської губернії. Там він захопився народною пісенною творчістю, записав понад 600 пісень і частівок. Попри жорсткі порядки в гімназії, там викладали вчителі, які зуміли розвинути у юнака інтерес до гуманітарних наук.

1889 року В.М. Перетц вступив на історико-філологічний факультет Петербурзького університету. На той час там був зосереджений цвіт російської науки. Володимир Миколайович слухав лекції чудових професорів: П.Ф. Лесгафта з анатомії, Д.І. Менделєєва з хімії, А.І. Введенського з філософії, Ф.Ф. Зелінського з класичної філології, Ф.Ф. Соколова з історії стародавнього світу, М.П. Кондакова з давньоруського мистецтва, О.І. Соболевського з церковнослов'янської та історії російської мови, В.І. Ламанського з славістики та ін. Незабутнє враження справили на В.М. Перетца лекції академіка О.М. Веселовського, визначного знавця візантійської, ряду європейських і слов'янських літератур періоду середньовіччя, а також нової

російської та європейських літератур, стародавнього й сучасного фольклору та етнографії.

Наукова діяльність В.М. Перетца почалася ще з студентської лави. Перша його стаття «Гра з в'юном», опублікована 1892 року в *Живой старіше*, містила тексти всіх пісень, виконуваних по селах під час гри «з в'юном», з поясненнями та коментарями автора. Того ж року побачили світ ще дві статті, присвячені теоретичній розробці окремих питань пісенної народної творчості.

1893 року В.М. Перетц закінчив університет і був залишений професором О.І. Соболевським на кафедрі російської мови та словесності для підготовки до професорського звання. Проте, оскільки стипендії йому не призначили, Володимир Миколайович, перебуваючи в скрутному матеріальному становищі, змушений був розпочати педагогічну діяльність. Він викладав у приватному підготовчому училищі капітана Кошкарьова, котре фактично було школою для дорослих, виключених з різних причин з інших середніх навчальних закладів. У 1893 році він працював у гімназії Людинолюбного товариства. Протягом 1894–1902 рр. викладав у чоловічій і жіночій школах при римо-католицькій церкві св. Катерини, у Першому кадетському корпусі, Павлівському військовому училищі, Єлизаветинському і Катерининському жіночих інститутах, приватній жіночій гімназії Лохвицької-Скалон, Петербурзькому народному університеті, Археологічному інституті.

Поряд з педагогічною діяльністю В. М. Перетц активно займається науковою роботою. 1893 року в журналі *Библиограф* надруковано його статтю «Сучасна російська народна пісня», в якій зроблено спробу визначити відносини між народною пісенною творчістю і професійною («штучною», за визначенням Перетца) поезією, а також викладено основні методи дослідження пісенного матеріалу.

У грудні 1895 р. В. М. Перетц успішно склав магістерський іспит і після прочитання пробних лекцій з осені 1896 р. почав викладати у Петербурзькому університеті на посаді приват-доцента.

Помітний вплив на формування наукових інтересів Володимира Миколайовича справили тоді академік Л. М. Майков та В. І. Саїтов, які збирали молодих філологів у Російському відділенні Публічної бібліотеки для занять філологічного гуртка. Дружба Перетца зі співробітником журналу *Киевская старина* А. І. Лященком - випускником Петербурзького університету, на рік старшим від нього, сприяла прилученню В. М. Перетца до українознавчої тематики. Його інтерес до стародавньої української літератури і поезії зна-

чно збільшився після знайомства в 1895 р. з молодим київським ученим К.І. Арабажимим (згодом професором Гельсінгфорського університету).

Інтенсивна наукова й викладацька діяльність підірвала слабе здоров'я Володимира Миколайовича; у серпні 1899 р. у нього виявили тяжке легеневе захворювання з сильними кровотечами, і він змушений був скоротити викладацьку діяльність.

З кінця 90-х років В. М. Перетц дедалі більше зосереджується на дослідженні мало вивченої на той час української та російської віршової та пісенної поезії XVI — XVIII ст. Він вивчає їхні історичні зв'язки, визначає ступінь і характер впливу польської теорії і практики віршування на українське. Узагальненням його розвідок у цій галузі стала дисертація на ступінь магістра російської словесності, котру він захистив у листопаді 1900 р. Того ж року дисертацію було опубліковано.

Перша частина дисертації присвячена теоретичним дослідженням, друга являла собою добірку текстів рукописів, що їх проаналізував автор. На підставі аналізу широкого матеріалу, вперше введенного до наукового обігу, В.М. Перетц дійшов висновку, що російські та українські автори значною мірою використовували правила віршування, запозичені з латино-польських підручників. Тому на початку XVII ст. в Україні побутували два види віршів — нерівноскладові, з римою, що знайшли відбиття в українських думках, і рівноскладові, що застосовувалися в українських ліричних і почасти історичних піснях. Розглянувши «штучне» віршування XVI — XVII ст., Володимир Миколайович відмітив падіння художнього значення «штучної» поезії на кінець XVII ст. і наближення її до народної української мови. Автор простежив тенденцію переробки текстів божественних церковних пісень та суттєве поширення в народі на кінець XVIII ст. вже нових редакцій. В. М. Перетц проаналізував також вплив польської поезії на московську писемність XVII ст.

Захищена в раді Петербурзького університету дисертація за відгуком член-кореспондента Академії наук П. Г. Житецького була відзначена Академією наук половинною премією імені митрополита Макарія.

Відповіддю на зауваження, висловлені рецензентами дисертації, стала опублікована в 1901 р. стаття В. М. Перетца «Нотатки і матеріали для історії пісень у Росії», де автор торкнувся і деяких нових тем, широко висвітлених ним згодом у докторській дисертації.

7 квітня 1902 р. В. М. Перетц захистив докторську дисертацію, опубліковану того ж року (*Историко-литературные исследования и материалы* — Т. 3). Основну увагу автор приділив переходу від силабічного віршування до

тонічного. За цю працю авторів Академією наук було присвоєно половинну Ломоносовську премію. Ім'я В.М. Перетца набуло широкого розголосу в наукових колах, його обирають членом Товариства любителів стародавньої писемності та Неофілологічного Товариства при Петербурзькому університеті. У 1902 — 1903 рр. він очолює Комісію ім. К. Д. Ушинського при Петербурзькому педагогічному товаристві.

Обраний 1903 року екстраординарним професором кафедри російської мови та словесності Університету св. Володимира, В.М. Перетц, восени того ж року переїздить до Києва і починає читати загальний курс стародавньої російської літератури, а також спеціальні курси з окремих періодів і розділів її, вступ до історії літератури, церковнослов'янську мову та історію давньоруської мови з діалектологією, слов'яно-руську палеографію. Ці самі лекції він читав на Вищих жіночих курсах, які відкрилися 1906 року, протягом трьох семестрів, після чого залишив їх на знак протесту проти відмови адміністрації прийняти назад курсисток, що були відраховані восени 1907 р. як «неблагонадійні».

Для залучення до наукової роботи передусім київських студентів-філологів восени 1904 р. В. М. Перетц організував гурток. Протягом 1905 — 1906 рр. група студентів збиралася почергово на квартирах професорів В.М. Перетца та А. М. Лободи для глибшого вивчення різних філологічних питань. 10 жовтня 1907 р. гурток набув більш офіційної форми і почав зватися «Семінарії російської філології». Для зарахування до нього необхідно було скласти спеціальний колоквіум із загального курсу російської літератури, вступу до її вивчення й мови.

Семінарії почали відвідувати не тільки студенти, а й випускники університету, залишені при відповідних кафедрах для підготовки до професорського звання. Заняття починалися з вивчення загальних питань історії і теорії літератури, потім члени Семінарії опановували прийоми наукового аналізу й синтезу на прикладі найхарактерніших з цього погляду робіт визначних учених, знайомилися з науково-критичними виданнями пам'яток літератури й мови. Після цього кожний учасник одержував від керівника тему для самостійного дослідження. В. М. Перетц постійно контролював хід виконання заданої теми, переглядав перші начерки, відвідував разом з молоддю бібліотеки і древлєсховища, підказував, як правильно працювати зі списками й рукописами, вів розшук маловідомих матеріалів, необхідних його учням. Закінчені роботи подавалися у письмовому вигляді і після рецензування двома-трьома опонентами доповідалися на зібраннях Семінарії.

Доповіді й роботи Семінарію стосувалися питань історіографії, літератури, археографії, палеографії, текстології, історії давньоруської писемності, історії нової і новітньої літератури, методології та історії наук, поетики і теорії літератури (з різних їх розділів), історії мови і словесності, історії слов'янських і західноєвропейських літератур, міфології, церковного й народного мистецтва, нарешті, рецензувалися різні визначні роботи. Навіть у разі відходу окремих учасників від філологічних наук в інші дисципліни (скажімо, соціальні науки, історія музики тощо) вони відчували плідотворне значення філологічної підготовки «школи В.М. Перетца».

Заняття Семінарію відбувалися у невимушеній, дружній, творчій обстановці. «Причиною такої гарної атмосфери в семінарії, — згадував Л. Білецький, — була високо обдарована й навіть натхнена постать Володимира Миколаєвича. Ми ходили на засідання ці з побожністю». У роботі Семінарію брали участь і слухачки Вищих жіночих курсів. Серед них — Варвара Адріанова, котра згодом стала дружиною Володимира Миколайовича, його авторитетним колегою і найвідданішим другом, розділивши з ним всі радощі й прикрощі його нелегкого життя. Уже після смерті вченого В. П. Адріанова-Перетц — визначний фахівець у галузі історії давньоруської та української літератур, член-кореспондент АН УРСР (1926) та АН СРСР (1943) за чернетками й нотатками чоловіка опублікувала останній том його славнозвісних: «Досліджень і матеріалів з історії стародавньої української літератури XVI — XVIII століть», надавши цій капітальній праці більшої довершеності. В додатку до монографії Варвара Павлівна вмістила науково-біографічний нарис про В. М. Перетца, в якому не тільки високопрофесійно проаналізувала його наукову спадщину, а й глибоко розкрила особистість ученого.

Та все це було ще попереду, а в 1907 р. курсистка Варвара Адріанова сумлінно учащала на заняття Семінарію російської філології, на які запрошувалися також професори І. Е. Мандельштам, А. М. Лобода, В. В. Новодворський, І. А. Леціус, А. І. Сонні, Ф. І. Кауер та інші.

В. М. Перетц організував ряд екскурсій учасників Семінарію до інших міст: Петербурга (1910, 1911, 1915), Вільна (1910, 1911), Полтави та Катеринослава (1910), Житомира (1910), Москви (1912).

Під час екскурсій вивчалися давні рукописи і стародруки в бібліотеках, монастирях, музеях. До того ж під час поїздок члени Семінарію зазвичай виступали в наукових товариствах з доповідями.

Члени Семінарію та його керівник опублікували чимало наукових праць

окремими виданнями, а також у журналах *Живая старина*, *Киевская старина*, *Исторический вестник*, *Литературный вестник*, *Чтения Общества Нестора летописца*, *Археологическая летопись Южной России*, *Записки Научного Товарищества ім. Шевченка*, *Известия Университета св. Владимира*, *Записки Українського наукового товариства в Києві* та ін.

З осені 1907 до весни 1914 рр. у роботі Семінарію брали участь 80 осіб. 1914 року В. М. Перетц виїхав з Києва, але історія Семінарію російської філології на цьому не завершилася. У Петербурзі 1915 р. Володимир Миколайович поновив заняття Семінарію, що об'єднав 15 осіб, переважно студентів Перебузького університету. Члени Семінарію вивчали нові надбання бібліотеки Академії наук, котрій 1914 року було передано колекцію псковського збирача Ф. М. Плюшкіна з 300 рукописів XV — XIX ст. і близько 200 друкованих і гравірованих видань XVI — XIX ст., великого зібрання стовпців XVII — XVIII ст., патентів, дипломів, грамот, листів. В. М. Перетц склав опис змісту колекції Плюшкіна.

Перебуваючи за завданням Академії наук в Самарі (1917 — 1921), В. М. Перетц продовжив заняття Семінарію із залученням студентів Самарського університету. Було проведено велику наукову та організаційну роботу в Самарському обласному музеї та архіві, зроблено описи зібрань рукописів і стародруків, які там зберігалися.

Після повернення 1921 р. до Петрограда члени Семінарію — студенти Петроградського університету під керівництвом В. М. Перетца включилися до роботи над підготовкою опису стародавніх рукописів бібліотеки Петроградського університету.

З 1925 р. через погіршення стану здоров'я Володимир Миколайович перестав працювати в Ленінградському університеті. Разом з В. П. Адріановою він брав участь в організації спеціальних фольклорних робіт при Державному інституті історії мистецтв та українознавчих досліджень за дорученням Української Академії наук. У цих двох напрямках проходили і заняття Семінарію до початку 30-х років, після чого він припинив існування.

Семінарії російської філології приніс виняткову користь у підготовці кваліфікованих учених-філологів. Завдяки його діяльності в Києві було сформовано наукову школу, з якої лише за десять років (1904 — 1914) вийшло близько 20 магістрів, серед яких професори В. О. Розов, С. І. Маслов, О. А. Назаревський, І. І. Огієнко, М. К. Гудзій, В. П. Адріанова, О. С. Грузинський, О. В. Багрій, Є. К. Тимченко, Ф. П. Сушицький та ін.

Після від'їзду В. М. Перетца з Києва 1914 р. основне ядро київського

Семінарію продовжувало свої традиційні заняття під керівництвом С.І. Маслова, який підтримував листування з Володимиром Миколайовичем. На базі Семінарію невдовзі було організовано Історико-літературне товариство при Університеті св. Володимира поряд із заснованим раніше Історичним товариством Нестора-літописця. Фундаторами ІЛТ були колишні учасники Семінарію Перетця — Л.Т. Білецький, М.К. Гудзій, О.К. Дорошкевич, В.І. та С.І. Маслови та ін. Членами Товариства, відкритого 14 жовтня 1917 р., вважалися особи, які одержали офіційні запрошення і були присутні на урочистому відкритті, а також ті, хто в письмовій формі сповістив про свій намір бути його членами.

Товариство функціонувало лише кілька років і через складну суспільно-політичну ситуацію на початку 20-х років та від'їзд багатьох учених з Києва припинило своє існування. Проте зерна, кинуті В. М. Перетцем, потрапили на благодатний ґрунт. Учені, що вийшли з Семінарію Перетця, а також молоді студенти-дослідники, члени Історико-літературного товариства при Університеті св. Володимира чудово усвідомлювали необхідність подібних форм організації наукової роботи, коли керівник близько сходиться зі студентом, зацікавлює його постановкою наукових питань і самим процесом дослідження, стежить за його першими кроками, виправляє помилки, породжені недосвідченістю, і підтримує у хвилини сумнівів.

З 1905 до 1917 рр. В. М. Перетц щороку публікував в *Університетських известиях* обширні критико-бібліографічні огляди виданих описів рукописних зібрань, праць з палеографії та джерелознавства. Велику увагу він приділяв основам методології для початківців-філологів. Щороку читаючи вступний курс «Методологія історії російської літератури», він у 1907 та 1912 рр. видав його літографським способом. 1914 року доопрацьований курс лекцій було видано під назвою «3 лекцій з методології історії російської літератури. Історія вивчення. Методи. Джерела».

«Заслугою його методологічного курсу, — згадував згодом колишній учень В. М. Перетця професор М. К. Гудзій, — було те, що він будувався на міцній філологічній основі об'єктивного вивчення літературних пам'яток, їх історичного приурочення, встановлення їхньої долі в рукописній традиції, відшукування їхніх міжнародних літературних зв'язків, усунення суб'єктивних оцінок, естетичних та ідейних».²

В. М. Перетц постійно цікавився питаннями раціональної постановки університетської освіти. Він був одним з перших учених, які в 1906 р. публічно виступили в київській пресі з проектом відкриття в університеті ка-

федр викладання української історії, літератури, мови, етнографії, народного (звичаєвого) права. Він брав також активну участь в обговоренні проекту нового університетського статуту.

Ще восени 1905 р. міністерство освіти за участю професорів університетів підготувало проект нового статуту. Проект являв собою механічну вибірку із застарілих університетських статутів 1834, 1863 і 1884 рр. Після ознайомлення з цим документом майже всі ради університетів відхилили його. З ініціативи міністра освіти П. І. Толстого було скликано нараду, в якій брали участь лише професори, делеговані радами університетів, і яка протягом місяця працювала над підготовкою нової редакції проекту статуту, з максимальним урахуванням усіх пропозицій, висловлених університетами і професорами. Зрештою було розроблено досить прогресивний як на той час проект статуту.

На підтримку нового проекту на сторінках газети *Отголоски жизни* в 1906 р. виступив В. М. Перетц. Володимир Миколайович зазначив, що згідно з новою редакцією проекту, університети одержують можливість вести активну діяльність на ниві популяризації наукових знань у широких верствах населення. Вчений підкреслив важливість демократизації науки, її загальнодоступності і гласності результатів наукової діяльності, які були передбачені проектом статуту. Згідно з проектом, створювалася можливість організації народного університету з викладанням у ньому навчальних курсів, орієнтованих навіть на аудиторію з незакінченою середньою освітою.

Позитивно оцінив В. М. Перетц і надання університетам більшої автономії, за якої міністр здійснює загальний нагляд за діяльністю університетської адміністрації. Володимир Миколайович не тільки вітав можливість створення в Києві народного університету, а й доклав чимало зусиль до його організації.

Восени 1906 р. В. М. Перетца обирають ординарним професором Університету св. Володимира. Поряд з викладацькою діяльністю він бере активну участь у обстеженні багатьох археологічних пам'яток Києва як член-співробітник (з 1904 р.) Російського археологічного товариства. У ці роки він продовжує наукові дослідження історії віршової літератури. У 1905 — 1907 рр. опубліковано «Нариси з історії поетичного стилю в Росії».

У 1907 р. побачила світ стаття В. П. Перетца, що висвітлювала шляхи формування стилю української любовної лірики, — «Нові дані для історії старовинної української лірики».

Протягом майже всього життя В. М. Перетца суттєве місце у сфері його

наукових інтересів посідала історія театру. В роки студентства він навіть вступив до драматичної школи Літературно-художнього товариства, брав участь в аматорських спектаклях. Пізніше Володимир Миколайович відійшов від акторського мистецтва і зацікавився історією театру — російського, українського, польського. 1904 року, коли в Києві відкрилася музично-драматична школа М. В. Лисенка, В. М. Перетц викладав там історію європейського театру і драми. До закриття школи в 1907 р. він допомагав керівникові драматичного відділення М. М. Старицькій в організації і проведенні вистав, був членом екзаменаційної комісії, виконував обов'язки театрального рецензента, Пізніше він викладав історію театру і драми на драматичних курсах Літературно-художнього товариства у Петербурзі,

Наукові праці з різних питань історії театру В.М.Перетц почав публікувати з середини 90-х років. Становить інтерес його стаття «Ляльковий театр на Русі» (1895). 1903.року у виданні Академії наук .вийшла монографія В.М. Перетца «;«Пам'ятки російської драми епохи Петра Великого».

У 20 розділах своєї великої праці «До історії польського і російського народного театру», що публікувалася протягом 1905 — 1912 рр. в *Известиях отделения русского языка и словесности Петербургской Академии наук*, В.М. Перетц докладно розглядає типи польських, російських та українських інтермедій XVII — XVIII ст. За допомогою порівняльного аналізу вчений встановлює місце кожної пам'ятки в театральній літературі.

Нові цікаві дані знаходимо у статті В. М. Перетца «З початкового періоду життя російського театру» (1907).

Становить інтерес також велика публікація В. М. Перетца «Італійські комедії та інтермедії, представлені при дворі імп. Анни Іоаннівни у 1733 — 1735 рр. Тексти» (1917). Тут серед багатьох виданих сценаріїв були й такі, що збереглися лише в російському перекладі. Вони мали значення для вивчення розвитку світового театрального мистецтва.

З 1921 р. В. М. Перетц активно співробітничав з відкритими при Державному інституті історії мистецтв Вищими курсами мистецтвознавства. В. М. Перетц вніс помітний вклад у розвиток досліджень у галузі історії російського, українського, білоруського театрів, а також у створення наукових методологічних підвалин її вивчення.

У вакаційний період 1907 р. учений побував у відрядженні в Польщі. «Першою й головною метою наданого на моє прохання відрядження, — писав у звіті Володимир Миколайович, — було — на місці, користуючись послугами закордонних польських бібліотек, зібрати матеріал для продовжен-

ня й детальної обробки досліджень з історії поетичного стилю в російському красному письменстві самого початку XVIII ст.».

Проїздом відвідавши Львів, В. М. Перетц працював у бібліотеці Львівського університету, у бібліотеках Оссолінських, Дзедушицьких, Баворських і Павліковських над слов'яно-руськими рукописами. Він зробив докладний опис рукописів, які зберігалися в цих приватних бібліотеках. У Кракові В.М. Перетц вивчив твори польських поетів епохи Відродження і стилю бароко, ознайомився з працями Дахновського початку XVII ст. В результаті відрядження вдалося обґрунтувати висунуту ним раніше гіпотезу про те, що твори української поезії поширювалися завдяки представникам шкільної освіти. Володимир Миколайович зумів визначити роль української поезії як передавача поетичних прийомів і фразеології, притаманних поезії Заходу в XVI — XVII ст., і встановив джерела російського поетичного стилю. «Зазнавши на собі впливу, — спершу з боку творів української літератури XVII ст., пізніше — з боку німецької поезії, занесеної німецькими прибульцями, російська література в різних своїх галузях, у ліриці (повісті і драмі виробила своєрідний стиль до того часу російській поетичній літературі невідомий»³

Наприкінці 1906 р. у Києві відбулася важлива подія — з ініціативи працівників журналу *Киевская старина* було організовано Українське наукове товариство (УНТ). Статут Товариства підготували й підписали професори В.Б. Антонович, І. В. Луцицький, П. Г. Житецький, В. П. Науменко. Товариство було створене для встановлення наукових зв'язків між представниками різних галузей науки, залучення до наукової діяльності молодих дослідників, організації спільних наукових розробок, публічного обговорення результатів наукової діяльності членів Товариства, популяризації досягнень науки у виданнях Товариства тощо.

29 квітня 1907 р. відбулися перші загальні збори Товариства, на яких його головою було обрано М. С. Грушевського. Від самого початку діяльності УНТ головна робота проходила по його секціях. Доповіді про результати наукових досліджень заслуховувалися на засіданнях секцій, а потім деякі з них виносилися на загальні збори. Найкращі доповіді й реферати публікувалися у працях Товариства — *Записках Українського Наукового товариства в Києві*, журналі *Україна*, *Українському науковому збірнику*, збірниках секцій.

14 вересня 1907 р. на загальних зборах УНТ було сформовано секції: історичну, філологічну, природничо-лікарську. Головою філологічної секції обрали професора В. М. Перетца.

На першому засіданні секції, котре відбулося 10 січня 1908 р., В.М. Пе-

ретц виніс на затвердження свою програму наукової роботи. Передусім діяльність секції, на думку її голови, мала полягати в залученні молоді до серйозних досліджень у галузі історії української літератури, як новітньої, так і попередніх періодів. Він наголосив на давно назрілій потребі видати хрестоматію української літератури, починаючи з найдавніших часів, для чого запропонував скласти каталоги пам'яток української мови та літератури, що належали до XVI — XVII ст., зі збіркою коментарів до них та повну бібліографію українознавчих творів, починаючи з першодруків. У подальшій роботі секції Володимир Миколайович планував публікацію добірок драматичних творів і пісенних текстів починаючи з XVII — XVIII ст. Він вважав за корисне підготувати й видати програми для збирання матеріалів з української діалектології. Запропоновану програму роботи секції було прийнято одноголосно.

Відповідно до плану роботи секції під керівництвом Володимира Миколайовича К. П. Михальчук та Є. К. Тимченко у стислі строки підготували програму для збирання діалектологічних особливостей української мови, що почала систематично публікуватися у *Записках Українського наукового товариства в Києві* з 1909 р.

За безпосередньої участі В. М. Перетца велася робота над складанням «Історичного словника української граматичної термінології». І. І. Огієнко, який брав участь у підготовці словника, вказував на безперечну цінність даної праці, котра охопила значні масиви інформації, що давно стали бібліографічною рідкістю.

На засіданні філологічної секції 15 травня 1911 р. В. М. Перетц доручив Є. К. Тимченку підготувати програму для складання українського тлумачного словника. До того ж Володимир Миколайович запропонував продовжити роботу з уніфікації шкільної граматичної термінології. Для успішнішого розв'язання поставленого завдання він від імені філологічної секції підготував текст звернення до різних організацій і окремих учених-мовознавців такого змісту: «Фільольгічна секція Київського наукового товариства поклала зробити почин до впорядкування і усталення нашої шкільної граматичної термінольогії і в тій цілі ухвалила... дійти до повної згоди в уживанню єдиної сталої, для всіх наукових українських закладів обов'язкової термінольогії та номенклатури».⁴

Велику увагу члени секції приділяли вивченню творчої спадщини визначних науковців і письменників минулого. 1909 року, приміром, В.М. Перетц опублікував науково-біографічний нарис про Є. Плетенецького, яко-

го вважали безпосереднім предтечею Петра Могили. До того ж Володимир Миколайович опублікував присвячений Є. Плетенецькому панегірик 1618 р. «Везерунок цнот» А. Мітури. Філологічна секція брала активну участь у підготовці окремих випусків видань Товариства, присвячених діяльності П. Г. Житецького (1908), В. Б. Антоновича (1908), К. П. Михальчука (1915), проводила засідання та публікувала статті до ювілеїв М. В. Лисенка (1913), М. В. Гоголя (1909), Т. Г. Шевченка (1915).

В. М. Перетц чимало зробив для успішної роботи філологічної секції УНТ в Києві. Він залучив до співробітництва в ній найвідоміших учених-філологів, намітив програму діяльності секції; під його керівництвом всебічно розроблялися питання української філології: уніфікація граматики, складання історичних, термінологічних і тлумачних словників, дослідження генезису української мови, аналіз літературних пам'яток, створювалися історико-літературні роботи. На жаль, після від'їзду В. М. Перетца з Києва діяльність однієї з найчисленніших і найсильніших секцій УНТ помітно загальмувалася. Протягом тривалого часу філологічна секція фактично залишалася без керівника. Лише 14 квітня 1920 р. очолив її, значно поріділу, новий голова — А. Ю. Кримський.

1908 року за заслуги в галузі вивчення української літератури В. М. Перетца обрано дійсним членом філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ). Розквіт філологічної секції пов'язаний був з керівництвом нею І. Франком. Перетц не мав змоги особисто брати участь у зібраннях Товариства, тож підтримував постійний зв'язок з членами філологічної секції активним листуванням. Надіслані Володимиром Миколайовичем статті, реферати, рецензії заслуховувалися на засіданнях секції. Багато які його праці публікувалися у *Записках Наукового товариства ім. Шевченка*, *Збірнику філологічної секції НТШ*. Продовжуючи працювати над вивченням долі українського віршування, В. М. Перетц 1912 року видав книгу «Вірші ером, Климентія Зиновієва сина», У книзі відтворено збірку віршів Климентія, котра до того вважалася втраченою. У доданій до неї статті Перетц розкрив сліди й визначив міру впливу на творчість К. Зінов'єва українських народних традицій.

12 грудня 1913 р. на засіданні виборчої комісії Відділення російської мови і словесності Петербурзької Академії наук В. М. Перетца одноголосно обрано ординарним академіком і 14 квітня того самого року затверджено в цьому званні. «Записка про наукову діяльність та вчені праці В. М. Перетца» була представлена до Академії наук від імені академіків О. О. Шахматова,

П.Ф. Фортунатова, О.І. Соболевського, Н.О. Котляревського, що високо оцінили науковий потенціал Володимира Миколайовича.

З осені 1914 р. В.М. Перетц розпочав роботу у Відділенні російської мови та словесності Академії наук, водночас читаючи лекції з історії давньоруської, стародавньої, української та білоруської літератури і народної словесності на історико-філологічному факультеті Петроградського університету, Вищих жіночих курсах і Вищих педагогічних курсах Товариства експериментальної педагогіки.

Заслуги Володимира Миколайовича в галузі вивчення книжкової й рукописної старожитності 1915 року відзначені обранням його почесним членом Російського бібліографічного товариства.

У вересні 1917 р. Академія наук відряджає вченого до Самари для роботи в місцевих бібліотеках і архівах з метою наукового опису рукописів і стародруків, що там зберігалися. Крім того, Володимиру Миколайовичу доручено Міністерством народної освіти взяти участь в організації в Самарі першого вищого навчального закладу — Педагогічного інституту. В.М. Перетц успішно виконав поставлені завдання. Завдяки його активній організаторській діяльності в Самарі засновано Педагогічний інститут (наступного року перетворений на університет), на історико-філологічному факультеті якого В. М. Перетц викладав. Він читав також лекції на Археологічних курсах, відкритих 1919 року при місцевому Товаристві археології, історії та етнографії, членом якого був з моменту його заснування, у Просвітницькій асоціації, трансформованій згодом у робітничий факультет, на курсах для вчителів-українознавців. З ініціативи В. М. Перетца у листопаді 1917 р. в Самарі відкрито Історико-філологічне товариство, головою якого його було обрано.

Велику науково-організаційну роботу виконував учений в обласному музеї та архіві. 1918 року Перетца призначають головою підвідділу охорони культурних цінностей при самарському відділі народної освіти. З ініціативи Володимира Миколайовича до місцевого музею та університетської бібліотеки передано багато цінних пам'яток мистецтва, рукописів, книгозбірень. Академік власноручно описав великі зібрання рукописів і стародруків обласного музею та архіву.

Не поривав В. М. Перетц у цей період зв'язків з Україною, де назрівали надзвичайно важливі події. Як визначний діяч української науки він одержав офіційне запрошення взяти участь у роботі Комісії для підготовки законопроекту про заснування Української Академії наук, яку очолив В. І. Вернад-

ський. Володимир Миколайович не міг приїхати до Києва, але передав на адресу комісії свої пропозиції щодо основних позицій майбутнього статуту академії: її призначення, визначення цілей і завдань, організаційної структури, перспектив розвитку тощо.

Записку В. М. Перетца було розглянуто на першому засіданні комісії 9 липня 1918 р. У пункті 3 своєї записки Володимир Миколайович вперше висунув ідею про доцільність покладення на Академію наук функції підготовки молодих наукових кадрів (котра до того часу була прерогативою університетів і вищих технічних навчальних закладів): «При Академії організуються відповідні семінарії, де будуть науково підготовлені в різних спеціальностях молоді люди, що покінчили університет і будуть причислені до Академії, щоб доповнити свої відомості і приготувитися до професорської діяльності в вищій школі. Приймає їх голова семінарія, а стверджує це загальний збір членів Академії».

Цю пропозицію враховано при підготовці статуту УАН. У перші роки її діяльності в деяких підрозділах Академії спеціально передбачалися посади «наукових практикантів» для підготовки молодих учених, тобто закладалися основи майбутньої аспірантури.

Крім того, В.М. Перетц намітив перспективну програму діяльності філологічних установ майбутньої Академії наук: підготовка словника живої української мови; впорядкування бібліографії українських друкованих видань, а також складання бібліографії всіх без винятку джерел, що стосуються історії і літератури українського народу; уніфікація української граматики; заснування постійного видання, присвяченого стародавній і сучасній українській літературі та її історії; активізація роботи з архівним матеріалом; дослідження діалектологічного матеріалу тощо.⁶ Дану програму було згодом реалізовано в рамках Історично-філологічного відділу УАН.

1919 року В.М. Перетца обрано академіком Української Академії наук по Історично-філологічному відділу.

У травні 1921 р., після першого випуску студентів-філологів у Самарському університеті, В.М. Перетц переїхав до Петрограда. Він знову читав лекції в університеті, співробітничав з Вищими курсами мистецтвознавства, які відкрилися при Державному інституті історії мистецтв, з 1923 р. веде заняття з аспірантами по кафедрі російської літератури в Науково-дослідному інституті порівняльної історії літератур і мов Заходу і Сходу при Петроградському університеті.

Наприкінці 1921 р. В.М. Перетц організував у Петрограді Товариство

прихильників української історії, письменства та мови, членами якого стали переважно академіки і члени-кореспонденти Російської Академії наук, професори університету та інших вищих навчальних закладів, у тому числі В.І. Вернадський, В.Л. Модзалевський, В.І. Срезневський, В.П. Адріанова, С.А. Адріанов, В.Ф. Боцяновський, А.І. Лященко та ін.

25 грудня 1921 р. відбулися перші загальні збори, на яких головою Товариства було обрано В. М. Перетца, а його заступником А.І. Лященка, затверджено статут і план роботи на 1922 р. Передбачалося встановити тісні наукові зв'язки з УАН. Володимир Миколайович надіслав на розгляд неодмінного ученого секретаря УАН А.Ю. Кримського програму роботи Товариства, його статут з супровідним листом: «Виконуючи бажання загальних зборів, повідомляю, що товариство хотіло б вступити в зносини з Академією, щоб провадити свої наукові праці у одному, спільному напрямі, тому просимо роздивитись, що у програмі більш відповідатиме потребам часу і завданням Історично-філологічного відділу Академії».

Протягом кількох років Товариство успішно функціонувало під головуванням В. М. Перетца. У 1924 р. складалося з 20 членів. У поле його діяльності входили питання історії української літератури, і передусім, складання наукової бібліографії праць стародавньої української писемності. У 1925 р. в Товаристві було створено етнографічну секцію, яку очолив Б. Г. Крижановський.

У науковій тематиці В. М. Перетца з початку 20-х років важливе місце посідало «Слово о полку Игоревім». 1926 року побачила світ велика праця Володимира Миколайовича «Слово о полку Игоревім. Пам'ятка феодальної України-Руси XII віку».

Монографія В. М. Перетца викликала неоднозначну реакцію критиків, Далеко не всі запропоновані ним трактування окремих фрагментів тексту «Слова» були прийняті як незаперечні. Однак учені-філологи одностайно визнавали, що В. М. Перетц склав найповніший добір паралелей до фразеології і лексики «Слова» з пам'яток перекладної та оригінальної російської літератури XI — XII ст. і творів народної словесності.

Наприкінці 1927 р. у ВУАН засновано Комісію давнього українського письменства з однією штатною і двома нештатними одиницями. Головою комісії призначено Перетца. Комісія поставила перед собою такі завдання: підготовку і систематизацію бібліографії стародавньої української писемності; висвітлення репертуару стародавньої української писемності шляхом дослідження її пам'яток, які зберігаються в музеях, книго-

вищах, бібліотеках, архівах; підготовку до друку збірника пам'яток художньої прози і поезії XI–XVIII ст.; філологічні та історичні дослідження цих пам'яток.

Результати досліджень у галузі історії української літератури, виконані на підставі нових матеріалів, знайдених у книгосховищах і архівах під час археографічних поїздок 1920–1928 рр., В. М. Перетц об'єднав у трьох випусках «Досліджень і матеріалів з історії старовинної української літератури XV–XVIII ст.» (1928–1929). Ця ґрунтовна праця заповнила численні прогалини, що існували в наукових знаннях про літературний рух в Україні XV–XVIII ст., про самий характер літературних пам'яток та їх смислове значення, нові віяння, що позначилися на українській літературній творчості. Володимир Миколайович привернув увагу філологів до визначних літературних пам'яток давнини, котрі були мало відомі або вважалися давно втраченими.

У перші роки радянської влади політика «українізації», попри її формалізм і суперечливість, і цілому сприяла розвитку української науки культури. З усієї виданої в Україні книжкової друкованої продукції у 1913 р. українською мовою вийшло лише 3 відсотки книг, у 1917 р. ця частка зросла до 54, а у 1930 р. становила 78 відсотків. Інтенсивне збільшення кількості видань спостерігалось в літературознавстві. Якщо в 1927 опубліковано 32 назви літературознавчих праць загальним тиражем 130 тис. примірників, то вже через два роки було видано 61 найменування, тиражем 423 тис. До того ж відбулися помітні якісні зміни в галузі підготовки наукової продукції. До революції вивчення української літератури, історії мови, етнографії тощо відбувалося переважно у вузьких рамках наукових товариств. Після утворення Української Академії наук до українознавчої проблематики залучалися всі найвизначніші вчені того часу, котрі працювали у спеціально створених в Академії наукових установах, діяльність яких успішно доповнювалася організованими у багатьох містах України науково-дослідними кафедрами, інститутами, науковими товариствами.

Посилення наприкінці 20-х років тенденції до централізації й бюрократизації всього суспільства, і зокрема ВУАН, поклало кінець громадсько-ініціативним формам розвитку науки. За рішенням листопадової сесії ВУАН 1929 р. всі наукові товариства при Академії наук були ліквідовані. Намагаючись зберегти організоване в Ленінграді Товариство прихильників української історії, письменства та мови, 30 травня 1930 р. В. М. Перетц звернувся до Президії Першого відділу ВУАН з відповідним клопотанням. Академік

указав, що Товариство, яке налічує 25 членів з високим науковим цензом (переважно академіки, член-кореспонденти і професори) і має свій друкований орган *Науковий збірник*, надзвичайно корисне у справі вивчення побуту й матеріальної культури українського населення, що проживає за межами України, і фактично виконує функції додаткової установи історико-філологічного відділу ВУАН. У зв'язку з цим Володимир

Миколайович прохав: «1. не викреслювати його з числа установ ВУАН; й 2. якщо потрібно — змінити його назву на таку: «Комісія вивчення культурної історії українського народу».

Клопотання В. М. Перетца, академіка двох академій, подіяло й було задоволене. Однак обстановка у ВУАН дедалі погіршувалася. Її лихоманило від періодичних «чисток», під час яких на привселюдне обговорення виносилися не тільки результати наукової діяльності, а й приватне життя науковців. Таке ставлення до себе і своєї роботи В. М. Перетц вважав глибоко принизливим.

Наростання хвилі цькування спеціалістів дореволюційної школи зрештою змусило В. М. Перетца поставити питання своєї відставки. Він сподівався власним уходом поліпшити становище Комісії давнього українського письменства.

Ще більше загострилася громадсько-політична ситуація в Україні після сумнопам'ятного процесу «Співки визволення України», який став поштовхом для згортання українознавчих установ в Академії наук. Під час запеклої боротьби з так званим «українським націоналізмом» переслідуванням піддавалися передусім вчені, коло наукових інтересів яких охоплювало українознавство. Наукова полеміка, раніше вузьколокальна і професійна, вихлюпнулася на шпальти газет дилетантською лайкою.

У 1933 р. в друкованому органі ВУАН газеті *За Радянську Академію* з'явилася стаття Є. Шабдовського «До кінця розтрити кубло буржуазно-го націоналізму», автор якої безапеляційно заявляє, що в установах Академії наук гуманітарного профілю, «колишній цитаделі контрреволюційного СВУ, лишилися найміцніші традиції прихованої буржуазно-націоналістичної роботи, саме в установах цього циклу найбільше скупчилися недобитки та апологети фашиста Єфремова». Не обминув своєю увагою автор статті і академіка В. М. Перетца, схарактеризувавши *Науковий збірник* очолюваного ним Товариства прихильників української історії, письменства та мови як «контрреволюційний і націоналістичний».

У цей час загострюються захворювання Володимира Миколайовича,

що мучили його протягом майже всього життя, — міокардит, склероз аорти, хронічний плеврит туберкульозного походження. Заяву про увільнення з посади голови Комісії, подану до Президії ВУАН, В. М. Перетц формально мотивує різким погіршенням стану здоров'я і неможливістю відвідувати Київ. Заяву вченого було задоволено, і з 1933 р. його зв'язки з Українською Академією наук перервалися.

Але й працювати у союзній Академії наук В. М. Перетцу стає дедалі складніше. Марксистсько-ленінська методологія на початок 30-х років стає основою всіх без винятку галузей науки. Вчені, які не застосовували дану методологію у своїх працях, піддавалися нещадній критиці. Володимир Миколайович став мішенню для постійного цькування. Свою наукову спеціальність — історію літератури він вважав безкласовою і, за умови додержання певних методологічних вимог, абсолютно об'єктивною. Вчений дотримувався переконання, що «для історика літератури пам'ятки літературні важливі зовсім не тому, що відбивають класові інтереси й симпатії, а тому, що самі в собі містять свою своєрідну історію».⁸ Така позиція академіка не могла не викликати в той час шквалу звинувачень.

Попри постійний тиск з боку вчених-марксистів В. М. Перетц не зрадив своїх наукових принципів. За покарання непокірному академікові було запропоновано залишити Ленінград і переселитися до Саратова.

Підірване напруженою працею і великим нервовим напруженням здоров'я Володимира Миколайовича знову різко погіршилося. І все ж він продовжував працювати над описом рукописів колекції професора І.А. Шляпкіна, переданої її власником до бібліотеки Саратовського університету, а також вивчав колекцію рукописів Мальцева, в якій виявив у збірнику середини XVI ст. список «Моління Даніїла Заточника». Рукопис дослідження цього тексту — остання робота В. М. Перетца, видана вже після смерті автора, у 1956 р.

24 вересня 1935 р. після важкого серцевого захворювання вчений помер у Саратові. Пішов з життя не тільки визначний учений-філолог, чудовий педагог, засновник наукової школи, організатор науки в Україні, померла чудова людина, про яку учні згадували з теплом і вдячністю: «Він був нашим не тільки вчителем, а й турботливим другом, старшим товаришем. Ми любили його синівською любов'ю, хоча за віком він і не міг бути нам батьком. Він тримався з нами як рівний з рівними, хоча ми чудово розуміли відстань між ним і нами і його дружнє ставлення до нас сприймали як щедрий дарунок».⁹

Література:

- 1 *Білецький Л.* Володимир Перетц (Некролог) // Записки Наук, т-ва ім. Шевченка. — Львів, 1937. — Т. CLV. — С. 238.
- 2 *Гудзий Н.* Памяти учителя // Русск. лит-ра. — 1965. — № 4. — С. 167.
- 3 *Перетц В.Н.* Отчет о занятиях во время заграничной командировки в летнее вакационное время 1907 года. — Киев, 1907. — с. 1.
- 4 Інститут рукописів ЦНБ НАН України. — Ф. X. — спр. 31674. — Арк. 1.
- 5 Записка В.М. Перетца до Комісії для вироблення законопроекту про головні положення Академії наук України (від 9 липня 1918 р.) // Історія Академії наук України: 1918–1923. Документи і матеріали. — К.: Наук, думка, 1993. — С. 79–80.
- 6 Там же.
- 7 З листа В.М. Перетца до А. Ю. Кримського про утворення у Петрограді Товариства прихильників української історії, письменства та мови // Там же. — С. 294.
- 8 *Перетц В.Н.* Из лекций по методологии истории литературы. — Киев, 1914. — С. 86–87.
- 9 *Гудзий Н.* Памяти учителя // Русск. лит-ра. — 1965. — № 4. — С. 169.

Т. Щербань

*18 лютого 2011 року
155 років
від дня народження*

**Русовой Софії Федорівни
(1856–1940)**

*видатного українського педагога,
громадсько-освітнього діяча,
письмениці*

Русова Софія Федорівна видатний український педагог, громадсько-освітній діяч, письменниця, теоретик і практик у галузі суспільного дошкільного виховання кінця XIX – початку XX ст., одна з організаторів жіночого руху. У 1871 р. разом з сестрою відкрила в Києві перший приватний дитячий садок, вихованцями якого здебільшого були діти української інтелігенції. У своїх працях висвітлювала питання дошкільного виховання, історії педагогіки, хроніку педагогічного життя в Україні та за кордоном, обстоювала право українського народу на навчання рідною мовою, створила підручники «Український буквар», «Початкову географію», «Початковий підручник французької мови задля самонавчання і перших класів гімназії з французько-українським словарем» та ін.

УКРАЇНЦЯ З МЕНЕ ЗРОБИЛИ

Щоразу вранці своїм уважним поглядом Дмитро Донцов вдивляється з портрета на нове покоління репортерів Укрінформу, які завжди поспішають, щоб повідомити людям новину чи вдарити на сполох; для яких головне завдання — інформувати, щоб країна була в курсі всіх справ, а у світі цінували Україну. А гостям, які уперше прийшли до агентства і зупинилися біля портрета Дмитра Івановича, працівники агентства пояснюють: «Це — наш директор». Так, наш директор. Адже він із червня по листопад 1918 року очолював Українське телеграфне агентство (УТА), яке є попередником нинішнього Укрінформу.

Як він опинився і як проявився на цій складній, відповідальній посаді у той далекий, буремний 1918 рік, з його, як писав Донцов, «цікавими постатями, з його блискавичними змінами; з боротьбою за життя і смерть різних національних і політичних сил, з напружено-тривожним, повним несподіванок повітрям тодішнього Києва, столиці зненацька збудженої в вогні революції і війни до самодержавного життя зі свого столітнього сну України». Варто нагадати й те, що на той час Київ був окупований австро-німецькими військами.

Із публікацій різних авторів про життя і діяльність Д. Донцова можна зробити різні висновки — часом зовсім протилежні. Тому я прислухалася до поради скористатися матеріалом «для самостійного думання, для самостійного вирішення», а саме записами, які робив у часи керівництва УТА Дмитро Донцов.

Свій прихід на цю посаду він пояснив так: «Коли хутко по перевороті 29 квітня покликав мене гетьман до співпраці, я зразу відгукнувся на це.

Що мене до цього спонукало? Передусім сама особа гетьмана Павла. На тлі сірої штандартности і безбарвности демо-соціалістичного провідництва — П. Скоропадський був індивідуальністю... Мав фах, що найбільше тоді був потрібний для правителя України: був

військовиком. Нарешті, мав політичну відвагу, бо, стаючи гетьманом самостійної України, він зраджував собі всю ту, російсько-монархічну, касту, до якої належав...» А це підтверджує, що на той час для Донцова вже було головним йти пліч-о-пліч із тими, хто проявляє волю, силу, політичну відвагу для незалежнення України.

*Меморіальна дошка
у Мелітополі*

За досягнення цієї мети керівник УТА боровся не тільки словом журналіста, критика, а й як розробник важливих документів, як державний діяч, від думки якого залежало прийняття рішень. Про це свідчать такі записи: «Доручили мені виробити реферат про політичні границі України... Мав реферат на Політичній комісії нашої мирової делегації — про політичні границі України. Головні напрями: старатися відділити від Росії і визнати як самостійні держави — всі її «окраїни». Жодної федерації». «Пропонують мені зорганізувати товариство охорони Криму як інтегральної частини української держави». Проте якщо, на його погляд, яесь завдання згори

може погіршити становище людей, він відмовлявся його виконувати. Читаю про такий випадок: і «Міністерство Внутрішніх Справ бажає від мене кооперації з Союзом земельних Власників. Тим самим, який в недавніх своїх постановах висловився за повну реставрацію земельних відносин без жодних уступок селянству. Кооперувати з Союзом не буду». Із багатьох записів напрошується висновок, що Дмитро Іванович справляв величезний вплив на сучасників, часом диктував свою волю урядовцям і навіть гетьману. До нього звертаються з важливих питань державотворення щодо І призначень на високі посади, йому вірять. Взяти хоча б такі рядки: «Приходила до мене делегація Кубанської Національної Ради. Їх мета — добиватися з'єднання з Україною...» «Мав я страшну сварку з державним секретарем Кістяковським. Він не може мені дарувати права входу до гетьмана, оминаючи «начальство». «...Говорив з ним про Крим, про нові кроки, конечні, щоби змусити кримський уряд числитися з Україною — економічний бойкот, в разі потреби — І блокада півострова з нашої сторони... І Гетьман обіцяв прийняти кримську делегацію, яку я мушу щойно намовляти піти до гетьмана...» «На цій нараді, коли я почав говорити по-українськи, зараз же перейшли на цю мову і гетьман, і Вишневецький, і Лінгнау».

Як керівник УТА Д. Донцов, вочевидь, спрямовував колег на відображення реальної ситуації, що викликало невдоволення німців. Він пише, що генерал Гренер прислав листа, в яким скаржився на УТА за те, що «забагато пише про розрухи на провінції». «В Бюрі довідався про правдиву причину німецького гніву. З властивою їм «плюмпгайт» присилають вони масу телеграм до УТА з широкою рекламою для німців. Багато з того матеріялу йшло до коша. Звідси їх гнів. Звідси їх кампанія проти УТА і мене».

Дмитро Іванович пише й про те, що його критикували, бо «не робить

належної реклями гетьманові». Та він на такі закиди не реагував, навпаки, вважав своїм обов'язком застерегти Павла Скоропадського від фатальних помилок. Звичайно, Д. Донцов був категорично проти федерації з Росією. Тому відходить від Скоропадського, коли гетьман пішов на такий крок, а в записках пише: «...З тим моментом я особисто зірвав з гетьманським режимом. Демосоціалістичні круги ненавиділи гетьмана за те, що він став гетьманом самостійної України, я ж — відійшов від нього з жалем за те, що (по тій грамоті) він перестав ним бути... З Директорією Винниченка я не міг, очевидно, знайти спільної мови. По кількох невдалих спробах нашої партії привернути хоч тінь гетьманщини у формі військової диктатури я виїхав за кодон...»

...Тут ідеться про невеликий проміжок довгого життєвого шляху Дмитра Івановича Донцова. Тож хоча б коротко — про попередні і наступні роки. Д. Донцов народився 1883 року в Мелітополі у заможній дворянській родині. Мелітополь він називав «нашою Америкою», оскільки там жили люди різних національностей. Більшість спілкувалася російською мовою. Про себе писав: «Українця з мене зробили: Гоголь, Шевченко, Куліш і Стороженко, яких я знаю з того часу, як навчився читати, цебто від 6 років життя (батько мав їх в бібліотеці)». Здобував освіту у Санкт-Петербурзькому, Віденському та Львівському університетах, де став доктором права, вивчив кілька іноземних мов (вільно читав німецькою, англійською, французькою, іспанською та італійською мовами). Свої матеріали писав також німецькою та англійською.

Працював як літературний критик, журналіст, видавець, активний громадський і політичний діяч. Інтелектуальна спадщина Д. Донцова, за деякими підрахунками, як зазначають дослідники, могла б становити 50 томів; його праці публікувалися у 73 виданнях. Серед відомих його творів — «Націоналізм», «Модерне москвофільство», «Сучасне політичне положення нації і наші завдання», «Туга за героїчним».

У своїх працях він, зокрема, обґрунтував принципи українського інтегрального націоналізму, намагався прищепити українській суспільності волю до влади, фанатизм на шляху боротьби за власну ідею, тверду віру у власні сили. Націю, писав він, може порятувати лише народження нової психології переможців, а не рабів, «не вічний стогін покараних рабів і сльози...» «Боротьба за існування є законом життя. Всесвітньої правди нема. Перед кожною нацією є дилема: або перемогти, або згинуть...» «Кожна нація має свій власний закон, свою власну правду й повинна лише їм коритися».

Д. Донцов гостро виступав проти удаваного патріотизму: «Знайдете «патріотів», обсіпаних гонорами, але яким найкраще пристала би назва, дана їм

предкам Шевченком, — назва «донощиків і фарисеїв». Які не соромляться, подібно євангельським фарисеям, очорнювати своїх противників як «ворогів кесаря», щоби, ховаючись за лаштунками, нищити їх чужими руками. Яким рідний край є черговим бізнесом, а народна справа дійною коровою».

На запитання, якою має бути самостійна Україна, він відповів так: «Київська держава, що вийде з революції, з одного боку, звузити обсяг діяння держави, позбавити її тоталітарного характеру, характеру всесильної бюрократії, всесильного опікуна безправної одиниці, а з другої сторони — повернути авторитет держави в її властивих завданнях: хоронити націю назовні і охороняти повагу права всередині, караючи суворо злочин і зраду... Щоб була сильною держава, ті, що її виборють, мусять правити нею в дусі національних традицій, не в службі чужих ідей, не в службі Москви...»

Зоряним часом Д. Донцова називають 1922-1939 роки — у Львові, який тоді входив до складу Польщі. Тут він був головним редактором українського часопису «Літературно-науковий вісник» (ЛНВ), видання якого наприкінці 1932 року продовжив як своє приватне підприємство; редактором журналу «Заграда». Як пише науковець, керівник громадської організації Науково-ідеологічний центр ім. Дмитра Донцова Олег Баган, «Дмитро Донцов створив тут «цілу «фабрику» з продукування ідей націоналізму і традиціоналізму».

За даними, що містять окремі публікації, Д. Донцов змінив не менше 30 місць проживання. Найчастіше переїзди були вимушеними — порятунок від арештів. За антиурядову діяльність двічі був заарештований царською охранкою, за українську патріотичну діяльність переслідувався більшовиками, за неї ж 1939 року його кинула до концтабору польська влада.

Вийшовши з концтабору, Донцов через Данціг прибув до Берліна, де перебував до літа 1940 року. У роки Другої світової війни жив і працював у Бухаресті, Берліні, Празі, Парижі. З 1946 року — у Великобританії. У 1947 році переїхав до Канади, де викладав у Монреальському університеті. За кордоном випускає ряд концептуальних праць, зокрема «Хрестом і мечем».

Помер Д. Донцов 30 березня 1973 року в Канаді. Йому було 90 років. Похований в Америці на кладовищі Бавнд-Брук.

...До кінця життя він залишався вірним святій справі визволення України. І його мрія збулася. А про проголошення України незалежною першим — 24 серпня 1991 року — повідомило Українське інформаційне агентство — Укрінформ, попередником якого в далекому 1918 році було УТА, агентство, яке очолював Дмитро Донцов.

Людмила ШЕРШЕНЬ

СИСТЕМНІСТЬ ПРИРОДИ І ПРИРОДА СИСТЕМНОСТІ

Під такою назвою відбувся науковий семінар, який було організовано на засіданні Президії академії наук вищої освіти України 11 жовтня 2013 року під головуванням Президента АНВОУ, академіка М.І. Дубини. Ініціатором слухань виступило загальнотехнічне Відділення АНВОУ.

Академік – секретар Відділення, академік Ю.М. Кузнецов, представляючи доповідача – завідувача кафедри електромеханіки НТУУ «КПІ», д.т.н., професора Шинкаренка Василя Федоровича, зокрема, зазначив - «Василь Федорович сьогодні є відомим вченим у галузі електромеханіки і системології. Він започаткував нові наукові напрями, які знаходяться на передньому краї сучасної науки. У квітні поточного року, за ініціативою механіко-машинобудівного Інституту НТУУ «КПІ» відбувся науковий семінар, організований спільно з загальнотехнічним відділенням АН ВОУ, де його публічна доповідь «Генетичні програми еволюції антропогенних систем» визвала великий інтерес серед присутніх спеціалістів, викладачів, аспірантів та студентів (<http://kpi.ua/1322-2>). Враховуючи міждисциплінарну спрямованість досліджень, що проводяться в НТУУ «КПІ» під науковим керівництвом В.Ф. Шинкаренка, та зважаючи на їх вагоме значення для подальшого розвитку як вітчизняної, так і світової фундаментальної науки та університетської освіти, вважаю за необхідне заслухати його доповідь на засіданні Президії,

де сьогодні присутні провідні вітчизняні вчені, що представляють практично всі наукові напрями вітчизняної науки - гуманітарні, математичні, фізичні, суспільні, медичні, економічні, аграрні, технічні та природничі галузі».

Свою презентацію В.Ф. Шинкаренко анонсував словами великого А. Ейнштейна – «Наука – це невпинна багатовікова робота думки звести разом за допомогою системи всі явища нашого світу, що пізнаються», які влучно відтворили основну ідею доповіді. В своїй оглядовій доповіді автор акцентував увагу присутніх на тенденції сучасного етапу розвитку науки, які характеризуються прогресуючою різноманітністю створюваних об'єктів, зростанням їх складності і збільшенням обсягів інформації, що їх супроводжують. Традиційні підходи і класичні моделі вже не задовольняють вимогам часу. Домінуючим науковим методом пізнання та дослідження складних систем стає системний підхід. Не знання, або порушення системних принципів при створенні складних систем, обертається для їх творців, або незадовільним рівнем конкурентоспроможності, або техногенними катастрофами і незворотними втратами екологічної рівноваги.

Універсальним критерієм, що визначає рівень системних досліджень є інтегральний принцип системності. Автор доповіді на конкретних прикладах, переконливо проілюстрував наявність системних законів природи, до складу яких належать і закони спадковості, які визначають структурну організацію і еволюцію як природних, так і антропогенних систем. Системну основу генетично організованих систем становлять періодичні системи, що породжують (Generative Systems), структурний базис яких містить генетичні програми систем – нащадків, як існуючих, так і генетично допустимих. Такі системи одночасно виконують функцію природної класифікації універсальних генетичних кодів і формою подання специфічних принципів збереження та інтегрального періодичного закону. Відкриття та пізнання породжувальних систем в конкретній галузі знань еквівалентно побудові нової теоретичної парадигми, що дозволяє здійснити перехід від фрагментарних знань, до системних, від еволюції що спостерігається, до стратегії генетичного передбачення і керуваної еволюції.

В.Ф. Шинкаренко навів результати міждисциплінарного аналізу спільності прояву фундаментальних принципів (симетрії, гомології, самоподібності, парності, ізопопії, ізомерії, періодичності та спадковості) в генетично організованих системах як природного, так і антропогенного походження (біології, хімії, електромеханіці, музиці, лінгвістиці та математиці), що підтверджують природу їх системності.

На думку автора доповіді, найбільш ефективною галуззю використання новітніх наукових досягнень має бути вища університетська освіта. Результати ефективності використання результатів фундаментальних досліджень В.Ф. Шинкаренко проілюстрував на прикладі науково-інноваційної роботи своїх студентів і аспірантів, які з використанням технології системного передбачення і методів спрямованого генетичного синтезу, виконують функції генераторів нових гіпотез, ідей та творцями перших генетичних банків інновацій. Генетично передбачені, синтезовані і розроблені, за останні роки, учнями конкурентоспроможні зразки нової техніки захищені десятками патентів і фактично стали першими в світі технічними пристроями, синтезованими і запатентованими на основі розшифровки їх генетичних програм.

Учасники семінару відзначили, що результати фундаментальних досліджень які вже отримано науковою школою В.Ф. Шинкаренка, мають важливе міждисциплінарне значення, так як відкривають перспективу нових наукових відкриттів та перенесення системних знань з можливістю реалізації методології генетичного передбачення в інших генетично визначених наукових дисциплінах.

❖ 11.10.2013 р. - Перед членами Президії виступив також ректор Європейського університету, голова Асоціації недержавних вишів України І.І.Тимошенко з доповіддю «Про специфіку освітньої та наукової роботи в недержавних вишах України».

❖ 19 вересня на базі економічного факультету Запорізького національного університету відбувся фінал Третього Всеукраїнського конкурсу студентських проектів економічних реформ у рамках роботи II Міжнародного круглого столу «Інтеграція освіти, науки і бізнесу»

Підсумковий етап Всеукраїнського конкурсу студентських проектів економічних реформ уперше проходить у Запорізькому регіоні. Його організаторами виступили Запорізький національний університет, Академія наук вищої освіти України, Академія економічних наук України, Всеукраїнська спілка вчених-економістів за підтримки проекту розвитку корпусу Миру США в Україні.

До участі у конкурсі надійшло 63 наукові роботи від студентів багатьох українських ВНЗ за напрямками: реформування національної інвестиційно-інноваційної політики, національна економічна модель, інституційне

реформування, реформування аграрного комплексу та інших галузей суспільно-економічної сфери України. Метою заходу став пошук найбільш талановитої молоді для забезпечення кадрового резерву системи державного управління національною економікою та сприяння розвитку громадянського суспільства, а також залучення молоді до обговорення стратегічних пріоритетів національного економічного розвитку.

У слуханні доповідей конкурсантів - учасників заключного етапу взяли участь члени компетентної комісії, викладачі ЗНУ, студенти українських вишів та гості. Відкрив засідання голова Всеукраїнської спілки вчених-економістів професор Олександр Кендюхов. До складу конкурсної комісії увійшли: професор Олександр Кендюхов, віце-президент Академії економічних наук України професор Микола Білопольський, декан економічного факультету ЗНУ д.е.н., професор Алла Череп, завідувач кафедри економіки підприємства Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля професор Ольга Зборовська, завідувач кафедри фінансової політики, грошового обігу і кредиту Полтавського університету економіки і торгівлі, професор Олена Чернявська, професор кафедри менеджменту підприємницької діяльності Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Ірина Швець та доцент кафедри маркетингу Донецького національного університету Антоніна Какодей.

З доповідями та презентаціями своїх науково-дослідницьких розробок виступили студенти Національного університету «Львівська політехніка» Андрій Дуда («Земельна реформа - запорука розвитку сільського господарства України»), Донецького національного університету Яна Луценко («Направлення реформування інноваційно-інвестиційної політики України»),

від ЗНУ - Олександр Коробов («Створення сприятливих умов для здійснення інвестиційно-господарської діяльності у аграрному секторі економіки України») та Надія Ланчковська («Реформування освіти в Україні») та інші. Молоді науковці проаналізували стан різних галузей економічної сфери та власне бачення перспектив їх розвитку, а також виступили з пропозиціями щодо реформування цих напрямків. Конкурсанти відповіли на запитання членів комісії та присутніх та вислухали зауваження досвідчених науковців та економістів-практиків.

Після останньої доповіді голова Всеукраїнської спілки вчених-економістів, професор Олександр Кендюхов та д.е.н., професор Алла Череп побажали учасникам наснаги, творчого натхнення та можливості реального втілення запропонованих проектів реформ. Минулорічний володар «Оскара» Олексій Міняйло запевнив учасників, що конкурс дає можливість молодим науковцям обговорити найбільючіші питання економіки України та побажав не зупинятись на досягнутому.

По завершенні заходу, на учасників Всеукраїнського конкурсу студентських проектів економічних реформ чекала також екскурсійно-розважальна програма.

Учасники відвідали славетний острів Хортицю та Запорізьку Січ - вотчину славетних українських лицарів, серце запорізького козацтва, яке протягом кількох століть брало участь у безлічі війн і славилось своїми подвигами, мужністю і непохитною волею. Земля, де все пронизано волелюбним героїчним духом безстрашних синів України!

студент Коробов Олександр

❖ Серед восьми наукових робіт, які увійшли до фіналу, кращим члени журі визнали проект студента економічного факультету ЗНУ **Олександра Коробова**.

Друге місце посіли львів'янин Дуда Андрій та Анна Юровська.

Третє місце поділили між собою представники ДНТУ Богданов Стас та Владислав Широкий; Луценко Яна та представни-

ця Житомира Катерина Ледвинко.

Голова Всеукраїнської спілки вчених-економістів, Голова журі конкурсу, професор Олександр Кендюхов, вітаючи переможців, зазначив, що цього разу фінальний етап конкурсу не випадково походить на базі Запорізького національного університету: минулого року студент економічного факультету ЗНУ Олексій Міняйло під керівництвом д.е.н., професора Алли Василівни Череп виборов перше місце у конкурсі, який проходив у Київському національному університеті ім. Т. Шевченка. Саме тому, за умовами конкурсу, цього року фіналісти зустрілися у нашому університеті.

Оскільки кращим серед молодих науковців знову став представник ЗНУ, то, завдяки перемозі Олександра Коробова під науковим керівництвом д.е.н., професора Алли Василівни Череп, фіналісти конкурсу і наступного року збиратимуться на базі нашої Альма-матер.

Під час пленарного засідання, вітаючи учасників круглого столу, ректор ЗНУ, професор Микола Фролов наголосив на важливості участі студентів у таких серйозних наукових заходах, які сприяють вирішенню важливих проблем вітчизняної економіки. На думку Миколи Олександровича, це не тільки надає можливість студентам почути виступи провідних науковців, які створюють сучасну економічну науку, але й визначитися щодо власної наукової роботи. Окремо Микола Фролов привітав переможців студентського конкурсу, нагородив їх цінними подарунками.

Декан економічного факультету, професор Алла Череп повідомила присутнім, що вчора, під час фіналу конкурсу, виступи його учасників справили дуже позитивне враження на членів журі. Алла Василівна також відзначила високий рівень підготовки усіх учасників конкурсу та їх активну громадську позицію і бажання взяти участь у вирішенні актуальних для вітчизняної економіки питань.

Окремо, Алла Василівна представила запрошеним експертам та присут-

нім презентацію на тему «Сучасний стан і перспективи розвитку бізнес-інкубаторів в Україні та можливості створення бізнес-інкубатору на базі ЗНУ». Вона зауважила, що «бізнес-інкубатор – це динамічний процес розвитку підприємств. Інкубатори опікують молоді фірми, допомагаючи їм виживати і рости під час стартового або початкового періоду, коли вони найбільш уразливі. Інкубатори забезпечують практичну адміністративну допомогу, доступ до фінансування й основні професійні і технічні послуги. Більшість інкубаторів також пропонують підприємницьким фірмам спільні офісні послуги, доступ до устаткування, гнучкі умови оренди і розширюваний простір — усі під одним дахом. Головна мета програми інкубації — готувати і випускати успішні підприємства, що є фінансово життєздатними й автономними, коли вони залишають інкубатори, звичайно через 2 чи 3 роки».

Обговорення продовжив Білопольський Микола, віце-президент Академії економічних наук України, д.е.н., професор з темою «Інтеграція освіти, науки і бізнесу у ВНЗ як необхідна умова розвитку суспільства».

Курило Володимир, віце-президент Академії наук вищої освіти України, д.ю.н., професор наголосив на необхідності міжнародного партнерства Академії наук вищої освіти України.

Генеральний директор Державної організації «Регіональний фонд підтримки підприємництва в Запорізькій області» Степаненко Володимир доповів про можливе співробітництво Фонду із ЗНУ щодо питань дослідження та просування агротуризму в Запорізькій області та створення бізнес-інкубаторів.

Обговорення продовжив Бутенко Сергій директор ІС:Франчайзі ТОВ

«ПРОКОМ». Рубцова Наталя заступник декана з міжнародної роботи біологічного факультету ЗНУ, к.б.н., доцент доповіла учасникам засідання про «Проблеми працевлаштування – досвід американських вузів та його адаптація до біологічного факультету ЗНУ».

Усіх переможців та фіналістів конкурсу нагородили Почесними грамотами і цінними подарунками. Однак, на думку переможця минулого Всеукраїнського конкурсу студентських проектів економічних реформ Олексія Міняйла, найважливіше моментом для студентів є можливість поспілкуватися із провідними вітчизняними вченими-економістами, вислухати їх зауваження та мати можливість використати поради науковців у своїй подальшій діяльності.

Під кінець засідання круглого столу членам конкурсного журі була висловлена вдячність від імені керівництва нашого університету та економічного факультету за їх сумлінну й відповідальну роботу, а також вручені Подяки ЗНУ.

Запрошуємо всіх охочих прийняти участь у наукових заходах економічного факультету та обговорити найбільочіші питання економіки України.

Линенко А.В.

***Заступник декана з наукової роботи
економічного факультету ЗНУ,***

❖ 10–11 жовтня 2013 р. на базі Миколаївського державного аграрного університету відбулася Міжнародна науково – практична конференція “Біологічні аспекти технологій тваринництва і виробництва продукції”. Конференцію організував і провів академік Відділення біології АН ВО України Михайло Іванович Гиль.

У роботі конференції взяли участь науковці і підприємці, які презентували наукові, навчальні й приватні підприємства України та навчально – наукові установи Росії, Білорусії і Польщі. На конференції учасники і слухачі обговорили питання біолого – технологічних аспектів виробництва та переробки продукції тваринництва, сучасні проблеми якості і безпечності продукції тваринництва, генетики і біотехнологічної селекції, відтворення тварин та ветеринарні і еколого – гігієнічні проблеми ведення сучасних технологій.

Частину представлених матеріалів оргкомітет конференції рекомендував для впровадження в практику тваринництва України.

❖ Нещодавно групі академіків АН ВО України від МОН, уряду та Президента України вручено медалі і посвідчення «Флагмани освіти і науки України». Нагороди вручались в Будинку офіцерів, а вручили їх представник уряду України А.Толстоухов, міністр освіти і науки Кримської АР Н.Г.Гончарова та президент Академії наук вищої освіти України М.І.Дубина

❖ СЕСІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ПАРЛАМЕНТУ ВІДБУЛАСЬ У ЗАПОРІЗЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

18-19 вересня Запорізький національний університет приймав у своїх стінах учасників Міжнародної молодіжної громадської організації «Європейський молодіжний парламент - Україна». 40 парламентарів віком від 16 до 25 років і 10 волонтерів - представників різних країн - зібралися разом під час виїзної сесії Європейського молодіжного парламенту на тему «Від асоціації до згоди».

Нагадаємо, що міжнародна молодіжна громадська організація «Європейський молодіжний парламент - Україна» (ЄМП-Україна) представляє один із 37 національних комітетів ЄМП. Організація, зареєстрована Міністерством юстиції України 18 лютого 2002 року, є повноправним учасником процесу розвитку громадянського суспільства в Україні, залучаючи українську молодь до діяльності однієї з найбільших європейських платформ для дебатів міжкультурних зустрічей.

❖ Святійший Філарет нещодавно відвідав Подільський державний аграрно-технічний університет, на території якого побудована церква. Патріарх відкрив її, поблагословив студентів і викладачів і вручив церковну нагороду ректору університету **Бахмату Миколі Івановичу**.

❖ Один з організаторів Міжнародного Конгресу бджолярів в Україні академік **В.І.Поліщук**

РЕЦЕНЗІЯ

на ювілейну книгу

**«Наукова школа Алли Череп: 10 років плідних здобутків»
укладачів Коваленко Н.М., Маркової С.В., Сучкова А.В.**

Одним із головних завдань вищого навчального закладу є створення оптимальних умов для розвитку наукового потенціалу молодого покоління, адже саме молодь у майбутньому визначатиме перспективи та шляхи формування майбутнього нашої держави. У цьому контексті створення та функціонування у ВНЗ наукових шкіл є важливим етапом становлення особистості молодих людей, під час якого розкриваються їх потенційні можливості, вдосконалюється інтелект, трансформується система ціннісних орієнтацій, формуються нові соціальні та наукові настанови, розвиваються професійні здібності.

Основною метою роботи наукової школи є одержання і використання нових наукових знань з метою створення суспільно корисних наукових результатів, забезпечення якісної підготовки фахівців для відповідних галузей економіки, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; розв'язання комплексних задач у сфері наукового, технологічного розвитку; впровадження та використання в Україні і на світовому ринку наукових і науково-практичних результатів.

Найкращим ефективним поєднанням навчальної та наукової роботи у ВНЗ є напрацювання наукової школи доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри фінансів та кредиту, декана економічного факультету, академіка Академії наук Вищої освіти України, Заслуженого діяча науки і техніки Череп Алли. Під її керівництвом підготовлено до захисту і успішно захищено 23 кандидатських дисертацій та готуються до захисту докторські дисертації за спеціальністю 08.00.04 - «Економіка та управління підприємствами». До основних доробків наукової школи Череп А.В. слід віднести: 20 наукових монографій, із них 6 колективних; 2 підручника з грифом МОН: «Інвестознавство» (2006 р.), «Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання» (2006 р.), 2011 р. цей другий підручник був перевиданий у Польщі (м. Ольштин); 3 навчальні посібники з грифом МОН: «Економічний аналіз» (2004 р.), «Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства» (2004 р.), «Банківські операції» (2007 р.); 1 практичний по-

сібник з грифом МОН - «Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства» (2002 р.); 5 навчальних посібників: «Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства» (2003 р.), «Аналіз інвестиційних проектів» (2010 р.), «Логістика» (2010 р.), «Стратегічне планування і управління» (2011 р.), «Моделі та методи прийняття рішень в аналізі та аудиті» (2011 р.).

На сьогодні професор А. В. Череп є керівником держбюджетної теми НДР «Бюджетування як інструмент ефективного управління суб'єктами господарювання, регіонами та державою в цілому» (№5/11, № ДР011Ш000107), у рамках якої запропоновано методологічний підхід до формування структури підприємства машинобудівної галузі у розрізі бізнес-процесів і центрів відповідальності.

Книга «Наукова школа Алли Василівни Череп: 10 років плідних здобутків» укладачів Коваленко Н.М., Маркової С.В., Сучкова А.В. висвітлює творчий шлях засновника наукової школи Череп А. В., здобутки наукової школи, відгуки науковців про наукову діяльність Череп А. В. щодо розбудови економічної освіти та науки в Україні, а також біографії студентів, аспірантів та докторантів Череп А.В. та їх кроки і досягнення у науці.

***М.І. Дубина,
президент АН ВО України***

*Волинський
національний
університет
ім. Л. Українки*

**ПРЕЗИДІЯ АКАДЕМІЇ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЩИРО
ВІТАЄ ВАС, ДОРОГІ ЮВІЛЯРИ, ЗИЧИТЬ ПЛІДНОЇ ТВОРЧОЇ
ПРАЦІ В ІМ'Я ПРОЦВІТАННЯ НАШОЇ ДЕРЖАВИ !**

СІЧЕНЬ

АНДРУЩЕНКО ВІКТОР ПЕТРОВИЧ	- 01.01.1949
ДУБИНА МИКОЛА ІВАНОВИЧ	- 02.01.1933
ГОЛОВЧУК АНДРІЙ ФЕДОРОВИЧ	- 02.01.1949
ГОРБАТЮК ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА	- 13.01.1954
ЗУБОК МИКОЛА ІВАНОВИЧ	- 01.01.1949
ІВНЄВ БОРИС БОРИСОВИЧ	- 27.01.1964
КАЛЮЖНИЙ РОСТИСЛАВ АНДРІЙОВИЧ	- 24.01.1944
КОНДРАТЕНКО ПЕТРО ОЛЕКСІЙОВИЧ	- 03.01.1944
КУДІН АНАТОЛІЙ ПЕТРОВИЧ	- 02.01.1959
МЕЛЬНИЧЕНКО ВАСИЛЬ МИКОЛАЙОВИЧ	- 01.01.1949
МОСКАЛЕНКО ВІТАЛІЙ ФЕДОРОВИЧ	- 25.01.1949
СВЯТІЙШИЙ ФІЛАРЕТ	- 23.01.1929
СТАСЄВ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ	- 29.01.1959
ШЕБАНІН В'ЯЧЕСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ	- 01.01.1949
ШУВАР ІВАН АНТОНОВИЧ	- 23.01.1954

ЛЮТИЙ

КОВАЛЕНКО ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ	- 02.02.1949
ПОГРЕБЕННИК ВОЛОДИМИР ФЕДОРОВИЧ	- 24.02.1954
ФРУДЕ МЕЛЛЕМВИК	- 11.02.1954

Науково-інформаційне видання

Науково-інформаційний вісник АН ВО України
№ 1 (90)
січень-лютий

Відповідальний за випуск – акад. Зозуля І.С.

Редактор – Шевчук С.В.

Набір – Серeda Н.Ф.

Верстка – Швець Р.М.

Технічний редактор – Ковтун М.

Матеріали надсилати в електронному вигляді
на адресу Президії АН ВО України:
01054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 11
тел./факс: (044) 486-89-16

Формат 60x84/16. Ум. др. арк. 10.93
Наклад 450 прим. Зам. № 14-0045

Виготовлювач ТОВ “ВПК “Експрес-Поліграф”
вул. Фрунзе, 47, корп. 2, Київ-80, 04080
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 2264 від 17.08.2005 р.